

جمهوری اسلامی ایران
وزارت امور اقتصادی و دارایی

تحلیل

اقتصاد

استان

سال ۱۴۰۱

آذربایجان شرقی

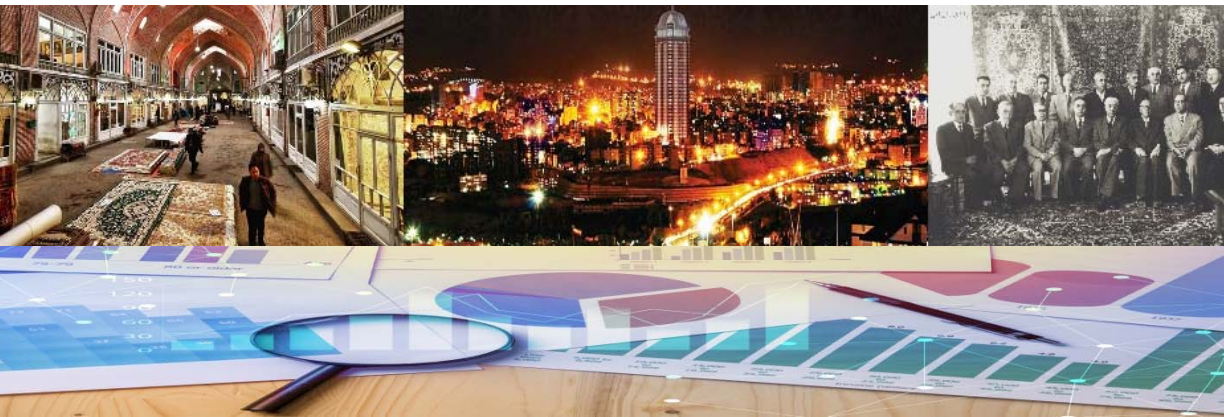

وزارت امور اقتصادی و دارایی

اداره کل امور اقتصادی و دارایی آذربایجان شرقی

تحلیل اقتصاد استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱

معاونت اقتصادی

زمستان ۱۴۰۲

بسم الله الرحمن الرحيم

عنوان کتاب	تحلیل اقتصاد استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱
پدید آورنده	اداره کل امور اقتصادی و دارایی آذربایجان شرقی
نظارت عالی	واقف بهروزی، نماینده وزیر و مدیر کل
سرپرست نویسندگان	حیدر آخوندی، معاون اقتصادی
نویسندگان	فصل اول (اقتصاد ملی): نسیم مهین اصلانی نیا فصل دوم (محصول ناخالص داخلی): ابوالفضل بهرا فصل سوم (کشاورزی): ابوالفضل بهرا فصل چهارم (صنعت و معدن): نسیم مهین اصلانی نیا فصل پنجم (ساختمان و مسکن): اکرم عبدالمهی فصل ششم (خدمات): صابر عبدی فصل هفتم (حمل و نقل): بیت‌اله آخوندی فصل هشتم (انرژی): شهرزاد محمدخانلی فصل نهم (سرمایه گذاری خارجی): جواد متعارفی، زهرا جلیلی، کریم محرم زاده، علی رضا منعم فصل دهم (تجارت خارجی): صدیقه رضایی فصل یازدهم (بازار سرمایه): بیت‌اله آخوندی فصل دوازدهم (صنعت بیمه): فاطمه جداری فصل سیزدهم (بازار پول و اعتبار): حمیده کریم زاده فصل چهاردهم (نرخ تورم): حمیده کریم زاده فصل پانزدهم (وضعیت مالی و بودجه‌ای): نسیم مهین اصلانی نیا فصل شانزدهم (نظام مالیاتی): صابر عبدی فصل هفدهم (بازار کار): اکرم عبدالمهی فصل هجدهم (فضای کسب و کار): شهرزاد محمدخانلی فصل نوزدهم (درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد): اکرم عبدالمهی
ترسیم نمودار و جمع بندی	حمیده کریم زاده، صدیقه رضایی
اینفوگرافیک	نسیم مهین اصلانی نیا
تعداد صفحات	۲۶۲ صفحه
تاریخ انتشار	زمستان ۱۴۰۲
نوبت چاپ	اول

در میان وظایف ابلاغی ادارات کل امور اقتصادی و دارایی استان‌ها، مواردی وجود دارد که انجام صحیح و اثربخش آن، به هدف‌گذاری صحیح و تعریف استراتژی مناسب بستگی دارد. از جمله این وظایف می‌توان به تنظیم خطی‌مشی، اداره امور و اجرای سیاست‌های اقتصادی در سطح استان و در چارچوب سیاست‌های اقتصادی و مالی کشور، نظارت بر حسن انجام امور مربوط به تحقیق و بررسی آثار نتایج اقتصادی تمام سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی دولت در سطح استان اشاره کرد. به این منظور ضرورت دارد جایگاه فعلی استان آذربایجان شرقی از نظر برخی شاخص‌های اقتصادی بررسی و تحلیل شود. این امر مستلزم انجام مطالعات محیطی و سازمانی جامع و شناسایی نقاط قوت و ضعف در جهت تحقق اهداف می‌باشد تا در جهت بهره‌برداری حداکثری از نقاط قوت و رفع نقاط ضعف و موانع برنامه‌ریزی نمود. تحلیل شاخص‌های کلان اقتصادی، این امکان را به سیاست‌گذاران و فعالین اقتصادی می‌دهد که روند متغیرهای اقتصادی را مشاهده و مطابق آن برای آینده برنامه‌ریزی نمایند.

نابرابری‌های اقتصادی و چالش‌های تغییر فناوری از جمله مسائلی است که اغلب سیاست‌های مربوط به رشد اقتصادی، تجارت کالا، خدمات و بازارهای پولی و مالی را مورد تردید قرار می‌دهد. رشد اقتصادی طبقه متوسط نیز گاه همراه با تقاضای کالاهای عمومی با کیفیت‌تر و بهتر بوده است که اثر آن بر سیاست‌های بودجه‌ای دولت‌ها قابل مشاهده است. رشد اقتصادی، پیش شرط بهبود سلامت، آموزش و امنیت کشور است. بنابراین، برای سیاست‌گذاران اقتصادی شناسایی عوامل مؤثر در رشد اقتصادی، با عنایت به اینکه اهداف اجتماعی گسترده و تجارت مرتبط با آن را مورد توجه قرار می‌دهد از اهمیت بالایی برخوردار است. تضمین رشد اقتصادی آینده، راه‌حلهایی خلاق‌تر از آنچه تاکنون اتخاذ شده است را می‌طلبد. در این راستا، تدوین کتاب «تحلیل اقتصاد استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱» به دنبال تحلیل شاخص‌های کلان اقتصادی، نهادهای پولی، تسهیلات بانکی، بخش‌های کشاورزی، صنعت و معدن، ساختمان و مسکن، خدمات، حمل‌ونقل، انرژی، سرمایه‌گذاری خارجی، تجارت خارجی، بازار سرمایه، صنعت بیمه، بازار پول و اعتبار، نرخ تورم، وضعیت مالی و بودجه‌ای، نظام مالیاتی، بازار کار، فضای کسب‌وکار و درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد می‌باشد تا بتواند محرک‌های اصلی رشد اقتصادی و چالش‌ها و موانع آن را شناسایی کند و با تحلیل تغییرات هر شاخص زمینه‌های پیشرفت اقتصاد را فراهم نماید. امید است با شناسایی سیاست‌های صحیح اقتصادی و اجرای آن‌ها رقابت‌پذیری اقتصاد استان و اقتصاد ملی بهبود یابد.

واصف بهروزی

نماینده وزیر و مدیرکل امور اقتصادی و دارایی آذربایجان شرقی

گزیده اطلاعات اقتصادی استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱

GDP و ارزش افزوده در سال ۱۳۹۹ (به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰)

- رشد ۳,۰۳ درصدی تولید ناخالص داخلی بانفت
- رشد ۳,۳۲ درصدی کل ارزش افزوده استان
- کاهش ۰,۳۷ درصدی ارزش افزوده کشاورزی
- رشد ۶,۵۴ درصدی ارزش افزوده صنعت و معدن
- رشد ۱,۲۲ درصدی ارزش افزوده خدمات

کشاورزی

- جزو پنج استان برتر کشور در تولید محصولات ماندی
یونجه، عدس، عسل، گوشت قرمز، تخم مرغ، سیب
درختی، زردآلو، انگور، گردو، آلبالو، توت درختی،
شفتالو، گوجه و زغال اخته

صنعت و معدن

- الکتروموتور، انواع پایپوش، سیمان، محصولات
فولادی، تراکتور، دارو و... از عمده محصولات تولیدی
صنعتی استان و مطرح در سطح کشور می باشند.

بانک ها و مؤسسات اعتباری

- ۱۳۰۱ هزار میلیارد ریال تسهیلات جاری و
غیرجاری (۲,۳۳ درصد سهم کشور)
- ۱۷۹۵ هزار میلیارد ریال سپرده (۲,۶۸ درصد سهم
کشور)

صنعت بیمه استان

- ۶۴ هزار میلیارد ریال حق بیمه (۳,۶۵ درصد کشور)
- ۳۶ هزار میلیارد ریال خسارت پرداختی (۳,۵۴ درصد
کشور)
- ۱,۹۷ درصد ضریب نفوذ بیمه ای
- ۱۵,۸ میلیون ریال حق بیمه سرانه

گزیده اطلاعات اقتصادی استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱

تورم

- ۵۰,۴۶ درصد نرخ تورم کل استان
- ۵۰,۳۵ درصد نرخ تورم مناطق شهری
- ۵۰,۹۲ درصد نرخ تورم مناطق روستایی

صادرات و واردات

- صادرات ۲۹۲۹ هزارتن کالا به ارزش ۱۵۷۴ میلیون دلار
- واردات ۴۲۰ هزارتن کالا به ارزش ۱۳۴۰ میلیون دلار

مالیات

- ۱۲۷۵۶۷ میلیارد ریال درآمدهای مالیاتی
- ۷۱۷۹۱ میلیارد ریال درآمدهای مالیاتی مستقیم
- ۵۵۷۷۶ میلیارد ریال درآمدهای مالیاتی غیرمستقیم

سرمایه‌گذاری خارجی

- سرمایه‌گذاری خارجی مصوب به ارزش ۱۵۵ میلیون دلار
- سرمایه‌گذاری خارجی جذب شده به ارزش ۲۷ میلیون دلار
- سرمایه‌گذاری در بخش صنعت از کشورهای چک، ژاپن، ترکیه و افغانستان

فهرست مطالب

۲	۱. اقتصاد ملی
۵	۱-۱ بررسی اجمالی سیاست‌های اقتصادی کشور
۸	۱-۲ بررسی متغیرهای کلان اقتصاد ایران
۱۸	۲-۲ جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی
۲۲	۲. محصول ناخالص داخلی استان
۲۴	۲-۱ سیاست‌های اقتصادی تولید و جهت‌گیری‌های استان
۲۴	۲-۲ بررسی و تحلیل وضعیت محصول ناخالص داخلی استان
۲۶	۲-۳ بررسی و تحلیل اجزاء محصول ناخالص داخلی استان
۲۹	۲-۴ جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در خصوص رشد اقتصادی استان
۳۴	۳. بخش کشاورزی
۳۴	۳-۱ سیاست‌های اقتصادی بخش کشاورزی و جهت‌گیری‌های استان
۳۷	۳-۲ بررسی وضعیت تحولات بخش کشاورزی استان
۳۷	۳-۳ بررسی شاخص‌های بخش کشاورزی
۳۷	۳-۳-۱ تولید محصولات اساسی بخش کشاورزی
۴۴	۳-۳-۲ صادرات محصولات بخش کشاورزی
۴۵	۳-۳-۳ حمایت‌های صورت گرفته از بخش کشاورزی
۴۵	۳-۴ جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان
۵۰	۴. بخش صنعت و معدن استان
۵۰	۴-۱ سیاست‌های اقتصادی بخش صنعت و معدن و جهت‌گیری‌های استان
۵۱	۴-۲ بررسی وضعیت تحولات بخش صنعت و معدن
۵۲	۴-۳ بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش صنعت و معدن
۵۲	۴-۳-۱ بررسی وضعیت تولید بخش صنعت و معدن
۵۷	۴-۳-۲ بررسی وضعیت کارگاه‌های صنعتی
۵۸	۴-۳-۳ بررسی وضعیت بخش معدن
۶۱	۴-۳-۴ صادرات و واردات محصولات بخش صنعت و معدن
۶۲	۴-۳-۵ حمایت‌های دولت از بخش صنعت و معدن
۶۳	۴-۴ جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان
۶۶	۵. بخش ساختمان و مسکن استان
۶۷	۵-۱ سیاست‌های اقتصادی بخش ساختمان و مسکن و جهت‌گیری‌های استان
۷۰	۵-۲ بررسی وضعیت تحولات بخش ساختمان و مسکن
۷۱	۵-۳ بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش ساختمان و مسکن
۷۴	۵-۳-۱ وضعیت تحولات قیمتی بخش ساختمان و مسکن
۷۴	۵-۳-۲ تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن
۷۵	۵-۴ جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در بخش ساختمان و مسکن
۷۷	۶. بخش خدمات
۷۷	۶-۱ سیاست‌های اقتصادی بخش خدمات و جهت‌گیری‌های استان
۷۸	۶-۲ بررسی وضعیت تحولات بخش خدمات
۷۹	۶-۳ بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش خدمات
۷۹	۶-۳-۱ بررسی وضعیت ارزش افزوده بخش خدمات
۸۳	۶-۳-۲ وضعیت زیربخش میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی
۸۵	۶-۴ جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در بخش خدمات
۸۹	۷. بخش حمل‌ونقل
۸۹	۷-۱ سیاست‌های اقتصادی بخش حمل‌ونقل و جهت‌گیری‌های استان
۸۹	۷-۱-۱ سیاست‌های بخش حمل‌ونقل جاده‌ای استان
۹۰	۷-۱-۲ سیاست‌های بخش حمل‌ونقل ریلی استان
۹۰	۷-۱-۳ سیاست‌های بخش حمل‌ونقل هوایی استان
۹۱	۷-۲ بررسی وضعیت تحولات بخش حمل‌ونقل
۹۲	۷-۳ بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی بخش حمل‌ونقل
۹۴	۷-۳-۱ حمل‌ونقل جاده‌ای
۹۵	۷-۳-۲ حمل‌ونقل ریلی
۹۶	۷-۳-۳ حمل‌ونقل هوایی
۹۷	۷-۴ جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی
۱۰۱	۸. بخش انرژی استان
۱۰۱	۸-۱ سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی و جهت‌گیری‌های استان
۱۰۳	۸-۲ بررسی وضعیت تحولات بخش انرژی
۱۰۴	۸-۳ بررسی و تحلیل وضعیت حامل‌های انرژی
۱۰۴	۸-۳-۱ بررسی وضعیت بخش انرژی
۱۰۵	۸-۳-۲ فراورده‌های نفتی
۱۰۵	۸-۳-۳ گاز طبیعی
۱۰۶	۸-۳-۴ برق
۱۰۹	۸-۴ جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی
۱۱۲	۹. سرمایه‌گذاری خارجی استان
۱۱۲	۹-۱ سیاست‌های اقتصادی سرمایه‌گذاری خارجی و جهت‌گیری‌های استان
۱۱۳	۹-۲ بررسی وضعیت تحولات سرمایه‌گذاری خارجی
۱۱۵	۹-۳ بررسی و تحلیل عملکرد سرمایه‌گذاری خارجی
۱۱۷	۹-۴ فعالیت‌های مرکز خدمات سرمایه‌گذاری خارجی
۱۲۲	۹-۵ جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی
۱۲۷	۱۰. تجارت خارجی
۱۲۷	۱۰-۱ سیاست‌های اقتصادی تجارت خارجی و جهت‌گیری‌های استان
۱۲۸	۱۰-۲ بررسی وضعیت تحولات تجارت خارجی
۱۲۹	۱۰-۳ بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌ها و متغیرهای کلان تجارت خارجی
۱۳۳	۱۰-۴ جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی
۱۴۰	۱۱. بازار سرمایه استان
۱۴۰	۱۱-۱ سیاست‌های اقتصادی بازار سرمایه و جهت‌گیری‌های استان

فهرست مطالب

۱۴۲	۱۱-۲. بررسی وضعیت تحولات بازار سرمایه
۱۴۳	۱۱-۳. وضعیت شاخص های بازار سرمایه
۱۴۷	۱۱-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی
۱۵۰	۱۲. صنعت بیمه استان
۱۵۰	۱۲-۱. سیاست های اقتصادی صنعت بیمه و جهت گیری های استان
۱۵۱	۱۲-۲. بررسی وضعیت تحولات صنعت بیمه
۱۵۲	۱۲-۳. بررسی و تحلیل شاخص های کلان صنعت بیمه
۱۶۰	۱۲-۴. بررسی و تحلیل شاخص های عملکردی شرکت های بیمه
۱۶۱	۱۲-۵. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی
۱۶۴	۱۳. بازار پول و اعتبار
۱۶۵	۱۳-۱. سیاست های اقتصادی بازار پول و اعتبار و جهت گیری های استان
۱۶۸	۱۳-۲. بررسی وضعیت تحولات بازار پول و اعتبار استان
۱۶۹	۱۳-۳. وضعیت متغیرهای بانکی در استان آذربایجان شرقی
۱۷۱	۱۳-۴. بررسی و تحلیل اجزاء سپرده ها و تسهیلات بانکی
۱۷۹	۱۳-۵. بررسی و تحلیل مطالبات غیر جاری بانک ها
۱۸۳	۱۳-۶. بررسی کارایی بانک ها
۱۸۴	۱۳-۷. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی
۱۸۹	۱۴. نرخ تورم و شاخص های قیمتی استان
۱۸۹	۱۴-۱. سیاست های اقتصادی تورم و جهت گیری های استان
۱۹۰	۱۴-۲. بررسی وضعیت تحولات نرخ تورم و شاخص قیمتی
۱۹۱	۱۴-۳. بررسی وضعیت شاخص های قیمتی
۱۹۵	۱۴-۴. بررسی و تحلیل اجزاء شاخص های قیمتی
۱۹۷	۱۴-۵. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی
۱۹۹	۱۵. وضعیت مالی و بودجه ای استان
۱۹۹	۱۵-۱. سیاست های اقتصادی مالی و بودجه ای و جهت گیری های استان
۲۰۰	۱۵-۲. بررسی وضعیت تحولات مالی و بودجه ای
۲۰۰	۱۵-۳. بررسی و تحلیل کلی وضع مالی استان
۲۰۱	۱۵-۴. بررسی و تحلیل وضعیت منابع و مصارف عمومی بودجه استان
۲۰۱	۱۵-۴-۱. منابع عمومی دولت
۲۰۲	۱۵-۴-۲. مصارف عمومی دولت
۲۰۳	۱۵-۵. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی
۲۰۶	۱۶. نظام مالیاتی استان
۲۰۶	۱۶-۱. سیاست های مالیاتی و جهت گیری های استان
۲۰۷	۱۶-۲. بررسی وضعیت تحولات مالیاتی
۲۰۷	۱۶-۳. بررسی و تحلیل عملکرد وصولی انواع درآمدهای مالیاتی
۲۱۰	۱۶-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی
۲۱۳	۱۷. بازار کار استان
۲۱۴	۱۷-۱. سیاست های ایجاد شغل و جهت گیری های استان
۲۱۵	۱۷-۲. بررسی وضعیت تحولات بازار کار
۲۱۵	۱۷-۳. بررسی و تحلیل وضعیت شاخص ها و متغیرهای مرتبط با نیروی کار
۲۲۲	۱۷-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی
۲۲۵	۱۸. بهبود فضای کسب و کار استان
۲۲۵	۱۸-۱. سیاست های مربوط به بهبود فضای کسب و کار و جهت گیری های استان
۲۲۸	۱۸-۲. بررسی وضعیت تحولات فضای کسب و کار
۲۳۲	۱۸-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی
۲۳۵	۱۹. درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد استان
۲۳۶	۱۹-۱. سیاست های اقتصادی در زمینه درآمد هزینه خانوار و جهت گیری های استان
۲۳۶	۱۹-۲. بررسی وضعیت تحولات مرتبط با درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد
۲۳۷	۱۹-۳. بررسی وضعیت شاخص های توزیع درآمد
۲۳۷	۱۹-۴. بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد بین خانوارها
۲۴۰	۱۹-۵. بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد
۲۴۸	۱۹-۶. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی در خصوص درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد
۲۵۰	جمع بندی
۲۵۳	منابع

فهرست جداول

جدول ۱. شاخص‌های کلان اقتصاد ایران طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۸
جدول ۲. ضریب جینی کل کشور طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۹
جدول ۳. متوسط هزینه و درآمد خانوار شهری کشور طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۱۰
جدول ۴. متوسط هزینه و درآمد خانوار روستایی کشور طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۹.....	۱۰
جدول ۵. نسبت گروه‌های هزینه‌ای غیرخوراکی به کل هزینه‌های خانوارهای شهری و روستایی.....	۱۱
جدول ۶. محصول ناخالص داخلی کشور به تفکیک اجزای هزینه نهایی.....	۱۳
جدول ۷. ارزش‌افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی کشور (میلیارد ریال - به قیمت ثابت سال پایه ۱۳۹۰).....	۱۴
جدول ۸. درصد تغییرات شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی.....	۱۵
(درصد - نرخ تورم سالانه براساس سال پایه ۱۳۹۵).....	۱۵
جدول ۹. ترکیب اجزای نقدینگی برحسب مصارف (هزار میلیارد ریال).....	۱۷
جدول ۱۰. وضعیت محصول ناخالص داخلی بانفت استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۳۹۸-۹۹.....	۲۵
جدول ۱۱. ارزش‌افزوده بخش‌های مختلف اقتصادی استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۸.....	۲۷
جدول ۱۲. مصرف واسطه بخش‌های مختلف اقتصادی استان طی سال‌های ۹۸-۱۳۹۷.....	۲۷
جدول ۱۳. ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۸-۱۳۹۷.....	۲۷
جدول ۱۴. نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی استان.....	۲۸
جدول ۱۵. پروژه‌های ملی بخش کشاورزی برش آذربایجان شرقی سال ۱۴۰۱.....	۳۵
جدول ۱۶. ارزش‌افزوده زیربخش‌های گروه کشاورزی استان در سال ۱۳۹۹.....	۳۸
جدول ۱۷. مصرف واسطه زیربخش‌های گروه کشاورزی طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۸.....	۳۸
جدول ۱۸. ستانده زیربخش‌های گروه کشاورزی استان طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۸.....	۳۸
جدول ۱۹. سطح زیر کشت و تولید محصولات زراعی استان در سال زراعی ۱۴۰۱.....	۳۹
جدول ۲۰. تولید محصولات باغی استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۴۱
جدول ۲۱. عملکرد در هکتار محصولات زراعی و باغی استان طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱.....	۴۲
جدول ۲۲. وضعیت صادرات محصولات کشاورزی استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۹.....	۴۴
جدول ۲۳. قیمت خرید تضمینی محصولات زراعی استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۴۵
جدول ۲۴. تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۴۵
جدول ۲۵. ارزش‌افزوده (به قیمت ثابت) زیربخش‌های صنعت و معدن استان در سال ۱۳۹۹.....	۵۲
جدول ۲۶. مصرف واسطه (به قیمت جاری) زیربخش‌های گروه صنعت و معدن در سال ۱۳۹۹.....	۵۴
جدول ۲۷. ستانده (به قیمت جاری) زیربخش‌های گروه صنعت و معدن استان در سال ۱۳۹۹.....	۵۴
جدول ۲۸. نسبت مصرف واسطه به ستانده زیربخش‌های گروه صنعت و معدن طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۸.....	۵۵
جدول ۲۹. محصولات عمده تولیدی صنعتی آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۵۶
جدول ۳۰. وضعیت کارگاه‌های صنعتی استان طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۵۸
جدول ۳۱. وضعیت بخش معدن در استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۵۹
جدول ۳۲. میزان سرمایه‌گذاری و اشتغال براساس پروانه‌های بهره‌برداری در بخش صنعت استان آذربایجان شرقی.....	۶۰
جدول ۳۳. صادرات و واردات محصولات بخش صنعت و معدن در سال ۱۴۰۱.....	۶۱
جدول ۳۴. اقلام عمده صادراتی و وارداتی در بخش صنعت و معدن در سال ۱۴۰۱.....	۶۲
جدول ۳۵. تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن استان در پایان سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۶۳
جدول ۳۶. پروژه‌های طرح اقدام ملی مسکن در شهرهای بالای یکصد هزار نفر جمعیت استان.....	۶۹
جدول ۳۷. پروژه مهم مسکن بازاریابی شهری استان آذربایجان شرقی.....	۶۹
جدول ۳۸. ارزش‌افزوده بخش ساختمان به تفکیک مسکونی و غیرمسکونی طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۸.....	۷۱
جدول ۳۹. تعداد واحد مسکونی تعیین شده در پروانه‌های ساختمانی صادره برحسب نوع پروانه در نقاط شهری.....	۷۳
جدول ۴۰. تعداد پروانه‌های ساختمانی صادره برای احداث بنا برحسب نوع متقاضی در نقاط شهری.....	۷۳

فهرست جداول

جدول ۴۱. متوسط قیمت یک متر زمین و زیربنا در استان طی سال های ۱۴۰۰-۱۳۹۹.....	۷۴
جدول ۴۲. تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن استان طی سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۷۵
جدول ۴۳. ارزش افزوده زیربخش های خدمات استان در سال های ۹۹-۱۳۹۸ (به قیمت جاری).....	۷۹
جدول ۴۴. مصرف واسطه زیربخش های خدمات استان در سال های ۹۹-۱۳۹۸ (به قیمت جاری).....	۸۰
جدول ۴۵. ستانده زیربخش های گروه خدمات استان در سال های ۹۹-۱۳۹۸ (به قیمت جاری).....	۸۱
جدول ۴۶. نسبت مصرف واسطه به ستانده زیربخش های گروه خدمات استان.....	۸۲
جدول ۴۷. تعداد هتل و اقامتگاه ها به تفکیک نوع، تعداد تخت، درصد اشغال.....	۸۳
جدول ۴۸. آثار ملی ثبت شده استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱.....	۸۴
جدول ۴۹. بازدیدکنندگان از مراکز گردشگری استان طی سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۸۴
جدول ۵۰. ارزش افزوده (به قیمت جاری) زیربخش های گروه حمل و نقل استان.....	۹۲
جدول ۵۱. سهم هریک از زیربخش های حمل و نقل از مسافر و بار جابه جا شده در سال ۱۴۰۱.....	۹۴
جدول ۵۲. نسبت کالا و بار جابه جا شده به جمعیت استان طی سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۹۴
جدول ۵۳. وضعیت حمل و نقل جاده ای استان طی سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۹۵
جدول ۵۴. وضعیت حمل و نقل ریلی استان طی سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۹۶
جدول ۵۵. تعداد مسافر جابه جا شده هوایی در استان به تفکیک داخلی و بین المللی.....	۹۷
جدول ۵۶. ارزش افزوده تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا استان آذربایجان شرقی.....	۱۰۴
جدول ۵۷. مصرف فرآورده های نفتی در استان آذربایجان شرقی.....	۱۰۵
جدول ۵۸. توزیع گاز طبیعی استان آذربایجان شرقی.....	۱۰۶
جدول ۵۹. وضعیت مصرف گاز طبیعی در استان آذربایجان شرقی.....	۱۰۶
جدول ۶۰. وضعیت تولید برق در استان آذربایجان شرقی.....	۱۰۷
جدول ۶۱. وضعیت فروش و مصرف برق در استان آذربایجان شرقی.....	۱۰۸
جدول ۶۲. وضعیت سرمایه گذاری خارجی در استان آذربایجان شرقی.....	۱۱۵
جدول ۶۳. وضعیت هیأت های اعزام و پذیرش شده در استان آذربایجان شرقی.....	۱۱۸
جدول ۶۴. تعداد طرح های سرمایه گذاری خارجی بازدید شده.....	۱۲۱
جدول ۶۵. گزارش عملکرد رسیدگی به امور مربوط به سرمایه گذاران.....	۱۲۲
جدول ۶۶. وضعیت صادرات استان آذربایجان شرقی طی سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۱۳۰
جدول ۶۷. وضعیت واردات استان آذربایجان شرقی طی سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۱۳۱
جدول ۶۸. میزان تراز بازرگانی کشور و استان آذربایجان شرقی طی سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۱۳۳
جدول ۶۹. عملکرد بورس منطقه ای آذربایجان شرقی طی سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۱۴۱
جدول ۷۰. شاخص های بورس اوراق بهادار تهران طی سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۱۴۳
جدول ۷۱. آمار داد و ستد بورس منطقه ای آذربایجان شرقی طی سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۱۴۴
جدول ۷۲. شرکت های فعال استان آذربایجان شرقی در بورس براساس تعداد سهام.....	۱۴۵
جدول ۷۳. شرکت های فعال استان آذربایجان شرقی در بورس براساس آخرین قیمت سهام و ارزش بازار.....	۱۴۶
جدول ۷۴. عملکرد اجرای محورهای راهبردی و برنامه های عملیاتی بیمه مرکزی ج.ا.ایران.....	۱۵۰
جدول ۷۵. شاخص های صنعت بیمه آذربایجان شرقی طی سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۱۵۲
جدول ۷۶. حق بیمه و خسارت پرداختی به تفکیک شرکت های بیمه استان.....	۱۵۸
جدول ۷۷. نسبت خسارت بیمه به تفکیک شرکت های بیمه ای دولتی و خصوصی.....	۱۶۰
جدول ۷۸. شاخص های بانک ها دولتی و دولتی خصوصی شده استان در سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۱۷۰
جدول ۷۹. انواع مانده سپرده بانک های استان در سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۱۷۱
جدول ۸۰. میزان مانده سپرده بانک های استان در سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۱۷۳
جدول ۸۱. مانده تسهیلات اعطایی ناخالص بانک های استان به تفکیک بخش های اقتصادی.....	۱۷۴
جدول ۸۲. مانده تسهیلات اعطایی ناخالص بانک های استان به تفکیک عقود اسلامی در سال های ۱۴۰۰-۱۴۰۱.....	۱۷۸

فهرست جداول

جدول ۸۳. نسبت مانده کل مطالبات غیرجاری به کل مانده تسهیلات.....	۱۷۹
جدول ۸۴. مانده مطالبات غیرجاری بانک‌های استان طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱.....	۱۸۱
جدول ۸۵. وضعیت سازمانی و بانکداری نوین بانک‌های استان در سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱.....	۱۸۳
جدول ۸۶. نرخ تورم کشور و استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱.....	۱۹۰
جدول ۸۸. نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی استان طی سال‌های ۱۳۹۸-۱۳۹۹.....	۲۰۰
جدول ۸۹. نسبت مصارف عمومی به درآمدهای عمومی استان طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱.....	۲۰۱
جدول ۹۱. عملکرد اعتبارات آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱.....	۲۰۲
جدول ۹۲. عملکرد اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان آذربایجان شرقی به تفکیک محل تأمین آن.....	۲۰۳
جدول ۹۳. عملکرد اعتبارات هزینه‌ای استانی آذربایجان شرقی به تفکیک ۷ فصل طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱.....	۲۰۳
جدول ۹۴. عملکرد درآمدهای مالیاتی استان طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱.....	۲۰۸
جدول ۹۵. عملکرد مالیات مستقیم استان طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱.....	۲۰۸
جدول ۹۶. عملکرد مالیات غیرمستقیم استان طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱.....	۲۰۹
جدول ۹۷. سهم اقلام عمده تشکیل‌دهنده درآمدهای مالیاتی استان طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱.....	۲۰۹
جدول ۹۸. نرخ مشارکت اقتصادی استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱.....	۲۱۶
جدول ۹۹. نرخ بیکاری استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱.....	۲۱۸
جدول ۱۰۰. نسبت اشتغال استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱.....	۲۲۰
جدول ۱۰۱. سهم اشتغال ناقص استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱.....	۲۲۰
جدول ۱۰۲. توزیع شاغلان در بخش‌های اقتصادی استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱.....	۲۲۰
جدول ۱۰۳. عملکرد دستگاه‌های اجرایی استان آذربایجان شرقی در درگاه ملی مجوزها.....	۲۲۶
جدول ۱۰۴. جایگاه کشوری وضعیت کسب‌وکار استان آذربایجان شرقی.....	۲۲۹
جدول ۱۰۵. مقایسه کشوری شاخص بهبود فضای کسب‌وکار استان آذربایجان شرقی.....	۲۳۰
جدول ۱۰۶. ضریب جینی مناطق شهری و روستایی کشور و استان طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱.....	۲۳۷
جدول ۱۰۷. سهم نسبی دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای شهری کشور طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱.....	۲۴۰
جدول ۱۰۸. متوسط هزینه‌های سالانه خانوارهای استان آذربایجان شرقی در سال‌های ۱۴۰۱.....	۲۴۲
جدول ۱۰۹. سهم گروه‌های مختلف در هزینه خانوارهای شهری و روستایی استان آذربایجان شرقی.....	۲۴۴
جدول ۱۱۰. متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری استان آذربایجان شرقی به تفکیک گروه‌های درآمد.....	۲۴۵
جدول ۱۱۱. متوسط درآمد سالانه یک خانوار روستایی استان آذربایجان شرقی به تفکیک گروه‌های درآمد.....	۲۴۶
جدول ۱۱۲. سهم گروه‌های مختلف در درآمد خانوارهای شهری و روستایی استان آذربایجان شرقی.....	۲۴۷
جدول ۱۱۳. مازاد یا کسری بودجه خانوارهای استان آذربایجان شرقی.....	۲۴۸

فهرست نمودارها

نمودار ۱. روند ارزش افزوده کشور و درصد رشد سالانه آن طی سال های ۱۴۰۱-۱۳۹۱.....	۱۵
نمودار ۲. روند نرخ تورم ۱۲ ماهه منتهی به هر ماه در کل کشور از اسفند ۱۳۹۱ تا اسفند ۱۴۰۱ (درصد).....	۱۶
نمودار ۳. مقایسه سرانه تولید ناخالص داخلی بانفت کشور و استان آذربایجان شرقی طی سال های ۹۹-۱۳۹۰.....	۲۵
نمودار ۴. سهم ارزش افزوده بخش های اقتصادی از کل ارزش افزوده استان آذربایجان شرقی طی سال های.....	۲۶
نمودار ۵. مقایسه روند سهم کشوری ارزش افزوده و مصرف واسطه استان آذربایجان شرقی طی سال های ۹۹-۱۳۹۰.....	۲۹
نمودار ۶. مقایسه سطح برداشت محصولات زراعی آذربایجان شرقی در سال زراعی ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۴۰
نمودار ۷. مقایسه تولید محصولات زراعی آذربایجان شرقی در سال زراعی ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۴۰
نمودار ۸. مقایسه سطح برداشت محصولات باغی استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱.....	۴۱
نمودار ۹. مقایسه تولید محصولات باغی استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱.....	۴۲
نمودار ۱۰. عملکرد محصولات زراعی آبی استان آذربایجان شرقی به تفکیک محصولات در سال زراعی ۱۴۰۱-۱۴۰۰.....	۴۳
نمودار ۱۱. عملکرد انواع میوه های دانه دار، هسته دار، دانه ریز آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱.....	۴۳
نمودار ۱۲. عملکرد انواع میوه های خشک، سردسیری و نیمه گرمسیری آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱.....	۴۴
نمودار ۱۳. روند سهم ارزش افزوده زیربخش های صنعت از کل ارزش افزوده استان آذربایجان شرقی.....	۵۳
نمودار ۱۴. ارزش افزوده (به قیمت ثابت) بخش ساختمان استان طی سال های ۱۳۹۹-۱۳۹۰.....	۷۲
نمودار ۱۵. روند سهم ارزش افزوده (به قیمت ثابت) بخش ساختمان از کل ارزش افزوده استان در سال ۱۳۹۹.....	۷۲
نمودار ۱۶. درصد ارزش افزوده (به قیمت ثابت) زیربخش های خدمات از کل ارزش افزوده خدمات در سال ۱۳۹۹.....	۸۵
نمودار ۱۷. ارزش افزوده حمل و نقل و انبارداری و پست (به قیمت ثابت) استان آذربایجان شرقی.....	۹۳
نمودار ۱۸. ارزش افزوده (به قیمت ثابت) تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا در استان آذربایجان شرقی.....	۱۰۴
نمودار ۱۹. روند سهم کشوری حق بیمه و خسارت پرداختی صنعت بیمه استان طی سال های ۱۴۰۱-۱۳۹۱.....	۱۵۳
نمودار ۲۰. درصد رشد سالانه حق بیمه و دیه طی سال های ۱۴۰۱-۱۳۹۱.....	۱۵۴
نمودار ۲۱. روند تغییرات تعداد متوفیات حوادث رانندگی.....	۱۵۶
نمودار ۲۲. روند تغییرات تعداد مصدومان حوادث رانندگی.....	۱۵۶
نمودار ۲۳. سهم کشوری مانده سپرده و تسهیلات سیستم بانکی استان در پایان سال های ۱۴۰۱-۱۳۹۱.....	۱۶۹
نمودار ۲۴. سهم کشوری مانده سپرده و تسهیلات سیستم بانکی استان در پایان سال های ۱۴۰۱-۱۳۹۱.....	۱۷۰
نمودار ۲۵. سهم انواع سپرده مانده سپرده بانک های دولتی و دولتی خصوصی شده استان در سال ۱۴۰۱.....	۱۷۲
نمودار ۲۶. روند مانده سپرده بانک های دولتی و دولتی خصوصی شده استان آذربایجان شرقی به تفکیک سهم انواع سپرده.....	۱۷۲
نمودار ۲۷. سهم بخش های اقتصادی براساس مانده تسهیلات اعطایی ناخالص بانک های دولتی و دولتی خصوصی شده استان.....	۱۷۴
نمودار ۲۸. وضعیت تسهیلات اعطایی بانک های دولتی و دولتی خصوصی شده آذربایجان شرقی به تفکیک سهم بخش های اقتصادی.....	۱۷۵
نمودار ۲۹. سهم انواع عقود اسلامی براساس مانده تسهیلات اعطایی ناخالص بانک های دولتی و دولتی خصوصی شده آذربایجان شرقی.....	۱۷۸
نمودار ۳۰. نسبت مطالبات غیر جاری به مانده تسهیلات بانک های استان در سال ۱۴۰۱.....	۱۸۰
نمودار ۳۱. روند نسبت مطالبات غیر جاری به مانده تسهیلات بانک های دولتی و دولتی خصوصی شده آذربایجان شرقی.....	۱۸۰
نمودار ۳۲. روند مطالبات غیر جاری ناخالص بانک های دولتی و دولتی خصوصی شده آذربایجان شرقی.....	۱۸۱
نمودار ۳۳. مقایسه نرخ تورم سالانه کشور و استان آذربایجان شرقی طی سال های ۱۴۰۱-۱۳۹۱.....	۱۹۱
نمودار ۳۴. روند نرخ تورم ۱۲ ماهه منتهی به هر ماه در استان از فروردین ۱۳۹۲ تا اسفند ۱۴۰۱.....	۱۹۲
نمودار ۳۵. روند نرخ تورم نقطه به نقطه استان آذربایجان شرقی از فروردین ۱۳۹۱ تا اسفند ۱۴۰۱.....	۱۹۳
نمودار ۳۶. مقایسه نرخ تورم سالانه و نقطه ای آذربایجان شرقی از فروردین ۱۳۹۲ تا اسفند ۱۴۰۱.....	۱۹۴
نمودار ۳۷. نرخ تورم کالاها و خدمات مصرفی کشور و استان به تفکیک گروه های اصلی در سال ۱۴۰۱.....	۱۹۵
نمودار ۳۸. مقایسه روند نرخ مشارکت اقتصادی کشور و استان طی سال های ۱۴۰۱-۱۳۸۱.....	۲۱۷
نمودار ۳۹. نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیش تر آذربایجان شرقی به تفکیک جنسیت و مناطق شهری و روستایی.....	۲۱۷
نمودار ۴۰. مقایسه روند نرخ بیکاری کشور و آذربایجان شرقی طی سال های ۱۴۰۱-۱۳۸۱.....	۲۱۹
نمودار ۴۱. نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیش تر استان آذربایجان شرقی به تفکیک جنسیت و مناطق شهری و روستایی.....	۲۱۹
نمودار ۴۲. نسبت اشتغال ۱۵ ساله و بیش تر استان آذربایجان شرقی به تفکیک جنسیت و مناطق شهری و روستایی.....	۲۲۱
نمودار ۴۳. سهم اشتغال ناقص ۱۵ ساله و بیش تر استان آذربایجان شرقی به تفکیک جنسیت و مناطق شهری و روستایی.....	۲۲۱
نمودار ۴۴. سهم بخش های اقتصادی در اشتغال جمعیت ۱۵ ساله و بیش تر آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱.....	۲۲۲
نمودار ۴۵. رتبه کشوری فضای کسب و کار استان آذربایجان شرقی طی سال های ۱۴۰۱-۱۳۹۱.....	۲۲۹
نمودار ۴۶. مقایسه میزان مولفه های پیمایشی محیط کسب و کار استان آذربایجان شرقی.....	۲۳۱
نمودار ۴۷. مقایسه ضریب جینی شهری کشور و استان طی سال های ۱۴۰۱-۱۳۸۴.....	۲۳۸
نمودار ۴۸. مقایسه ضریب جینی روستایی کشور و آذربایجان شرقی طی سال های ۱۴۰۱-۱۳۸۴.....	۲۳۸

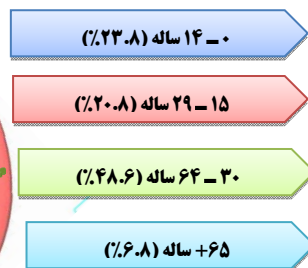
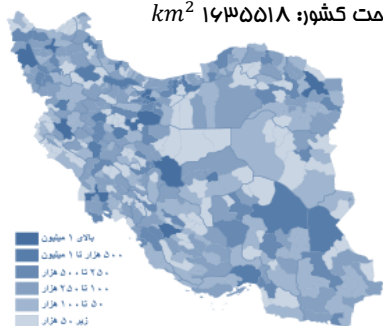
(۱) اقتصاد ملی	فصل اول
(۲) محصول ناخالص داخلی	نرخ رشد اقتصادی در سال ۱۴۰۱ به ۴.۸۷ افزایش یافته است.
(۳) کشاورزی	تشکیل سرمایه ثابت ناخالص کاهش ۶.۳۳ درصدی داشته است که
(۴) صنعت و معدن	این موضوع رشد اقتصادی و اشتغال را در دوره‌های آتی می‌تواند با مشکل مواجه کند.
(۵) ساختمان و مسکن	نرخ بیکاری از ۹.۲ درصد به ۹ درصد کاهش یافته است. نرخ تورم
(۶) خدمات	افزایش ۱۳.۹۳ درصدی را تجربه کرده است. درآمدهای مالیاتی در
(۷) حمل و نقل	سال ۱۴۰۱ در مقایسه با سال ۱۴۰۰ رشد ۵۴.۳۹ درصد داشته است
(۸) انرژی	که تسهیل مالیات‌ستانی و شناسایی مودیان جدید مالیاتی در تحقق آن بی‌تأثیر نبوده است.
(۹) سرمایه‌گذاری خارجی	رشد ۴۳.۳۹ درصدی شاخص بورس و ۲۶.۵۸ درصدی ارزش سهام
(۱۰) تجارت خارجی	معامله شده در بورس در مقایسه با سال ۱۴۰۰ که اگر به درستی
(۱۱) بازار سرمایه	مدیریت شود می‌توان از ظرفیت‌های بازار سرمایه در هدایت
(۱۲) صنعت بیمه	نقدینگی به سمت تولید از طریق بازارهای مالی استفاده شود. ارزش
(۱۳) بازار پول و اعتبار	واردات و رشد آن بیش از ارزش صادرات در سال ۱۴۰۱ بوده است.
(۱۴) نرخ تورم	کاهش ضریب جینی کل کشور و ضریب جینی شهری حاکی از
(۱۵) وضعیت مالی و بودجه	بهبود توزیع درآمد در مناطق شهری و افزایش ضریب جینی
(۱۶) نظام مالیاتی	روستایی نشان‌دهنده بدتر شدن توزیع درآمد در روستاها می‌باشد.
(۱۷) بازار کار	متوسط درآمد خانوار ۴۲.۱۹ درصد رشد داشته است که کمتر از نرخ
(۱۸) فضای کسب‌وکار	تورم در سال ۱۴۰۱ می‌باشد که به دلیل اتخاذ سیاست‌های انقباضی
(۱۹) درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد	برای کنترل نرخ تورم است.

اقتصاد ایران در سال ۱۴۰۱

جمعیت کل: ۸۳.۶۵ میلیون نفر

مساحت کشور: ۱۶۳۵۵۱۸ km^2

جمعیت به تفکیک جنسیت

زن ۱۶۱.۶۱ میلیون نفر
٪ ۴۹.۷۴

مرد ۴۶.۰۴ میلیون نفر
٪ ۵۰.۲۵

نرخ مشارکت نیروی کار ۱۵ سال به بالا ۴۰.۹٪

زن: ۱۳.۶٪

مرد: ۲۸.۲٪

نرخ تورم

نرخ تورم کل

٪ ۴۵.۸

کالاهای غیرخوراکی و خدمات ۳۵.۴٪

خوراکی، آشامیدنی و دفعاتیات ۷۰.۵٪

تولید ناخالص داخلی (سال پایه ۱۳۹۰): ۸۱۷۶ هزار میلیارد ریال
ارزش افزوده: ۸۱۴۴ هزار میلیارد ریال

تجارت بین المللی

صادرات

۵۳۱۶۶ میلیون دلار
۱۲۲۰۵۶ هزار تن

واردات

۵۹۶۵۵ میلیون دلار
۳۷۱۸۰ هزار تن

ارزش افزوده خدمات

۴۵۰۶ هزار میلیارد ریال

ارزش افزوده صنعت و معدن

۳۱۵۰ هزار میلیارد ریال

ارزش افزوده کشاورزی

۴۸۸ هزار میلیارد ریال

تراز تجاری

۶۴۸۹ - ۸۴۸۷۶
میلیون دلار
هزار تن

۱. اقتصاد ملی

شاخص‌های اقتصادی، آمارهای کلیدی هستند که می‌توانند روند اقتصاد را ارزیابی و آینده آن را پیش‌بینی و در درک افت و خیز بازار و همچنین سایر عوامل مهم مالی و اقتصادی کمک کنند. این شاخص‌ها که در دوره‌های زمانی مشخصی منتشر می‌شوند در گروه‌های متعددی قرار می‌گیرند. یکی از انواع طبقه‌بندی‌های شاخص‌های کلان اقتصادی به شرح زیر است:

۱. **شاخص‌های پیشرو:** شاخص‌های پیشرو به تغییرات آتی در اقتصاد اشاره می‌کنند. آنها برای پیش‌بینی کوتاه‌مدت تحولات اقتصادی بسیار مفید هستند زیرا معمولاً قبل از تغییر اقتصاد تغییر می‌کنند.

۲. **شاخص‌های متأخر:** شاخص‌های متأخر معمولاً پس از تغییر اقتصاد به وجود می‌آیند. معمولاً برای تأیید الگوهای خاص استفاده می‌شوند و نمی‌توان برای پیش‌بینی مستقیم تغییرات اقتصادی استفاده کرد.

۳. **شاخص‌های هم‌زمان:** شاخص‌های هم‌زمان اطلاعات ارزشمندی در مورد وضعیت فعلی اقتصاد در یک منطقه خاص ارائه می‌دهند زیرا هم‌زمان با تغییراتی که سیگنال می‌دهند اتفاق می‌افتد.

چندین شاخص اقتصادی وجود دارد که در سه نوع ذکر شده در بالا دسته‌بندی می‌شوند. هر کدام می‌توانند به اقتصاددانان، تحلیلگران مالی و سرمایه‌گذاران در تصمیم‌گیری‌های هوشمندانه کمک کنند. در ادامه برخی از مهم‌ترین شاخص‌ها ارائه شده است:

■ **تولید ناخالص داخلی (GDP):** یک شاخص متأخر است. یکی از اولین شاخص‌هایی است که برای سنجش سلامت یک اقتصاد استفاده می‌شود. نشان‌دهنده تولید و رشد اقتصادی یا اندازه اقتصاد است. اندازه‌گیری تولید ناخالص داخلی می‌تواند پیچیده باشد، اما دو شیوه اصلی برای اندازه‌گیری آن وجود دارد که روش درآمد و روش

هزینه می‌باشد.

■ **بازار سهام:** بازار سهام یک شاخص پیشرو است و مورد توجه اغلب افراد می‌باشد حتی اگر مهم‌ترین شاخص نباشد. قیمت سهام تا حدی بر اساس آن چیزی است که انتظار می‌رود شرکت‌ها کسب کنند. اگر برآوردهای سود شرکت‌ها دقیق باشد، بازار سهام می‌تواند جهت اقتصاد را نشان دهد. به عنوان مثال، کاهش شاخص کلی بازار می‌تواند نشان دهد که انتظار می‌رود درآمد کلی شرکت‌ها کاهش یابد و اقتصاد به سمت رکود پیش رود. از سوی دیگر، افزایش شاخص بازار می‌تواند نشان دهد که برآوردهای درآمد افزایش یافته و بنابراین اقتصاد به عنوان یک کل ممکن است شکوفا شود. اما باید توجه داشت که بازار سهام لزوماً یک شاخص پیشرو دقیق نیست. برآوردهای سود ممکن است اشتباه باشد و بازار سهام در برابر دستکاری آسیب‌پذیر است. شرکت‌ها و معامله‌گران می‌توانند اعداد را برای افزایش سهام از طریق استراتژی‌های مشتقات مالی پیچیده، معاملات با حجم بالا و اصول حسابداری خلاقانه دستکاری کنند. علاوه بر این، دولت از پول محرک و استراتژی‌های دیگر برای بالا نگه داشتن بازارها استفاده می‌کند تا از نگرانی‌های عمومی جلوگیری کند.

■ **بیکاری:** یک شاخص متأخر است. تعداد مشاغل ایجاد شده یا از دست رفته در اقتصاد نشانگر سلامت اقتصادی است و می‌تواند تأثیر قابل توجهی بر بازارهای اوراق بهادار داشته باشد. وقتی کسب‌وکارهای بیشتری استخدام می‌کنند، نشان می‌دهد که کسب‌وکارها عملکرد خوبی دارند. استخدام بیشتر همچنین می‌تواند منجر به این پیش‌بینی شود که افراد بیشتری پول بیشتری برای خرج کردن خواهند داشت زیرا تعداد بیشتری از آنها شاغل هستند. اگر نرخ بیکاری به طور غیرمنتظره افزایش یابد یا کمتر از حد انتظار کاهش یابد، گاهی اوقات می‌تواند با کاهش قیمت سهام همراه باشد، زیرا ممکن است نشان دهد که کارفرمایان توانایی استخدام افراد زیادی را ندارند.

- شاخص قیمت مصرف کننده (CPI): معیاری برای تغییر هزینه زندگی و یک شاخص متأخر است و یکی از بهترین شاخص‌های ارزیابی تورم محسوب می‌شود.
- شاخص قیمت تولید کننده (PPI): شاخص هم‌زمان است که تغییرات قیمت را تقریباً در تمام بخش‌های تولیدکننده کالا از جمله معدن، تولید، کشاورزی، جنگل‌داری و ماهیگیری دنبال می‌کند. این شاخص قیمت کالاهای نهایی، کالاهای واسطه‌ای و کالاهای خام را اندازه‌گیری می‌کند. PPI اولین معیار تورم موجود است. قبل از اینکه تغییرات قیمت در سطح خرده‌فروشی ظاهر شود، حرکات قیمت را در سطح عمده‌فروشی ثبت می‌کند.
- تراز تجاری: یک شاخص متأخر است. کسری تجاری می‌تواند منجر به بدهی داخلی قابل توجهی شود. در دراز مدت، کسری تجاری می‌تواند منجر به کاهش ارزش پول ملی شود که در صورت عدم جبران می‌تواند منجر به بار مالی بزرگی برای نسل‌های آینده شود.
- پروانه‌های ساخت مسکن: یک شاخص پیشرو است. ساخت مسکن نسبت به تغییرات نرخ وام مسکن که تحت تأثیر تغییرات نرخ بهره قرار دارد، بسیار حساس است. اگرچه ساخت مسکن یک شاخص بسیار بی‌ثبات است، اما می‌تواند اثرات شرایط مالی فعلی و همچنین تغییرات در اقتصاد را نشان دهد. اقتصاددانان و تحلیلگران از روندهای بلندمدت ساخت مسکن در تحلیل‌های خود استفاده می‌کنند.
- نرخ بهره: یک شاخص متأخر از رشد اقتصادی است. نرخ بهره در نتیجه رویدادهای اقتصادی و بازار افزایش یا کاهش می‌یابد. هنگامی که نرخ بهره افزایش می‌یابد، وام‌گیرندگان تمایلی به گرفتن وام ندارند. این امر مصرف‌کنندگان را از پذیرش بدهی و کسب‌وکارها را از توسعه کسب‌وکار منصرف می‌کند و در نتیجه رشد تولید ناخالص داخلی ممکن است کاهش یابد. اگر نرخ بهره خیلی پایین باشد، می‌تواند منجر به افزایش تقاضا برای پول و افزایش احتمال تورم شود. افزایش تورم می‌تواند اقتصاد و

ارزش پول آن را مخدوش کند. نرخ‌های بهره فعلی نشان‌دهنده شرایط فعلی اقتصاد هستند و همچنین می‌توانند نشان دهند که اقتصاد به کجا می‌رود.

■ نرخ ارز: یک شاخص متأخر است. وقتی کشوری پول ملی قوی داشته باشد، قدرت خرید و فروش آن با سایر کشورها افزایش می‌یابد. کشوری با ارز قوی می‌تواند محصولات را با نرخ ارزان‌تری وارد کند و محصولات خود را با قیمت‌های خارجی بالاتر به خارج از کشور بفروشد. با این حال، زمانی که یک کشور ارز ضعیف‌تری دارد، می‌تواند گردشگران بیشتری را جذب کند و سایر کشورها را به خرید کالاهای آن تشویق کند، زیرا آنها ارزان‌تر هستند.

با عنایت به موارد فوق در فصل حاضر، تلاش شده است با بررسی شاخص‌های اقتصادی کشور در سال ۱۴۰۱ در مقایسه با سال ۱۴۰۰ اثربخشی سیاست‌های اقتصادی کشور تحلیل شود و در پایان پس از جمع‌بندی، پیشنهاداتی جهت بهبود رشد اقتصادی کشور ارائه گردیده است.

۱-۱. بررسی اجمالی سیاست‌های اقتصادی کشور

در سال ۱۴۰۱ رفع موانع تولید، تأمین مالی و کاهش مالیات تولید از برنامه‌های این وزارتخانه در جهت تحقق شعار سال مبنی بر «تولید؛ دانش‌بنیان، اشتغال‌آفرین» بوده است. تدوین برنامه راهبردی برای وزارت اقتصاد در سال ۱۴۰۱ در راستای توجه ویژه به معیشت و منزلت مردم انجام شده و بر اساس آن کاهش تورم در دستور کار قرار گرفته است. تأمین امنیت، رفع موانع سرمایه‌گذاری و نیز رفع موانع تولید از دیگر برنامه‌های سال ۱۴۰۱ وزارت اقتصاد می‌باشد. حمایت از کسب‌وکارهای نوین و دانش‌بنیان از اولویت‌های اصلی وزارت اقتصاد در سال ۱۴۰۱ است. در خصوص اقدامات وزارت امور اقتصادی و دارایی در جهت برنامه‌های راهبردی این وزارت می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

■ توجه به امنیت سرمایه‌گذاری و رفع موانع به همراه بهبود فضای کسب‌وکار به

- عنوان یکی از پیش شرط‌های توسعه سرمایه‌گذاری خارجی در کشور؛
- رویکرد وزارت اقتصاد بر سهولت صدور مجوزهای سرمایه‌گذاری و تشدید نظارت بعد از صدور مجوزها با هدف افزایش درآمد و افزایش نرخ اشتغال کشور؛
- تأکید ویژه وزارت اقتصاد بر استفاده از ظرفیت‌های داخلی و استانی وزارت؛
- رشد صد در صدی تسهیلات بانک‌های دولتی به شرکت‌های دانش‌بنیان در سال ۱۴۰۱؛
- تصویب آئین‌نامه اجرایی قانون جهش تولید دانش‌بنیان در خصوص معافیت‌های مالیاتی و تدوین دستورالعمل اجرایی ارزش‌گذاری دارایی‌های نامشهود شرکت‌های دانش‌بنیان؛
- تأمین مالی غیرتورمی دولت؛
- اشتغال‌زایی با تسهیلات بدون پول‌پاشی؛
- پیگیری واریز سودهای رسوب‌شده سال‌های گذشته سهام‌داران؛
- پرداخت تسهیلات خرد بدون ضامن؛
- تسهیل سرمایه‌گذاری خارجی از طریق کاهش زمان برگزاری جلسات هیأت سرمایه‌گذاری خارجی و افزایش قابل توجه تعداد طرح‌های سرمایه‌گذاری مصوب، تغییر راهبرد سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های فنی ایران در انتخاب کشورهای هدف، تسهیل و پذیرش سرمایه‌گذاری در پروژه‌های بالادستی نفتی، اعطای مشوق‌های سرمایه‌گذاری خارجی جدید و ناشی از تسهیل و تسریع فرآیند صدور مجوز سرمایه‌گذاری خارجی؛
- مبارزه با پولشویی، از بازسازی نهادی تا انسداد مجاری جرایم مالی؛
- حذف ارز رانتی ۴۲۰۰ تومانی و حمایت از تولیدکنندگان داخلی؛
- تقویت چارچوب‌های نرم‌افزار در زمینه مولدسازی دارایی‌های دولت، تدوین و تصویب ۵ مورد آیین‌نامه، دستورالعمل و رویه‌های مقرراتی؛ تصویب تعداد ۳۱

مورد پروژه عمرانی نیمه تمام اولویت‌دار جهت طرح در کمیته پایش پروژه‌های عمرانی نیمه‌تمام؛ شناسایی املاک و اموال مازاد دولت؛

■ جهت‌دهی سرمایه‌گذاری‌های بیمه مرکزی به سمت اقتصاد مردم‌پایه، دانش‌بنیان و ملی در جهت کمک به دولت برای تأمین مالی پروژه‌های سودآور، توسعه تعاملات بین‌الملل، انعقاد تفاهم‌نامه با کشورهای مختلف، سرمایه‌گذاری بیمه مرکزی در پروژه‌های بزرگ راهبردی فناورانه و عمرانی و کریدورهای حمل‌ونقل، پوشش بیمه‌ای ریسک‌های بزرگ کشور و پوشش بیمه‌ای حوادث رویدادهای بزرگ؛

■ کاهش تصدی‌گری دولت؛

■ مالیات‌ستانی براساس عدالت‌محوری، داده‌محوری و رضایت‌مندی مودیان از طریق شناسایی مؤدیان جدید مالیاتی، نظارت بر تراکنش‌های مشکوک بانکی و شناسایی سیستماتیک شرکت‌های صوری، اعمال نرخ صفر مالیاتی برای انتقال سود تقسیم‌نشده شرکت‌های بورسی و فرابورسی، کاهش نرخ مالیات اشخاص حقوقی، تخصیص عوارض ارزش‌افزوده به مناطق کمتر توسعه‌یافته؛

■ بهبود انضباط و شفافیت مالی با اصلاح ساختار نظام حسابرسی و پیاده‌سازی کنترل هوشمند در سامانه نظارت آنی خزانه‌داری کل کشور (سناما)؛

■ ساماندهی انبارهای اموال تملیکی و فروش خودروهای رسوبی در بنادر و تعیین تکلیف پرونده‌های بلا تکلیف چندین ساله و تعیین تکلیف ۲۸ هزار میلیارد تومان کالای متروکه دهه ۹۰؛

■ اجرای طرح دولت الکترونیک و اتصال ۹۵ درصدی دستگاه‌ها به پنجره واحد خدمات بعد از دو دهه چشم‌انتظاری؛

■ احیای ۲۰۰۰ کارخانه و واحد تولیدی راکد یا غیرفعال؛

■ لغو معافیت مالیاتی درآمد حاصل از صادرات مواد خام و نیمه‌خام به منظور

جلوگیری از خامفروشی و اشتغال‌زایی حاصل از ایجاد صنایع تبدیلی مواد خام به فرآورده؛

▪ موظف‌شدن شرکت‌های بورسی به پرداخت سود سهامداران بورس از طریق سامانه سجام.

۲-۱. بررسی متغیرهای کلان اقتصاد ایران

جدول ۱. شاخص‌های کلان اقتصاد ایران طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد رشد
محصول ناخالص داخلی به قیمت ثابت (سال پایه ۱۳۹۰ و ارقام به میلیارد ریال)	۷۷۹۶۷۱۵	۸۱۷۶۲۶۸	۴.۸۷
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (سال پایه ۱۳۹۰ و ارقام به میلیارد ریال)	۹۰۷۶۳۳	۹۳۰۷۷۰	۲.۵۵
نرخ بیکاری (درصد)	۹.۲	۹	-۲.۱۷
جمعیت بیکار کل (میلیون نفر)	۲.۳۷	۲.۳۵	-۰.۸۴
نرخ تورم (درصد)	۴۰.۲	۴۵.۸	۱۳.۹۳
درآمدهای مالیاتی (میلیارد ریال)	۳۰۵۹۱۱۹	۴۷۲۳۱۰۴	۵۴.۳۹
شاخص کل بورس	۱۳۶۷۲۵۰.۳	۱۹۶۰۴۵۷	۴۳.۳۹
ارزش سهام معامله شده بورس (میلیارد ریال)	۱۲۴۱۲۵۳۰	۱۵۷۱۱۵۴۰	۲۶.۵۸
ارزش صادرات غیرنفتی (میلیون دلار)	۴۸۴۴۰	۵۳۱۶۶	۹.۷۶
ارزش واردات (میلیون دلار)	۵۲۹۹۶	۵۹۶۵۵	۱۲.۵۷

ماخذ: مرکز آمار ایران، شاخص‌های کلان اقتصادی و اجتماعی کشور منتشره آذر ماه ۱۴۰۲

طبق داده‌های استخراج شده از مرکز آمار ایران، نرخ رشد اقتصادی در سال ۱۴۰۱ به ۴.۸۷ درصد افزایش یافته است. تشکیل سرمایه ثابت ناخالص رشد ۲.۵۵ درصدی داشته است که این موضوع می‌تواند بر رشد اقتصادی و اشتغال در دوره‌های آتی اثر مثبت داشته باشد. نرخ بیکاری از ۹.۲ درصد به ۹ درصد کاهش یافته است. نرخ تورم افزایش ۱۳.۹۳

درصدی را تجربه کرده است. درآمدهای مالیاتی در سال ۱۴۰۱ در مقایسه با سال ۱۴۰۰ رشد ۵۴.۳۹ درصد داشته است که تسهیل مالیات‌ستانی و شناسایی مؤدیان جدید مالیاتی در تحقق آن بی‌تأثیر نبوده است. رشد ۴۳.۳۹ درصدی شاخص بورس و ۲۶.۵۸ درصدی ارزش سهام معامله شده در بورس در مقایسه با سال ۱۴۰۰ که اگر به درستی مدیریت شود می‌توان از ظرفیت‌های بازار سرمایه در هدایت نقدینگی به سمت تولید از طریق بازارهای مالی استفاده شود. ارزش واردات و رشد آن بیش از ارزش صادرات در سال ۱۴۰۱ بوده است. افزایش صادرات مستلزم سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها و صنایع تولیدی کشور است تا رقابت‌پذیری بین‌المللی کالاها و خدمات ارتقا یابد تا علاوه بر افزایش درآمد ارزی ناشی از صادرات، اشتغال و تولید ناخالص داخلی کشور نیز افزایش یابد.

جدول ۲. ضریب جینی کل کشور طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	تغییرات
کل کشور	۰.۳۹۳۸	۰.۳۸۷۷	-۱.۵۵
شهری	۰.۳۷۵۷	۰.۳۶۹۶	-۱.۶۲
روستایی	۰.۳۵۹۴	۰.۳۶۴۳	۱.۳۶

مأخذ: مرکز آمار ایران، شاخص‌های کلان اقتصادی و اجتماعی کشور منتشره آذر ماه ۱۴۰۲

کاهش ضریب جینی کل کشور و ضریب جینی شهری حاکی از بهبود توزیع درآمد در مناطق شهری و افزایش ضریب جینی روستایی نشان‌دهنده بدتر شدن توزیع درآمد در روستاها می‌باشد.

علی‌رغم ثابت ماندن بعد خانوار شهری، متوسط هزینه خانوار بیش از نرخ تورم بوده است (رشد ۴۸.۲۶ درصدی متوسط هزینه در برابر تورم ۴۵.۸ درصدی)، متوسط هزینه خوراکی خانوار در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ رشد ۵۲.۸۵ درصدی و متوسط هزینه غیرخوراکی نیز ۴۶.۶۰ درصد رشد داشته است. متوسط درآمد خانوار ۴۲.۱۹

درصد رشد داشته است که کمتر از نرخ تورم در سال ۱۴۰۱ می‌باشد که به دلیل اتخاذ سیاست‌های انقباضی برای کنترل نرخ تورم است.

جدول ۳. متوسط هزینه و درآمد خانوار شهری کشور طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ (هزار ریال)

تغییرات	۱۴۰۱	۱۴۰۰	عنوان
۰.۰۰	۳.۱	۳.۱	بعد خانوار
۴۸.۲۶	۱۳۷۱۴۶۰	۹۲۵۰۱۷	متوسط هزینه
۵۲.۸۵	۳۷۶۸۲۲	۲۴۶۵۳۷	متوسط هزینه خوراکی
۴۶.۶۰	۹۹۴۶۳۸	۶۷۸۴۸۰	متوسط هزینه غیر خوراکی
۴۲.۱۹	۱۶۶۹۶۴۱	۱۱۷۴۲۱۷	متوسط درآمد

مأخذ: مرکز آمار ایران، شاخص‌های کلان اقتصادی و اجتماعی کشور منتشره آذر ماه ۱۴۰۲

جدول ۴. متوسط هزینه و درآمد خانوار روستایی کشور طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۹ (هزار ریال)

تغییرات	۱۴۰۱	۱۴۰۰	عنوان
-۲.۹۴	۳.۳	۳.۴	بعد خانوار
۵۱.۹۱	۷۸۸۵۹۴	۵۱۹۱۱۹	متوسط هزینه
۵۸.۶۸	۳۲۸۵۲۷	۲۰۷۰۳۴	متوسط هزینه خوراکی
۴۷.۴۲	۴۶۰۰۶۸	۳۱۲۰۸۵	متوسط هزینه غیر خوراکی
۵۴.۸۲	۹۸۶۳۸۳	۶۳۷۱۳۲	متوسط درآمد

مأخذ: مرکز آمار ایران، شاخص‌های کلان اقتصادی و اجتماعی کشور منتشره آذر ماه ۱۴۰۲

بعد خانوار روستایی در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ کاهش یافته است. متوسط هزینه خانوارهای روستایی در سال ۱۴۰۱ رشد ۵۱.۹۱ درصدی در مقایسه با سال ۱۴۰۰ داشته است. متوسط هزینه غیر خوراکی خانوار روستایی بیش از خانوار شهری رشد داشته است. در خانوار روستایی نیز بیش‌ترین سهم هزینه‌های غیر خوراکی به مسکن و حمل‌ونقل و ارتباطات تعلق دارد. سهم هزینه‌های مسکن درمان در خانوارهای روستایی در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ رشد داشته است و سهم سایر گروه‌های هزینه‌ای کاهش یافته است.

جدول ۵. نسبت گروه‌های هزینه‌ای غیرخوراکی به کل هزینه‌های خانوارهای شهری و روستایی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	خانوارهای شهری			خانوارهای روستایی		
	۱۴۰۰	۱۴۰۱	تغییرات	۱۳۹۹	۱۴۰۰	تغییرات
پوشاک و کفش	۳.۹	۳.۶	-۷.۶۹	۵.۸	۵.۶	-۳.۴۵
مسکن	۳۶	۳۸.۱	۵.۸۳	۱۸.۵	۱۹.۱	۳.۲۴
لوازم، اثاث و خدمات خانوار	۴.۳	۳.۷	-۱۳.۹۵	۶	۵.۶	-۶.۶۷
بهداشت و درمان	۱۰	۹.۱	-۹.۰۰	۹.۶	۹.۳	-۳.۱۲
حمل‌ونقل و ارتباطات	۹.۵	۸.۴	-۱۱.۵۸	۱۱.۶	۱۰.۴	-۱۰.۳۴
تفریحات، سرگرمی و خدمات فرهنگی	۱.۶	۱.۶	۰.۰۰	۱.۳	۱.۳	۰.۰۰

مأخذ: مرکز آمار ایران، شاخص‌های کلان اقتصادی و اجتماعی کشور منتشره آذر ماه ۱۴۰۲

سهم هزینه مسکن از هزینه‌های غیرخوراکی خانوار شهری در سال ۱۴۰۱ در مقایسه با سال ۱۴۰۰ افزایش یافته است. در هر دو گروه خانوارهای شهری و روستایی، افزایش سهم هزینه مسکن به قدری بوده است که باعث کاهش سهم سایر هزینه‌های خانوارها در سال ۱۴۰۱ شده است. این موضوع توجه مسئولین به بخش مسکن را می‌طلبد که با اتخاذ سیاست‌های مناسب مانع از افزایش فزاینده هزینه‌های مسکن گردد. به نظر می‌رسد به دلیل محدودیت‌های ناشی از تحریم در تجارت و صنعت، اغلب سرمایه‌گذاران در بخش مسکن به دنبال کسب سود هستند و نگاه سرمایه‌ای به مسکن باعث افزایش هزینه‌های مسکن برای خانوارها شده است که این مسأله می‌تواند آثار سوئی بر توزیع درآمد و رفاه جامعه داشته باشد.

در خانوارهای شهری پس از مسکن، بهداشت و درمان بیشترین سهم را در سبد هزینه‌ای خانوارها به خود اختصاص داده است. بخش بهداشت و درمان به عنوان یکی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصادی اجتماعی تأثیر قابل توجهی در وجود یا فقدان فقر در جامعه دارد. نکته مهم درباره هزینه‌های سلامت این است که به دلیل هزینه‌های بالای

خدمات سلامت، بی‌توجهی به مکانیسم‌های حمایتی از افراد جامعه و صرف بخش زیادی از منابع خانوار برای دریافت خدمات سلامت، می‌تواند سطح استاندارد زندگی را در خانواده‌ها با مشکل مواجه کند. پرداخت از جیب خانوارها برای بهداشت و درمان از بدترین روش‌های تأمین بهداشت و درمان است که در کشورهای در حال توسعه رواج دارد. سهم بالای بهداشت و درمان از بودجه جاری خانوار علاوه بر کاهش رفاه بر عرضه نیروی کار خانوار نیز تأثیر منفی گذاشته و خانوارها را به سمت فقر و کاهش هزینه‌های ضروری سوق می‌دهد. از این‌رو، علاوه بر توجه به بیمه‌های همگانی سلامت و بهبود مکانیسم‌های حمایتی از افراد جامعه در بخش درمان، با برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در جهت برخورداری از زندگی سالم برای تمام اقشار جامعه، در جهت کاهش بیماری‌ها و هزینه‌های درمان جامعه و بهبود کیفیت نیروی کار گام اساسی برداشت و به سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی که طبق آن برخورداری از سلامت، رفاه و امنیت غذایی، تأمین اجتماعی، فرصت‌های برابر، توزیع مناسب، نهاد مستحکم خانواده، به دور از فقر، فساد، تبعیض و بهره‌مند از محیط زیست مطلوب به عنوان یکی از اهداف آرمانی جمهوری اسلامی ایران مطرح شده است، جامعه عمل پوشید.

بیش‌ترین سهم از محصول ناخالص داخلی به هزینه مصرف نهایی خصوصی و هزینه مصرف نهایی دولت مربوط است. تشکیل سرمایه ثابت ناخالص دارای رشد ۲۵۵ درصدی بوده است. خالص صادرات کالا و خدمات ۲۹۶۸ درصد رشد داشته است. محصول ناخالص داخلی کشور به قیمت سال پایه ۱۳۹۰ دارای رشد ۴۸۷ درصدی بوده است. از بررسی جدول فوق این موضوع استنباط می‌شود که به دلیل سهم پایین خالص صادرات کالاها و خدمات از تولید ناخالص داخلی کشور، رشد ۲۹ درصدی آن نیز نمی‌تواند تأثیر زیادی بر رشد اقتصادی داشته باشد. ضرورت دارد در جهت صادرات محور نمودن بخش تولید و خدمات، برنامه‌ریزی و اقدامات اساسی صورت گیرد.

جدول ۶. محصول ناخالص داخلی کشور به تفکیک اجزای هزینه نهایی
(میلیارد ریال - به قیمت ثابت سال پایه ۱۳۹۰)

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	سهم از کل (درصد)	درصد رشد
هزینه مصرف نهایی خصوصی	۳۹۲۸۶۷۱	۴۱۹۵۸۱۸	۵۱.۳۲	۶.۸۰
هزینه مصرف نهایی دولت	۱۶۰۱۹۵۸	۱۶۹۴۰۸۹	۲۰.۷۲	۵.۷۵
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	۹۰۷۶۳۳	۹۳۰۷۷۰	۱۱.۳۸	۲.۵۵
خالص صادرات کالاها و خدمات	۵۳۲۸۶۹	۶۹۱۰۲۶	۸.۴۵	۲۹.۶۸
محصول ناخالص داخلی (به قیمت بازار)	۷۷۹۶۷۱۵	۸۱۷۶۲۶۸	۱۰۰	۴.۸۷

مأخذ: مرکز آمار ایران، شاخص‌های کلان اقتصادی و اجتماعی کشور منتشره آذر ماه ۱۴۰۲

ارزش افزوده گروه کشاورزی در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ کاهش ۴.۴۴ درصدی داشته است. رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی تابع عوامل متعددی از قبیل میزان بارندگی و بهره‌برداری از منابع آبی، نوع سیاست‌های حمایتی دولت، ساختار توزیع نهاده‌ها و محصولات و ... است. از یک سو طی سال آبی ۱۴۰۱-۱۴۰۲، بارندگی ۱۴.۳ درصد کمتر از متوسط بلندمدت بود و این سال لقب سومین خشکسالی پیاپی ایران را به خود اختصاص داد. از سوی دیگر طبق مطالعه انجام گرفته توسط فهیمی‌فرد و همکاران (۱۴۰۱)^۱ حذف نرخ ارز ترجیحی نهاده‌های کشاورزی به ترتیب بر واردات، ارزش افزوده، تشکیل سرمایه ثابت و صادرات زیربخش‌های تولیدات دامی، تولیدات گیاهی، ماهیگیری و جنگل‌داری بیشترین تأثیر منفی را دارد.

به‌طور کلی اتخاذ سیاست‌هایی در جهت بهره‌برداری پایدار از منابع آبی، افزایش بهره‌وری از طریق توسعه نفوذ دانش، سیاست‌های حمایتی کارآمد، بهبود ساختار توزیع نهاده‌ها و محصولات، توسعه پایدار زنجیره‌های ارزش و اصلاح فضای کسب و کار و افزایش سرمایه‌گذاری می‌تواند اثر قابل توجهی بر افزایش ارزش افزوده این بخش در

۱. فهیمی فرد، سید محمد؛ محسن رفعتی و امید گیلانپور (۱۴۰۱)، بررسی آثار حذف ارز ترجیحی نهاده‌های کشاورزی بر بخش کشاورزی ایران: رهیافت مدل تعادل عمومی محاسبه‌پذیر پویای بازگشتی؛ اقتصاد کشاورزی و توسعه؛ سال ۳۰؛ شماره ۱۱۸

سال‌های آتی داشته باشد. چرا که ایجاد امنیت غذایی، ایجاد اشتغال، ایجاد بازار برای محصولات صنعتی و امکان کسب درآمد ارزی و ارتقای سطح استاندارد زندگی از مهم‌ترین ابعاد اقتصادی بخش کشاورزی است. از این‌رو استقرار سیستم مناسب کشاورزی که تأمین‌کننده نیازهای تولیدکنندگان محصولات کشاورزی باشد و منابع طبیعی را به‌طور کارآمد و هم‌راستا با توسعه اقتصادی پایدار به کار گرفته و متناسب با ویژگی‌های اقتصادی کشور باشد از اهمیت به‌سزایی برخوردار است.

رشد ارزش افزوده گروه صنایع و معادن و خدمات مثبت بوده و به ترتیب برابر با ۶.۴۵ درصد و ۴.۵۳ درصد می‌باشد. با عنایت به اینکه ارزش افزوده گروه خدمات بیش از نیمی از کل ارزش افزوده کشور را تشکیل می‌دهد ایجاد زیرساخت‌های مناسب برای تسهیل امور فعالین بخش خدمات می‌تواند رشد اقتصادی چشمگیری را برای کشور به ارمغان بیاورد و از درآمد حاصل از آن می‌توان سایر بخش‌های اقتصادی را بهبود بخشید.

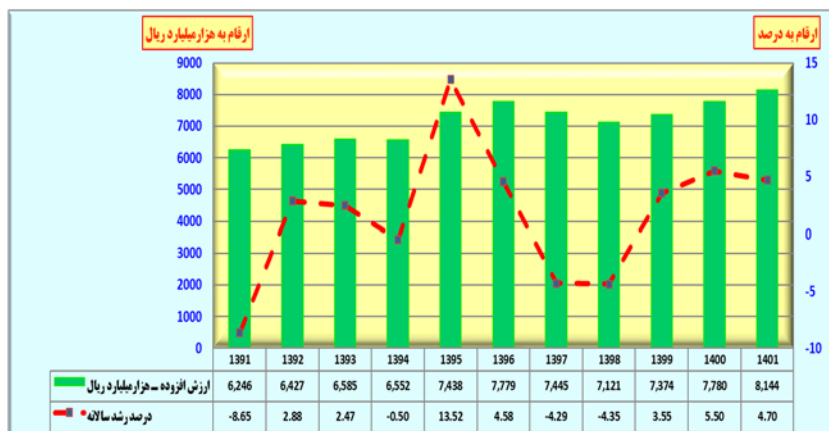
جدول ۷. ارزش افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی کشور (میلیارد ریال - به قیمت ثابت سال پایه ۱۳۹۰)

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	سهم از کل (درصد)	درصد رشد
گروه کشاورزی	۵۱۰۶۳۳	۴۸۷۹۴۳	۵.۹۷	-۴.۴۴
گروه صنایع و معادن	۲۹۵۸۷۹۶	۳۱۴۹۵۳۵	۳۸.۵۲	۶.۴۵
گروه خدمات	۴۳۱۰۸۹۲	۴۵۰۶۱۹۷	۵۵.۱۱	۴.۵۳
خالص مالیات بر واردات	۱۶۳۹۴	۳۲۵۹۲	۰.۴۰	۹۸.۸۰
محصول ناخالص داخلی	۷۷۹۶۷۱۵	۸۱۷۶۲۶۸	۱۰۰	۴.۸۷

مأخذ: مرکز آمار ایران، شاخص‌های کلان اقتصادی و اجتماعی کشور منتشره آذر ماه ۱۴۰۲

نمودار ۱. روند ارزش افزوده کشور و درصد رشد سالانه آن طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۳۹۱

(هزار میلیارد ریال - به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰)

جدول ۸. درصد تغییرات شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی

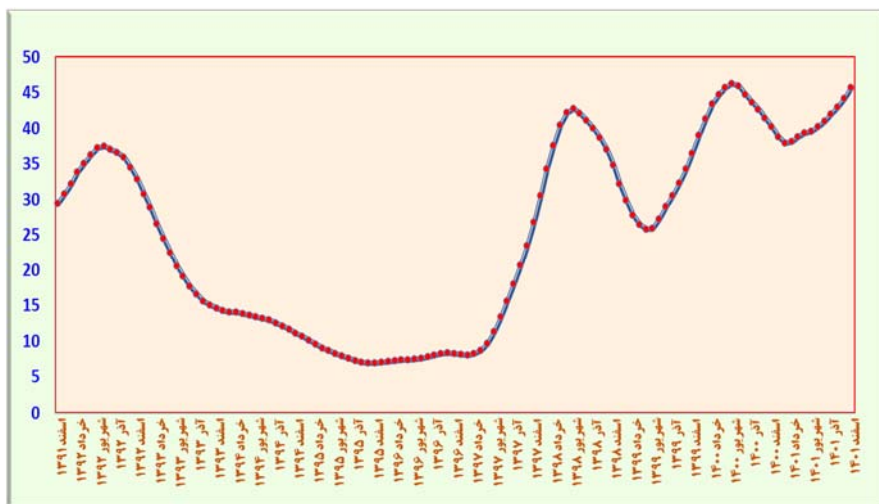
(درصد - نرخ تورم سالانه براساس سال پایه ۱۳۹۵)

تغییرات (درصد)	سال ۱۴۰۱	سال ۱۴۰۰	عنوان	
۱۳.۹۳	۴۵.۸	۴۰.۲	کل	کل کشور
۳۶.۸۹	۷۰.۵	۵۱.۵	خوراکی، آشامیدنی و دخانیات	
۲.۳۱	۳۵.۴	۳۴.۶	کالای غیر خوراکی و خدمات	
۱۳.۳۵	۴۵	۳۹.۷	کل	شهری
۳۴.۷۴	۷۰.۲	۵۲.۱	خوراکی، آشامیدنی و دخانیات	
۳.۲۲	۳۵.۳	۳۴.۲	کالای غیر خوراکی و خدمات	
۱۸.۲۲	۵۰.۶	۴۲.۸	کل	روستایی
۴۵.۵۵	۷۱.۹	۴۹.۴	خوراکی، آشامیدنی و دخانیات	
-۲.۴۲	۳۶.۳	۳۷.۲	کالای غیر خوراکی و خدمات	

مأخذ: مرکز آمار ایران، شاخص‌های کلان اقتصادی و اجتماعی کشور منتشره آذر ماه ۱۴۰۲

در سال ۱۴۰۱ بالاترین نرخ تورم سالانه بین کل خانوارهای کشور با ۷۰.۵ درصد به گروه خوراکی، آشامیدنی و دخانیات اختصاص داشته است. افزایش نرخ تورم این گروه نسبت به سال ۱۴۰۰ به میزان ۳۶.۸۹ درصد در خانوارهای کل کشور، ۳۴.۷۴ درصد در خانوارهای شهری و ۴۵.۵۵ درصد در خانوارهای روستایی نشانگر رشد فزاینده قیمت‌ها در این گروه می‌باشد، رشد منفی ارزش افزوده بخش کشاورزی که بخش اصلی تأمین کننده خوراک خانوار می‌تواند باعث کاهش عرضه و در نتیجه تورم در این بخش گردد. به عبارت دیگر افزایش قیمت گروه خوراکی‌ها به دلیل فشار فزونی تقاضا نسبت به عرضه می‌باشد که ناشی از کاهش عرضه محصولات کشاورزی می‌باشد.

نمودار ۲. روند نرخ تورم ۱۲ ماهه منتهی به هر ماه در کل کشور از اسفند ۱۳۹۱ تا اسفند ۱۴۰۱ (درصد)

جدول ۹. ترکیب اجزای نقدینگی برحسب مصارف (هزار میلیارد ریال)

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	سهم از کل (درصد)	درصد رشد
پول ^۲	۹۸۶۶	۱۶۲۹۷	۲۵.۷۱	۶۵.۱۸
اسکناس و مسکوک در دست اشخاص	۸۶۴	۱۲۲۶	۱.۹۳	۴۱.۹۰
سپرده‌های دیداری	۹۰۰۲	۱۵۰۷۱	۲۳.۷۸	۶۷.۴۲
سپرده‌های غیردیداری (شبه پول)	۳۸۴۵۹	۴۷۰۸۰	۷۴.۲۹	۲۲.۴۲
نقدینگی	۴۸۳۲۴	۶۳۳۷۷	۱۰۰	۳۱.۱۵

مأخذ: مرکز آمار ایران، شاخص‌های کلان اقتصادی و اجتماعی کشور منتشره آذر ماه ۱۴۰۲

نقدینگی در سال ۱۴۰۱ نسبت به ۱۴۰۰ رشد ۳۱.۱۵ درصدی داشته است که ناشی از رشد ۶۵.۱۸ درصدی پول، رشد ۴۱.۹۰ درصدی اسکناس و مسکوک در دست اشخاص، رشد ۶۷.۴۲ درصدی سپرده‌های دیداری و رشد ۲۲.۴۲ درصدی سپرده‌های غیردیداری می‌باشد. طبق اظهارات روابط عمومی بانک مرکزی^۳، اجرای طرح مردمی سازی یارانه ها از خرداد ماه سال ۱۴۰۱ منجر به این شد که افزایش قابل توجه پایه پولی و توامان رفع ظاهری ناترازی شبکه بانکی به واسطه عملیات مذکور تا حد زیادی در نتیجه اجرای طرح مذکور برطرف شود و لذا دیگر شاهد افزایش نقدینگی و در نتیجه ایجاد تورم مزمن و بلندمدت در نتیجه اجرای آن سیاست در اقتصاد نباشیم. همچنین در سال‌های گذشته حجم مطلوبی از نقدینگی بخش دولتی (اعم از دستگاه‌ها و شرکت‌های دولتی) در شبکه بانکی بود و با عنایت به سهم بالای منابع بخش دولتی در اقتصاد کشور از این محل به میزان قابل توجهی از نقدینگی مورد نیاز شبکه بانکی تأمین می‌شد اما با اجرای تقریباً کامل قانون حساب واحد خزانه و تمرکز منابع نقدی بخش دولتی نزد بانک مرکزی از سال ۱۴۰۱ به میزان زیادی از نقدینگی موجود در شبکه بانکی کاسته شد. در مجموع به

۲. مجموع اسکناس و مسکوک در دست اشخاص و سپرده‌های دیداری

۳. دسترسی از طریق لینک <https://www.pishkhan.com/news/301724>

دنبال اجرای دو سیاست درست مذکور عمق بازار بین بانکی و متعاقباً رفع ناترازی نقدینگی بانکهای کشور از طریق بازار مذکور تا حد زیادی کمتر شد و در نتیجه این موضوع منجر به بروز افزایش بدهی بانکها به بانک مرکزی شد. کیفیت ماندگاری منابع نقدی در شبکه بانکی افزایش یافت اما درخصوص افزایش سیالیت نقدینگی و رسیدن نسبت پول به نقدینگی به ۲۵.۷ درصد در پایان سال ۱۴۰۱ و افزایش ۵/۳ درصدی این نسبت در مقایسه با سال قبل از آن و این که برخی علت این تغییر را ناشی از تضعیف انتظارات اقتصادی مردم و فعالان اقتصادی می‌دانند؛ خاطر نشان می‌سازد حجم پول از حاصل جمع اسکناس و مسکوکات در دست اشخاص و سپرده‌های دیداری حاصل می‌شود.

۲-۲. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

اقتصاد به مفهومی فراگیرتر، انتخاب هوشمندانه برای مقابله با کمبودها است. اساسی‌ترین معیار برای ارزیابی موفقیت در تخصیص منابع کمیاب، رشد اقتصادی است. کشورها آمارهای مختلفی را برای اندازه‌گیری رشد اقتصادی از جمله درآمد ملی، بهره‌وری و غیره رصد می‌کنند. برخی از اقتصاددانان، فراتر از رشد و بهره‌وری، استدلال می‌کنند که هرگونه ارزیابی از اقتصاد کشور باید شامل اندازه‌گیری توزیع، ارزش ویژه، درآمد سرانه و غیره باشد. کشور همچنین باید بر سایر نیازهای یک جامعه مانند عدالت زیست محیطی یا حفظ فرهنگی تمرکز کند تا روند رشد اقتصادی را حفظ کند و از طریق ایجاد فرصت‌های بیشتر در بخش‌های آموزش، بهداشت، اشتغال و ... امکان توسعه کلی انسانی در اقتصاد را فراهم کند. اقتصاد فراگیر اقتصادی است که در آن فرصت‌های گسترده‌تری برای رفاه وجود دارد. پنج ویژگی اقتصاد فراگیر توسط محققین این حوزه^۴ به شرح زیر تعریف شده است:

۴. برگرفته از مقاله پنج ویژگی یک اقتصاد فراگیر: فراتر رفتن از دوگانگی برابری - رشد (Paceti, 2016)

مشارکت: مردم می‌توانند به عنوان کارگر، مصرف‌کننده و صاحب کسب‌وکار از طریق دسترسی به بازارها به‌طور کامل در اقتصاد مشارکت نموده و در مورد آینده اقتصادی خود سهم بیش‌تری داشته باشند.

برابری: با افزایش برابری فرصت‌های بیش‌تری برای تحرک رو به بالا از جمله دسترسی برابر به کالاهای، خدمات و زیرساخت‌های عمومی کافی مانند حمل‌ونقل عمومی، آموزش، هوای پاک و آب فراهم می‌گردد.

رشد: رشد اقتصادی را می‌توان افزایش تولید کالاها و خدمات دانست. اقتصاددانان، افزایش رشد اقتصادی ناشی از استفاده کارآمد از نهاده‌ها (افزایش بهره‌وری نیروی کار، سرمایه فیزیکی، انرژی یا مواد) را رشد فشرده می‌دانند که در مقابل رشد تولید ناخالص داخلی رشد گسترده‌تری است.

ثبات: با افزایش ثبات اقتصادی، سیستم‌های اقتصادی به طور فزاینده‌ای در برابر شوک‌ها، به‌ویژه در برابر اختلالاتی که تأثیر نامتناسبی بر جوامع فقیر یا آسیب‌پذیر دارد، مقاوم می‌شوند.

پایداری: توانایی یک اقتصاد برای پشتیبانی نامحدود از سطح معینی از تولید اقتصادی می‌باشد.

به نظر می‌رسد چنانچه در سیاست‌گذاری‌های اقتصادی به این ویژگی‌ها توجه شود بتوان به رشد اقتصادی توأم با رفاه نسبی برای تمام شهروندان دست یافت.

فصل دوم تولید ناخالص داخلی مهم ترین شاخص اقتصادی برای محاسبه اندازه یک اقتصاد است که ارزش افزوده کلیه کالاها و خدمات نهایی تولید شده در اقتصاد را در یک دوره زمانی معین سالانه یا فصلی با واحد پول آن کشور نشان می‌دهد. تولید ناخالص داخلی از مجموع ارزش افزوده بخش‌های مختلف اقتصادی شامل کشاورزی، صنعت، معدن و خدمات بدست می‌آید. براساس آخرین اطلاعات موجود در مرکز آمار ایران که تا سال ۱۳۹۹ موجود است، تولید ناخالص داخلی استان آذربایجان شرقی ۲۵۳.۳۴۱ میلیارد ریال به قیمت های ثابت سال پایه ۱۳۹۰ می‌باشد. میانگین سرانه تولید ناخالص داخلی با نفت استان آذربایجان شرقی به قیمت ثابت طی دهه (۱۳۹۹-۱۳۹۰) برابر ۵۸ میلیون ریال بوده و میانگین شکاف سرانه تولید ناخالص داخلی با نفت استان به قیمت ثابت طی دهه (۱۳۹۹-۱۳۹۰) برابر ۳۰.۱ میلیون ریال می‌باشد و این عدد نشان‌دهنده شکاف زیاد درآمد ناخالص داخلی سرانه استان نسبت به میانگین کشوری است. سهم کشوری تولید ناخالص داخلی استان در سال ۱۳۹۲ برابر با ۳.۲۲ درصد بوده است که در سال ۱۳۹۹ به ۳.۵۹ درصد افزایش یافته است. بررسی سهم کشوری تولید ناخالص داخلی بانفت (به قیمت ثابت) استان آذربایجان شرقی نشان می‌دهد که سهم استان از ۳.۴۴ درصد در سال ۱۳۹۸ (رتبه ۷ کشوری) به ۳.۴۳ درصد در سال ۱۳۹۹ کاهش یافته است.	(۱) اقتصاد ملی
	(۲) محصول ناخالص داخلی
	(۳) کشاورزی
	(۴) صنعت و معدن
	(۵) ساختمان و مسکن
	(۶) خدمات
	(۷) حمل و نقل
	(۸) انرژی
	(۹) سرمایه‌گذاری خارجی
	(۱۰) تجارت خارجی
	(۱۱) بازار سرمایه
	(۱۲) صنعت بیمه
	(۱۳) بازار پول و اعتبار
	(۱۴) نرخ تورم
	(۱۵) وضعیت مالی و بودجه
	(۱۶) نظام مالیاتی
	(۱۷) بازار کار
	(۱۸) فضای کسب و کار
	(۱۹) درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد

استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱

۴۵۴۹۰.۸۹ کیلومتر مربع

برآورد ۴.۰۶ میلیون نفر جمعیت

برآورد جمعیت به
تفکیک جنسیت

زن ۲ میلیون نفر
٪ ۴۹.۳۶

مرد ۲.۰۶ میلیون نفر
٪ ۵۰.۶۴

نرخ مشارکت نیروی کار
۱۵ سال به بالا

زن: ۱۲.۵٪

مرد: ۶۹.۸٪

ارزش افزوده کل استان

(سال ۱۳۹۹ - به قیمت ثابت ۱۳۹۰)

۲۵۲ هزار میلیارد ریال

ارزش افزوده بخش خدمات

(سال ۱۳۹۹ - به قیمت ثابت ۱۳۹۰)

۱۲۷ هزار میلیارد ریال

ارزش افزوده بخش کشاورزی

(سال ۱۳۹۹ - به قیمت ثابت ۱۳۹۰)

۱۷.۴۴ هزار میلیارد ریال

ارزش افزوده بخش صنعت و معدن

(سال ۱۳۹۹ - به قیمت ثابت ۱۳۹۰)

۱۰۸ هزار میلیارد ریال

۲. محصول ناخالص داخلی استان

رفاه مردم یک کشور متأثر از تولید ناخالص داخلی و میزان جمعیت آن کشور است، شاخص محصول ناخالص داخلی نشان‌دهنده قدرت تولید و قدرت زاینده‌گی یک اقتصاد است که از جمع ارزش کالاها و خدمات نهایی تولید شده در داخل یک اقتصاد در یک بازه زمانی مشخص (یک سال) به دست می‌آید. یکی از مهم‌ترین ابزارهای آماری برای بررسی عملکرد اقتصادی مناطق و تحلیل امکانات و پتانسیل‌های آن‌ها، حساب‌های ملی و حساب‌های منطقه‌ای (حساب تولید استانی و حساب تولید شهرستانی) می‌باشد. در واقع حساب‌های منطقه‌ای با ارائه اطلاعات کافی در خصوص سهم بخش‌های مختلف اقتصادی از کل اقتصاد و مزیت نسبی آن‌ها زمینه مناسبی را برای برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران در راستای تدوین برنامه‌های توسعه فراهم می‌آورد.

در این فصل به بررسی شاخص‌های تولید ناخالص داخلی استان در بخش‌های مختلف اقتصادی و سرانه این شاخص‌ها در راستای ارزیابی توان اقتصادی استان پرداخته شده است. اطلاعات و آمار شامل: ارزش افزوده بخش‌های مختلف اقتصادی، تولید ناخالص ملی، میزان رشد ارزش افزوده بخش‌های مختلف اقتصادی، سهم استان در تولید ناخالص داخلی، میزان حساب تولید، میزان حساب کالاها و خدمات و ... ارائه می‌شود.

۲-۱. سیاست‌های اقتصادی تولید و جهت‌گیری‌های استان

موقعیت ویژه جغرافیایی استان آذربایجان شرقی در منطقه شمال غرب و قرار گرفتن در مسیر جاده ابریشم و چهارراه تجاری شرق و غرب و آسیای میانه و قرار گرفتن بر سر کریدور شمال - جنوب، اهمیت این استان را دو چندان نموده است. موقعیت ممتاز استان از نظر جغرافیایی در کنار سایر پتانسیل‌های آذربایجان شرقی در عرصه‌های مختلف اقتصادی لزوم برنامه‌ریزی دست‌اندرکاران امر را برای توسعه اقتصادی بیش از پیش نمایان می‌سازد.

با توجه به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های استان در عرصه‌های مختلف اقتصادی از جمله

وجود ذخایر معدنی منحصر به فرد در استان از جمله نفلین سینیت سراب، مس سونگون و ورزقان، سنگ تزئینی، کائولن (بزرگ‌ترین معدن خاورمیانه)، تمرکز صنایع سنگین و تولیدکننده ماشین‌آلات و تجهیزات، تولیدکننده صنایع دارویی، غذایی، نساجی، چرم، کفش و ... وجود صنایع بالادستی از جمله مجتمع پتروشیمی تبریز، پالایشگاه تبریز و صنایع متعدد تولید فولاد، دارای تولیدات کشاورزی، باغی و دامی در سطح وسیع و رتبه اول در برخی از این تولیدات در سطح کشور از یک سو و تلاش فعالان اقتصادی این خطه با تمام توان خود در عرصه‌های مختلف اقتصادی برای اعتلای اقتصاد استان و به تبع آن اقتصاد منطقه و کشور از سوی دیگر، انتظار می‌رود این استان از جایگاه مناسبی در کشور از نظر شاخص‌های اقتصادی برخوردار باشد. اما بررسی روند سرانه تولید ناخالص داخلی و سهم آن از کشور نشان می‌دهد که استان از جایگاه مناسبی برخوردار نیست. بررسی‌ها نشان می‌دهد که دلیل این جایگاه نامناسب استان ناشی از چالش‌هایی از قبیل:

- نبود زیرساخت‌ها و زیربنای مناسب برای سرمایه‌گذاری در استان (در سال ۱۳۹۹ نرخ تشکیل سرمایه در زیرساخت‌های استان (آب، برق و گاز) برابر ۲.۳۳ درصد، بخش حمل‌ونقل برابر ۳.۱۷ درصد، بخش ارتباطات ۱۰ درصد، مستغلات ۱.۴۰ درصد و خدمات ۱.۰۲ درصد کاهش داشته است)؛
- وجود طرح‌های نیمه‌تمام دولتی در استان به دلیل کمبود اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای دولت و عدم تحقق کامل اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در سال‌های اخیر؛

- محدود بودن فناوری‌های داخلی و عدم به‌روزرسانی صنایع استان؛
- به منظور رفع چالش‌های بیان شده در استان آذربایجان شرقی سیاست‌گذاری‌ها و اقدامات متعددی انجام یافته است که می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:
- اعطای تسهیلات بند الف تبصره (۱۸) ماده واحد قانون بودجه سنواتی کل کشور؛
- بهبود فضای کسب‌وکار؛

- پیگیری و حل مشکلات تولیدکنندگان با برگزاری فشرده و منظم جلسات کارگروه تسهیل و رونق تولید؛
- اصلاح ساختار تولید و تجارت با تأکید بر اقتصاد دانش بنیان؛
- گسترش و تقویت مدیریت زنجیره‌های تأمین؛
- مشارکت در اصلاح سازوکارهای تأمین مالی با تأکید بر ابزارهای نوین؛
- اصلاح ترکیب پایه‌های مالیاتی در راستای تقویت فعالیت‌های اقتصادی مولد؛
- پیشرفت متوازن منطقه‌ای بر اساس آمایش سرزمین؛
- فعال‌سازی دیپلماسی اقتصادی، برون‌گری و گسترش تعاملات بین‌المللی به ویژه با کشورهای همسایه و همسو؛
- استفاده از ظرفیت تشکلهای و انجمن‌ها در تصمیم‌سازی و نظارت.

۲-۲. بررسی و تحلیل وضعیت محصول ناخالص داخلی استان

میزان تولید ناخالص داخلی استان آذربایجان شرقی به قیمت جاری و ثابت در سال ۱۳۹۹ برابر ۱۹۷۰ و ۲۵۳ هزار میلیارد ریال می‌باشد که بیانگر رشد ۶۵.۱۴ و ۳۰.۳ درصدی نسبت به سال گذشته است.

هرچند سهم تولید ناخالص داخلی هر استان برای آن استان ایجاد رفاه نمی‌کند ولی به نوعی بیانگر شاخص نابرابری منطقه‌ای است و بررسی این آمار علاوه بر این که حاکی از نابرابری منطقه‌ای در کشور است به ظرفیت استفاده نشده استان‌ها در رشد اقتصادی کشور اشاره می‌کند. آذربایجان شرقی با دارا بودن سهم ۳.۴۳ درصدی از تولید ناخالص داخلی، رتبه ۷ کشوری را به خود اختصاص داده است. محصول ناخالص داخلی سرانه به قیمت جاری و پایه در سال ۱۳۹۹ با رشد ۶۴.۳۲ و ۲.۵۱ درصدی نسبت به سال پیش، به ترتیب به ۴۹۰ و ۶۲.۹۷ میلیون ریال رسیده است. آذربایجان شرقی در درآمد سرانه به قیمت جاری و ثابت به ترتیب دارای رتبه ۸ و ۱۶ می‌باشد. لذا با عنایت به این که درآمد سرانه نشان‌دهنده سهم هر شخص از اندازه اقتصاد منطقه می‌باشد، می‌توان چنین ادعان

داشت که رفاه ساکنین این استان کمتر از میانگین کشوری است، به طوری که درآمد سرانه هر شهروند ساکن این استان به طور متوسط ۲۵.۷ میلیون ریال کمتر از میانگین کشوری است.

جدول ۱۰. وضعیت محصول ناخالص داخلی بانفت استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۸

رتبه کشوری	سهم کشوری (درصد)	درصد رشد	رقم سال ۱۳۹۹	رقم سال ۱۳۹۸	عنوان
۸	۳.۵۹	۶۵.۱۴	۱۹۷۰	۱۱۹۳	محصول ناخالص داخلی (به قیمت جاری و به هزارمیلیارد ریال)
۱۶	-	۶۴.۳۲	۴۹۰	۲۹۸	سرانه محصول ناخالص داخلی (به قیمت جاری و به میلیون ریال)
۷	۳.۴۳	۳۰.۳	۲۵۳	۲۴۶	محصول ناخالص داخلی (به قیمت ثابت سال پایه ۱۳۹۰ و به هزارمیلیارد ریال)
۱۶	-	۲.۵۱	۶۳	۶۱.۴۳	سرانه محصول ناخالص داخلی (به قیمت ثابت سال پایه ۱۳۹۰ و به میلیون ریال)

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

نمودار ۳. مقایسه سرانه تولید ناخالص داخلی بانفت کشور و استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۰ (میلیون ریال - به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰)

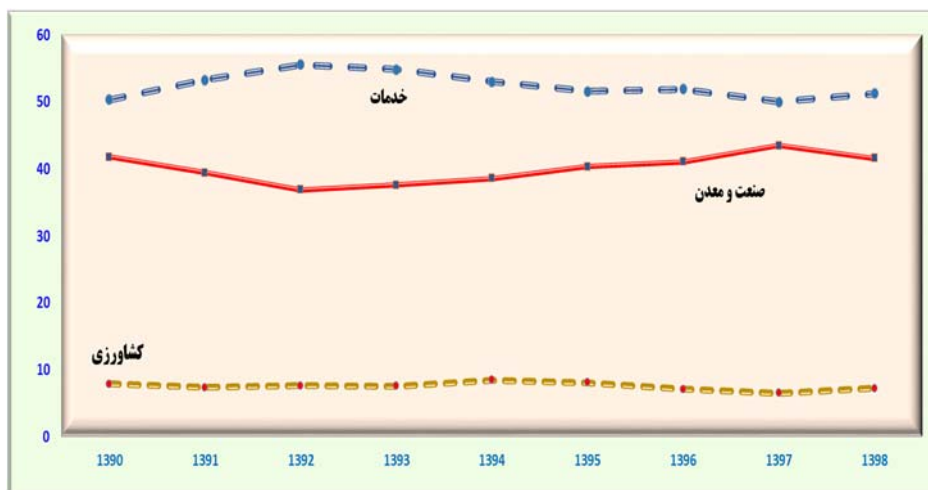
۲-۳. بررسی و تحلیل اجزاء محصول ناخالص داخلی استان

طبق آمار حساب‌های منطقه‌ای، ارزش‌افزوده بخش صنعت و معدن و خدمات به ترتیب دارای رشد ۶.۵۴ و ۱.۲۲ درصدی می‌باشد اما بخش کشاورزی دارای رشد منفی ۰.۳۷ درصدی است که بیانگر وجود چالش‌هایی در این بخش می‌باشد.

کل ارزش‌افزوده استان دارای رشد ۳.۳۲ درصدی است. رتبه کشوری استان از نظر ارزش‌افزوده در بخش‌های کشاورزی، صنعت و معدن و خدمات به ترتیب ۱۱، ۷ و ۸ می‌باشد.

با عنایت به رشد ارزش‌افزوده بخش صنعت و معدن به میزان ۶.۵۴ درصد و بخش خدمات با ۱.۲۲ درصد و سهم قابل توجه آن‌ها در ارزش‌افزوده، می‌توان چنین اظهار نمود که این دو بخش محرک اصلی ارزش‌افزوده استان بوده‌اند.

نمودار ۴. سهم ارزش‌افزوده بخش‌های اقتصادی از کل ارزش‌افزوده استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۰ (درصد - به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰)

جدول ۱۱. ارزش افزوده^۵ (به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰) بخش‌های مختلف اقتصادی استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۳۹۸-۱۳۹۹

رتبه کشوری	سهام کشوری (درصد)	درصد رشد	رقم سال ۱۳۹۹ (هزار میلیارد ریال)	رقم سال ۱۳۹۸ (هزار میلیارد ریال)	عنوان
۱۱	۳.۲۹	- ۰.۳۷	۱۷/۴۴	۱۷/۵	کشاورزی
۷	۳.۹	۶.۵۴	۱۰.۸	۱۰.۲	صنعت و معدن
۸	۳.۱۱	۱.۲۲	۱۲۷	۱۲۵	خدمات
۸	۳.۴۲	۳.۳۲	۲۵۲	۲۴۴	کل ارزش افزوده استان

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

جدول ۱۲. مصرف واسطه^۶ (به قیمت جاری) بخش‌های مختلف اقتصادی استان طی سال‌های ۱۳۹۷-۹۸

رتبه کشوری	سهام کشوری (درصد)	درصد رشد	رقم سال ۱۳۹۸ (هزار میلیارد ریال)	رقم سال ۱۳۹۷ (هزار میلیارد ریال)	عنوان
۶	۴.۱	۴۲	۱۱۰	۷۸	کشاورزی
۸	۶.۲	۴۹.۸	۱۲۱۳	۸۱۰	صنعت و معدن
۹	۳.۹	۳۹.۹۷	۱۷۹	۱۲۸	خدمات
۵	۵.۶	۴۷.۹۳	۱۵۰۳	۱۰۱۶	کل مصرف واسطه استان

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

جدول ۱۳. ستانده^۷ بخش‌های مختلف اقتصادی استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۳۹۷-۹۸

رتبه کشوری	سهام کشوری (درصد)	درصد رشد	رقم سال ۱۳۹۸ (هزار میلیارد ریال)	رقم سال ۱۳۹۷ (هزار میلیارد ریال)	عنوان
۱۱	۴	۳۶	۲۲۳	۱۶۴	کشاورزی
۶	۲۹	۴۵	۱۷۱۳	۱۱۸۰	صنعت و معدن
۸	۳.۸	۳۹.۳	۷۵۴	۵۴۱	خدمات
۷	۴	۴۳	۲۶۹۰	۱۸۸۵	کل ستانده استان

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

۵. براساس تعاریف مرکز آمار ایران ارزش افزوده، ارزش اضافی ایجاد شده در جریان تولید است. تفاوت بین ارزش ستانده و مصرف واسطه در هر فعالیت اقتصادی را ارزش افزوده ناخالص می‌گویند.
۶. براساس تعاریف مرکز آمار ایران مصرف واسطه، ارزش کالاها و خدمات مصرف شده در جریان تولید، به استثنای مصرف سرمایه ثابت است.
۷. براساس تعاریف مرکز آمار ایران ستانده هر واحد تولیدی، مجموع کالاها و خدماتی است که در آن واحد تولید می‌شود و برای استفاده در دسترس قرار می‌گیرد.

مصرف واسطه بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۸ برابر ۴۲ درصد رشد داشته است (رتبه ۶ کشوری) در حالی که رشد ستانده در این بخش برابر با ۳۶ درصد بوده است (رتبه ۱۱ کشوری). مقایسه رشد میزان مصرف واسطه و ستانده در بخش کشاورزی و رتبه‌های کشوری آن نشان‌دهنده بهره‌وری کم بخش کشاورزی استان در مقایسه با سایر استان‌هاست.

جدول ۱۴. نسبت مصرف واسطه به ستانده^۸ بخش‌های مختلف اقتصادی استان (درصد)

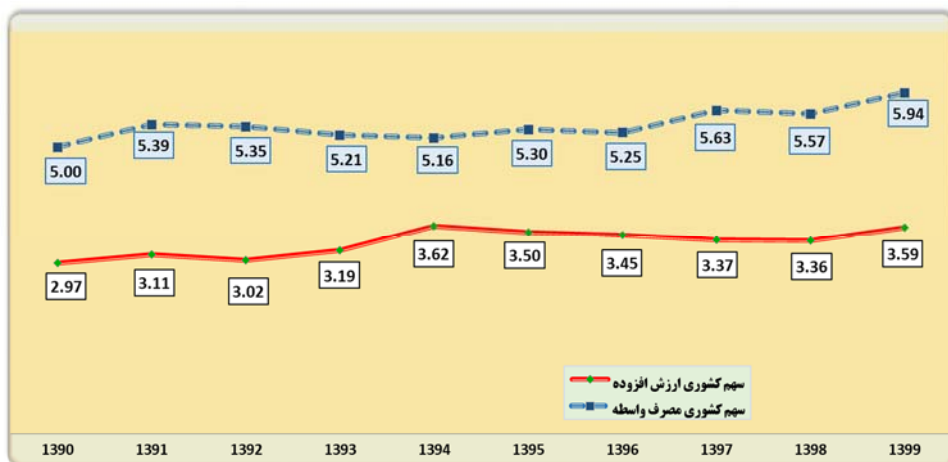
عنوان	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	درصد رشد سالانه
کشاورزی	۴۷	۴۹	۴.۲۲
صنعت و معدن	۶۸.۷	۷۰.۸	۳.۱۷
خدمات	۲۳.۷	۲۳.۸	۰.۵
نسبت کل مصرف واسطه به کل ستانده	۵۳.۹	۵۵.۹	۳.۷

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

سهم کشوری ارزش افزوده استان کم‌تر از سهم مصرف واسطه می‌باشد که این می‌تواند حاکی از پایین بودن بهره‌وری در استان باشد. عدم سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها و نوسازی تجهیزات می‌تواند یکی از دلایل اصلی پایین بودن بهره‌وری باشد. بررسی ارقام نشانگر اختلاف بالای سهم کشوری ارزش افزوده بخش صنعت با مصرف واسطه این بخش می‌باشد و این امر می‌تواند مؤید این مطلب باشد که بخش صنعت بیش از سایر بخش‌ها به زیرساخت‌ها و تجهیزات و فناوری نیاز دارد. عدم توجه به این موضوع باعث می‌شود در طول زمان سهم ارزش افزوده و در نتیجه رشد اقتصادی استان کاهش یابد.

۸. این شاخص بیانگر این است که بخش مورد نظر برای هر واحد تولید چه مقدار از محصولات سایر بخش‌ها به عنوان نهاده‌های واسطه‌ای مصرف می‌کند.

نمودار ۵. مقایسه روند سهم کشوری ارزش افزوده و مصرف واسطه استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۰ (درصد - به قیمت جاری)

۴-۲. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در خصوص رشد اقتصادی استان آذربایجان شرقی با دارا بودن سهم ۳.۵۹ درصدی از تولید ناخالص داخلی کشوری، رتبه هشتم کشوری را به خود اختصاص داده است. محصول ناخالص داخلی سرانه به قیمت جاری و ثابت در سال ۱۳۹۹ با رشد ۶۴.۳۲ و ۲.۵۱ درصدی نسبت به سال قبل، به ترتیب به ۴۹۰ و ۶۳ میلیون ریال رسیده است و درآمد سرانه به قیمت جاری و ثابت دارای رتبه ۱۶ می‌باشد. درآمد سرانه هر شهروند ساکن این استان به طور میانگین ۲۵.۷ میلیون ریال کمتر از میانگین کشوری می‌باشد و می‌توان چنین ادعان داشت که رفاه ساکنین این استان در مقایسه با سایر استان‌ها وضعیت مطلوبی ندارد.

رتبه کشوری استان از نظر ارزش افزوده بخش‌های کشاورزی، صنعت و معدن و خدمات به ترتیب ۱۱، ۷ و ۸ می‌باشد که کسب رتبه هفتم در بخش صنعت و معدن با عنایت به این‌که این استان یکی از قطب‌های صنعتی کشور می‌باشد، مطلوب نمی‌باشد. از

چالش‌های موجود در بخش صنعت استان می‌توان به آسیب‌پذیر بودن واحدهای صنعتی استان و عدم قدرت رقابت‌پذیری آن‌ها به علت پایین بودن تنوع گروه‌های صنایع در استان (۶۰ درصد فعالیت‌های صنعتی استان مربوط به پنج گروه صنعتی؛ محصولات غذایی و آشامیدنی‌ها، محصولات از لاستیک و پلاستیک، محصولات کانی غیرفلزی، ساخت ماشین‌آلات و تجهیزات و محصولات فلزی فابریکی می‌باشد.) اشاره نمود.

توصیه‌های سیاستی

- تأمین زیرساخت‌های مورد نیاز توسعه شامل زمین، آب، برق، گاز و غیره. با عنایت به نقش اساسی زیرساخت‌ها در رشد اقتصادی استان، ضرورت دارد با تدابیری مانند افزایش مشوق‌های سرمایه‌گذاری و استفاده از ابزارهای نوین تأمین مالی برای جذب سرمایه در این بخش اقدام گردد؛
- بازتعریف مجدد برنامه‌های حمایتی دولت از صنایع و بخش تولید به عنوان موتور محرک و پیشران توسعه؛
- رایزنی با بانک‌ها در سطح ملی جهت ارائه تسهیلات کم‌بهره و بلندمدت با کاهش ضوابط جهت بهره‌مندی صاحبان سرمایه و صنایع در مناطق کم‌برخوردار؛
- یکی از عوامل کاهش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در زیرساخت‌های استان می‌تواند کاهش اعتبارات عمرانی اختصاص داده شده به این بخش باشد، لذا افزایش اعتبارات تملک‌دارایی از الزامات تشکیل سرمایه در بخش زیرساخت‌ها و رشد اقتصادی استان می‌باشد؛
- با عنایت به این‌که ارزش‌افزوده بخش خدمات سهم عمده‌ای از ارزش‌افزوده استان (۵۳.۳ درصد) را شامل می‌شود و عمده فعالیت‌های این بخش که بیشترین ارزش‌افزوده را در استان ایجاد می‌کنند، به ترتیب برابر املاک و مستغلات (۱۲.۸ درصد از کل ارزش‌افزوده استان)، عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت (۱۰.۸ درصد از کل ارزش‌افزوده استان)، اداره امور

عمومی، خدمات شهری و تأمین اجتماعی (۹.۷۸ درصد از کل ارزش افزوده استان)، آموزش (۴.۸۲ درصد از کل ارزش افزوده استان) و حمل و نقل و انبارداری و پست (۴.۴۸ درصد از کل ارزش افزوده استان) می باشند، لذا پیشنهاد می گردد با تنوع بخشی در ارائه خدمات در این بخش و استفاده از روش های نوین و بازاریابی، نسبت به افزایش ارزش افزوده استان برنامه ریزی های لازم صورت پذیرد.

در راستای رشد ارزش افزوده و تولید ناخالص داخلی استان پیشنهاد می گردد بخش های ذیل مورد توجه بیشتری قرار گیرند:

معدن: بررسی سهم ذخایر معدنی و تولیدات استان ها در سال ۱۳۸۹ و ۱۳۹۹ نشان می دهد که استان آذربایجان شرقی علی رغم داشتن سهم مناسبی از مواد معدنی (۲۰ درصد ذخایر سنگ گچ کشور، ۱۴ درصد ذخایر طلای کشور و ۳۴ درصد ذخایر مس کشور) نقش قابل ملاحظه ای در تولیدات این مواد معدنی ایفا نکرده است و سهم استان به ترتیب در تولیدات سنگ گچ، طلا و مس برابر با ۵، ۲ و ۸ درصد کشور بوده است. ارزش تولیدات معدنی استان آذربایجان شرقی در مقایسه با ظرفیت های موجود آن بسیار ناچیز بوده و استان به خوبی از پتانسیل های معدنی با ارزش تولیدات بالا بهره نبرده و صرفاً به تولیدات سنگ، شن و ماسه و پوکه با ارزش افزوده ای به مراتب کم تر از مس و طلا بسنده نموده و به همین دلیل سهم ارزش افزوده استان هم در سبد ارزش افزوده استانی و هم از ارزش افزوده معادن در حال بهره برداری کشوری پایین مانده است. علاوه بر معادن فلزی، در معادن غیرفلزی مانند خاک چینی می توان با توسعه صنایع پایین دستی، اشتغال و ارزش افزوده بالایی را در استان ایجاد کرد.

پوشاک و نساجی: برنامه ریزی برای کشت گسترده پنبه و احیای صنایع نساجی استان و به تبع آن گسترش صنایع تولیدی در پوشاک و بازاریابی و عرضه آن در داخل استان و خارج از آن و بهره مندی از تنوع و رشد روزافزون مراکز فروش در سطح استان؛

صنایع غذایی: استان آذربایجان شرقی از نظر تعداد واحدهای تولیدکننده صنایع

غذایی و آشامیدنی مقام سوم، از نظر اشتغال رتبه دوم و در زمینه سرمایه‌گذاری مقام دوم کشوری را به خود اختصاص داده است. لذا با توجه به تنوع انواع محصولات صنایع غذایی در استان برنامه‌ریزی برای استاندارد نمودن آن‌ها مطابق شاخص‌های بین‌المللی برای افزایش صادرات ضروری به نظر می‌رسد چرا که در حال حاضر عدم‌رعایت این معیارها باعث از دست رفتن فرصت‌های بازار برای این محصولات شده است؛

کشاورزی و صنعت دام و طیور: سیستم مناسب کشاورزی و تکمیل زنجیره ارزش و زنجیره عرضه از اهمیت به‌سزایی برخوردار است.

۱) اقتصاد ملی	فصل سوم
۲) محصول ناخالص داخلی	بدون شک بخش کشاورزی در کشور ما از دیر باز نقشی مهم در اقتصاد داشته است هم اینک نیز همچنان اهمیت خود را حفظ کرده است. این بخش به علت ارتباطات گسترده‌ای که با سایر بخش‌های اقتصادی دارد، می‌تواند با رشد خود زمینه تولید سرمایه، ایجاد بازار، ارزآوری، رشد صنعت، تأمین مواد خام و اولیه مورد نیاز صنایع بالادستی و مصارف تولیدات سایر بخش‌های صنعتی از قبیل کودها و سموم شیمیایی و ماشین‌آلات کشاورزی را ایجاد کرده و با کمک به تکمیل زنجیره ارزش، باعث توسعه صنایع مختلف و کاهش بهای تمام شده محصولات نهایی گردد. بر اساس آخرین گزارش ارائه شده در آمارنامه کشاورزی محصولات زراعی سال ۱۴۰۱ سطح زیرکشت اراضی زراعی استان برابر ۷۴۸.۵ هزار هکتار می‌باشد که از این حیث رتبه اول کشوری را دارا می‌باشد. همچنین استان رتبه ۲ سطح زیرکشت غلات، رتبه ۹ تولید غلات، رتبه ۵ میزان تولید محصولات باغی، رتبه ۵ تولید گلخانه‌ای، رتبه ۳ تولید گوشت قرمز، رتبه ۶ تولید شیر و رتبه ۱۱ تولید انواع طیور را در سال ۱۴۰۱ در بین سایر استان‌ها به‌دست آورده است. رتبه کشوری استان در تولید محصولات باغی نیز مزیت این استان را در این بخش تأیید می‌کند. استان دارای رتبه دوم تولید سیب و زردآلو، رتبه سوم تولید گردو، رتبه هفتم تولید انگور و رتبه ششم تولید بادام در کشور است. ارزش‌افزوده بخش کشاورزی استان آذربایجان شرقی براساس داده‌های موجود در مرکز آمار ایران (به قیمت ثابت سال پایه ۱۳۹۰) در سال ۱۳۹۹ با رقم ۱۷.۴۳۸ میلیارد ریال نسبت به سال قبل آن ۰.۳۷ درصد کاهش داشته است. مهم‌ترین دلیل آن کاهش تولید در واحد سطح به دلیل کاهش بارندگی در استان در حدود ۱۵ درصد نسبت به سال قبل می‌باشد که منجر به کاهش تولیدات دیم از جمله تولید گندم نسبت به سال قبل از آن شده است. افزایش هزینه‌های ناشی از عوامل تولید و حوادث غیرمترقبه نیز از جمله عواملی است که کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی از این موارد به عنوان دلایل اصلی کاهش ارزش‌افزوده بخش کشاورزی استان نام می‌برند. مهم‌ترین اقلام صادراتی استان آذربایجان شرقی شامل کشمش (تقریباً نصف صادرات محصولات کشاورزی استان به کشمش اختصاص دارد)، سیب درختی، جوجه یک‌روزه، لبنیات و فراورده‌های آن، رب‌گوجه‌فرنگی، سبزی و صیفی می‌باشد. براساس آخرین اطلاعات به دست آمده در سال ۱۳۹۹ ارزش صادرات محصولات کشاورزی استان ۷۸۰۵۹ میلیارد ریال بوده است.
۳) کشاورزی	
۴) صنعت و معدن	
۵) ساختمان و مسکن	
۶) خدمات	
۷) حمل و نقل	
۸) انرژی	
۹) سرمایه‌گذاری خارجی	
۱۰) تجارت خارجی	
۱۱) بازار سرمایه	
۱۲) صنعت بیمه	
۱۳) بازار پول و اعتبار	
۱۴) نرخ تورم	
۱۵) وضعیت مالی و بودجه	
۱۶) نظام مالیاتی	
۱۷) بازار کار	
۱۸) فضای کسب‌وکار	
۱۹) درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد	

۳. بخش کشاورزی

بخش کشاورزی، به عنوان موتور اصلی رشد و توسعه اقتصادی و بزرگ‌ترین بخش در اقتصاد کشورهای در حال توسعه می‌تواند به شیوه‌های گوناگون مانند عرضه نیروی کار و سرمایه، تأمین مواد خام و غذای ارزان، بازار برای کالاهای تولیدی در بخش صنعت و تأمین ارز خارجی به توسعه اقتصادی کمک نماید. آذربایجان شرقی علی‌رغم مشکلات موجود از مناطق مهم کشاورزی کشور محسوب می‌شود که از نظر تولید بسیاری از محصولات کشاورزی در کشور جایگاه مناسبی دارد. تنوع تولید محصولات کشاورزی و سهم قابل توجه این استان در تولیدات کشاورزی کشور از یک طرف و ویژگی‌های خاص جغرافیایی و اقلیمی و منابع آن از سوی دیگر ایجاب می‌کند که برنامه‌ریزی منطقی و علمی در رابطه با تولید محصولات کشاورزی انجام گیرد.

۳-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش کشاورزی و جهت‌گیری‌های استان

بخش کشاورزی به عنوان یکی از بخش‌های مهم اقتصادی کشور با داشتن مزیت‌های بالقوه طبیعی و همچنین دارا بودن نقش حساس در امنیت غذایی جامعه بیش از سایر بخش‌ها نیاز به توجه دارد. بنابراین با توجه به محدودیت‌های سرمایه‌ای، اقلیمی و تکنولوژیکی در بخش کشاورزی گام برداشتن بر اساس اصل مزیت نسبی از اهمیت بالایی برخوردار است.

براساس برنامه‌ریزی‌های صورت گرفته در سطح ملی سیاست‌های مربوط به بخش کشاورزی استان آذربایجان شرقی تدوین و تا حد زیادی اهداف و برنامه‌های مصوب محقق شده در جدول ذیل نشان داده شده است.

جدول ۱۵. پروژه‌های ملی بخش کشاورزی برش آذربایجان شرقی سال ۱۴۰۱

ردیف	عنوان هدف کمی تعهدات ابلاغی ملی	شاخص اندازه‌گیری	سال ۱۴۰۰			سال ۱۴۰۱		
			برنامه مصوب سال ۱۴۰۰	عملکرد سال ۱۴۰۰	درصد تحقق	برنامه مصوب سال ۱۴۰۱	عملکرد سال ۱۴۰۱	درصد تحقق
۱	افزایش ضریب خوداتکایی محصولات راهبردی اساسی (گندم)	هزارتن	-	-	-	۶۱۲	۵۶۷	۹۳٪
۲	افزایش ضریب خود اتکایی محصولات راهبردی اساسی (محصولات زراعی)	تولید جو	۱۵۶	۱۰۱	۶۵.۲	۱۳۵	۱۲۵	۹۳٪
		تولید شلتوک	۴.۷	۳۲	۶۸۰.۷	۲۷	۲۶۶	۹۹٪
		تولید ذرت دانهای	۳.۵	-	-	-	-	-
		تولید حبوبات	۴۹.۵	۲۵	۵۱	۴۴	۴۳	۹۸٪
		تولید سیب	۲۷۷	۲۷۸	۱۰۰	۲۸۲	۲۷۹	۹۹٪
۳	افزایش ضریب خود اتکایی محصولات راهبردی اساسی (دانه های روغنی)	هزارتن	۱۳.۶	۲.۷	۲۰.۴	۱۰	۳.۵	۳۵
۴	افزایش ضریب خود اتکایی محصولات راهبردی اساسی(چغندر قند)	هزارتن	۱۵.۳	۱۳.۱	۸۵.۶	۱۱	۱۰	۹۱
۵	افزایش ضریب خود اتکایی محصولات راهبردی اساسی (پنبه)	هزارتن	۴	۴.۵	۱۱۲.۵	۵	۵.۰۶	۱۰۱
۶	افزایش ضریب خود اتکایی محصولات راهبردی اساسی (گوشت قرمز و شیر)	گوشت قرمز	۵۵.۸۹	۵۵.۸۹	۱۰۰	۵۵.۸۹	۵۷.۲	۱۰۲
		شیر	۶۰۳.۴۳	۶۰۳.۴۳	۱۰۰	۶۰۳.۴۳	۶۳۴.۲	۱۰۵
۷	افزایش ضریب خود اتکایی محصولات راهبردی اساسی (مرغ و تخم مرغ)	گوشت طیور	۸۲.۰۵	۸۹.۵	۱۰۹	۸۹.۵	۹۸.۲	۱۱۰
		تخم مرغ	۹۴.۳	۹۷.۸	۱۰۴	۵۵.۹۸	۵۷.۲	۱۰۲
۸	تأمین داخلی نیازهای مورد نیاز بخش کشاورزی: بذر (گندم، جو، شلتوک، ذرت، حبوبات، سیب زمینی بذری، دانه‌های روغنی، پنبه و	گندم	۱۸.۳	۱۲.۵	۶۸.۴	۲۰	۱۴	۷۴
		جو	۲۰.۵	۱.۲	۵۸.۴	۱.۲	۰.۵۷	۴۷
		شلتوک	-	-	-	-	-	-
		ذرت	۹۶	-	-	-	-	-
		حبوبات	۱۵۰	۱۲۰	۸۰	۹۰	۱۲۰	۱۳۳

جدول ۱۵. پروژه‌های ملی بخش کشاورزی برش آذربایجان شرقی سال ۱۴۰۱

ردیف	عنوان هدف کمی تعهدات ابلاغی ملی	شاخص اندازه‌گیری	سال ۱۴۰۰			سال ۱۴۰۱		
			برنامه مصوب سال ۱۴۰۰	عملکرد سال ۱۴۰۰	درصد تحقق	برنامه مصوب سال ۱۴۰۱	عملکرد سال ۱۴۰۱	درصد تحقق
	چغندر قند	سبب زمینی	۲۰۴	۳	۱۲۵	۳	۳	۱۰۰
		دانه‌های روغنی	۷۷	۷۷	۱۰۰	-	-	-
		پنبه	-	-	-	۲۲	۱۸۸	۸۵
		چغندر قند	-	-	-	-	-	-
۹	تأمین داخلی نهاده‌های مورد نیاز بخش کشاورزی (نهال‌های اصلاح شده)	هزار اصله	-	۶۹۸	۳۴۴۹	۲۳۰۰	۲۶۰۰	۱۱۳
۱۰	توسعه کشت و اصلاح، نوسازی گلخانه‌ها	توسعه کشت گلخانه	۱۱۹	۱۵۶	۱۳۶	۸۰	۴۰	۵۰
		اصلاح، بازسازی و نوسازی گلخانه	۱۴	۱۴	۱۰۰	۲	۳	۱۵۰
۱۱	توسعه آبی‌پروری و پرورش ماهی در قفس (دریا)	تن	-	۱۵۰	-	۱۰۲	۹۵	۹۳
۱۲	توسعه سامانه‌های نوین آبیاری	هکتار	۲۶۴۷	۹۳۹۷	۳۵۵	۳۰۰۰	۵۴۲	۱۸
۱۳	اجرای عملیات آبخیزداری و حفاظت خاک	هکتار	۱۷۶۹۰	۱۹۵۷۰	۱۱۱	-	-	-
۱۴	تجهیز و نوسازی ناوگان ماشینی بخش کشاورزی	زراعت	۱۵۰۵	۹۰۰	۵۹۸	-	۱۴۴۸	-
		باغبانی	۵۷۸	۱۱۰	۱۹	-	۱۵	-
		دام، طیور و آبزیان	۶۰۳	۶	۱	-	-	-
۱۵	تأمین داخلی نهاده‌های مورد نیاز بخش کشاورزی (کاربرد آفت‌کش‌های غیر شیمیایی)	هکتار	۶۶۹۶۷	۷۹۱۸۰	۱۱۸.۲	۶۵۰۰۰	۷۹۵۲۰	۱۲۲
۱۶	تأمین داخلی نهاده‌های مورد نیاز بخش کشاورزی (کود)	کود از ته	۷۵۴۹۰	۹۲۰۱۹	۱۲۱.۹	۹۷۳۴۱	۸۰۵۸۳	۸۳
		کود فسفات‌ته	۳۲۴۴۷	۲۹۲۲	۹	۲۸۷۸۰	۱۲۵۹۷	۴۴
		کود پتاسه	۵۱۱۷	۸۷۵	۱۷.۱	۵۲۰۰	۲۵۰۶	۴۸
۱۷	توسعه و فرآوری گیاهان دارویی	افزایش سطح	۱۱۳۰	۹۵۸	۸۴.۸	۱۱۸۳	۱۳۰۰	۱۱۰

مأخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان

۳-۲. بررسی وضعیت تحولات بخش کشاورزی استان

استان آذربایجان شرقی یکی از استان‌های مهم کشور در زمینه تولید محصولات کشاورزی (باغی و زراعی و دام و طیور) می‌باشد که با شناسایی نقاط قوت و ضعف و شناخت فرصت‌ها و ظرفیت‌ها و رفع کمبودهای استان می‌توان در راستای توسعه بخش کشاورزی قدم برداشت. براساس مطالعات حساب‌های اقتصادی بخش کشاورزی استان آذربایجان شرقی با سهم ۳.۶۴ درصد از مجموع کل کشور جایگاه دهم کشوری قرار گرفته است و در این مقایسه استان مازندران رتبه اول و استان قم در آخرین جایگاه قرار دارد. با مقایسه موارد بالا در خصوص میزان مصرف آب و ارزش افزوده ایجاد شده به نظر می‌رسد میزان ارزش محصولات تولید شده در برابر آب مصرفی وضعیت مناسب‌تری نسبت به بقیه نقاط کشور دارد. همچنین استان آذربایجان شرقی در رتبه دوم از نظر اراضی زراعی کشور قرار دارد که سهم ۷.۹ درصدی از کل کشور را به خود اختصاص می‌دهد که در این بین اراضی استان از نظر بهره‌برداری کشاورزی دارای رتبه ۵ کشور می‌باشد و این در حالی است که از نظر شاغلین در رتبه ۷ جای گرفته است.^۹ طبق مطالعاتی که در استان آذربایجان شرقی صورت گرفته است تولید محصولات کشاورزی دیمی در این استان از مزیت رقابتی برخوردار نیست. تولید محصولات گندم دیم، جو دیم و جو آبی در این استان فاقد مزیت نسبی می‌باشد، در حالی که خیار و گوجه‌فرنگی در بین محصولات مورد بررسی بیش‌ترین مزیت را دارا می‌باشند. تحلیل حساسیت شاخص‌های مزیت نسبی نسبت به نرخ ارز نشان می‌دهد که با افزایش نرخ ارز، مزیت نسبی نیز افزایش می‌یابد. در بین محصولات مورد بررسی، گندم دیم و جو دیم بیش‌ترین و خیار کم‌ترین حساسیت را نسبت به نرخ ارز نشان داده‌اند.

۳-۳. بررسی شاخص‌های بخش کشاورزی

۳-۳-۱. تولید محصولات اساسی بخش کشاورزی

از کل ارزش افزوده کشاورزی سال ۱۳۹۹ بیش‌ترین سهم (بیش از ۷۰ درصد) به بخش زراعت و باغداری اختصاص دارد. بخش‌های پرورش حیوانات، ماهیگیری و جنگلداری به ترتیب رتبه دوم تا چهارم ارزش افزوده این بخش می‌باشند.

۹. گزارش تطبیقی بخش کشاورزی استان آذربایجان شرقی، سازمان مدیریت و برنامه ریزی، ۱۴۰۱

جدول ۱۶. ارزش افزوده (به قیمت جاری) زیربخش‌های گروه کشاورزی استان در سال ۱۳۹۹

رتبه هر بخش	سهم هر بخش (درصد)	درصد رشد	سال ۱۳۹۹ (میلیارد ریال)	سال ۱۳۹۸ (میلیارد ریال)	عنوان
۱	۷۰.۳۶	۶۱.۹۸	۱۱۸۰۶۳	۷۲۸۸۵	زراعت و باغداری
۲	۲۷.۵۵	۱۸.۸۲	۴۶۱۰۹	۳۸۸۰۳	پرورش حیوانات
۴	۰.۶	۱۴۰.۲	۱۰۹۸	۴۵۷	جنگلداری
۳	۱.۴۹	۱۲۹.۵	۲۵۰۹	۱۰۹۳	ماهیگیری
-	۱۰۰	۴۹.۴	۱۶۷۷۸۰	۱۱۳۳۳۸	کل بخش کشاورزی

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

جدول ۱۷. مصرف واسطه (به قیمت جاری) زیربخش‌های گروه کشاورزی طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۸

رتبه هر بخش	سهم هر بخش (درصد)	درصد رشد	سال ۱۳۹۹ (میلیارد ریال)	سال ۱۳۹۸ (میلیارد ریال)	عنوان
۲	۳۳.۱۷	۶۲.۳۷	۵۰۰۴۸	۳۰۸۲۳	زراعت و باغداری
۱	۶۵.۵۹	۲۵.۲۰	۹۸۹۶۹	۷۹۰۴۷	پرورش حیوانات
۴	۰.۱۹	-۲۰	۲۹۵	۳۶۹	جنگلداری
۳	۱.۰۳۶	۱۳۰	۱۵۶۴	۶۸۰	ماهیگیری
-	۱۰۰	۳۶.۰۱	۱۵۰۸۷۹	۱۱۰۹۲۱	کل بخش کشاورزی

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

جدول ۱۸. ستانده (به قیمت جاری) زیربخش‌های گروه کشاورزی استان طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۸

رتبه هر بخش	سهم هر بخش (درصد)	درصد رشد	سال ۱۳۹۹ (میلیارد ریال)	سال ۱۳۹۸ (میلیارد ریال)	عنوان
۱	۵۲.۷۵	۶۲.۰۹	۱۶۸۱۱۲	۱۰۳۷۰۹	زراعت و باغداری
۲	۴۶.۵۲	۲۳.۱۰	۱۴۵۰۷۹	۱۱۷۸۵۰	پرورش حیوانات
۴	۰.۴۳	۶۸.۷۶	۱۳۹۴	۸۲۶	جنگلداری
۳	۰.۱۲	۱۲۹	۴۰۷۳	۱۷۷۳	ماهیگیری
-	۱۰۰	۴۲	۳۱۸۶۵۹	۲۲۴۱۶۰	کل بخش کشاورزی

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

به منظور تحلیل جداول ستانده و مصرف واسطه، نسبت مصرف واسطه به ستانده هر یک از زیربخش‌ها محاسبه شده است. زراعت و باغداری با نسبت ۳۰ درصد کم‌ترین مصرف واسطه را نسبت به سایر زیربخش‌ها دارد و حاکی از آن است که دارای بیش‌ترین مزیت در بخش کشاورزی است. جنگلداری دارای نسبت ۳۴ درصد، ماهیگیری دارای نسبت ۳۸ درصد و پرورش حیوانات دارای نسبت ۶۷ درصد می‌باشد. ضرورت دارد به منظور افزایش بهره‌وری در پرورش حیوانات، سرمایه‌گذاری لازم جهت افزایش بهره‌وری در این زیربخش صورت گیرد.

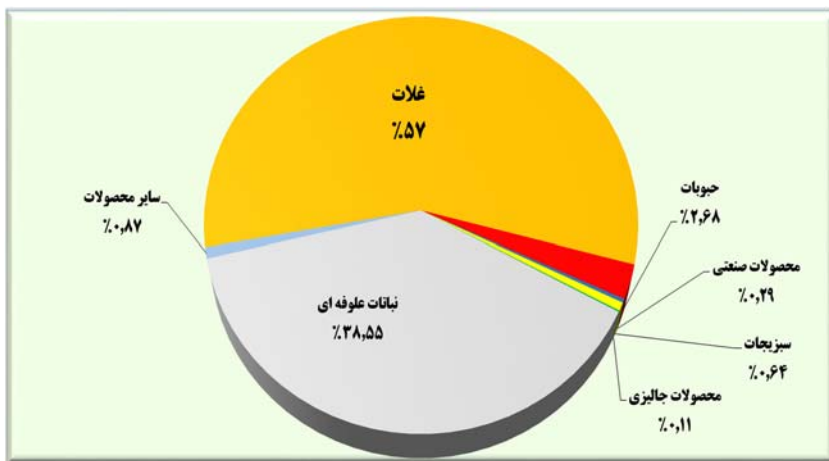
جدول ۱۹. سطح زیر کشت و تولید محصولات زراعی استان در سال زراعی ۱۴۰۱

میزان تولید			سطح زیر کشت			عنوان
رتبه کشوری	سهم کشوری (درصد)	مقدار (هزار تن)	رتبه کشوری	سهم کشوری (درصد)	مقدار (هزار هکتار)	
۹	۴.۲	۶۹۲	۲	۸.۱	۵۴۲	غلات
۶	۴.۷	۴۴	۵	۶.۶	۵۹.۶	حبوبات
۱۸	۰.۱	۵۳	۱۷	۰.۸	۱۳.۲۵	محصولات صنعتی
۱۰	۳.۱	۶۱۴	۱۲	۱.۸	۱۵.۷	سبزیجات
۱۹	۱.۲	۵۷	۱۹	۱.۳	۲	محصولات جالیزی
۱۲	۲.۴	۱.۸۰	۲	۷.۹	۱۱۵.۹	نباتات علوفه‌ای
۱۵	۲.۵	۲۵۴۰	۲	۷.۴	۷۴۸.۵	جمع کل

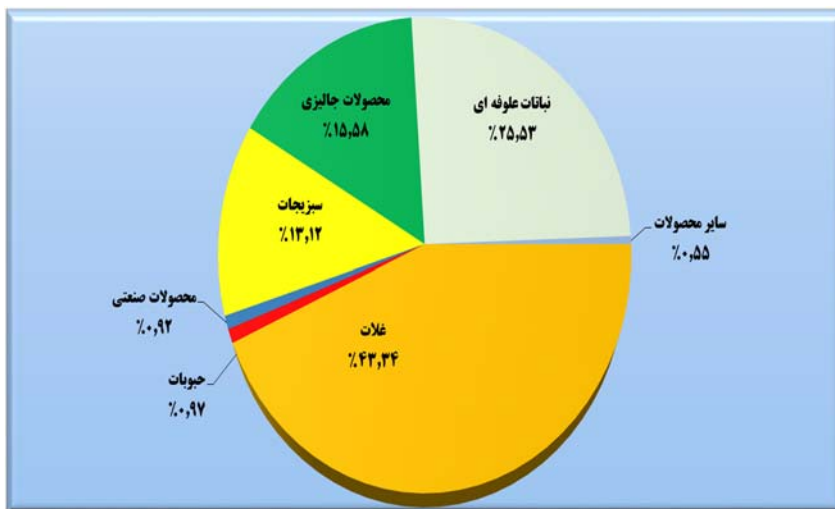
مأخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان آذربایجان شرقی

از نظر سطح زیر کشت، غلات بیش‌ترین و محصولات جالیزی کم‌ترین سطح زیر کشت را در استان به خود اختصاص داده‌اند و به تبع آن از نظر میزان تولید غلات در کشور، استان آذربایجان شرقی حائز رتبه نهم و تولید محصولات جالیزی دارای رتبه نوزدهم می‌باشد.

نمودار ۶. مقایسه سطح برداشت محصولات زراعی آذربایجان شرقی در سال زراعی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ (درصد)

نمودار ۷. مقایسه تولید محصولات زراعی آذربایجان شرقی در سال زراعی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ (درصد)

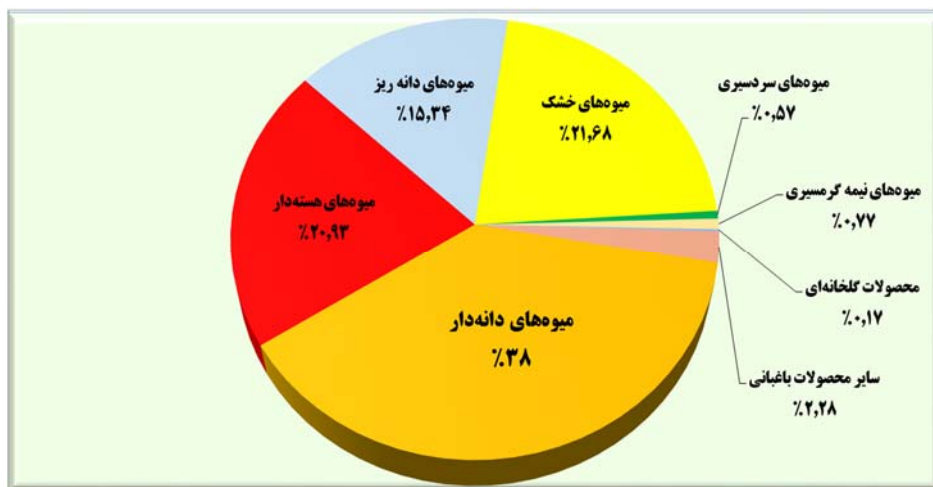
رتبه کشوری استان در تولید محصولات باغی نشان‌دهنده مزیت این استان می‌باشد. این استان دارای رتبه دوم تولید سیب و زردآلو، رتبه سوم تولید گردو، رتبه ششم تولید بادام و رتبه هفتم تولید انگور در کشور است.

جدول ۲۰. تولید محصولات باغی استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

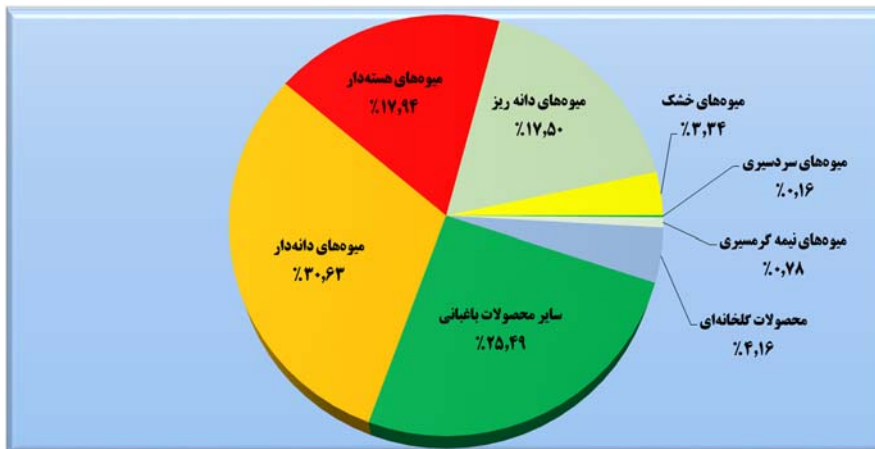
رتبه کشوری	سهم کشوری (درصد)	درصد رشد سالانه	سال ۱۴۰۱ (هزار تن)	سال ۱۴۰۰ (هزار تن)	عنوان
۲	۱۹٪	-۲۲٪	۶۰۰	۷۶۹	سیب
۲	۱۵٪	۲۵٪	۷۶	۶۱	زردآلو
۷	۶٪	۳٪	۱۵۴	۱۵۰	انگور
۶	۷٪	۱۳٪	۹	۸	بادام
۳	۹٪	۲۲٪	۲۸	۲۳	گردو

مأخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان آذربایجان شرقی

نمودار ۸. مقایسه سطح برداشت محصولات باغی استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱ (درصد)

نمودار ۹. مقایسه تولید محصولات باغی استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱ (درصد)

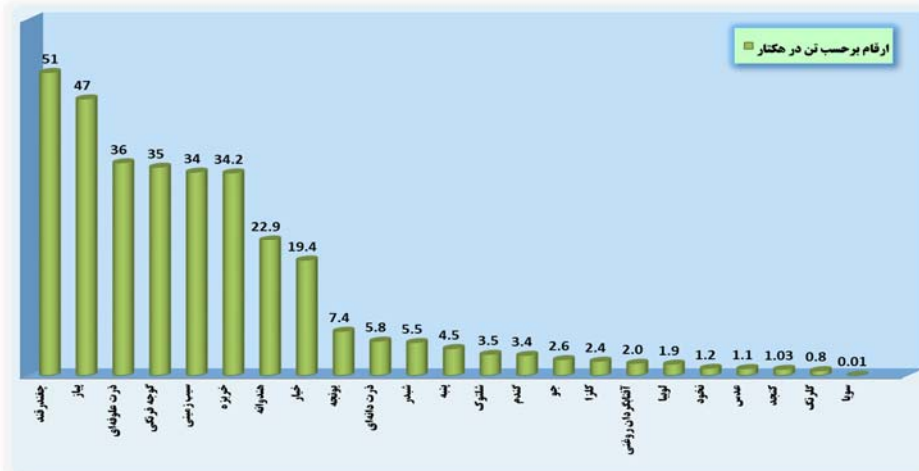

جدول ۲۱. عملکرد در هکتار محصولات زراعی و باغی استان طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱ (تن در هکتار)

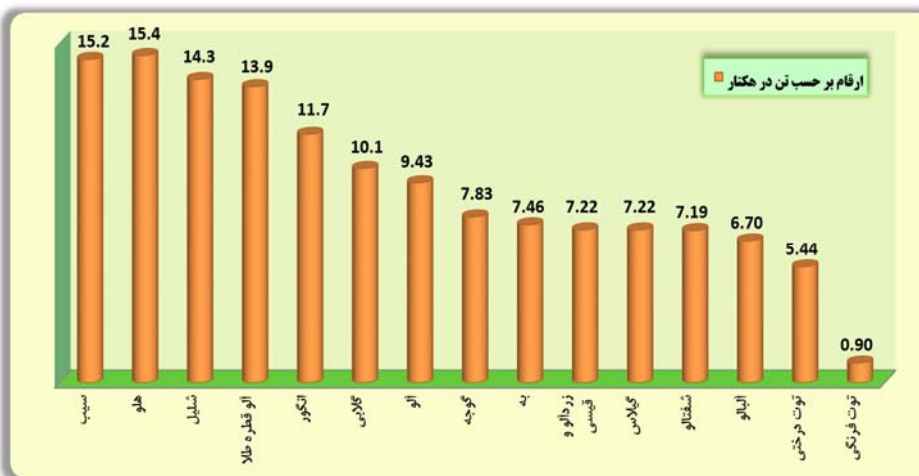
عنوان	سال ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۱
محصولات زراعی	۲	۳.۳۷
محصولات باغی	۱۰	۱۰

در هر هکتار زمین استان به طور متوسط ۱۰ تن محصول باغی تولید می‌شود، در حالی که این شاخص برای محصولات زراعی ۳.۳۷ تن در هر هکتار می‌باشد.

نمودار ۱۰. عملکرد محصولات زراعی آبی استان آذربایجان شرقی به تفکیک محصولات در سال زراعی ۱۴۰۰-۱۴۰۱

نمودار ۱۱. عملکرد انواع میوه‌های دانه‌دار، هسته‌دار، دانه‌ریز آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱

نمودار ۱۲. عملکرد انواع میوه‌های خشک، سردسیری و نیمه گرمسیری آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱

۳-۳-۲. صادرات محصولات بخش کشاورزی

براساس آخرین اطلاعات بدست آمده مهم‌ترین اقلام صادراتی استان آذربایجان شرقی شامل کشمش (حدود نصف صادرات محصولات کشاورزی استان)، سیب درختی، جوجه یک‌روزه، لبنیات و فرآورده‌های آن، رب گوجه‌فرنگی، سبزی و صیفی می‌باشد. در سال ۱۳۹۹ ارزش صادرات محصولات کشاورزی استان ۷۸۰۵۹ میلیارد ریال بوده است. از علل افزایش نسبت ارزش صادرات به واردات استان، می‌توان به افزایش صادرات محصولات گلخانه‌ای شامل گوجه‌فرنگی، خیار، قارچ، گل‌های زینتی و رونق بازار کشمش اشاره کرد.

جدول ۲۲. وضعیت صادرات محصولات کشاورزی استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۹

رقم	عنوان
۴۴۱	وزن صادرات کشاورزی استان (هزار تن)
۷۸۰۵۹	ارزش صادرات (میلیارد ریال)
۱۴۳۸۵	ارزش واردات (میلیارد ریال)
۵.۴۲	نسبت ارزش صادرات به ارزش واردات

توضیح: سال‌های قبل با استفاده از سامانه MIS استخراج محصولات کشاورزی مقدور بود ولی اکنون به دلیل قطعی سیستم، مسئول امار کلیه اقلام فصول کالایی ۱ تا ۱۵ کتاب تعرفه را گزارش گیری می‌کند.
مأخذ: ستاد نظارت گمرکات آذربایجان شرقی و اداره کل گمرک تبریز

۳-۳-۳. حمایت‌های صورت گرفته از بخش کشاورزی

جدول ۲۳. قیمت خرید تضمینی محصولات زراعی استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

محصول	قیمت هر محصول (ریال در هر کیلو)		محصول	قیمت هر محصول (ریال در هر کیلو)	
	سال ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۱		سال ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۱
گندم معمولی	۷۵۰۰۰	۱۱۵۰۰۰	لوبیاچیتی	۸۳۴۸۵	۲۶۳۲۶۱
گندم دوروم	۷۸۰۰۰	۱۱۸۰۰۰	لوبیا سفید	۸۳۴۶۳	۱۶۶۳۸۹
جو	۳۴۰۰۰	۶۷۸۰۰	لوبیا قرمز	۷۹۷۹۹	۱۶۷۸۵۴
ذرت دانه‌ای	۳۵۲۵۰	۱۰۵۰۰۰	نخود	۸۹۸۳۸	۱۹۴۷۹۷
چغندر قند بهاره	۱۴۷۳۰	-	عدس	۹۷۲۴۶	۱۹۵۶۱۲
پنبه و ش	۱۵۴۶۳۸	-	سبب زمینی	-	۳۴۲۱۴
			پائیزه بهاره	-	۳۷۶۲۷
دانه سویا	۱۵۳۵۶۶	-	پاییزه	-	۲۲۲۳۸
			پیاره بهاره	-	۲۰۲۱۶
آفتاب گردان	۱۲۲۳۱۹	۱۹۳۳۱۹	کلزا	۱۵۰۰۰۰	۱۵۰۰۰۰

مأخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان آذربایجان شرقی

جدول ۲۴. تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	پایان اسفند ماه سال ۱۴۰۰ (میلیارد ریال)	پایان اسفند ماه سال ۱۴۰۱ (میلیارد ریال)	درصد رشد سالانه	سهم از کل تسهیلات اعطایی (درصد)
مانده ناخالص تسهیلات اعطایی	۱۰۲۵۴۸	۱۶۸۱۸۸	۶۴	۱۳.۶

مأخذ: بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده استان

۳-۴. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

باعنایت به این‌که ارزش افزوده بخش کشاورزی در بیشتر سال‌ها نرخ رشد منفی داشته و نیز در سال ۱۴۰۱ نیز ارزش افزوده این بخش ۰.۳۷ درصد کاهش یافته است، لذا بررسی این روند حاکی از بهره‌وری کم استان از حیث زمین، مدیریت آب و انتقال دانش

در این زمینه می‌باشد. چالش‌های مهم توسعه بخش کشاورزی را می‌توان به چهار بخش عمده تقسیم کرد:

استقرار نظام بهره‌برداری بهینه

بیشترین سهم اراضی استان (۳۴.۵۷ درصد از سهم اراضی استان)، اراضی با وسعت کمتر از ۱۰ هکتار می‌باشد که نشان می‌دهد نظام خرد و دهقانی در استان حاکم است و این موضوع به نوبه خود موجب کاهش بهره‌وری عوامل تولید شده است.

بحران آب و آب قابل برنامه‌ریزی

براساس آخرین گزارش مرکز آمار ایران برای سال ۱۴۰۱ استان از نظر مساحت اراضی زراعی آبی ۴.۱۸ درصد از مساحت اراضی زراعی آبی کشور را داراست و رتبه ۶ کشوری از حیث مساحت باغ‌ها و قلمستان‌های آبی (با سهم ۵.۳۵ درصد کل کشور) دارا می‌باشد. یکی از عمده چالش‌های استان، مدیریت آب در بخش کشاورزی است که می‌بایست به صورت استراتژیک دنبال شود. این درحالی‌است که مقدار آب مصرف شده در بخش کشاورزی استان رتبه ۱۵ کشوری را با سهم ۲.۱ درصد داراست.

سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی

نرخ تشکیل سرمایه در بخش کشاورزی استان در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ به ترتیب به میزان ۸.۲۶ و ۰.۵۶ درصد افزایش یافته است. بررسی نرخ تشکیل سرمایه در بخش کشاورزی نشان می‌دهد که این نرخ در اکثر سال‌های مورد بررسی کاهش یافته و حتی در سال ۱۳۹۹ نیز در مقایسه با سال ۱۳۹۸ نرخ رشد، کاهش محسوسی داشته است که این خود می‌تواند یکی از عوامل کاهش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در بخش کشاورزی استان باشد.

حلقه‌های انتقال دانش

بررسی توزیع کل محققان شرکت‌های دانش‌بنیان استان آذربایجان شرقی برحسب گروه‌های تحصیلی نشان می‌دهد که تعداد محققان شرکت‌های دانش‌بنیان استان

آذربایجان شرقی دارای تحصیلات علوم کشاورزی و دامپزشکی ۱.۵۸ درصد از محققان دارای مدرک علوم کشاورزی و دامپزشکی کل کشور را تشکیل می‌دهد و استان را در رتبه ۱۴ کشوری از حیث محققان شرکت‌های دانش‌بنیان در گروه تحصیلی علوم فنی و مهندسی قرار می‌دهد. علاوه بر آن سهم محققان دارای مدرک علوم کشاورزی و دامپزشکی استان در بین کل محققان شرکت‌های دانش‌بنیان استان آذربایجان شرقی نیز ۱.۸۶ می‌باشد که در مقایسه با سهم علوم فنی و مهندسی و علوم پایه بسیار کم می‌باشد. با عنایت به چالش‌های اشاره شده در بخش کشاورزی استان و آسیب‌پذیری تولیدات زراعی و باغی در طول سال‌های مختلف، پیشنهادات ذیل جهت حل مشکلات مذکور و توسعه بخش کشاورزی استان ارائه می‌گردد:

- در راستای گذار از اقتصاد معیشتی به اقتصاد تجاری، سیاست یکپارچه کردن زمین‌ها (به عنوان یک سیاست بلندمدت) و تشکیل تعاونی‌های تخصصی تولیدی و روستایی (به عنوان یک سیاست کوتاه‌مدت) به صورت مستمر پی‌گیری شود.
- اجرای طرح کشاورزی قراردادی یکی دیگر از راهکارهای میان‌بر برای گذر از اقتصادی معیشتی به اقتصاد تجاری است که هم‌اکنون در کشور نیز در حال اجرا می‌باشد. لذا پیشنهاد می‌شود کشاورزان استان جهت شرکت در این طرح و تشکیل تعاونی‌های تخصصی و عقد قرارداد کشاورزی تشویق گردند؛ چرا که استفاده از این قرارداد برای اخذ تسهیلات بدون وثیقه از بانک نیز می‌تواند در افزایش بهره‌وری و انتقال به اقتصاد تجاری راهگشا باشد.
- پیشنهاد می‌گردد از ظرفیت‌های موجود نظام مهندسی برای انتقال دانش به کشاورزان استان استفاده گردد.
- با عنایت به بحران آبی موجود در استان، کاهش آب‌های زیرزمینی و روان‌آب‌ها، که بر کیفیت آب نیز اثر می‌گذارد، به منظور مقابله با این بحران، علاوه بر تغییر الگوی کشت، کاهش اراضی دیمی و جلوگیری از توسعه باغات برابر مطالعات آمایش

سرزمین، می‌بایست اقدامات ذیل صورت پذیرد:

✚ راندمان آب بخش کشاورزی در استان از طریق شیوه‌های نوین آبیاری و کشت در محیط کنترل‌شده (گلخانه‌ای) افزایش یابد.

✚ مشوق‌های کاربردی‌تر (از قبیل واگذاری زمین‌های از پیش‌آماده و مجوزدار)، تسهیلات تشویقی (تخصیص اعتبارات استانی) و ارائه طرح‌های سرمایه‌گذاری جذاب‌تر با مطالعات امکان‌سنجی وسیع‌تر (طرحی با زنجیره کامل دوره حیات: مانند شبکه‌های تهیه مواد اولیه، استراتژی‌های متنوع تولید، بسته‌بندی، توزیع، بازاریابی و صادرات) برای راه‌اندازی گلخانه‌هایی با مساحت بالای ۵۰ هکتار ارائه گردد.

✚ اجرای پروژه‌های توسعه سامانه‌های آبیاری و تحویل آن به کشاورزان استان در اولویت قرار گیرد.

▪ اتخاذ تدابیر لازم مانند افزایش مشوق‌های سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی استان، استفاده از ابزارهای نوین تأمین مالی برای جذب سرمایه در این بخش و احصا و ارائه طرح‌های پربازده سرمایه‌گذاری به منظور هدایت سرمایه‌ها برای توسعه بخش کشاورزی استان.

▪ استفاده از پتانسیل ماده ۴۷ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقاء نظام مالی کشور^{۱۰}

▪ اختصاص اعتبارات کافی جهت جذب نیروی کار متخصص، توسعه مراکز تحقیقات پژوهشی و فعال کردن آن‌ها و تطبیق مهارت‌ها با نیاز بازار کار و افزایش مهارت نیروی کار در بخش کشاورزی از طریق ارائه آموزش‌های رایگان.

۱۰. بر اساس این ماده کلیه بانک‌های عامل غیرتخصصی موظفند سهمی از تسهیلات اعطایی خود را حداقل معادل سهم بخش کشاورزی در اقتصاد کشور، بر اساس آخرین آمار رسمی تولید ناخالص ملی سالانه، به بخش کشاورزی اختصاص دهند.

(۱) اقتصاد ملی	فصل چهارم در راستای سیاست‌های دولت، تشکیل قرارگاه صنایع دانش‌بنیان تولیدی در استان آذربایجان شرقی و شناسایی صنایع دارای ظرفیت دانش‌بنیان در دستور کار قرار گرفت و از طرح‌های متعدد دانش‌بنیان در استان آذربایجان شرقی رونمایی شد. عمده اقدامات در حوزه صنعت، معدن و تجارت استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱ به شرح زیر می‌باشد: - صدور ۶ فقره جواز تأسیس خدمات فنی و مهندسی و ۲ فقره پروانه خدمات فنی و مهندسی و ۱۶ فقره پروانه تحقیق و توسعه؛ - صدور ۲۲۵۴ فقره جواز تأسیس (۲۱۲۱ فقره ایجاد، ۱۳۳ فقره توسعه‌ای)؛ - صدور ۳۱ فقره پروانه بهره‌برداری معدن با میزان سرمایه‌گذاری حدوداً ۶۸۰ میلیارد ریال و اشتغال ۱۱۸ نفر؛ - صدور ۵۳ فقره پروانه اکتشاف معدن؛ - صدور ۳۸ فقره گواهی کشف معدن با مساحت حدودی ۵۰۰۳ کیلومتر مربع؛ - صدور ۷۹ فقره مجوز برداشت از معدن؛ - صادرات ۲۸۰۰ هزار تن کالا به ارزش ۱۶۰۰ میلیون دلار از گمرکات استان؛ - صدور ۴۸۶ فقره کارت بازرگانی و تمدید ۷۶۳ فقره که حاکی از رشد ۲۶ درصدی نسبت به مدت مشابه سال گذشته می‌باشد؛ - صدور و تمدید ۵۹۷۱ فقره پروانه کسب تولیدی، ۱۰۱۵۷ فقره پروانه کسب توزیعی، ۳۱۶۸ پروانه کسب خدماتی و ۲۹۹۲ فقره پروانه کسب خدمات فنی برای واحدهای صنفی.
(۲) محصول ناخالص داخلی	
(۳) کشاورزی	
(۴) صنعت و معدن	
(۵) ساختمان و مسکن	
(۶) خدمات	
(۷) حمل و نقل	
(۸) انرژی	
(۹) سرمایه‌گذاری خارجی	
(۱۰) تجارت خارجی	
(۱۱) بازار سرمایه	
(۱۲) صنعت بیمه	
(۱۳) بازار پول و اعتبار	
(۱۴) نرخ تورم	
(۱۵) وضعیت مالی و بودجه	
(۱۶) نظام مالیاتی	
(۱۷) بازار کار	
(۱۸) فضای کسب‌وکار	
(۱۹) درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد	

۴. بخش صنعت و معدن استان

همسو با سیاست‌های کشور، اجرای سیاست‌های حمایتی از بخش صنعت و رفع موانع تولید در استان آذربایجان شرقی در اولویت می‌باشد. هرچند تمام زیربخش‌های صنعت و معدن به جز ساختمان و مسکن دارای رشد مثبت بوده است اما بالا بودن سهم مصرف واسطه‌ها و نهاده‌ها در صنعت و معدن و همچنین خام‌فروشی معادن از ضعف‌های این بخش می‌باشد. لذا ضرورت دارد برنامه‌ریزی مناسب جهت تکمیل زنجیره ارزش و ایجاد صنایع بالادستی بخش صنعت و همچنین صنایع پایین‌دستی بخش معدن انجام گیرد تا بدینوسیله ضمن کاهش قیمت تمام‌شده محصولات صنعتی، صادرات کشور را به سمت محصولات صنعتی و پردازش‌شده سوق داد که علاوه بر ایجاد ارزش‌افزوده بالاتر دارای هزینه‌های حمل پایین‌تر بوده و کشور می‌تواند از منافع بیشتری بهره‌مند گردد. در ادامه، آمار ارزش‌افزوده زیربخش‌های گروه صنعت و معدن و نیز مصرف واسطه و ستانده آن‌ها، وضعیت تولید محصولات عمده صنعتی و میزان تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن در استان مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته و همچنین با بررسی سیاست‌های اجرایی در ارتباط با صنعت استان، راهکارها و پیشنهادات لازم برای توسعه و پیشرفت صنعت استان مورد بحث قرار گرفته است.

۴-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش صنعت و معدن و جهت‌گیری‌های استان

سال ۱۴۰۱ به عنوان «سال تولید، دانش بنیان و اشتغال‌آفرین» نام‌گذاری شد و برای تحقق این شعار دو رویکرد اساسی بالا به پایین و پایین به بالا در نظر گرفته شد که رویکرد بالا به پایین شامل تولید محصولات دانش بنیان و پیچیده و رویکرد پایین به بالا با نقش پررنگ نیروی انسانی ماهر و جهش واقعی صنعت است و براین اساس، همکاری گسترده‌ای میان وزارت صمت و دستگاه مسئول در حوزه فناوری و نوآوری‌ها از جمله معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری شکل گرفت.

برای دستیابی به اهداف سال تولید، دانش بنیان و اشتغال‌آفرین در سه سطح عمده به

موضوع ورود گردید که شامل شاخص‌ها و اولویت‌ها است. برای مثال می‌توان به حوزه صادرات اشاره کرد که در این قالب به‌طور یقین محصولات صادراتی دانش‌بنیان، معیار ارزش و حمایت‌های ویژه، می‌باشند.

در سطح دوم، توسعه زیست‌بوم دانش‌بنیانی در کشور در اولویت قرار گرفت که یکی از الزامات آن ایجاد شرکت جدید و البته مهم‌تر از آن کمک به بسیاری از شرکت‌ها با ظرفیت دانش‌بنیان شدن است تا بتوانند وارد این فضا شوند.

سطح سوم، توجه به اصلاح ساختاری وزارت صمت است. در گام نخست با توجه به این نکته که «کشوری صنعتی تلقی می‌شود که ماشین‌سازی داشته باشد»، تأسیس معاونت ماشین‌آلات و تجهیزات در دستور کار قرار گرفت؛ گام دوم تأسیس دفتر جدید فناوری و نوآوری در وزارت صنعت، معدن و تجارت است که به صورت یک‌پارچه موضوعات این حوزه را مدیریت می‌کند و همچنین در تمامی دفاتر تخصصی این وزارتخانه یک گروه فناوری و نوآوری شکل می‌گیرد که در چارچوب زیست‌بوم دانش‌بنیان، برنامه‌ها را دنبال می‌کند و در امور مرتبط دنبال تسهیل فرآیندها و تقویت واحدها است. سومین محور در این حوزه، ایجاد پارک‌های علم و فناوری است.

۲-۴. بررسی وضعیت تحولات بخش صنعت و معدن

در راستای سیاست‌های دولت، تشکیل قرارگاه صنایع دانش‌بنیان تولیدی در استان آذربایجان شرقی و شناسایی صنایع دارای ظرفیت دانش‌بنیان در دستور کار قرار گرفت و از طرح‌های متعدد دانش‌بنیان در استان آذربایجان شرقی رونمایی شد. عمده اقدامات در حوزه صنعت، معدن و تجارت استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱ به شرح زیر می‌باشد:

- صدور ۶ فقره جواز تأسیس خدمات فنی و مهندسی و ۲ فقره پروانه خدمات فنی و مهندسی و ۱۶ فقره پروانه تحقیق و توسعه؛
- صدور ۲۲۵۴ فقره جواز تأسیس (۲۱۲۱ فقره ایجاد، ۱۳۳ فقره توسعه‌ای)؛

- صدور ۳۱ فقره پروانه بهره‌برداری معدن با میزان سرمایه‌گذاری حدوداً ۶۸۰ میلیارد ریال و اشتغال ۱۱۸ نفر؛
- صدور ۵۳ فقره پروانه اکتشاف معدن؛
- صدور ۳۸ فقره گواهی کشف معدن با مساحت حدودی ۵۰۰۳ کیلومتر مربع؛
- صدور ۷۹ فقره مجوز برداشت از معدن؛
- صادرات ۲۸۰۰ هزار تن کالا به ارزش ۱۶۰۰ میلیون دلار از گمرکات استان؛
- صدور ۴۸۶ فقره کارت بازرگانی و تمدید ۷۶۳ فقره که حاکی از رشد ۲۶ درصدی نسبت به مدت مشابه سال گذشته می‌باشد؛
- صدور و تمدید ۵۹۷۱ فقره پروانه کسب تولیدی، ۱۰۱۵۷ فقره پروانه کسب توزیعی، ۳۱۶۸ پروانه کسب خدماتی و ۲۹۹۲ فقره پروانه کسب خدمات فنی برای واحدهای صنفی.

۴-۳. بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش صنعت و معدن

۴-۳-۱. بررسی وضعیت تولید بخش صنعت و معدن

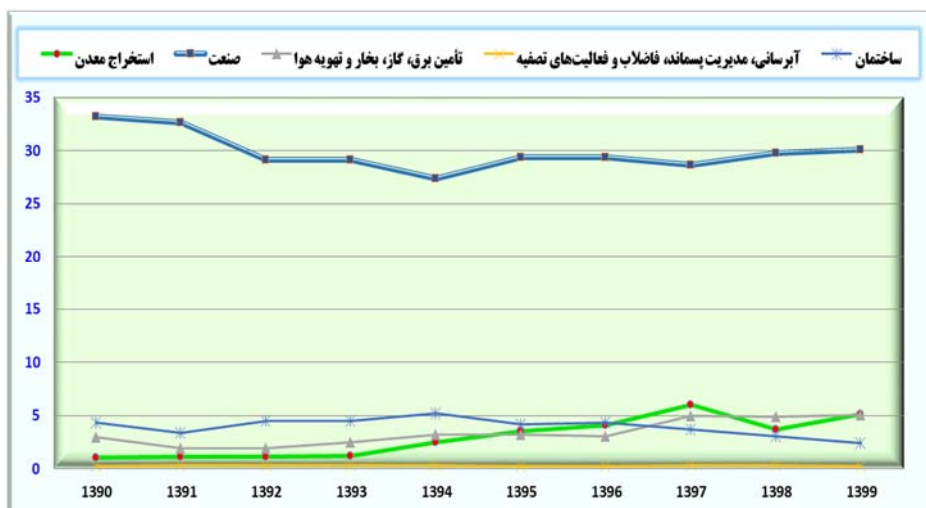
جدول ۲۵. ارزش افزوده (به قیمت ثابت) زیربخش‌های صنعت و معدن استان در سال ۱۳۹۹

رتبه هر بخش	سهم هر بخش (درصد)	درصد رشد	رقم (میلیارد ریال)	عنوان
۲	۱۱.۹۳	۴۴.۶	۱۲۹۱۳.۹	معدن
۱	۷۰.۰۹	۴.۵۱	۷۵۸۶۸.۵	صنعت
۳	۱۱.۶۸	۵.۳۸	۱۲۶۳۸.۹	تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا
۵	۰.۶۵	-۲.۷۷	۷۰۱.۹	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیتهای تصفیه
۴	۵.۶۵	-۱۶.۷۵	۶۱۱۹	ساختمان
-	۱۰۰	۶.۵۴	۱۰۸۲۴۲.۲	کل بخش صنعت و معدن

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

در سال ۱۳۹۹ بخش‌های معدن، صنعت و تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا دارای رشد بوده‌اند اما بخش‌های آب‌رسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه و ساختمان رشد منفی را در سال ۱۳۹۹ تجربه کردند؛ رشد منفی بخش مسکن می‌تواند ناشی از کاهش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در مسکن به دلیل رکود مسکن و افزایش هزینه‌های تولید مسکن در مقایسه با قدرت خرید بالقوه مسکن باشد. بخش معدن رشد ۴۴.۶ درصدی را تجربه کرده است که با ادامه روند ایجاد صنایع پایین‌دستی در بخش معدن در سال‌های آتی شاهد رشد بیشتر این بخش خواهیم بود.

نمودار ۱۳. روند سهم ارزش افزوده زیربخش‌های صنعت از کل ارزش افزوده استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۳۹۰-۹۹ (درصد - به قیمت ثابت سال پایه ۱۳۹۰)

جدول ۲۶. مصرف واسطه (به قیمت جاری) زیربخش‌های گروه صنعت و معدن در سال ۱۳۹۹

رتبه هر بخش	سهام هر بخش (درصد)	درصد رشد	رقم (میلیارد ریال)	عنوان
۳	۰.۶۶	۱۶۹.۲۷	۱۳۷۳۳.۳	معدن
۱	۹۵.۰۲	۷۲.۵	۱۹۷۵۶۸۶.۴	صنعت
۴	۰.۳۷	۳۱.۲	۷۶۵۹.۷	تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا
۵	۰.۱۸	۳۴.۱	۳۷۸۲.۵	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیتهای تصفیه
۲	۳.۷۶	۴۲.۶	۷۸۲۶۶.۵	ساختمان
-	۱۰۰	۷۱.۳	۲۰۷۹۱۲۸.۳	کل بخش صنعت و معدن

ماخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

روند مصرف واسطه برای همه زیربخش‌ها مثبت بوده است. بیش‌ترین رشد مصرف واسطه به بخش صنعت متعلق است که از افزایش نرخ ارز و افزایش بهای تمام‌شده نهاده‌های وارداتی بخش صنعت می‌باشد. روند ستانده نیز مثبت می‌باشد و بخش صنعت بیش‌ترین سهم را از ستانده دارا می‌باشد.

جدول ۲۷. ستانده (به قیمت جاری) زیربخش‌های گروه صنعت و معدن استان در سال ۱۳۹۹

رتبه هر بخش	سهام هر بخش (درصد)	درصد رشد	رقم (میلیارد ریال)	عنوان
۲	۴.۴۷	۲۰۵.۵	۱۳۵۸۷۳.۹	معدن
۱	۹۰.۲۲	۷۷.۲	۲۷۴۰۷۲۷.۳	صنعت
۴	۰.۷۹	۰.۴۲	۲۳۹۱۸.۸	تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا
۵	۰.۲۳	۲۳.۲	۶۸۳۷.۹	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیتهای تصفیه
۳	۴.۳۰	۴۱.۷	۱۳۰۴۸۳.۱	ساختمان
-	۱۰۰	۷۷.۴	۳۰۳۷۸۴۱	کل بخش صنعت و معدن

ماخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

بیشترین مقدار نسبت مصرف واسطه به ستانده زیربخش‌های صنعت و معدن در سال ۱۳۹۹، با ۷۲.۰۹ درصد به بخش صنعت مربوط می‌باشد و حاکی از آن است که توسعه صنعت در استان می‌تواند با رونق بخشیدن به صنایع بالادستی و تکمیل زنجیره ارزش به ایجاد اشتغال و درآمد کمک شایانی نماید. این نسبت برای تمام زیربخش‌ها به جز بخش‌های معدن و صنعت استان در سال ۱۳۹۹ افزایش داشته است.

جدول ۲۸. نسبت مصرف واسطه به ستانده (به قیمت جاری) زیربخش‌های گروه صنعت و معدن طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۸ (درصد)

رتبه	تغییرات (درصد)	سال ۱۳۹۹	سال ۱۳۹۸	عنوان
۵	-۱۱.۸۶	۱۰.۱۱	۱۱.۴۶	معدن
۱	-۲.۶۵	۷۲.۰۹	۷۴.۰۵	صنعت
۴	۳۰.۶۶	۳۲.۰۲	۲۴.۵۱	تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا
۳	۸.۸۲	۵۵.۳۱	۵۰.۸۳	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه
۲	۰.۵۹	۵۹.۹۸	۵۹.۶۳	ساختمان
-	-۳.۴۵	۶۸.۴۴	۷۰.۸۹	کل بخش صنعت و معدن

ماخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

بررسی سهم ارزش‌افزوده بخش صنعت به تفکیک زیربخش‌های آن طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹ نشان می‌دهد که به ترتیب بیشترین سهم ارزش‌افزوده رشته فعالیت‌های این بخش از ارزش‌افزوده کل استان متعلق به صنعت (۷۰.۰۹ درصد از ارزش‌افزوده بخش صنعت و معدن استان)، معدن (۱۱.۹۳ درصد از ارزش‌افزوده بخش صنعت و معدن)، تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا (۶۸.۱۱ درصد از ارزش‌افزوده بخش صنعت و معدن)، ساختمان (۵.۶۵ درصد از ارزش‌افزوده بخش صنعت و معدن استان) و آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه (۰.۶۵ درصد از ارزش‌افزوده بخش صنعت و معدن استان) بوده است. علی‌رغم اهمیت بخش صنعت در ارزش‌افزوده استان، کاهش سهم

ارزش افزوده بخش صنعت طی سال‌های مورد بررسی می‌تواند نشان از عدم تأمین زیرساخت‌های توسعه این بخش و در نتیجه کاهش بهره‌وری آن باشد به طوریکه نرخ تشکیل سرمایه در این بخش در اکثر سال‌های مورد بررسی منفی بوده است.

جدول ۲۹. محصولات عمده تولیدی صنعتی آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱
تعداد اتومبیل سواری تولید شده (دستگاه)	۵۹۲۴۲	۵۲۳۴۴
تعداد انواع تراکتور تولید شده (دستگاه)	۲۲۲۹۱	۳۰۵۱۶
مقدار تولید سیمان (تن)	۱۲۶۰۰۰۰	۱۲۰۰۰۰۰
مقدار تولید کنسانتره مس (تن)	۳۳۶۰۰۰	۳۲۰۰۰۰
مقدار تولید شمش آلومینیوم (تن)	۱۹۱۳۶	۱۸۴۰۰
مقدار تولید کاغذ (تن)	۳۳۷۰	۵۱۲۹۰۹
مقدار تولید فولاد خام (تن)	۳۳۰۰۰۰	۳۰۰۰۰۰
مقدار تولید انواع سازه فلزی فولادی (تن)	۵۳۸۰۰	۶۵۳۰۰
مقدار تولید شیشه جام (تن)	۳۶۳۸۰۰	۳۴۰۰۰۰
مقدار تولید داروی انسانی (میلیون عدد)	۳۱۳۵	۳۱۷۴
مقدار تولید کاشی و سرامیک (هزار متر مربع)	۶۳۶۰	۶۰۰۰
مقدار تولید روغن نباتی (تن)	۷۲۰۴	۴۱۶۷
مقدار تولید باتری خودرو (عدد)	۱۲۳۴۲۳	۱۲۳۳۱۴
مقدار تولید کارت‌تن (هزار تن)	۲۱	۲۳
مقدار تولید پتروشیمی-شیمیایی (تن)	۷۹۷۱	۵۲۱۷
مقدار تولید پتروشیمی-پلیمری (تن)	۱۲۵۱	۴۲۲۳
مقدار تولید چرم (هزار فوت مربع)	۶۲۰۰۰	۶۸۰۰۰
مقدار تولید داروی دامی (عدد)	۳۹۳۷۴۴۴	۳۴۰۶۵۸۷
مقدار تولید انواع پوشاک از منسوج بی-بافت (تن)	۵۵۰۰۰۰	۷۷۰۰۰۰

مأخذ: اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان

از نوزده محصول عمده تولیدی صنعتی استان آذربایجان شرقی یازده محصول شامل روغن نباتی، محصولات پتروشیمی- شیمیایی، داروی دامی، اتومبیل سواری، فولاد خام، شیشه جام، کاشی و سرامیک، سیمان، کنسانتره مس و شمش آلومینیوم و باتری خودرو طی سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ دارای رشد منفی بوده است که یکی از عوامل اصلی آن را می‌توان کمبود مواد اولیه و برخی تجهیزات و قطعات دانست. تولید سایر محصولات شامل محصولات پتروشیمی- پلیمری، تولید کاغذ، انواع پوشاک از منسوج بی‌بافت، انواع تراکتور، تولید انواع سازه فلزی فولادی، تولید چرم، تولید کارتن و داروی انسانی رشد تولید را در سال ۱۴۰۱ در مقایسه با سال ۱۴۰۰ تجربه کرده‌اند.

۲-۳-۴. بررسی وضعیت کارگاه‌های صنعتی

تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صادره در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ کاهش، اما میزان اشتغال پروانه‌های بهره‌برداری صادره و حجم سرمایه‌گذاری پروانه‌های بهره‌برداری صادره در سال ۱۴۰۱ بیش‌تر از سال ۱۴۰۰ می‌باشد. سهم کارگاه‌های صنعتی بالاتر از ۱۰۰ نفر کارکن از ۲.۳ درصد در سال ۱۴۰۰ به ۶.۲ درصد در سال ۱۴۰۱ افزایش یافته است. از آمار فوق می‌توان اینچنین استنباط کرد که سهم عمده پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی صادره متعلق به کارگاه‌های صنعتی بالاتر از ۱۰۰ نفر کارکن می‌باشد. طبق اطلاعات موجود به ازای هر نفر اشتغال در بخش صنعت استان، ۸۶۹ میلیون ریال سرمایه‌گذاری صورت گرفته است.

جدول ۳۰. وضعیت کارگاه‌های صنعتی استان طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	سال ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۱	درصد رشد
تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی صادره (فقره)	۵۱۳	۴۵۰	-۱۲.۲۸
میزان سرمایه‌گذاری بر اساس پروانه‌های بهره‌برداری صادره (میلیارد تومان)	۴۹۷۹	۹۷۷۰	۹۶.۲
میزان اشتغال براساس پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی صادره (نفر)	۷۳۱۹	۱۱۲۳۶	۵۳.۵
تعداد انواع جوازهای تأسیس صادره گروه صنعت (فقره)	۲۶۹۶	۲۲۵۴	-۱۶.۴
میزان سرمایه‌گذاری براساس انواع جواز تأسیس (میلیارد تومان)	۵۱۲۴۱	۵۹۷۰۷	۱۶.۵
میزان اشتغال بر اساس انواع جواز تأسیس (نفر)	۵۹۵۵۹	۵۲۱۲۵	-۱۲.۵
سهم کارگاه‌های صنعتی بالاتر از ۱۰۰ نفر کارکن از کل کارگاه‌های صنعتی استان (درصد) (پروانه بهره‌برداری صادره از نظر تعداد)	۲.۳٪	۶.۲٪	۳.۹

مأخذ: اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان آذربایجان شرقی

۳-۳-۴. بررسی وضعیت بخش معدن

تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صادره در بخش معدن در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ رشد ۲۹ درصدی داشته و میزان سرمایه‌گذاری براساس پروانه‌های بهره‌برداری صادره کاهش ۴۲ درصدی داشته و برابر با ۶۸۱۰ میلیارد ریال و میزان اشتغال ۱۱۸ نفر می‌باشد که دارای کاهش ۲۳ درصدی نسبت به سال ۱۴۰۰ می‌باشد. طبق آمار موجود به ازای هر نفر اشتغال در بخش معدن استان، ۵۷ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری صورت گرفته است.

جدول ۳۱. وضعیت بخش معدن در استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد رشد
تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صادره در بخش معدن (فقره)	۲۴	۳۱	۲۹
میزان سرمایه‌گذاری بر اساس پروانه‌های بهره‌برداری ایجاد (میلیارد ریال)	۱۱۶۷۰	۶۸۱۰	-۴۲
میزان اشتغال بر اساس پروانه‌های بهره‌برداری صادره (نفر)	۱۵۳	۱۱۸	-۲۳

مأخذ: اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان آذربایجان شرقی

سرمایه‌گذاری در زیربخش‌های مختلف صنعت استان در جدول زیر گزارش شده است. در زیرگروه‌های تجهیزات حمل‌ونقل، پوشاک و عمل آوردن پوست خز، ساخت منسوجات، انتشار، چاپ و تکثیر، وسایل نقلیه موتوری، چوب و محصولات چوبی به جزمبل، فعالیت‌های خدمات مهندسی، محصولات غذایی و آشامیدنی‌ها، بازیافت و سایر محصولات کانی غیرفلزی کاهش داشته و در بقیه موارد شاهد افزایش سرمایه‌گذاری هستیم.

جدول ۳۲. میزان سرمایه‌گذاری و اشتغال براساس پروانه‌های بهره‌برداری در بخش صنعت استان

آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان		میزان سرمایه‌گذاری (میلیارد ریال)		تعداد اشتغال (نفر)	
		۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۰
استخراج کانه‌های فلزی (۱۳)		۱۰	۲۰۸	۱۹	۲۱
استخراج سایر معادن (۱۴)		۳۱	۳۴	۴۸	۵۷
محصولات غذایی و آشامیدنی‌ها (۱۵)		۱۱۲۱	۶۹۹	۱۴۳۴	۱۵۰۳
ساخت منسوجات (۱۷)		۱۱۹۱	۲۲۸	۱۴۳۰	۵۴۵
پوشاک و عمل آوردن پوست خز (۱۸)		۱۲۰	۹	۲۵۴	۱۱
دباغی، چرم، کیف، چمدان و کفش (۱۹)		۴۲	۱۴۷	۹۷	۶۷
چوب و محصولات چوبی به جزمبل (۲۰)		۷۶۰	۲۸۴	۱۰۰	۱۱۷
ساخت کاغذ و محصولات کاغذی (۲۱)		۱۲۲	۱۲۷	۱۶۷	۲۵۹
انتشار، چاپ و تکثیر (۲۲)		۵۴	۱۱	۱۳۱	۱۳
کک و فرآورده‌های حاصل از نفت (۲۳)		۹۸	۲۲۷	۲۲۲	۳۲۱
ساخت مواد و محصولات شیمیائی (۲۴)		۵۸۳	۱۴۰۴	۱۰۵۱	۱۵۸۴
محصولات از لاستیک و پلاستیک (۲۵)		۶۷۷	۷۱۱	۴۷۰	۱۰۷۰
سایر محصولات کانی غیرفلزی (۲۶)		۵۲۳	۴۵۳	۳۹۰	۲۸۲
ساخت فلزات اساسی (۲۷)		۵۵۶	۲۶۶۰	۵۷۸	۱۲۲۵
محصولات فلزی فابریکی (۲۸)		۲۵۲	۱۱۷۲	۴۴۹	۱۰۳۹
ساخت ماشین‌آلات و تجهیزات (۲۹)		۳۴۵	۶۹۲	۷۹۱	۱۶۲۰
ماشین‌آلات و دستگاه‌های برقی (۳۱)		۱۰۰	۱۳۴	۱۵۹	۲۸۲
رادیو، تلویزیون و وسایل ارتباط (۳۲)		۲	۳۳	۲۵	۳۱۰
ابزار پزشکی، دقیق و ساعت (۳۳)		۴۹	۶۶	۱۹۴	۱۴۷
وسایل نقلیه موتوری (۳۴)		۲۱۰	۶۲	۳۰۶	۱۴۶
سایر تجهیزات حمل‌ونقل (۳۵)		۱	۰	۵	۰
مبلمان سایر مصنوعات (۳۶)		۴۰	۷۰	۱۰۴	۳۸۱
بازیافت (۳۷)		۵	۴	۱۵	۲۲
سایر فعالیت‌های خدمات مهندسی (۷۴)		۷۱	۴۳	۱۴۹	۱۵۳
مجموع		۴۹۷۹	۹۷۷۰	۷۳۱۹	۱۱۲۳۶

مأخذ: اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان آذربایجان شرقی

۴-۳-۴. صادرات و واردات محصولات بخش صنعت و معدن

سهم کشوری آذربایجان شرقی از ارزش صادرات برابر ۲.۹ درصد و از واردات ۲.۲ درصد می‌باشد. مقایسه نسبت ارزش به وزن صادرات استان با کشور حاکی از وضعیت بهتر استان در مقایسه با کشور است. چرا که وزن بالای کالاهای صادرات به مفهوم صادرات مواد خام و کالاهای پردازش نشده می‌باشد که دارای ارزش افزوده پایین و هزینه‌های حمل و ... بالا می‌باشد.

جدول ۳۳. صادرات و واردات محصولات بخش صنعت و معدن در سال ۱۴۰۱

استان	کشور	عنوان	
۱۶۰۲	۵۳۹۷۴	ارزش صادرات (میلیون دلار)	صادرات
		وزن صادرات (هزار تن)	
		نسبت ارزش به وزن صادرات (دلار به ازای هر تن)	
۳۰۳۷	۱۲۴۲۴۱		
۰/۵۲	۰/۴۳		
۱۳۵۸	۶۰۱۷۲	ارزش واردات (میلیون دلار)	واردات
		وزن واردات (هزار تن)	
		نسبت ارزش به وزن واردات (دلار به ازای هر تن)	
۴۲۵	۳۷۳۵۷		
۳/۱	۱/۶		

مأخذ: اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان آذربایجان شرقی

براساس اقلام عمده صادراتی و وارداتی استان در سال ۱۴۰۱، بیشترین ارزش صادرات استان به ترتیب شامل چدن آهن و فولاد، مواد پلاستیکی و اشیای ساخته شده از این مواد، میوه‌های خوراکی، سوخت‌های معدنی، مصنوعات از چدن آهن یا فولاد، ماشین‌آلات و وسایل مکانیکی و اجزا و قطعات آن‌ها، مس و مصنوعات از مس، فرآورده‌های غلات، آرد و نشاسته، شیشه و مصنوعات شیشه‌ای و محصولات شیمیایی غیرآلی می‌باشد. با توجه به هزینه‌های بالای حمل کالاهای معدنی و دارای ارزش افزوده کمتر آن در مقایسه با محصولات صنعتی، ضروری است با ایجاد صنایع پایین‌دستی، سرمایه‌گذاری در تولید کالاهای صنعتی در اولویت قرار گیرد تا از منابع طبیعی استان در جهت توسعه صنعت و رشد اقتصادی آن استفاده شود.

جدول ۳۴. اقلام عمده صادراتی و وارداتی در بخش صنعت و معدن در سال ۱۴۰۱

استان		کشور		عنوان	
ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)		
۳۷۷	۱۰۵۲	۳۱۱۳۹	۶۳۱۱۳	پتروشیمی و پایه نفتی	اقلام عمده صادراتی
۴۵۳	۴۱۱	۶۹۴۲	۶۳۳۵	صنعت	
۵۴۰	۹۴۵	۱۳۱	۴۳	فرش و صنایع دستی	
۲۰۴	۱۸۴	۳۵۹۰	۶۱۹۷	کشاورزی و صنایع غذایی	
۵۶۸	۱۳۸۹	۱۲۱۷۱	۴۸۵۵۳	معدن و صنایع معدنی	
۶۵	۳۵	۱۸۷۸	۹۱۳	پتروشیمی و پایه نفتی	اقلام عمده وارداتی
۱۰۷۳	۲۹۲	۳۹۰۶۰	۱۰۰۹۲	صنعت	
-	-	۷۷۸	۴۲	فرش و صنایع دستی	
۱۱۵	۴۶	۱۴۳۷۱	۲۲۲۲۹	کشاورزی	
۱۰۵	۵۱	۴۸۶۲	۴۱۲۳	معدن و صنایع معدنی	

مأخذ: اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان آذربایجان شرقی

اقلام عمده وارداتی استان نیز به ترتیب ارزش شامل وسایل نقلیه زمینی، ماشین‌آلات و وسایل مکانیکی، محصولات شیمیایی آلی، توتون و تنباکو، مواد پلاستیکی و اشیای ساخته شده از این مواد، چوب و اشیای چوبی، قطعات منفصله ماشین‌آلات راهسازی، چدن آهن و فولاد، ماشین‌آلات و دستگاه‌های برقی و پخش صوت و تصویر و کاکائو و فرآورده‌های آن می‌باشد. اغلب کالاهای وارداتی از نهاده‌های صنایع استان به شمار می‌رود اما رتبه ۴ و ۵ واردات توتون و تنباکو و اشیای ساخته شده از پلاستیک قابل تأمل است.

۵-۳-۴. حمایت‌های دولت از بخش صنعت و معدن

در پایان اسفند ماه ۱۴۰۱ مانده ناخالص تسهیلات اعطایی استان به بخش صنعت و معدن با ۳۸۵۷۰۱ میلیارد ریال، ۳۰.۱۹ درصد از کل تسهیلات بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده را به خود اختصاص داده و نسبت به مبلغ سال ۱۴۰۰ حدود ۵۳ درصد رشد داشته است.

جدول ۳۵. تسهیلات اعطایی^{۱۱} به بخش صنعت و معدن استان در پایان سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	پایان اسفند ماه سال ۱۴۰۰ (میلیارد ریال)	پایان اسفند ماه سال ۱۴۰۱ (میلیارد ریال)	درصد رشد سالانه	سهم از کل تسهیلات اعطایی (درصد)
مانده ناخالص تسهیلات اعطایی	۲۵۱۹۰۱	۳۸۵۷۰۱	۵۳	۳۰.۱۹

ماخذ: بانک‌های دولتی و دارای سهام دولتی استان آذربایجان شرقی

۴-۴. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان

پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های استان از منظر منابع طبیعی و معادن و موقعیت استراتژیک و ... در گزارش‌ها و محافل تصمیم‌گیری متعدد بارها ذکر شده است. آنچه که مسلم است صنعت استان متناسب با ظرفیت‌های طبیعی استان و نیروی کار آن توسعه نیافته است. از جمله عواملی که در عدم توسعه صنعت استان نقش داشته است می‌توان به محدودیت‌های زیرساخت‌های استان و عدم تخصیص بودجه متناسب با نیاز استان، محدودیت اختیارات استانی در موضوعات مختلف، اتکای به منابع مالی بانکی و انتقال سپرده‌های استان به سایر استان‌ها توسط بانک‌داری بخش خصوصی، نبود استراتژی توسعه زنجیره ارزش در استان و عدم برنامه‌ریزی در جهت ایجاد صنایع بالادستی و پایین‌دستی، موازی‌کاری در دستگاه‌های مختلف و ... اشاره کرد.

زیرساخت‌های فیزیکی از جمله موارد بنیادین و اساسی در شروع هر فعالیت اقتصادی بوده و تأمین آن‌ها یکی از فاکتورهای اساسی در بهبود فضای کسب و کار هر کشور، منطقه و استان است. از این‌رو سرمایه‌گذاری در این امور از ضروریات می‌باشد که نیازمند هماهنگی دستگاه‌های متولی در انجام این امر است. در همین راستا و به منظور نیل به اهداف توسعه منطقه‌ای، یکی از موارد مهم، تهیه و تدوین طرح‌های فرااستانی و منطقه‌ای با رویکرد دستیابی به اهداف توسعه‌ای منطقه است که با عنوان ترسیم نقشه‌راه

۱۱. ارقام این جدول شامل تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن نمی‌باشد.

- پروژه‌های زیربنایی و زیرساختی منطقه‌ای می‌باشد. در این نقشه‌راه پروژه‌های اولویت‌دار منطقه که تمامی استان‌ها و منطقه از آن منتفع می‌شوند، عبارتند از:
- شناسایی، بهبود کیفیت، ایجاد و توسعه زیربناهای سخت‌افزاری (آب، برق و گاز) جهت سازمان‌دهی استقرار صنایع در شرکت‌ها و نواحی صنعتی به‌ویژه در مناطقی که با محدودیت‌های اراضی یا محیط‌زیستی مواجه هستند؛
 - ایجاد شهرک صنعتی در مسیر آزادراه تبریز - زنجان؛
 - ایجاد شهرک تخصصی صنعتی مس برای استقرار صنایع جانبی با رویکرد صادراتی به‌صورت مجموعه صنعتی - معدنی با لحاظ شرایط زیست‌محیطی و اکولوژیکی منطقه در یکی از شهرستان‌های اهر، ورزقان و یا هریس؛
 - توجه جدی به مسئله‌ی کمبود شدید آب و برق صنایع در استان و پرهیز از صدور مجوز برای ایجاد صنایع آب‌بر در مناطق بحرانی استان؛
 - تدوین شناسنامه طرح‌های صنعتی و معدنی در حال اجرا و واحدهای صنعتی، معدنی و تجاری براساس آخرین وضعیت فعالیت آن‌ها در راستای بهبود فضای کسب‌وکار در استان؛
 - اصلاح نظام آمار و اطلاعات صنعتی و معدنی در دستگاه‌های مسئول استان (آمار و اطلاعات صحیح، زیربنای هرگونه برنامه‌ریزی است)؛
 - اولویت‌دهی برای راه‌اندازی طرح‌های نیمه‌تمام صنعتی و معدنی و حمایت از صنایع صادراتی و غیرصادراتی دارای ظرفیت خالی برای تولید؛
 - تعریف و تهیه فرصت‌های سرمایه‌گذاری با توجه به موقعیت جغرافیایی، ظرفیت‌ها و با لحاظ نمودن محدودیت‌های موجود با همکاری دستگاه‌های متولی (تبیین مدل‌های اولویت‌بندی سرمایه‌گذاری در استان)؛
 - تجهیز و راه‌اندازی صنایع معدنی و استفاده هرچه بهتر از قابلیت‌های معدنی، خصوصاً در کانون‌ها و محورهای توسعه صنعتی استان با استفاده از توان فنی و مالی

سرمایه‌گذاران خارجی؛

- تغییر رویکرد و توجه به ایجاد صنایع مادر و بزرگ در استان و برنامه‌ریزی کامل جهت توسعه صنایع پایه همانند دیگر پیش‌نیازهای توسعه‌ی اقتصادی؛
- حمایت از توسعه بخش خصوصی و محصولات با فناوری بالا و ارزش‌افزوده زیاد؛
- تعیین اولویت‌های سرمایه‌گذاری و شاخص‌های حمایتی از صنایع استان؛
- جهت‌گیری کلیه سیاست‌های اقتصادی و بهره‌گیری از مزیت‌های نسبی در جهت ایجاد مزیت‌های رقابتی و افزایش شاخص رقابت‌پذیری در بخش صنعت و معدن در مقایسه با شاخص‌های کشوری و جهانی؛
- توجه به توسعه صنایع دارویی و تجهیزات پزشکی با توجه به ارزآور بودن آن‌ها و ارزش‌افزوده‌ی بالای این صنعت و صنعت پوشاک به عنوان حلقه پایانی زنجیره ارزش صنایع نساجی و مذاکره با برندهای مطرح این صنعت در خارج از کشور و دعوت از آن‌ها برای سرمایه‌گذاری در استان آذربایجان شرقی.

فصل پنجم ارزش افزوده بخش ساختمان استان در سال ۱۳۹۹ به قیمت جاری ۵۲۲۱۶۶۳ میلیارد ریال (دارای ۴۰.۵ درصد رشد و ۲.۷ درصد کل ارزش افزوده استان) و به قیمت ثابت ۶۱۱۹.۱۴ میلیارد ریال (دارای ۱۶.۷ کاهش و ۲.۴ درصد کل ارزش افزوده استان) بوده است. استان آذربایجان شرقی از حیث ارزش افزوده به قیمت جاری و ثابت در بخش ساختمان دارای رتبه ۹ در بین سایر استان‌ها می‌باشد و این نشان می‌دهد که این بخش نتوانسته است به خوبی نقش محرک در ارزش افزوده استان در مقایسه با سایر استان‌ها داشته باشد. بر اساس آخرین اطلاعات اخذشده از مرکز آمار ایران، متوسط قیمت یک‌متر مربع زمین ساختمان‌های مسکونی کلنگی استان در سال ۱۳۹۹ برابر ۳۳۱۷۹ هزار ریال بوده که با رشد قابل توجه ۵۸.۹ درصدی به ۵۲۷۰۶ هزار ریال در سال ۱۴۰۰ افزایش یافته است. همچنین متوسط قیمت یک متر مربع زیربنای واحدهای مسکونی استان با رشد ۴۹.۸ درصدی از ۸۳۸۵۱ هزار ریال به ۱۲۵۶۳۵ هزار ریال رسیده است. در بهار ۱۴۰۰، استان آذربایجان شرقی بعد از استان‌های تهران، اصفهان، دارای رتبه سوم در متوسط قیمت فروش یک متر مربع زیربنای مسکونی و رتبه پنجم در متوسط قیمت یک متر مربع زیربنای ساختمان‌های مسکونی کلنگی بعد از استان‌های تهران، اصفهان، کرج، شیراز است.	۱) اقتصاد ملی
	۲) محصول ناخالص داخلی
	۳) کشاورزی
	۴) صنعت و معدن
	۵) ساختمان و مسکن
	۶) خدمات
	۷) حمل و نقل
	۸) انرژی
	۹) سرمایه‌گذاری خارجی
	۱۰) تجارت خارجی
	۱۱) بازار سرمایه
	۱۲) صنعت بیمه
	۱۳) بازار پول و اعتبار
	۱۴) نرخ تورم
	۱۵) وضعیت مالی و بودجه
	۱۶) نظام مالیاتی
	۱۷) بازار کار
	۱۸) فضای کسب‌وکار
	۱۹) درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد

۵. بخش ساختمان و مسکن استان

مسکن با ابعاد وسیع اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی خود اثر گسترده‌ای در ارائه ویژگی‌ها و سیمای جامعه به مفهوم عام دارد. از یک سو اهمیت اقتصادی و اجتماعی مسکن، این بخش را کانون توجه عمومی قرار داده و از سوی دیگر، به دلیل اشتغال‌زایی این بخش و ارتباط آن با بسیاری از بخش‌های دیگر اقتصادی، به‌عنوان ابزاری مناسب در جهت تحقق سیاست‌های اقتصادی تلقی می‌شود.

ارزش‌افزوده بخش ساختمان استان در سال ۱۳۹۹ به قیمت جاری ۵۲۲۱۶.۶۳ میلیارد ریال (دارای ۴۰.۵ درصد رشد و ۲.۷ درصد کل ارزش‌افزوده استان) و به قیمت ثابت ۶۱۱۹.۱۴ میلیارد ریال (دارای ۱۶.۷ کاهش و ۲.۴ درصد کل ارزش‌افزوده استان) بوده است. استان آذربایجان شرقی از حیث ارزش‌افزوده به قیمت جاری و ثابت در بخش ساختمان دارای رتبه ۹ در بین سایر استان‌ها می‌باشد و این نشان می‌دهد که این بخش نتوانسته است به خوبی نقش محرک در ارزش‌افزوده استان در مقایسه با سایر استان‌ها داشته باشد.

۵-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش ساختمان و مسکن و جهت‌گیری‌های استان

نظام برنامه‌ریزی توسعه کشور در قالب پنج برنامه عمرانی قبل از انقلاب اسلامی و ۶ برنامه توسعه بعد از انقلاب اسلامی به‌دنبال حل مسئله تأمین مسکن به‌ویژه گروه‌های کم‌درآمد بوده است و کمابیش تلاش نموده تا چالش‌های پیش‌رو در زمینه مسکن و تأمین مسکن گروه‌های کم‌درآمد در ایران شامل؛ نابسامانی بازار مسکن، عدم تطابق الگوی تقاضا و تولید مسکن، روند رو به رشد سکونت‌گاه‌های خودانگیخته، اسکان‌های غیررسمی (سیاست‌های ناکارآمد و مقطعی و پروژه‌محور بودن سیاست تأمین مسکن گروه‌های کم‌درآمد)، وجود سطح گسترده بافت‌های فرسوده، مشکلات نظام تولید در صنعت ساختمان، نابرابری و عدم توازن جغرافیایی در تولید و توزیع مسکن در این برنامه‌ها چاره‌اندیشی و مرتفع گردد.

در برنامه پنج ساله ششم در چهار محور به موضوع مسکن گروه‌های کم‌درآمد پرداخته شده است؛ از سیاست‌ها و راهبردهای در پیش گرفته شده در این خصوص می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده شهری؛
- مسکن کم‌درآمدها و مسکن روستایی.

در این برنامه رویکرد از سیاست عرضه‌محور دولت قبلی به سیاست تقاضا محور تغییر یافته است. به عبارتی دولت طی برنامه ششم در بحث مسکن، اولویت را در چهار محور: ساکنان بافت‌های فرسوده، ساکنان سکونتگاه‌های خودانگیخته، خانه اولی‌ها و گروه‌های کم‌درآمد مدنظر قرار داده است. همچنین در هشت برنامه اصلی اقتصاد مقاومتی، به صورت مستقیم و غیرمستقیم به برنامه مسکن پرداخته شده است که به اهمیت بخش مسکن در اقتصاد کشور اشاره دارد.

بنابر گزارش اداره کل راه و شهرسازی استان، مساحت بافت ناکارآمد (فرسوده و سکونتگاه‌های غیررسمی) استان، ۵۸۰۰ هکتار می‌باشد که ۱.۵ میلیون نفر جمعیت در این بافت‌ها سکونت دارند و تعداد ۱۷۹ محله با بافت ناکارآمد در استان وجود دارد. در این راستا عملکرد استان آذربایجان شرقی در حوزه مسکن در سال ۱۴۰۱ با تأسی از برنامه‌های کلان کشور به شرح ذیل می‌باشد^{۱۲}:

اجرای طرح نهضت ملی مسکن به عنوان برنامه حمایتی در راستای تحقق اهداف قانون جهش تولید مسکن، افزایش رقم تسهیلات خرید مسکن، پرداخت تسهیلات ارزان قیمت ودیعه مسکن در راستای حمایت از مستأجرین از سیاست‌گذاری‌های دولت در بخش ساختمان و مسکن در سال ۱۴۰۱ می‌باشد. در جدول ذیل پروژه‌های طرح اقدام ملی مسکن استان آورده شده است.

۱۲. براساس گزارش عملکرد اداره کل راه و شهرسازی استان در سال ۱۴۰۱ (<https://azarsharghi.mrud.ir>)

جدول ۳۶. پروژه‌های طرح اقدام ملی مسکن در شهرهای بالای یکصد هزار نفر جمعیت

نام شهر	نام پروژه	تعداد پروژه	نوع پروژه	درصد پیشرفت
تبریز	توسعه طالقانی	۸۸۸	خودمالک، شرکت توسعه مسکن آذربایجان	۲۵
مراغه	پهرا باد	۴۰۰	خودمالک، ستاد اجرائی فرمان امام (ره)	۱۸
مرند	میلاد مرند	۴۰۰	کارگزاری، ستاد اجرائی فرمان امام (ره)	
اهر	شیخ شهاب‌الدین	۱۱۰	کارگزاری، ستاد اجرائی فرمان امام (ره)	۲
تبریز	باغمیشه	۶۰۰	خودمالک، ستاد اجرائی فرمان امام (ره)	۱۰
تبریز	ارم-اسدگولی	۴۸۰	کارگزاری شهرداری تبریز	۲۰
تبریز	انتهای طالقانی	۳۰۰	کارگزاری شرکت توسعه مسکن آذربایجان	۱۰
تبریز	طلائییه	۲۰۰۰	سازمان همیاری شهرداری تبریز	۱۰
تبریز	انتهای یوسف آباد	۴۵۰	شرکت توسعه مسکن آذربایجان	
شهبستر	۳۰ هکتاری	۲۰۰۰	شرکت توسعه عمران شهبستر	
آذرشهر	هیدنکا	۱۰۰	اتمام یافته و آماده تحویل برای اسکان متقاضیان می‌باشد.	

مأخذ: <https://azarsharghi.mrud.ir>

جدول ۳۷. پروژه مهم مسکن بازآفرینی شهری استان آذربایجان شرقی

نام پروژه	تعداد پروژه
پروژه شهرک جوانان	۵۰۰۰ واحد مسکونی
پروژه اسدگولی	۴۸۰ واحد مسکونی
پروژه اراضی کرکج	۱۲۰۰ واحد مسکونی
پروژه شهرک طلائییه	۲۰۰۰ واحد مسکونی
پروژه یوسف آباد	۴۵۰ واحد مسکونی
پروژه نگین اندیشه	۶۰۰ واحد مسکونی

مأخذ: <https://azarsharghi.mrud.ir>

۵-۲. بررسی وضعیت تحولات بخش ساختمان و مسکن

بازار مسکن در سال ۱۴۰۱ مانند سایر بازارهای سرمایه‌پذیر در اقتصاد ایران با تورم فزاینده روبرو بوده و این فرآیند با شتاب بیشتری ادامه پیدا کرده است. به‌صورتی که متوسط قیمت یک متر مربع زیربنای واحدهای مسکونی در استان برابر ۱۲۵۶۳۵ هزار ریال بوده است. کاهش شدید قدرت خرید متقاضیان مصرفی و حذف آنها از بازار و رشد قابل‌توجه ارزش معاملاتی آپارتمان، عملاً بخشی از متقاضیان سرمایه‌گذاری را نیز در خرید مسکن ناتوان نموده و در نتیجه این وضعیت، بازار مسکن دچار رکود تورمی شده و در حالی افزایش متوالی قیمت‌ها را تجربه نموده که عملاً از نظر تعداد معاملات با کساد کمی‌سابقه‌ای مواجه بوده است.

مسکن به‌عنوان یک کالای سرمایه‌ای سنتی در اقتصاد ایران، رابطه مستقیم و نزدیکی با تحولات اقتصاد کلان دارد و در جریان تغییرات مختلف اعم از رشد نقدینگی، کاهش ارزش پول ملی و رکود اقتصادی، واکنش متناسب نشان می‌دهد؛ اما در کنار همه این عوامل، وضعیت ساخت‌وساز مسکونی و جزئیات آن نیز تأثیر شگرفی بر بازار مسکن دارد. در بازار مسکن ایران، بخشی از تحولات قیمتی، ناشی از ارزش جایگزینی کالا است و هرگونه تغییری در میزان ساخت‌وساز، قیمت زمین، فراوانی و قیمت نهاده‌های ساختمانی و هزینه و بروکراسی مجوزها، مستقیماً بر قیمت معامله همه واحدهای مسکونی موجود در بازار اثر می‌گذارد. افزایش در نهاده‌های تولید اعم از سیمان، بتن، فولاد و ... نیز اثر مشابهی بر قیمت معاملات مسکن دارد.

براساس آمارهای اقتصادی بانک مرکزی، مجموع سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ساختمان‌های جدید مناطق شهری ایران در سال ۱۴۰۰، به قیمت جاری در حدود ۴۶۰۰۵۴۹ میلیارد ریال بوده است که ۴۰.۶ درصد نسبت به سال ۱۳۹۹ افزایش یافته است. از کل مبالغ سرمایه‌گذاری مذکور، ساختمان‌های "مسکونی" با ۷۴.۸ درصد بیشترین سهم را داشته است.

براساس گزارش اداره کل راه و شهرسازی استان اقدامات متعددی در راستای

سیاست‌های دولت و وزارت راه و شهرسازی صورت پذیرفته است. از جمله اقدامات صورت گرفته در این استان می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- اجرای پروژه‌های طرح اقدام ملی مسکن؛
- اجرای ۷ پروژه مشارکتی آماده‌سازی در ۱۱۷۶ هکتار و ۵ پروژه مشارکتی انبوه‌سازی به تعداد ۱۸۸۹ واحد؛
- اجرای ۶ پروژه مهم مسکن بازآفرینی شهری با ۱۰ هزار واحد مسکونی قابل ساخت در محدوده بازآفرینی؛
- اعطای وام و تسهیلات بافت فرسوده به ۲۷۰۰۰ واحد مسکونی.

۳-۵. بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش ساختمان و مسکن

ارزش‌افزوده بخش ساختمان در سال ۱۳۹۹ به قیمت جاری ۱۴۵۵۴ میلیارد ریال (دارای ۴۰.۹ درصد رشد نسبت به سال قبل) و به قیمت ثابت میلیارد ۶۱۱۹ میلیارد ریال (دارای ۱۶.۷ درصد کاهش) بوده است. استان آذربایجان شرقی از حیث ارزش افزوده به قیمت جاری و ثابت در بخش ساختمان دارای رتبه ۹ در بین سایر استان‌ها می‌باشد. طبق آمار و اطلاعات مرکز آمار ارزش‌افزوده به قیمت جاری بخش ساختمان به تفکیک مسکونی و غیرمسکونی طی سال‌های ۱۳۹۸-۱۳۹۹ در جدول زیر آورده شده است. مطابق این جدول، زیربخش سایر ساختمان‌ها دارای ۷۲ درصد ارزش‌افزوده از کل ارزش‌افزوده بخش ساختمان استان می‌باشد.

جدول ۳۸. ارزش‌افزوده (به قیمت جاری) بخش ساختمان استان آذربایجان شرقی به تفکیک

مسکونی و غیرمسکونی طی سال‌های ۱۳۹۸-۹۹

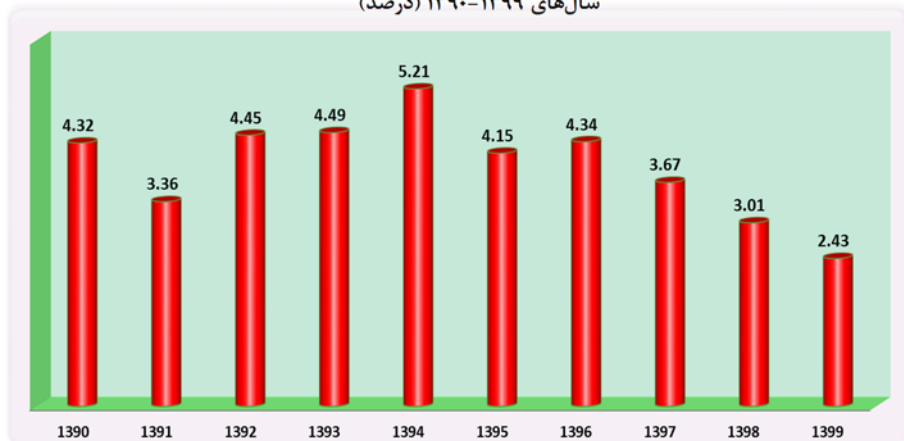
رتبه هر بخش	سهم هر زیربخش (درصد)	درصد رشد	سال ۱۳۹۹ (میلیارد ریال)	سال ۱۳۹۸ (میلیارد ریال)	عنوان
۲	۲۷.۹	۴۰.۹	۱۴۵۵۴	۱۰۳۲۷	ساختمان‌های مسکونی
۱	۷۲.۱	۴۰.۳	۳۷۶۶۳	۲۶۸۴۵	سایر ساختمان‌ها
-	۱۰۰	۴۰.۵	۵۲۲۱۷	۳۷۱۷۲	کل بخش ساختمان

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

نمودار ۱۴. ارزش افزوده (به قیمت ثابت) بخش ساختمان استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۰

نمودار ۱۵. روند سهم ارزش افزوده (به قیمت ثابت) بخش ساختمان از کل ارزش افزوده استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۰ (درصد)

بررسی نرخ رشد منفی ارزش افزوده بخش ساختمان در سال‌های ۱۳۹۸-۱۳۹۹ حاکی از آن است بخش مسکن به دلیل افزایش قیمت مصالح ساختمانی و هزینه‌های ساخت و کمبود تقاضای مؤثر در این بخش به دلیل کاهش قدرت خرید تقاضاکنندگان با رکود

مواجه گردیده و نرخ رشد ۱۸.۲۶- و ۱۶.۷۵- درصدی را تجربه کرده است. تعداد واحد مسکونی تعیین شده در پروانه‌های ساختمانی صادره برای احداث بنا در استان با کاهش ۱.۹ درصدی، از ۲۰۵۸۰ فقره در سال ۱۴۰۰ به ۲۰۱۹۱ فقره در سال ۱۴۰۱ کاهش یافته است. تعداد واحد مسکونی تعیین شده در پروانه‌های ساختمانی صادره برای افزایش بنا با ۶۳.۵ درصد کاهش از ۴۷۷ فقره در سال ۱۴۰۰ به ۱۷۴ فقره در سال ۱۴۰۱ رسیده است.

جدول ۳۹. تعداد واحد مسکونی تعیین شده در پروانه‌های ساختمانی صادره برحسب نوع پروانه در

نقاط شهری استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	سال ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۱	درصد رشد
احداث بنا	۲۰۵۸۰	۲۰۱۹۱	-۱.۹
افزایش بنا	۴۷۷	۱۷۴	-۶۳.۵
مجموع احداث و افزایش بنا	۲۱۰۵۷	۲۰۳۶۵	-۳.۳

مأخذ: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان، محاسبات کارشناسی

در سال ۱۴۰۱ تعداد ۳۹۲۷ فقره متقاضی پروانه در نقاط شهری استان بوده که ۳۸۹۲ فقره مربوط به بخش خصوصی، ۱۸ فقره مربوط به بخش تعاونی و ۱۷ فقره مربوط به بخش دولتی می‌باشد.

جدول ۴۰. تعداد پروانه‌های ساختمانی صادره برای احداث بنا برحسب نوع متقاضی در نقاط شهری استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	سال ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۱	درصد رشد
خصوصی	۵۶۰۷	۳۸۹۲	-۳۰.۶
تعاونی	۳	۱۸	۵۰۰
دولتی	۹	۱۷	۸۸.۹

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

۱-۳-۵. وضعیت تحولات قیمتی بخش ساختمان و مسکن

متوسط قیمت یک متر مربع زمین ساختمان‌های مسکونی کلنگی استان در سال ۱۳۹۹ برابر ۳۳۱۷۹ هزار ریال بوده که با رشد قابل توجه ۵۸.۹ درصدی به ۵۲۷۰۶ هزار ریال در سال ۱۴۰۰ افزایش یافته است. همچنین متوسط قیمت یک متر مربع زیربنای واحدهای مسکونی استان با رشد ۴۹.۸ درصدی از ۸۳۸۵۱ هزار ریال به ۱۲۵۶۳۵ هزار ریال رسیده است. در بهار ۱۴۰۰، استان آذربایجان شرقی بعد از استان‌های تهران، اصفهان، دارای رتبه سوم در متوسط قیمت فروش یک متر مربع زیربنای مسکونی و رتبه پنجم در متوسط قیمت یک متر مربع زیربنای ساختمان‌های مسکونی کلنگی بعد از استان‌های تهران، اصفهان، کرج و شیراز است.

جدول ۴۱. متوسط قیمت یک متر زمین و زیربنا در استان طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰

عنوان	۱۳۹۹	۱۴۰۰	درصد رشد
متوسط قیمت یک متر مربع زمین ساختمان‌های مسکونی کلنگی (میلیون ریال)	۳۳۱۷۹	۵۲۷۰۶	۵۸.۹
متوسط قیمت یک متر مربع زیربنای واحدهای مسکونی (میلیون ریال)	۸۳۸۵۱	۱۲۵۶۳۵	۴۹.۸

ماخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

افزایش دستمزد و افزایش قیمت مسکن، از عمده چالش‌های اصلی بازار مسکن می‌باشد. در دهه اخیر سرعت رشد قیمت زمین فراتر از رشد قیمت مسکن می‌باشد و این امر سبب سرعت گرفتن تورم مسکن با توجه به ماهیت بازار مسکن که دارای محدودیت زمین می‌باشد، گردیده است. علاوه بر این افزایش هزینه‌های ساخت مسکن، سبب کاهش سود و حضور ضعیف سرمایه‌گذاران در این بخش گردیده است.

۲-۳-۵. تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن

مانده ناخالص تسهیلات اعطایی به این بخش در پایان اسفند ماه سال ۱۴۰۱ با مبلغ ۲۳۴۹۱۲ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۴۰۰ حدود ۴۸ درصد رشد داشته است.

جدول ۴۲. تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن استان طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	پایان اسفند ماه سال ۱۴۰۰ (میلیارد ریال)	پایان اسفند ماه سال ۱۴۰۱ (میلیارد ریال)	درصد رشد سالانه	سهم از کل تسهیلات اعطایی (درصد)
مانده ناخالص تسهیلات اعطایی	۱۵۹۲۳۱	۲۳۴۹۱۲	۴۸	۱۸.۳۹

ماخذ: بانک‌های دولتی و دارای سهام دولتی استان آذربایجان شرقی

۴-۵. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در بخش ساختمان و مسکن

استان آذربایجان شرقی از حیث ارزش افزوده به قیمت جاری و ثابت در بخش ساختمان دارای رتبه ۹ در بین سایر استان‌ها می‌باشد و ارزش افزوده بخش ساختمان در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸، ۱۶.۷ درصد کاهش یافته است.

نظر به اینکه تعداد پروانه‌های ساختمانی صادره برای احداث بنا توسط بخش خصوصی ۳۰.۶ درصد کاهش یافته است، یکی از دلایل این رکود می‌تواند هزینه‌های بالای ساخت و ساز در استان باشد که از آن جمله می‌توان به بالا بودن دستمزد کارگران ساختمانی در استان با عنایت به اینکه صرفاً از کارگران بومی استانی در این بخش استفاده می‌گردد، باشد. از دیگر عوامل اثرگذار بر این رکود می‌توان به بالا بودن قیمت زمین اشاره کرد. چنانچه بر اساس آمار احداث بنا و افزایش بنا به میزان ۳.۳ درصد کاهش یافته است. بیانگر این امر می‌باشد که رغبت به احداث و افزایش کم‌تر می‌باشد. از جمله پیشنهادات در این بخش می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- کاهش فاصله بین قیمت تمام شده مسکن و قدرت خرید؛
- تأمین مسکن قابل استطاعت با تأکید بر آمایش منطقه‌ای در استان؛
- ارائه تسهیلات مناسب برای اقشار کم‌درآمد در راستای تأمین مسکن قابل استطاعت؛
- شکل‌گیری صندوق‌های مالی اعتباری خاص در راستای تسهیل در دریافت و بازپرداخت تسهیلات؛
- سیاست‌گذاری مناسب دولتی و بخش خصوصی در امر مسکن در جهت حذف دلالتان.

فصل ششم استان آذربایجان شرقی در شمال غرب کشور و شهر تبریز به مرکزیت استان دارای نقش فراملی، ملی و منطقه‌ای در ارائه خدمات می‌باشد. در این فصل به بررسی بخش خدمات استان با محوریت گردشگری پرداخته شده است. تعداد گردشگران داخلی و خارجی استان در سال ۱۴۰۱ به ترتیب دارای رشد ۶۰ درصدی و ۱۴۳ درصدی نسبت به سال قبل می‌باشد. در سال ۱۴۰۱ تعداد ۴۱۲ هتل و اقامتگاه در استان فعالیت داشته‌اند که نسبت به سال ۱۴۰۰ رشد یک درصدی داشته است. در همین سال، هتل و اقامتگاه‌های استان تعداد ۱۳۰۰۰ تخت داشته‌اند که نسبت به سال قبل ۴ درصد افزایش داشته است. درصد اشغال هتل و اقامتگاه‌های استان با ۳۰ درصد افزایش از ۳۵ درصد در سال ۱۴۰۰ به ۶۵ درصد در سال ۱۴۰۱ رسیده است. در سال ۱۴۰۱ در استان آذربایجان شرقی ۱۴ اثر ملی ثبت شده است که دارای نشان ملی و تاریخی می‌باشند.	۱) اقتصاد ملی
	۲) محصول ناخالص داخلی
	۳) کشاورزی
	۴) صنعت و معدن
	۵) ساختمان و مسکن
	۶) خدمات
	۷) حمل و نقل
	۸) انرژی
	۹) سرمایه‌گذاری خارجی
	۱۰) تجارت خارجی
	۱۱) بازار سرمایه
	۱۲) صنعت بیمه
	۱۳) بازار پول و اعتبار
	۱۴) نرخ تورم
	۱۵) وضعیت مالی و بودجه
	۱۶) نظام مالیاتی
	۱۷) بازار کار
	۱۸) فضای کسب و کار
	۱۹) درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد

۶. بخش خدمات

بخش خدمات گستره وسیعی از فعالیتهای اقتصادی را شامل می‌شود. از گروه‌های شغلی مانند عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، هتل و رستوران، حمل‌ونقل و ارتباطات، واسطه‌گری مالی، مستغلات، کرایه و خدمات کسب‌وکار، امور عمومی، آموزش، بهداشت و مددکاری، خدمات اجتماعی و شخصی و خانگی تشکیل شده است و به دلیل تأثیراتی که در فرآیند تولید، افزایش اشتغال و ایجاد فرصت‌های جدید شغلی دارد، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است در واقع این بخش دارای نقش مهمی در ایجاد ارزش‌افزوده و رشد و توسعه اقتصادی داشته و تسهیل‌کننده فعالیت دیگر بخش‌های اقتصادی است.

۶-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش خدمات و جهت‌گیری‌های استان

از مهم‌ترین سیاست‌های دولت که در سال ۱۴۰۱ در زیربخش‌های اصلی گروه خدمات اتخاذ نموده است می‌توان به توسعه و بهبود بخش حمل‌ونقل عمومی، توسعه و نوسازی و تکمیل و بهره‌برداری از خطوط جاده‌ای، ریلی، راه‌های روستایی و ارتقاء ایمنی حمل‌ونقل اشاره کرد. همچنین از دیگر برنامه‌های اتخاذ شده در بخش خدمات می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- توسعه ظرفیت‌ها و ارتقاء قابلیت‌های موجود در زمینه‌های میراث فرهنگی؛
 - بهره‌مندی از گردشگری پر رونق با محصولات متنوع؛
 - دست یافتن به جایگاه برتر گردشگری منطقه؛
 - معرفی ایران به عنوان یکی از قطب‌های گردشگری جهان به ویژه جهان اسلام.
- استان آذربایجان شرقی یکی از قطب‌های صنعت گردشگری به دلیل برخورداری از جاذبه‌های طبیعی، تاریخی و زیست‌محیطی کشور است و دارای ۱۸۰۲ اثر ثبت ملی و ۳ اثر ثبت جهانی (بازار سنتی تبریز، بزرگ‌ترین سازه آجری جهان با ۲۷ هکتار وسعت، کلیسای سنت اسپانوس جلفا و کاروانسراهای ایرانی) می‌باشد.
- این استان دارای ارتباطات حمل‌ونقل جاده‌ای و ریلی وسیع با کشورهای همجوار

(راه آهن باری و مسافری متصل به کشورهای ترکیه، ارمنستان و جمهوری خودمختار نخجوان) بوده و یکی از بزرگ‌ترین پایگاه‌های تخلیه و بارگیری کالاهای صادراتی در کشور محسوب می‌شود. اما به دلیل ضعف در بازاریابی و نبود زیرساخت‌ها در برخی زمینه‌ها از این ظرفیت خود بهره شایسته را نمی‌برد. بر این اساس مهم‌ترین سیاست‌های استان در این بخش عبارتند از:

- افزایش زیرساخت‌ها و خدمات گردشگری متناسب با حضور گردشگران خارجی و منابع گردشگری؛
- توجه به برندسازی صنایع دستی استان از قبیل فرش هریس، کفش تبریز، آجیل تبریز و ...؛
- افزایش سطح علمی دانشگاه‌های معتبر استان؛
- توجه ویژه به بحث گردشگری سلامت با عنایت به استقبال کشورهای همسایه از ظرفیت‌های پزشکی موجود در استان؛
- جذب سرمایه‌گذار خارجی جهت سرمایه‌گذاری در طرح‌های بخش گردشگری استان؛
- صیانت از میراث تاریخی، معنوی و طبیعی با توجه به اصل بهره‌برداری پایدار از منابع که سهم نسل‌های آینده از این مواهب تضمین شود؛
- همکاری مستمر و تعاملی بین بخش‌های مرتبط با فعالیت‌های گردشگری و ناظر بر میراث تاریخی، معنوی و طبیعی.

۲-۶. بررسی وضعیت تحولات بخش خدمات

نظر به کاهش محدودیت ناشی از کرونا، بخش گردشگری در سال ۱۴۰۱ با استقبال مواجه گردیده و با توجه به پتانسیل‌های موجود در استان آذربایجان شرقی این استان نیز مورد توجه گردشگران قرار گرفته بود. حذف عوارض زیباسازی شهرداری تبریز از این بخش، اجازه تردد خودروهای تجاری با پلاک منطقه آزاد ارس در کل استان جهت استفاده در خدمات گردشگری و ... از جمله تحولات صورت گرفته در بخش گردشگری

استان بوده است.

۳-۶. بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش خدمات ۱-۳-۶. بررسی وضعیت ارزش افزوده بخش خدمات

ارزش افزوده کل بخش خدمات استان در سال ۱۳۹۹ به قیمت جاری برابر با ۸۳۵۶۲۱ میلیارد ریال بوده که افزایش ۴۶ درصدی نسبت به سال قبل داشته است. بیشترین ارزش افزوده گروه خدمات به قیمت جاری در سال ۱۳۹۹ به زیر بخش عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت با ۲۸۵۰۶۸ میلیارد ریال و کمترین به زیربخش فعالیت‌های خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا با ۴۶۳۰ میلیارد ریال اختصاص داشته است.

جدول ۴۳. ارزش افزوده زیربخش‌های خدمات استان آذربایجان شرقی در سال‌های ۹۹-۱۳۹۸ (به قیمت جاری)

رتبه هربخش	سهم هربخش (درصد)	درصد رشد	سال ۱۳۹۹ (میلیارد ریال)	سال ۱۳۹۸ (میلیارد ریال)	عنوان
۱	۳۴	۶۰	۲۸۵۰۶۸	۱۷۷۴۰۲	عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۳	۱۲.۵	۳۶.۶	۱۰۴۳۵۵	۷۶۴۰۴	حمل‌ونقل و انبارداری و پست
۱۲	۰.۵۵	-۳۱	۴۶۳۰	۶۷۴۲	فعالیت خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا
۱۰	۱	۲۳.۴	۸۴۳۴	۶۸۳۲	اطلاعات و ارتباطات
۷	۵.۲	۱۵۷.۳	۴۳۸۴۳	۱۷۰۳۷	فعالیت‌های مالی و بیمه
۲	۱۷.۵	۳۶.۶	۱۴۶۸۸۲	۱۰۷۵۲۰	املاک و مستغلات
۸	۲.۹	۹۰	۲۴۵۹۷	۱۲۹۵۸	فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی
۱۱	۰.۶۴	۵۸	۵۴۱۹	۳۴۳۰	فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی
۵	۸.۷	۲۸.۶	۷۲۹۰۶	۵۶۷۰۰	اداره امور عمومی، خدمات شهری و تأمین اجتماعی
۶	۶.۶	۲۵.۳	۵۵۶۳۷	۴۴۳۹۴	آموزش
۴	۸.۷	۳۴.۷	۷۲۹۷۴	۵۴۱۸۴	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی
۹	۱.۳	۲۶	۱۰۸۷۶	۸۶۲۵	فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات
-	۱۰۰	۴۶	۸۳۵۶۲۱	۵۷۲۲۲۷	کل بخش خدمات

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

جدول ۴۴. مصرف واسطه زیربخش‌های خدمات استان آذربایجان شرقی در سال‌های ۹۹-۱۳۹۸ (به

قیمت جاری)

رتبه هر بخش	سهم هر بخش (درصد)	درصد رشد	سال ۱۳۹۹ (میلیارد ریال)	سال ۱۳۹۸ (میلیارد ریال)	عنوان
۱	۴۷	۶۴	۱۲۲۰۱۵	۷۴۲۴۳	عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۲	۱۵.۲	۳۷	۳۹۶۹۴	۲۸۹۱۷	حمل‌ونقل و انبارداری و پست
۱۲	۱.۴	-۲۸	۳۷۷۳	۵۲۶۷	فعالیت خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا
۱۰	۲.۳	۲۶	۶۱۱۸	۴۸۳۱	اطلاعات و ارتباطات
۶	۵.۳	۶۳	۱۳۹۲۸	۸۵۳۸	فعالیت‌های مالی و بیمه
۵	۵.۷	۴۷	۱۴۹۴۵	۱۰۱۱۸	املاک و مستغلات
۹	۲.۴	۸۴	۶۱۷۴	۳۳۴۹	فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی
۱۱	۱.۷	۲۱	۴۶۲۵	۳۸۱۹	فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی
۴	۶.۱	۱۶	۱۵۸۹۳	۱۳۶۸۹	اداره امور عمومی، خدمات شهری و تأمین اجتماعی
۸	۲.۵	۱۶	۶۵۹۰	۵۶۷۶	آموزش
۳	۷.۵	۳۱	۱۹۵۹۷	۱۴۹۶۸	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی
۷	۲.۶	۱۹	۶۶۵۶	۵۵۹۴	فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات
-	۱۰۰	۴۵	۲۶۰۰۰۸	۱۷۹۰۰۹	کل بخش خدمات

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

بر اساس آمار و اطلاعات مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۹، عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت استان با ۴۷ درصد بیش‌ترین و فعالیت‌های خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا با ۱.۴ درصد کم‌ترین میزان مصرف واسطه را دارا می‌باشد.

جدول ۴۵. ستانده زیربخش‌های گروه خدمات استان در سال‌های ۹۹-۱۳۹۸ (به قیمت جاری)

رتبه هر بخش	سهم هر بخش (درصد)	درصد رشد	سال ۱۳۹۹ (میلیارد ریال)	سال ۱۳۹۸ (میلیارد ریال)	عنوان
۱	۳۷	۶۲	۴۰۷۰۸۴	۲۵۱۶۴۶	عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۳	۱۳	۳۷	۱۴۴۰۴۹	۱۰۵۳۲۱	حمل‌ونقل و انبارداری و پست
۱۲	۰.۸	-۳۰	۸۴۰.۳	۱۲۰۰.۹	فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا
۱۰	۱.۳	۲۵	۱۴۵۵۲	۱۱۶۶۳	اطلاعات و ارتباطات
۷	۵.۲	۱۲۷	۵۷۷۷۱	۲۵۵۷۵	فعالیت‌های مالی و بیمه
۲	۱۴.۷	۳۸	۱۶۱۸۲۸	۱۱۷۶۳۹	املاک و مستغلات
۸	۲.۸	۸۹	۳۰۷۷۲	۱۶۳۰.۸	فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی
۱۱	۱	۳۸	۱۰۰۴۴	۷۲۵۱	فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی
۵	۸.۱	۲۶	۸۸۸۰۰	۷۰۳۸۹	اداره امور عمومی، خدمات شهری و تامین اجتماعی
۶	۵.۶	۲۴	۶۲۲۲۸	۵۰۰۷۱	آموزش
۴	۸.۴	۳۴	۹۲۵۷۲	۶۹۱۵۲	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی
۹	۱.۶	۲۳	۱۷۵۳۳	۱۴۲۲۰	فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات
-	۱۰۰	۴۶	۱۰۹۵۶۳۴	۷۵۱۲۴۴	کل بخش خدمات

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

در سال ۱۳۹۹ بخش عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت استان با ۳۷ درصد بیش‌ترین و فعالیت‌های خدماتی مربوط به تامین جا و غذا با ۰.۸ درصد کم‌ترین میزان ستانده را دارا می‌باشد. کاهش فعالیت‌های خدماتی مربوط به تامین جا و غذا به علت اوج گیری شیوع اپیدمی کرونا در سال ۱۳۹۹ می‌باشد.

جدول ۴۶. نسبت مصرف واسطه به ستانده زیربخش‌های گروه خدمات استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۸

رتبه هر بخش	نرخ تغییرات	۱۳۹۹	۱۳۹۸	عنوان
۵	۰.۰۰۴	۰.۲۹۹	۰.۲۹۵	عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۶	۰.۰۰۱	۰.۲۷۵	۰.۲۷۴	حمل و نقل و انبارداری و پست
۲	۰.۰۱۱	۰.۴۴۹	۰.۴۳۸	فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا
۳	۰.۰۰۶	۰.۴۲۰	۰.۴۱۴	اطلاعات و ارتباطات
۷	-۰.۰۹۲	۰.۲۴۱	۰.۳۳۳	فعالیت‌های مالی و بیمه
۱۲	۰.۰۰۶	۰.۰۹۲	۰.۰۸۶	املاک و مستغلات
۹	-۰.۰۰۵	۰.۲۰۰	۰.۲۰۵	فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی
۱	-۰.۰۶۶	۰.۴۶۰	۰.۵۲۶	فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی
۱۰	-۰.۰۱۵	۰.۱۷۹	۰.۱۹۴	اداره امور عمومی، خدمات شهری و تأمین اجتماعی
۱۱	۰.۰۰۷	۰.۱۰۶	۰.۱۱۳	آموزش
۸	۰.۰۰۵	۰.۲۱۱	۰.۲۱۶	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی
۴	-۰.۰۱۴	۰.۳۷۹	۰.۳۹۳	فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات
-	-۰.۰۰۱	۰.۲۳۷	۰.۲۳۸	کل بخش خدمات

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

نرخ رشد نسبت مصرف واسطه به ستانده در خدمات استان منفی ۰.۰۰۱ بوده است که نشان می‌دهد قیمت تمام شده خدمات در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ کاهش یافته است و با توجه به تأثیر ارزش افزوده خدمات به تولید ناخالص داخلی، ضرورت دارد به منظور ارتقاء بهره‌وری و کاهش هزینه تمام‌شده، آموزش‌های لازم به فعالین این بخش در جهت بهبود انجام کار و ارتقاء بهره‌وری ارائه گردد.

۲-۳-۶. وضعیت زیربخش میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی

در سال ۱۴۰۱ تعداد ۴۱۲ هتل و اقامتگاه در استان فعالیت داشته‌اند که نسبت به سال ۱۴۰۰ رشد یک درصدی داشته است. درصد اشغال هتل و اقامتگاه‌های استان با ۳۰ درصد افزایش از ۳۵ درصد در سال ۱۴۰۰ به ۶۵ درصد در سال ۱۴۰۱ رسیده است. در سال ۱۴۰۱ هتل و اقامتگاه‌های استان تعداد ۱۳۰۰۰ تخت داشته‌اند که نسبت به سال قبل ۴ درصد افزایش داشته است.

جدول ۴۷. تعداد هتل و اقامتگاه‌ها به تفکیک نوع، تعداد تخت، درصد اشغال در استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد رشد
تعداد هتل و اقامتگاه	۴۰۸	۴۱۲	۱
تعداد تخت	۱۲۵۰۹	۱۳۰۰۰	۴
درصد اشغال	۳۵	۶۵	۳۰
روزهای اقامت (مدت زمان روز و شب اقامت)	۱.۵	۲.۶	۵۷

مأخذ: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان

در سال ۱۴۰۱ در استان آذربایجان شرقی ۱۴ اثر ملی ثبت شده است که دارای نشان ملی و تاریخی می‌باشند.

جدول ۴۸. آثار ملی ثبت شده استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱

نام آثار ملی ثبت شده	نوع اثر/ قدمت	شهرستان
پل تاریخی	پل - قاجار	مراغه
گورستان تاریخی آق کلیسا	گورستان - قرون میانی اسلامی	جلفا
خانه تاریخی میرزایی	خانه - قاجار	تبریز
حمام دیزج خلیل	حمام - پهلوی اول	شبستر
حمام تاریخی ایوند	حمام - پهلوی اول	شبستر
بند شاهمار	بند و سد - قاجار	تبریز
مسجد قانلی کونک	مسجد - قاجار	تبریز
محوطه کت یری آق کلیسا	محوطه تاریخی - قرون میانی اسلامی	جلفا
منظر باستان شناسی دره شام	منظر تاریخی - قرون میانی و متاخر اسلامی	جلفا
گورستان تاریخی کهنه کند	گورستان تاریخی - قرون میانی اسلامی	جلفا
گورستان تاریخی یری سفلی	گورستان تاریخی - قرون میانی اسلامی	جلفا
محوطه تاریخی کهنه کت یری	محوطه تاریخی - قرون میانی اسلامی	جلفا
پل تاریخی	پل - قاجار	مراغه
گورستان تاریخی آق کلیسا	گورستان - قرون میانی اسلامی	جلفا

مأخذ: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان

گردشگران داخلی و خارجی استان در سال ۱۴۰۱ برابر ۲۵۵۴ هزار نفر و ۵۱ هزار نفر بوده که دارای رشد ۶۰ درصدی و ۱۴۳ درصدی نسبت به سال قبل می باشد.

جدول ۴۹. بازدیدکنندگان از مراکز گردشگری استان طی سالهای ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	واحد سنجش	سال ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۱	درصد رشد
تعداد	داخلی	۱۵۹۸۰۲۵	۲۵۵۳۷۲۴	۶۰
گردشگران	خارجی	۲۱۰۳۷	۵۱۲۰۰	۱۴۳

مأخذ: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان

نمودار ۱۶. درصد ارزش افزوده (به قیمت ثابت) زیربخش‌های خدمات از کل ارزش افزوده خدمات استان در سال ۱۳۹۹

در سال ۱۳۹۹ بیشترین سهم ارزش افزوده بخش خدمات به ترتیب متعلق به بخش املاک و مستغلات و پس از آن به بخش عمده فروشی و خرده فروشی مربوط بوده است؛ لذا رونق بخش‌های مذکور می‌تواند منجر به رشد ارزش افزوده بخش خدمات که سهم عمده‌ای از ارزش افزوده استان را نیز شامل می‌شود، گردد.

۴-۶. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در بخش خدمات

استان آذربایجان شرقی به علت موقعیت خاص جغرافیایی و با توجه به ریشه‌های باستانی، فرهنگی، علمی و طبیعی متعدد و نیز امکان ارائه خدمات برتر در عرصه‌های آموزشی، فنی، درمانی و زمینه‌های تجاری و سرمایه‌گذاری یکی از مناطق مهم دارای جاذبه‌های گردشگری محسوب می‌گردد. اما به دلیل ضعف در بازاریابی، تبلیغات، مدیریت یکپارچه دستگاه‌های مختلف و نبود زیرساخت‌ها در برخی زمینه‌ها از این ظرفیت خود بهره شایسته را نمی‌برد. از جمله چالش‌های این بخش می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- نبود استراتژی و سند در حوزه گردشگری استان که بر اساس آن وظایف و تعهد

سازمان‌ها حول ارائه تمام خدمات گردشگری معین شود؛

▪ عدم همکاری خطوط هوایی در بحث کارگویی هوایی و عدم همکاری سازمان‌های تعیین‌شده در سند تدبیر و توسعه استان جهت راه‌اندازی ترمینال کارگویی هوایی در فرودگاه تبریز؛

▪ عدم راه‌اندازی زون منطقه آزاد ارس در فرودگاه تبریز؛

▪ اجرای ناقص مصوبات ستاد ملی کرونا از قبیل پرداخت تسهیلات به بخش گردشگری، بخشودگی‌های مالیاتی و بیمه‌ای؛

▪ نبود تنوع و خلاقیت در ارائه خدمات متناسب با علم روز.

با توجه به سهم بالای بخش خدمات در تولید و اشتغال و اهمیت ارزش‌افزوده این بخش در رشد اقتصادی مهم‌ترین توصیه‌های سیاستی در این خصوص عبارتند از:

▪ ایجاد و ارتقاء زنجیره خدمات مرتبط با شکل‌دهی قطب ملی گردشگری با محوریت طبیعت و گرایش‌های تاریخی و فرهنگی، بر اساس سند ملی آمایش سرزمین؛

▪ احیاء دوباره بافت تاریخی شهر و جلوگیری از تداوم فرسودگی کالبد آن؛

▪ اقدامات و تدابیر لازم برای سامان‌دهی زیرساخت‌های گردشگری و امکانات شهری از جمله تابلوهای راهنما، مسیرهای دوچرخه سواری، استقرار پلیس گردشگری، زیرساخت‌های اقامتی و هتل‌ها، واحدهای پذیرایی بین‌راهی و رستوران‌ها، اماکن تفریحی پارکینگ و سرویس‌های بهداشتی؛

▪ اقدامات و تدابیر لازم جهت راهنمایی و خدمات گردشگری مانند مدیریت فرهنگی و اطلاع‌رسانی؛

▪ تشویق سرمایه‌گذاران بخش خصوصی برای توسعه زیرساخت‌های گردشگری استان؛

▪ برنامه‌ریزی در راستای جذب گردشگری غذا و بازاریابی در این نوع گردشگری با توجه به پتانسل استان آذربایجان شرقی؛

▪ استفاده از ظرفیت‌های مرزی در توسعه گردشگری فرا ملی با توجه به همسایگی

استان آذربایجان شرقی با دو کشور آذربایجان و ارمنستان؛

- ارائه مشوق‌ها و تخفیفات ویژه برای طرح‌های سرمایه‌گذاری گردشگری از قبیل عوارض رایگان شهرداری برای ساخت مجموعه‌های گردشگری؛
- احیای ظرفیت گردشگری درمان و توریسم درمانی؛
- استفاده از تکنیک‌های نوین بازاریابی و تبلیغات؛
- تنوع بخشی در ارائه خدمات با توجه به نیاز روز.

فصل هفتم	
(۱) اقتصاد ملی	
(۲) محصول ناخالص داخلی	ارزش افزوده بخش خدمات استان (به قیمت جاری) در سال ۱۳۹۸ برابر ۷۶۴.۴ میلیارد ریال بوده که با رشد ۳۶.۶ درصدی به ۱۰۴۳۵۵.۵ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۹ افزایش یافته است.
(۳) کشاورزی	تعداد کل مسافر جابه‌جاشده استانی (درون و برون استانی) با افزایش ۲۸ درصدی از ۶۴۳۸ هزار مسافر در سال ۱۴۰۰ به ۸۲۱۴ هزار مسافر در سال ۱۴۰۱ رسیده است. علت افزایش تعداد کل مسافر جابه‌جاشده استانی (درون و برون استانی) به دلیل پایان یافتن محدودیت‌های کرونایی بوده است.
(۴) صنعت و معدن	میزان ترانزیت کالا از طریق حمل‌ونقل جاده‌ای برون استانی با رشد ۰.۴ درصدی در سال ۱۴۰۱ روبه‌رو شده و از ۱۳۰۹۸ هزار تن در سال ۱۴۰۰ به ۱۳۱۵۱ هزار تن در سال ۱۴۰۱ رسیده است. میزان کالای حمل شده جاده‌ای درون استانی نیز با رشد ۰.۵ درصدی از ۷۹۲۷ هزار تن در سال ۱۴۰۰ به ۷۹۶۸ هزار تن در سال ۱۴۰۱ رسیده است. تعداد کل مسافر جابه‌جاشده استانی نیز از طریق شبکه جاده‌ای (درون و برون استانی) ۲۲ درصد افزایش داشته و از ۳۶۸۹ هزار نفر به ۴۵۳۲ هزار نفر رسیده است.
(۵) ساختمان و مسکن	در حمل و نقل ریلی نیز شاهد ۸ درصد رشد در میزان بار جابه‌جاشده و ۷۱ درصد رشد در میزان مسافر جابه‌جاشده در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ بوده‌ایم.
(۶) خدمات	در حمل و نقل هوایی در اسل ۱۴۰۱ شاهد ۱۲.۵ درصد رشد در تعداد مسافران پروازهای داخلی و ۲۲ درصد رشد در تعداد مسافران پروازهای بین‌المللی بوده‌ایم.
(۷) حمل و نقل	
(۸) انرژی	
(۹) سرمایه‌گذاری خارجی	
(۱۰) تجارت خارجی	
(۱۱) بازار سرمایه	
(۱۲) صنعت بیمه	
(۱۳) بازار پول و اعتبار	
(۱۴) نرخ تورم	
(۱۵) وضعیت مالی و بودجه	
(۱۶) نظام مالیاتی	
(۱۷) بازار کار	
(۱۸) فضای کسب‌وکار	
(۱۹) درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد	

۷. بخش حمل و نقل

بخش حمل و نقل از بخش‌های زیربنایی هر جامعه است که علاوه بر تحت تأثیر قرار دادن فرآیند توسعه، خود نیز در جریان توسعه دچار تحول می‌شود. آذربایجان شرقی همواره پیش‌تاز ارتباطات ایران با اروپا بوده و با توجه به موقعیت راهبردی خود در محل اتصال کریدورهای ترانزیتی شمال - جنوب و غرب - شرق، قادر است درصد قابل توجهی از سهم ناخالص درآمد‌های حمل و نقل کشور را به خود اختصاص دهد.

در این بخش به بررسی وضعیت حمل و نقل استان پرداخته شده است. بررسی تغییرات ارزش افزوده بخش حمل و نقل، انبارداری و پست استان طی سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۸ نشان می‌دهد که این بخش اغلب رشد منفی داشته است ولی طی سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل، دارای رشد ۳۶.۶ درصدی می‌باشد. میزان ترانزیت کالا از طریق حمل و نقل جاده‌ای برون استانی با افزایش جزئی ۰.۴ درصدی در سال ۱۴۰۱ روبه‌رو شده و تعداد کل مسافر جابه‌جاشده استانی (درون و برون استانی) ۲۶.۸ درصد افزایش داشته است.

۷-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش حمل و نقل و جهت‌گیری‌های استان

با عنایت به موقعیت استراتژیک استان در فعالیت‌های بازرگانی، توانمندسازی بخش حمل و نقل و کمک به نوسازی ناوگان‌های حمل و نقل از برنامه‌های اولویت‌دار استان می‌باشد. اهم سیاست‌ها و جهت‌گیری‌های استان در بخش‌های حمل و نقل جاده‌ای، ریلی و هوایی در ادامه شرح داده می‌شود.

۷-۱-۱. سیاست‌های بخش حمل و نقل جاده‌ای استان

با توجه به اینکه حمل و نقل جاده‌ای یکی از مهم‌ترین و اصلی‌ترین زیرساخت‌های توسعه اقتصادی کشور می‌باشد، لذا فراهم نمودن حمل و نقل بهره‌ور، سریع، ایمن و در دسترس، خط مشی کلی تدوین برنامه راهبردی حمل و نقل می‌باشد. لذا مبنای سیاست‌گذاری و جهت‌دهی به حمل و نقل استان نیز در راستای موارد صدرالاشاره می‌باشد که مجدانه و با اهتمام ویژه‌ای در دست انجام می‌باشد. در راستای نیل به اهداف

تعیین شده، رویکرد دانش‌محور به ویژه در حوزه فن‌آوری اطلاعات شامل پایش میزان حمل و نقل کالا و مسافر، آنالیز تردهای ناوگان، رصد برخط وضعیت حمل و نقل استان، بررسی و تحلیل روند تغییرات حمل و نقل و مقایسه با دوره‌های زمانی مشابه و پیش‌بینی تغییرات بر اساس الگوهای یافت‌شده با بهره‌گیری از مهارت‌ها و تسلط بر سامانه‌ها و داده‌کاوی در اولویت قرار گرفته است.

۷-۱-۲. سیاست‌های بخش حمل و نقل ریلی استان

کلیه سیاست‌گذاری‌ها به صورت ستادی و مطابق با اسناد بالادستی می‌باشد و جهت‌گیری استانی نیز در راستای تحقق آن‌ها صورت می‌پذیرد:

- معاونت مسافری: توسعه قطارهای حومه‌ای در منطقه؛
- معاونت بهره‌برداری و ناوگان: رسیدن به سهم ۳۰ درصدی از حمل بار ریلی کشور تا سال ۱۴۰۴ (در حال حاضر سهم بار ۱۰ درصد می‌باشد)؛
- معاونت فنی و زیربنایی: توسعه و احداث خطوط فرعی جهت بهره‌برداری و جذب بار (در حال حاضر ۳ پروژه مربوط به خطوط فرعی از سال‌های ۱۴۰۰ در دست احداث می‌باشد که از بین این ۳ پروژه، ۱ پروژه در حال اتمام بوده و از ابتدای سال ۱۴۰۲ قابل بهره‌برداری خواهد بود و ۲ پروژه دیگر نیز در حال تکمیل می‌باشد).

۷-۱-۳. سیاست‌های بخش حمل و نقل هوایی استان:

طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ به حمل و نقل هوایی استان بودجه خاصی اختصاص نیافته و تفاهم‌نامه استانی برای هیچ برنامه‌ای مبادله نگردیده است. طی این مدت ناوگان هوایی یا فرودگاه جدیدی افتتاح نشده، اما طرح احداث فرودگاه بناب و سراب از محل اعتبارات شرکت فرودگاه‌ها و ناوبری ایران در دست تدوین می‌باشد.

۷-۲. بررسی وضعیت تحولات بخش حمل و نقل^{۱۳}

بخش حمل و نقل جاده‌ای:

- هدف‌گذاری ویژه حمل کالاهای معدنی و مصالح ساختمانی تحت بارنامه با هدف کاهش آسیب به جاده و هزینه‌های نگهداری راه.

بخش حمل و نقل ریلی:

- معاونت مسافری: حذف محدودیت‌های کرونایی ویژه جابجایی مسافر و اضافه شدن قطار ارومیه - مشهد و بالعکس در سال ۱۴۰۱؛
- معاونت بهره‌برداری و ناوگان: شناسایی و مطالعه بازار جدید در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱؛

- معاونت فنی و زیربنایی: تکمیل اندازه‌گیری پارامترهای هندسی کلیه خطوط اصلی جهت ارتقاء ایمنی و اجرای مقدمات احداث چندین خطوط فرعی (در فاز عملیاتی می‌باشد).

بخش حمل و نقل هوایی:

- بودجه خاصی در طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ به حمل و نقل هوایی استان اختصاص داده نشده و یا ناوگان هوایی و یا فرودگاه جدیدی افتتاح نشده است. همچنین در سال‌های مذکور تفاهم‌نامه استانی برای هیچ برنامه‌ای مبادله نگردیده است.
- آماده‌سازی جهت تدوین طرح احداث فرودگاه بناب و سراب از محل اعتبارات شرکت فرودگاه‌ها و ناوبری ایران.

۱۳. مأخذ: اداره کل راه‌داری و حمل و نقل جاده‌ای، اداره کل راه‌آهن آذربایجان و اداره کل فرودگاه‌های آذربایجان شرقی

۳-۷. بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی بخش حمل‌ونقل

جدول ۵۰. ارزش افزوده (به قیمت جاری) زیربخش‌های گروه حمل‌ونقل استان

در سال‌های ۹۹-۱۳۹۸

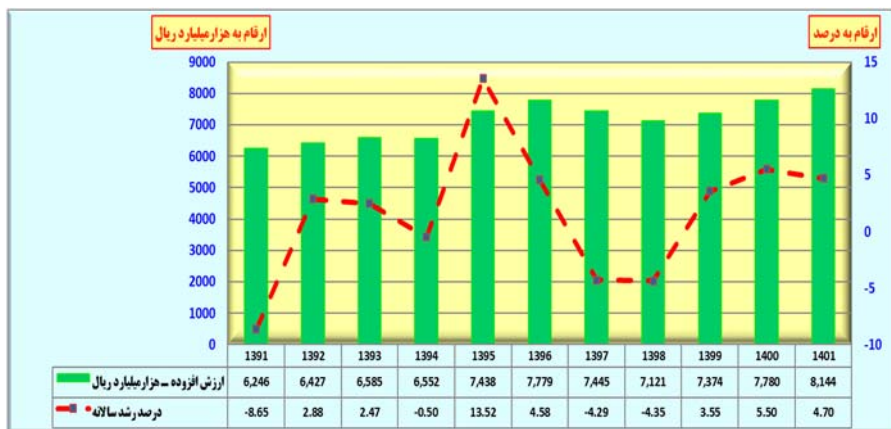
رتبه هر بخش	سهم هر بخش (درصد)	درصد رشد	۱۳۹۹ (میلیارد ریال)	۱۳۹۸ (میلیارد ریال)	عنوان
۵	۱.۱۵	۱۲۶.۵	۱۱۸۴.۴	۵۲۲.۹	حمل‌ونقل زمینی از طریق راه آهن بین شهری
۱	۹۰.۳	۳۸.۶	۹۴۲۷۲.۳	۶۸۰۰۷.۷	سایر حمل‌ونقل زمینی
۳	۳.۳	۴۶.۷	۳۴۰۵.۷	۲۳۲۰.۷	حمل‌ونقل از طریق لوله
-	-	-	-	-	حمل‌ونقل آبی
۴	۱.۳	-۳۰.۵	۱۳۱۷.۹	۱۸۹۸	حمل‌ونقل هوایی
۲	۳.۶	۲۲	۳۷۹۱.۲	۳۱۰۷.۶	انبارداری و فعالیتهای پشتیبانی حمل‌ونقل
۶	۰.۳۵	-۲۹.۸	۳۸۴	۵۴۷.۱	فعالیت‌های پست و پیک
-	۱۰۰	۳۶.۶	۱۰۴۳۵۵.۵	۷۶۴۰۴	جمع کل

ماخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

ارزش‌افزوده (به قیمت جاری) بخش حمل‌ونقل استان با ۳۶.۶ درصد رشد به ۱۰۴۳۵۵.۵ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۹ افزایش یافته است. در سال مزبور بیش‌ترین میزان ارزش‌افزوده حمل‌ونقل استان با ۹۰.۳ درصد سهم به سایر حمل‌ونقل زمینی و کم‌ترین میزان به فعالیت‌های پست و پیک با ۰.۳۵ درصد سهم اختصاص داشته است. بررسی تغییرات ارزش‌افزوده بخش حمل‌ونقل، انبارداری و پست استان به قیمت ثابت طی سال‌های مورد بررسی نشان می‌دهد که این بخش به تناوب دارای رشد مثبت و منفی بوده است. این امر می‌تواند ناشی از نبود تنوع در ارائه خدمات مرتبط با این بخش‌ها و فرسوده بودن ناوگان حمل‌ونقل استان باشد. در سال ۱۳۹۹ ارزش‌افزوده بخش انبارداری و فعالیت‌های پشتیبانی حمل و نقل در استان افزایش یافته است که می‌تواند

ناشی از افزایش رقابت بین شرکت‌های پستی مانند تیپاکس به دلیل ارائه خدمات متنوع از جمله بسته‌بندی، خدمات پس کرایه و نبود محدودیت حجم در ارسال بسته‌های پستی می‌باشد.

نمودار ۱۷. ارزش افزوده حمل‌ونقل و انبارداری و پست (به قیمت ثابت) استان آذربایجان شرقی و درصد رشد آن طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۴۰۱

در سال ۱۴۰۱، تعداد ۸۲۱۴ هزار نفر مسافر توسط بخش حمل‌ونقل استان جابه‌جا شده است. ۵۵.۲ درصد مسافران جابه‌جا شده به حمل‌ونقل جاده‌ای، ۲۷ درصد به حمل‌ونقل ریلی و ۱۷.۸ درصد به حمل‌ونقل هوایی اختصاص داشته است.

در سال ۱۴۰۱، میزان ۲۳۳۱۷.۸ هزار تن کالا توسط بخش حمل‌ونقل استان جابه‌جا شده است. ۹۰.۶ درصد کالا توسط حمل‌ونقل جاده‌ای و ۹.۴ درصد توسط حمل‌ونقل ریلی جابه‌جا شده است. سهم بالای حمل‌ونقل جاده‌ای استان نشان می‌دهد که می‌بایست توجه ویژه‌ای به تأمین زیرساخت‌های این بخش صورت پذیرد و از سوی دیگر تدابیر لازم جهت توسعه ناوگان ریلی استان به دلیل پائین بودن آلاینده‌گی و هزینه حمل کمتر اتخاذ گردد.

جدول ۵۱. سهم هریک از زیربخش‌های حمل‌ونقل از مسافر و بار جابه‌جا شده در سال ۱۴۰۱

عنوان	تعداد مسافر		حجم کالای جابه‌جا شده درون و برون استانی	
	تعداد مسافر (هزار نفر)	سهم (درصد)	وزن کالا (هزار تن)	سهم (درصد)
حمل‌ونقل ریلی	۲۲۱۸	۲۷	۲۱۹۸.۸	۹.۴
حمل‌ونقل جاده‌ای	۴۵۳۳	۵۵.۲	۲۱۱۱۹	۹۰.۶
حمل‌ونقل هوایی	۱۴۶۳	۱۷.۸	-	-
کل بخش حمل‌ونقل	۸۲۱۴	۱۰۰	۲۳۳۱۷.۸	۱۰۰

مأخذ: ادارات کل راهداری و حمل‌ونقل جاده‌ای آذربایجان شرقی، راه‌آهن آذربایجان و فرودگاه‌های آذربایجان شرقی و محاسبات کارشناسی

جدول ۵۲. نسبت کالا و بار جابه‌جا شده به جمعیت استان طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱

عنوان	سال ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۱	درصد رشد
نسبت کالا و بار جابه‌جا شده به جمعیت استان (هزار تن به‌ازای هر هزار نفر)	۵.۷	۵.۹	۳.۵

مأخذ: محاسبات کارشناسی

در سال ۱۴۰۱، به‌ازای هر هزار نفر جمعیت استان ۵.۹ هزار تن کالا و بار جابه‌جا شده که نسبت به رقم ۵.۷ هزار تن سال ۱۴۰۰ حدود ۳.۵ درصد افزایش یافته است.

۱-۳-۷. حمل‌ونقل جاده‌ای

بر مبنای آمار اداره کل راهداری و حمل‌ونقل جاده‌ای استان، میزان کالای حمل شده درون استانی با رشد ۰.۵ درصدی از ۷۹۲۷ هزار تن در سال ۱۴۰۰ به ۷۹۶۸ هزار تن در سال ۱۴۰۱ رسیده است. همچنین میزان ترانزیت کالا از طریق حمل‌ونقل جاده‌ای برون استانی با افزایش ۰.۴ درصدی از ۱۳۰۹۸ هزار تن در سال ۱۴۰۰ به ۱۳۱۵۱ هزار تن در سال ۱۴۰۱ رسیده است. تعداد کل مسافر جابه‌جاشده استانی (درون و برون استانی) با افزایش ۲۲.۹ درصدی از ۳۶۸۹ هزار مسافر در سال ۱۴۰۰ به ۴۵۳۳ هزار مسافر در سال ۱۴۰۱ رسیده است. علت افزایش تعداد کل مسافر جابه‌جاشده استانی (درون و برون استانی) به دلیل پایان یافتن محدودیت‌های کرونایی و همچنین عدم تغییر آن‌چنانی

قیمت‌ها بوده است.

جدول ۵۳. وضعیت حمل‌ونقل جاده‌ای استان طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱

عنوان	سال ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۱	درصد رشد
وزن بار جابه‌جا شده درون استانی (هزار تن)	۷۹۲۷	۷۹۶۸	۰.۵
تعداد مسافر جابه‌جا شده درون استانی (هزار نفر)	۱۸۸۳	۲۰۹۶	۱۱
تعداد مسافر جابه‌جا شده برون استانی (هزار نفر)	۱۸۰۶	۲۴۳۷	۳۴
تعداد کل مسافر جابه‌جا شده (هزار نفر)	۳۶۸۹	۴۵۳۲	۲۲
وزن بار جابه‌جا شده برون استانی (هزار تن)	۱۳۰۹۸	۱۳۱۵۱	۰.۴

مأخذ: اداره کل راهداری و حمل‌ونقل جاده‌ای استان آذربایجان شرقی

وزن خالص بار جابه‌جا شده برون استانی در سال ۱۴۰۱، نسبت به سال قبل تغییر محسوسی نداشته است.

۲-۳-۷. حمل‌ونقل ریلی

میزان کالای حمل شده درون استانی توسط حمل‌ونقل ریلی با افزایش ۸ درصدی به ۱۹۶۴.۱ تن در سال ۱۴۰۱ رسیده است. تعداد مسافر جابه‌جا شده از طریق حمل‌ونقل ریلی استان با افزایش ۷۱.۳ درصدی مواجه بوده و از ۱۲۹۵.۲ هزار نفر در سال ۱۴۰۰ به ۲۲۱۸.۴ هزار نفر در سال ۱۴۰۱ رسیده است. میزان ترانزیت کالا از طریق حمل‌ونقل ریلی استان در سال ۱۴۰۰ برابر ۲۵۸.۹ هزارتن بوده که با کاهش ۰.۹۳ درصدی به رقم ۲۳۴.۸ هزار تن در سال ۱۴۰۱ رسیده است. کاهش ۰.۹۳ درصدی وزن بار ترانزیت شده ریلی در سال ۱۴۰۱ می‌تواند به دلیل کاهش جرئی در صادرات از استان باشد.

جدول ۵۴. وضعیت حمل و نقل ریلی استان طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱

عنوان	سال ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۱	درصد رشد
وزن خالص بار جابه‌جا شده (هزار تن)	۱۸۱۷.۶	۱۹۶۴.۱	۸
تعداد مسافر جابه‌جا شده (هزار نفر)	۱۲۹۵.۲	۲۲۱۸.۴	۷۱.۳
وزن بار ترانزیت شده (هزار تن)	۲۵۸.۹	۲۳۴.۸	-۰.۹۳
طول خطوط اصلی (کیلومتر)	۸۱۶.۳	۸۱۶.۳	۰
نسبت خطوط ریلی به مساحت (کیلومتر ریل به ازای هر ۱۰۰۰ کیلومتر مربع مساحت)	۱۷.۹	۱۷.۹	۰
نسبت خطوط ریلی به جمعیت (کیلومتر ریل به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر جمعیت)	۰.۵	۰.۵	۰

مأخذ: اداره کل راه‌آهن آذربایجان

۳-۳-۷. حمل و نقل هوایی

فرودگاه بین‌المللی شهید مدنی

فرودگاه بین‌المللی شهید مدنی تبریز دارای یک فرودگاه اقماری بنام سهند بوده که آن فرودگاه با باندی به طول ۳ کیلومتر و عرض ۳۰ متر در سال ۱۳۷۲ در زمینی به مساحت ۵۰ هکتار مابین مراغه و بناب در کنار جاده ترانزیت احداث شده است.

مسیر پروازهای فرودگاه بین‌المللی شهید مدنی تبریز به شرح زیر می‌باشند:

▪ پروازهای داخلی: تهران، مشهد، اصفهان، شیراز، اهواز، کیش، بندرعباس، عسلویه، کرمان، رشت، یزد و ساری

▪ پروازهای خارجی: استانبول، بغداد، مدینه، ازبک، نجف و باکو

▪ پروازهای خارجی سوخت‌گیری

▪ پروازهای نظامی، آموزشی و عبوری

پروازهای فرودگاه بین‌المللی شهید مدنی تبریز با خطوط هوایی فعال از قبیل شرکت هواپیمایی ایران‌ایر، ایتور، آتا، آسمان، کیش‌ایر، ترکیش، ماهان، قشم ایر، کاسپین، زاگرس، معراج، کارون، سپهران و شرکت‌های خدمات هلدینگ ایران ایر و آرمان با روزانه

حدود ۴۲ پرواز داخلی و ۸ پرواز خارجی آماده خدمت‌رسانی بوده و به غیر از هواپیمای ایرباس ۳۸۰، پذیرای تمام پروازها می‌باشد.

جدول ۵۵. تعداد مسافر جابه‌جاشده هوایی در استان به تفکیک داخلی و بین‌المللی

طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	تعداد مسافر پروازهای داخلی			تعداد مسافر پروازهای بین‌المللی (با احتساب پروازهای حجاج)		
	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد رشد	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد رشد
ورودی (هزار نفر)	۵۲۴	۵۸۵	۱۱.۷	۱۱۰	۱۴۳	۳۰
خروجی (هزار نفر)	۵۲۶	۵۹۷	۱۳.۵	۱۲۲	۱۳۸	۱۴
کل (هزار نفر)	۱۰۵۰	۱۱۸۲	۱۲.۵	۲۳۲	۲۸۱	۲۲

مأخذ: اداره کل فرودگاه‌های استان آذربایجان شرقی

تعداد مسافر جابه‌جا شده پروازهای داخلی با افزایش ۱۲.۵ درصدی از ۱۰۵۰ هزار نفر در سال ۱۴۰۰ به ۱۱۸۲ هزار نفر در سال ۱۴۰۱ رسیده است. همچنین تعداد مسافر پروازهای بین‌المللی با احتساب پروازهای حجاج با ۲۲ درصد رشد از ۲۳۲ هزار نفر در سال ۱۴۰۰ به ۲۸۱ هزار نفر در سال ۱۴۰۱ رسیده است.

۴-۷. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

تقاضا برای حمل‌ونقل مشتق از سایر فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی و تغییرات تقاضا برای کالاها و خدمات در نقاط یا بخش‌های دیگر اقتصاد کشور است. لذا پرداختن به این بخش و تسهیل حمل‌ونقل استان می‌تواند به عنوان حلقه‌ای از زنجیره عرضه کالاها و خدمات در استان باشد. در حالی‌که این بخش از استان پیشرفت زیادی نداشته و با چالش‌های ذیل مواجه بوده است:

▪ فرسوده بودن ناوگان، یکی از چالش‌های مهم پیش‌روی صنعت حمل‌ونقل و ترانزیت آذربایجان شرقی به شمار می‌آید؛

▪ صنعت حمل‌ونقل و ترانزیت استان در هر دو بخش بار و مسافر، با مشکلات دیگری از قبیل استاندارد نبودن اغلب جاده‌های استان، تعدد قوانین دست‌وپا گیر و صدور

بخشنامه‌های متعدد مواجه است؛

▪ رشد ارزش افزوده ناچیز این بخش در استان به دلیل نبود خدمات متنوع در بخش حمل و نقل، انبارداری و پست بوده است.

پیشنهادهای و توصیه‌های سیاستی

(۱) به منظور افزایش ارزش افزوده بخش حمل و نقل، انبارداری و پست، پیشنهاد می‌شود ارائه خدمات در این بخش متنوع گردد. از جمله می‌توان به توسعه و تنوع بخشی به بخش‌های ذیل در این خصوص اشاره کرد:

▪ توسعه و تنوع بخشی خدمات پست اکسپرس، خدمات حمل بار کارگو، خدمات بسته‌بندی و انبارداری (استفاده از سیستم خدمات انبارداری همراه با آماده‌سازی سفارشات، استفاده از نرم‌افزارهای اختصاصی انبارداری، پردازش سفارش و ...)

▪ راه‌اندازی خدمات پستی درب‌به‌درب؛

▪ ایجاد شرکت‌های لجستیک واسطه پستی؛

▪ ایجاد شرکت‌های لجستیک بین شهری.

(۲) همچنین شبکه حمل و نقل استان می‌بایست با ایجاد هاب‌های لجستیکی، بنادر خشک، بازسازی ناوگان‌های فرسوده و ایجاد و توسعه راه‌های ارتباطی حمل و نقل (ریلی و جاده‌ای) تقویت گردد.

(۳) با عنایت به اهمیت لجستیکی گمرک جلفا در مرتبط نمودن کشور با کشورهای اوراسیا، افزایش تردد خودروهای ترانزیتی از این گمرک و نقش آن در دوران تحریم و به منظور ممانعت از خروج کالای قاچاق، خصوصاً مواد مخدر و حفظ اعتبار کشور در تجارت بین‌الملل، می‌بایست نسبت به راه‌اندازی دستگاه ایکس‌ری در گمرک جلفا در اسرع وقت اقدام گردد.

(۴) به منظور کاهش هزینه‌های نگهداری و جلوگیری از آسیب به جاده‌های استان پیشنهاد می‌شود حمل و نقل محصولات معدنی و مصالح ساختمانی سامان‌دهی

گردد. زیرا بخش قابل توجهی از حمل بار بدون بارنامه با وزن های غیرمجاز در استان مربوط به این بخش بوده که سبب تخریب زیرساخت های حمل و نقل استان می گردد.

(۵) شرکت های بزرگ و توانمند حمل و نقل، دارای جایگاه مهمی در چشم انداز توسعه حمل و نقل و خدمات می باشند. لذا ضروری است با تسهیل فرآیند شکل گیری این قبیل شرکت ها و تسهیل قوانین مالیاتی در خصوص ناوگان ملکی شرکت ها، زیرساخت های لازم برای تحولات پیش رو در آینده فراهم گردد.

(۶) تخصیص تسهیلات ارزان قیمت و بلندمدت به مالکان کامیون های فرسوده جهت نوسازی.

(۷) توسعه قطارهای حومه ای در منطقه و برنامه ریزی برای افزایش سهم حمل بار ریلی کشور از ۱۰ درصد کنونی به ۳۰ درصد تا سال ۱۴۰۴.

(۸) با توجه به اینکه بخش قابل توجهی از حمل بار بدون بارنامه با اوزان غیرمجاز که باعث تخریب به زیرساخت های حمل و نقل گردیده و به جسم جاده آسیب جدی وارد می نماید مربوط به حمل محموله های معدنی و مصالح ساختمانی می باشد، لذا ساماندهی محمولات مذکور بسیار ضروری و با این اقدام پیش گیرانه بخش قابل توجهی از هزینه های نگهداری راه به شدت کاهش می باید.

(۹) با توجه به اینکه برای محموله های سند حمل (بارنامه) صادر گردیده و مشخصات و اطلاعات بار، فرستنده، گیرنده و ... ثبت می شود، لذا امکان قاچاق کالا کاهش می باید. بدین منظور ساماندهی وانت بارها به عنوان بخشی از ناوگان حمل و نقل به صورت جدی دنبال می گردد. ساماندهی وانت بارها سبب می شود آن دسته از بارهای قابل حمل با وانت که در حال حاضر بدون اسناد حمل جابجا می گردد و پیامدهای منفی زیادی دنبال دارد، قانونمند شده و ضمن جلوگیری از تضییع حقوق دولتی باعث افزایش بهره وری حمل و نقل گردد.

فصل هشتم امروزه انرژی به عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان عوامل تولید و اقتصاد هر کشور محسوب می‌گردد و تأثیر مستقیم و یا غیرمستقیم بر بخش‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، زیست محیطی و ... دارد. تعداد انشعاب‌های گاز استان در سال ۱۴۰۱ در بخش‌های مختلف خانگی، تجاری و صنعتی برابر ۱۷۵۷۳۸۸ انشعاب بوده که نسبت به سال ۱۴۰۰ حدود ۳.۱ درصد افزایش داشته است. در همین سال سرانه مصرف گاز طبیعی در استان ۶۰۲۹ مترمکعب بوده که نسبت به سال قبل ۳۸ درصد کاهش یافته است. سرانه مصرف برق استان در سال ۱۴۰۱ برابر ۲۵۲۴ کیلووات ساعت بوده که نسبت به سال قبل کاهش ۰.۷ درصدی داشته است. بیشترین سرانه مصرف برق استان در سال ۱۴۰۱ به بخش صنعت ۱۰۴۸ کیلووات ساعت و کمترین به بخش کشاورزی با ۳۶۶ کیلووات ساعت تعلق داشته است. در این فصل ضمن نگاهی بر سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی در کشور و استان در سال ۱۴۰۱، وضعیت انرژی استان مورد بررسی قرار گرفته و چالش‌ها و پیشنهادات در این راستا ارائه شده است.	۱) اقتصاد ملی
	۲) محصول ناخالص داخلی
	۳) کشاورزی
	۴) صنعت و معدن
	۵) ساختمان و مسکن
	۶) خدمات
	۷) حمل و نقل
	۸) انرژی
	۹) سرمایه‌گذاری خارجی
	۱۰) تجارت خارجی
	۱۱) بازار سرمایه
	۱۲) صنعت بیمه
	۱۳) بازار پول و اعتبار
	۱۴) نرخ تورم
	۱۵) وضعیت مالی و بودجه
	۱۶) نظام مالیاتی
	۱۷) بازار کار
	۱۸) فضای کسب‌وکار
	۱۹) درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد

۸. بخش انرژی استان

امروزه انرژی به عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان عوامل تولید و اقتصاد هر کشور محسوب می‌گردد و تأثیر مستقیم و غیرمستقیم بر بخش‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، زیست محیطی و ... دارد. در چنین شرایطی ایجاد یک پایگاه آمار و اطلاعات منسجم از منابع انرژی کشور با رویکرد پایش، کنترل و نظارت دقیق بر بخش‌های مختلف انرژی در کنار تحلیل روند و پیش‌بینی‌های علمی از طریق شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی، فناوریانه، اقتصادی، زیست‌محیطی و سیاسی و البته سرمایه‌گذاری و قیمت، که بر حوزه انرژی اثر دارند، می‌تواند در ترسیم دورنمای انرژی کشور مؤثر باشد. در این فصل ضمن نگاهی بر سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی در کشور و استان در سال ۱۴۰۱، وضعیت انرژی استان مورد بررسی قرار گرفته و چالش‌ها و پیشنهادات در این راستا ارائه شده است.

۸-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی و جهت‌گیری‌های استان

از لحاظ ذخایر گاز طبیعی موجود در جهان، ایران با ۱۲۰۰ تریلیون فوت مکعب بعد از روسیه مقام دوم را دارد و ۱۷ درصد ذخایر جهان و تقریباً نیمی از ذخایر اوپک در اختیار ایران می‌باشد. مصرف گاز طبیعی استان در سال ۱۴۰۱ حدود ۱۰۵۷۰ میلیون مترمکعب بوده است و سهم مصرف گاز طبیعی خانگی از کل مصارف گاز در کشور به‌طور متوسط در حدود ۴۰ درصد است و این نشان‌دهنده اهمیت مصرف‌کنندگان گاز طبیعی در بخش خانگی است. این عدد در زمان پیک مصرف در زمستان تا ۶۲ درصد در ماه هم افزایش می‌یابد. برابر اطلاعات دریافتی از سامانه مشترکین شرکت گاز میزان مصرف برخی مشترکین خانگی بیش از چهار تا پنج برابر مصرف استاندارد می‌باشد که عمده دلایل آن را می‌توان به فرهنگ نادرست مصرف، عدم آگاهی و دانش در خصوص مصرف بهینه، عدم رعایت الگوی مصرف، عدم تنظیم دمای تجهیزات گرمایشی گازسوز در دمای رفاه، راندمان کم تجهیزات گاز سوز، عدم استفاده از در و پنجره‌های دوجداره، عدم

عایق کاری مناسب ساختمان و ... اشاره نمود.

بند ۷ سیاست‌های کلی برنامه دوم، بند الف ماده ۶ سیاست‌های کلی انرژی، بند ۴۲، ۴۴ و ۵۱ سیاست‌های برنامه چهارم، بند ۲۲ سیاست‌های برنامه پنجم، بند ۹ سیاست‌های کلی صنعت، بند ۵ سیاست‌های کلی تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی، بند ۱۴ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، بند ۱۱ و ۱۶ سیاست‌های کلی برنامه ششم به این موضوع پرداخته‌اند. به عنوان نمونه می‌توان به بند ۱۴ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی اشاره کرد: «افزایش ارزش افزوده از طریق تکمیل زنجیره ارزش صنعت نفت و گاز، توسعه تولید کالاهای دارای بازدهی بهینه (براساس شاخص شدت مصرف انرژی) و بالا بردن صادرات برق، محصولات پتروشیمی و فرآورده‌های نفتی با تأکید بر برداشت صیانتی از منابع».

نظر به اینکه ناترازی موجود در زمینه انرژی در استان نگران کننده است و مشکل اصلی در حوزه برق علاوه بر نیروگاه بحث ایجاد پست جدید است چون اگر حتی نیروگاه جدید نیز احداث شود اما پست‌های برق استان افزایش نیابد، برق تولیدی به شبکه سراسری منتقل خواهد شد بدون آنکه خود استان از آن استفاده کند. از جمله سیاست‌های متخذه در سال ۱۴۰۱ در استان می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- ساخت دو نیروگاه ۲۵۰ مگاواتی که توسط بخش خصوصی و با سرمایه‌گذاری خارجی در بستان‌آباد و تیکمه‌داش در حال احداث است؛
- احداث یک نیروگاه بزرگ ۷۵۰ مگاواتی توسط بخش خصوصی نیز در شبستر در دست اجراست؛
- ساخت یک نیروگاه ۲۵۰ مگاواتی خورشیدی در هریس، یک نیروگاه ۵۰ مگاواتی خورشیدی در ورزقان و یک نیروگاه ۵۰ مگاواتی خورشیدی بادی در ورزقان در دست اجراست که لازمه استفاده از همه این نیروگاه‌ها ایجاد پست جدید در استان است.

۸-۲. بررسی وضعیت تحولات بخش انرژی

با عنایت به توسعه شبکه گاز استان و بهره‌مندی صد در صدی خانوارهای شهری و ۹۸.۸۶ درصدی خانوارهای روستایی و بهره‌مندی در حدود ده هزار واحد صنعتی در کل استان تا پایان سال ۱۴۰۱ از گاز، حسب تکالیف ابلاغی شرکت ملی گاز ایران مبنی بر توسعه گازرسانی به صنایع استان در قالب مصوبه شورای اقتصاد، شدت مصرف انرژی در استان روند افزایشی دارد و به منظور جلوگیری از خام‌سوزی گاز و هدر رفت منابع ملی، پروژه‌های کلان هم در بخش خانگی و هم در بخش صنعت بمنظور ایجاد صرفه‌جویی اجرا می‌گردد.

با توجه به افزایش شدت مصرف انرژی در کل کشور بخصوص استان آذربایجان شرقی که جزء استان‌های سردسیر می‌باشد، شرکت گاز استان با مشارکت شرکت ملی گاز ایران طرح اصلاح موتورخانه‌های استان را کلید زده و به منظور کاهش شدت مصرف انرژی در زمان اوج مصرف و همچنین ایجاد صرفه‌جویی در این بخش با بررسی و ممیزی انرژی موتورخانه‌ها، سه فعالیت عایق‌کاری موتورخانه‌ها، نصب رسوب‌گیر و تنظیم مشعل را با پرداخت یارانه قابل توجه در قالب طرح ملی اصلاح موتورخانه‌ها اجرا می‌نماید. در سال ۱۴۰۱ بهینه‌سازی مصرف بیش از ۳۳۶۰ واحد موتورخانه از مجموع ۶۴۲۰ موتورخانه تأییدشده با هزینه‌ای بالغ بر ۱۳۰۱۴۴ میلیون ریال توسط شرکت گاز استان از محل اعتبارات تخصیصی شرکت ملی گاز ایران صورت گرفته است.

در حوزه احداث و توسعه نیروگاهی استان، برنامه‌ریزی برای احداث نیروگاه‌های سیکل ترکیبی کلاس F جنب نیروگاه حرارتی تبریز و توسعه نیروگاه سهند بناب می‌باشد. همچنین در زمینه توسعه نیروگاه‌های تجدیدپذیر، برنامه‌ریزی برای احداث بیش از ۷۰۰ مگاوات نیروگاه خورشیدی و ۳۰۰ مگاوات نیروگاه بادی توسط بخش خصوصی در افق ۱۴۰۶ گردیده است.

۳-۸. بررسی و تحلیل وضعیت حامل‌های انرژی

۱-۳-۸. بررسی وضعیت بخش انرژی

ارزش افزوده بخش تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۹ به قیمت جاری و ثابت برابر با ۱۶۲۵۹ و ۱۲۶۳۹ میلیارد ریال بوده است. سهم ارزش افزوده انرژی (به قیمت ثابت) از کل ارزش افزوده استان برابر با ۵.۰۱ درصد می‌باشد.

جدول ۵۶. ارزش افزوده تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا استان آذربایجان شرقی (به قیمت ثابت)

عنوان	سال ۱۳۹۸ (میلیارد ریال)	سال ۱۳۹۹ (میلیارد ریال)	درصد رشد
تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا (به قیمت جاری)	۱۷۹۸۲	۱۶۲۵۹	-۹.۵۸
تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا (به قیمت ثابت)	۱۱۹۹۳	۱۲۶۳۹	۵.۳۸

مأخذ: مرکز آمار ایران

نمودار ۱۸. ارزش افزوده (به قیمت ثابت) تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا در استان آذربایجان شرقی و درصد رشد آن طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۳۹۹

۲-۳-۸. فرآورده‌های نفتی^{۱۴}

میزان مصرف نفت کوره در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال قبل ۳۳۵ درصد افزایش داشته است که ناشی از افزایش مصرف آن در بخش صنعت استان بوده است. این امر ناشی از ناترازی در مصرف و تولید گاز در کل کشور بوده که منجر به الزام استفاده اغلب واحدهای سیمان، نیروگاه‌ها و تولیدکنندگان مصالح ساختمانی در برخی از ماه‌های سال از سوخت جایگزین (نفت کوره) گردیده است.

جدول ۵۷. مصرف فرآورده‌های نفتی در استان آذربایجان شرقی

عنوان	بخش	۱۳۹۷	۱۳۹۸	درصد تغییرات
مصرف نفت سفید (مترمکعب)	خانگی	۶۰۳۳۹	۴۰۴۰۲	-۲۳
	صنعت	۵۴	۷۲	۳۳
	کشاورزی	۰	۰	-
مصرف بنزین (میلیون مترمکعب)				
مصرف نفت کوره (هزارمترمکعب)	صنعت	۸۰۹۲	۳۵۱۷۷	۳۳۵
	کشاورزی	۰	۰	-
متوسط مصرف ماهانه نفت سفید (مترمکعب)				
متوسط مصرف ماهانه بنزین (مترمکعب)				
متوسط مصرف ماهانه نفت کوره (مترمکعب)				

ماخذ: شرکت پخش فرآورده‌های نفتی آذربایجان شرقی

۲-۳-۸. گاز طبیعی

تعداد انشعاب‌های گاز استان در سال ۱۴۰۱ در بخش‌های مختلف خانگی، تجاری و صنعتی برابر ۱۷۵۷۳۸۸ انشعاب بوده که نسبت به سال ۱۴۰۰ حدود ۳۰۱ درصد افزایش داشته است. در همین سال سرانه مصرف گاز طبیعی در استان با ۶۰۲۹ مترمکعب نسبت به سال قبل ۳۰۸ درصد کاهش یافته است. طبق اعلام کارشناسان شرکت گاز استان این

۱۴. با عنایت به اعلام شرکت پخش فرآورده‌های نفت ایران مبنی بر عدم امکان انتشار عمومی آمار این بخش، امکان به‌روزرسانی جداول این بخش وجود ندارد.

کاهش در مصرف ناشی از تراز نبودن تولید و مصرف گاز بوده که به ناچار میزان گاز عرضه شده به نیروگاه‌ها، کارخانجات سیمان و فولاد محدود گردیده تا بتوان مصارف گاز خانگی را پوشش داد.

جدول ۵۸. توزیع گاز طبیعی استان آذربایجان شرقی

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد تغییرات
توزیع گاز طبیعی (میلیون مترمکعب)	۱۰۲۲۹	۱۰۸۲۶	۵۸

مأخذ: شرکت گاز استان آذربایجان شرقی

جدول ۵۹. وضعیت مصرف گاز طبیعی در استان آذربایجان شرقی

عنوان	بخش	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد تغییرات
تعداد مصرف کنندگان گاز طبیعی	خانگی	۱۴۹۴۹۵۳	۱۵۳۲۷۰۵	۲.۵
	تجاری	۲۰۱۸۳۳	۲۱۰۳۱۰	۴.۲
	صنعت	۹۶۳۰	۹۹۶۰	۳.۴
جمع کل مصرف گاز (میلیون مترمکعب)		۹۹۰۷	۱۰۵۷۰	۶.۷
تعداد انشعابات		۱۷۰۵۰۹۰	۱۷۵۷۳۸۸	۳.۱
سرايه مصرف گاز به ازای هر نفر از کل جمعیت استان (مترمکعب)		۵۸۰۶	۶۰۲۹	-۳.۸

مأخذ: شرکت گاز استان آذربایجان شرقی

۴-۳-۸. برق

برخی از شاخص‌های مهم صنعت برق استان طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ در جدول ذیل آورده شده است. در سال ۱۴۰۱، ظرفیت اسمی نیروگاه‌های تابع وزارت نیرو ۷۵۲ مگاوات و بخش خصوصی ۱۴۲۰ مگاوات بوده و در مجموع ظرفیت نامی کل نیروگاه‌های موجود در استان ۲۳۲۱ مگاوات می‌باشد. تولید ناویژه نیروی برق عبارت از مقدار نیروی برق تولیدشده توسط یک مولد برق یا یک نیروگاه در طی دوره زمانی معین است که بر روی سری‌های خروجی مولدهای اصلی یا کمکی، اندازه‌گیری و بر حسب کیلووات ساعت بیان می‌شود. تولید ناویژه مجموع نیروگاه‌های استان در سال ۱۴۰۱ برابر ۹۹۵۸ میلیون

کیلووات ساعت بوده که نسبت به سال قبل افزایش ۱۳ درصدی داشته است. ظرفیت اسمی نیروگاه‌ها ۰.۲ درصد نسبت به سال ۱۴۰۰ کاهش داشته است که علت این کاهش در سال ۱۴۰۱، برکناری نیروگاه بادی سراب و پایان قرارداد خرید تضمینی برق نیروگاه مولد مقیاس کوچک گازی پارلامنسوجات می باشد.

جدول ۶۰. وضعیت تولید برق در استان آذربایجان شرقی

عنوان	بخش	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد تغییرات
ظرفیت اسمی ^{۱۵}	موسسات تابع وزارت نیرو (دولتی)	۷۵۲	۷۵۲	۰
	سایر موسسات تولید برق (بخش خصوصی)	۱۴۲۴.۷	۱۴۲۰	۰.۳۳
نیروگاه‌ها (مگاوات)	صنایع بزرگ	۱۴۹	۱۴۹	۰
	مجموع	۲۳۲۵.۷	۲۳۲۱	-۰.۲
تولید ناویژه ^{۱۶} برق انواع نیروگاه‌ها (گیگاوات)		۸۸۰.۴	۹۹۵.۸	۱۳

مأخذ: برق منطقه‌ای آذربایجان، آمار تفصیلی صنعت برق ایران ویژه مدیریت راهبردی - توانیر

جمع کل فروش انرژی برق در استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱ برابر ۱۰۱۹۶ هزار مگاوات ساعت بوده که در مقایسه با سال قبل با کاهش ۰.۸ درصدی روبرو بوده است. در سال ۱۴۰۱ بیشترین فروش برق در استان به بخش صنعت استان با ۴۲۳۵ هزار مگاوات ساعت اختصاص داشته که نسبت به سال قبل کاهش ۴ درصدی داشته است. در بخش خانگی نیز فروش برق در سال ۱۴۰۱ برابر ۲۷۱۵ هزار مگاوات ساعت بوده که نسبت به سال قبل ۲.۸ درصد کاهش داشته و در بخش کشاورزی نیز ۱۴۷۷ هزار مگاوات ساعت بوده که در مقایسه با سال قبل ۱۰.۶ درصد افزایش داشته است. تعداد کل مشترکین برق استان در سال ۱۴۰۱ برابر ۲۰۵۶۷۵۲ بوده که نسبت به

۱۵. بیش‌ترین خروجی مورد انتظار یک مولد برق در شرایط طراحی است که توسط سازنده بر روی پلاک مشخصات آن برای شرایط معینی برحسب اسب بخار یا مگاوات نوشته شده است. در ماشین‌های کوچک قدرت اسمی برحسب کیلووات مشخص می‌گردد.

۱۶. عبارت از مقدار انرژی برق تولید شده توسط یک مولد برق یا یک نیروگاه در طی یک دوره زمانی معین است که بر روی پایانه‌های خروجی مولدهای اصلی یا کمکی، اندازه‌گیری و برحسب کیلووات ساعت یا مگاوات ساعت بیان می‌شود.

سال قبل ۳ درصد رشد داشته است. بیشترین تعداد مشترکین برق استان به بخش خانگی ۱۵۷۰۴۷۰ اختصاص داشته که از رشد ۲.۸ درصدی در مقایسه با سال قبل برخوردار بوده است. بخش‌های عمومی، کشاورزی و صنعتی به ترتیب با ۴۴۵۷۵۰، ۲۴۰۵۷ و ۱۶۴۷۵ در رتبه‌های بعدی قرار دارند. در حقیقت، از مجموع مشترکین برق استان، بخش خانگی با ۷۶ درصد بیشترین تعداد مشترکین را دارد. سرانه مصرف برق استان در سال ۱۴۰۱ برابر ۲۵۲۴ کیلووات ساعت بوده که نسبت به سال قبل کاهش ۰.۷ درصدی داشته است. بیشترین سرانه مصرف برق استان در سال ۱۴۰۱ به بخش صنعت ۱۰۴۸ کیلووات ساعت و کمترین به بخش کشاورزی با ۳۶۶ کیلووات ساعت تعلق داشته است.

جدول ۶۱. وضعیت فروش و مصرف برق در استان آذربایجان شرقی

عنوان	بخش	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد تغییرات
فروش برق (مگاوات ساعت)	خانگی	۲۷۹۲۵۲۹	۲۷۱۴۷۱۳	-۲.۸
	کشاورزی	۱۳۳۵۳۵۴	۱۴۷۷۴۷۵	۱۰.۶
	صنعت	۴۴۰۶۱۰۱	۴۲۳۴۷۲۰	-۴
	عمومی، روشنایی	۱۷۴۱۰۴۵	۱۷۶۸۸۳۸	۱.۶
	مجموع	۱۰۲۷۵۰۲۹	۱۰۱۹۵۷۴۶	-۰.۸
تعداد مشترکین	خانگی	۱۵۲۸۰۱۹	۱۵۷۰۴۷۰	۲.۸
	کشاورزی	۲۳۰۲۰	۲۴۰۵۷	۴.۵
	صنعت	۱۶۶۹۲	۱۶۴۷۵	۱.۳
	عمومی، روشنایی	۴۲۸۳۱۳	۴۴۵۷۵۰	۴
	مجموع	۱۹۹۶۰۳۸	۲۰۵۶۷۵۲	۳
سرانه مصرف برق به ازای هر نفر از کل جمعیت استان (کیلووات ساعت)	خانگی	۶۹۱	۶۷۲	-۲.۷
	کشاورزی	۳۳۱	۳۶۶	۱۰.۶
	صنعت	۱۰۹۱	۱۰۴۸	-۳.۹
	عمومی، روشنایی	۴۳۱	۴۳۸	۱.۶
	مجموع	۲۵۴۳	۲۵۲۴	-۰.۷
متوسط قیمت یک کیلووات ساعت (ریال)		۹۸۱	۱۴۴۲	۴۷

مأخذ: شرکت برق منطقه‌ای آذربایجان، امور برق آذربایجان شرقی

۴-۸. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

با توجه به روند افزایش گازرسانی به روستاها و افزایش اشتراک‌پذیری، روند مصرف گاز در بخش خانگی افزایشی می‌باشد فلذا به منظور مدیریت مصرف گاز در فصول سرد سال، این شرکت با اجرای طرح‌های بهینه‌سازی موتورخانه‌های واحدهای تجاری، اداری و خانگی به منظور کاهش شدت مصرف نسبت به کاهش سرانه مصرف انرژی در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ اقدام نموده است و در همین راستا در قالب طرح ملی بهینه‌سازی رایگان موتورخانه‌های مشترکین خانگی، تجاری، اداری و سایر تعداد ۷۷۲۰ واحد موتورخانه با هزینه ۲۵۱۶۵۶ میلیون ریال و نصب ۱۵۰ بخاری هرموتیک (بخاری‌های با بازده انرژی رده A) برای جایگزینی با بخاری‌ها در شهرستان سراب و همچنین در راستای طرح بازسازی و تجهیز مدارس استان و نظارت شرکت گاز استان با اجرای اداره کل نوسازی، توسعه و تجهیز مدارس استان و نظارت شرکت گاز استان و پرداخت شرکت ملی از ایران بر اساس توافق نامه فی‌مابین با سازمان نوسازی و توسعه و تجهیز مدارس کشور، نسبت به بازسازی و جایگزینی و بهینه‌سازی تعداد ۶۶۲ مدرسه در سطح استان مجهز به بخاری هرموتیک شده است.

صنعت برق یکی از زیرساخت‌های مهم و اساسی در دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی محسوب می‌گردد. روند روبه‌رشد مصرف برق استان خصوصاً در بخش صنایع، ضرورت اجرای طرح‌های احداث و توسعه شبکه برق را نشان می‌دهد. با این وجود چالش‌ها و موانعی در این بخش وجود دارد که به شرح زیر می‌باشد:

- کمبود منابع مالی و نقدینگی در اجرای طرح‌های احداث و توسعه شبکه برق؛
- مشکل نیرورسانی به شهرک‌های صنعتی و مناطق ویژه اقتصادی با در نظر گرفتن قوانین و دستورالعمل‌های جاری جهت تأمین اعتبارات طرح‌های مربوطه؛
- عدم تخصیص سوخت نیروگاهی (گاز) برای نیروگاه‌های مقیاس کوچک حرارتی جدید؛
- مشکل تهیه زمین برای احداث پست‌ها در داخل شهرهای بزرگ؛
- فرآیند طولانی صدور مجوز برای احداث نیروگاه‌های تجدیدپذیر (بادی و خورشیدی)

توسط دستگاه‌های مرتبط.

راهکارها و توصیه‌های سیاستی

- اجرای برنامه‌های پاسخ‌گویی بار و مدیریت انرژی توسط صنایع و مشترکین برق در ایام پیک بار برق شبکه؛
- احداث نیروگاه‌های تجدیدپذیر و ترغیب بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در امر احداث آن‌ها؛
- ورود سرمایه‌گذاران خصوصی در بخش توسعه شبکه با اصلاح قوانین؛
- مشوق‌های مناسب و کافی برای تشویق سرمایه‌گذاران بخش خصوصی برای مشارکت و اجرای پروژه‌های حوزه انرژی‌های تجدیدپذیر تدوین گردد؛
- اختصاص اعتبارات از منابع استانی و ملی طرح‌های ضروری برای تأمین برق مرتبط با توسعه شهرک‌ها و نواحی صنعتی؛
- پیگیری و جدیت در احداث نیروگاه‌های مقیاس بزرگ حرارتی در استان از طرف دستگاه‌های ذیربط؛
- افزایش سهمیه سوخت نیروگاهی به ویژه نیروگاه‌های مقیاس کوچک حرارتی در استان؛
- ضرورت مساعدت بانک‌های استان در تأمین تسهیلات مالی به منظور سرمایه‌گذاری در احداث و توسعه شبکه برق و نیروگاه‌های تولید پراکنده و تجدیدپذیر؛
- مساعدت مقامات استان در تأمین زمین‌های مورد نیاز پست‌های برق در داخل شهرها (به‌عنوان مثال: منطقه مارالان تبریز، شرق تبریز، پست گلستان ۲، سه راهی فرودگاه، نصر، اندیشه و ...)
- تأمین اعتبار و نقدینگی مورد نیاز برای اجرای طرح‌های اولویت‌دار در توسعه شبکه انتقال و فوق توزیع استان.

فصل نهم	(۱) اقتصاد ملی
استان آذربایجان شرقی به سبب برخورداری از مزیت‌ها و ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری متعدد همچون: (۱) موقعیت ویژه جغرافیایی و قرارگیری در کریدور شرق به غرب و شمال به جنوب؛ (۲) همسایگی و همجواری با کشورهای حوزه قفقاز و دسترسی به بازارهای بزرگ این منطقه؛ (۳) وجود منطقه آزاد تجاری - صنعتی ارس، منطقه ویژه اقتصادی سهلان و وجود ۵۶ شهرک و ناحیه صنعتی در نواحی مختلف استان؛ (۴) برخورداری از ذخایر غنی مولد معدنی در جای جای استان؛ (۵) وجود اولین اتاق بازرگانی کشور در تبریز و وجود بخش خصوصی فعال با سابقه طولانی تجارت و صنعت در استان؛ (۷) برخورداری از جاذبه‌های طبیعی، تاریخی و زیست‌محیطی؛ یکی از استان‌های پیش‌رو در زمینه جذب سرمایه‌گذاری خارجی می‌باشد.	(۲) محصول ناخالص داخلی
استان آذربایجان شرقی برای پیشبرد اهداف توسعه‌ای و طرح‌های سرمایه‌گذاری استان، اقداماتی را به منظور جذب سرمایه‌گذاری خارجی داشته است که در این راستا شناسایی ۶۴ فرصت سرمایه‌گذاری، معرفی ظرفیت‌ها و توانمندی‌های استان به سرمایه‌گذاران و تلاش برای شناسایی و رفع مشکلات سرمایه‌گذاران از طریق برگزاری ۷۸ جلسه و پیگیری ۲۸۶ موضوع در سطح استان و ۸۰ مورد پیگیری در سطح ملی از جمله اقدامات مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان بوده است. نتیجه اقدامات فوق منجر به جلب ۱۵۵ میلیون دلار سرمایه‌گذاری خارجی برای ۱۰ طرح و جذب ۲۷ میلیون دلار برای ۱۲ طرح سرمایه‌گذاری خارجی شده است.	(۳) کشاورزی
	(۴) صنعت و معدن
	(۵) ساختمان و مسکن
	(۶) خدمات
	(۷) حمل و نقل
	(۸) انرژی
	(۹) سرمایه‌گذاری خارجی
	(۱۰) تجارت خارجی
	(۱۱) بازار سرمایه
	(۱۲) صنعت بیمه
	(۱۳) بازار پول و اعتبار
	(۱۴) نرخ تورم
	(۱۵) وضعیت مالی و بودجه
	(۱۶) نظام مالیاتی
	(۱۷) بازار کار
	(۱۸) فضای کسب‌وکار
	(۱۹) درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد

۹. سرمایه‌گذاری خارجی استان

انباشت سرمایه یکی از پیش‌نیازهای اساسی فرآیند رشد اقتصادی به شمار می‌رود که می‌تواند از منابع داخلی و خارجی تأمین مالی شود. از شیوه‌های تأمین مالی خارجی، سرمایه‌گذاری خارجی است. استان آذربایجان شرقی برای پیشبرد اهداف توسعه‌ای و طرح‌های سرمایه‌گذاری استان، اقداماتی را به منظور جذب سرمایه‌گذاری خارجی داشته است که در این راستا شناسایی ۶۴ فرصت سرمایه‌گذاری، معرفی ظرفیت‌ها و توانمندی‌های استان به سرمایه‌گذاران و تلاش برای شناسایی و رفع مشکلات سرمایه‌گذاران از طریق برگزاری ۷۸ جلسه و پیگیری ۲۸۶ موضوع در سطح استان و ۸۰ مورد پیگیری در سطح ملی از جمله اقدامات مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان بوده است. نتیجه اقدامات فوق منجر به جلب ۱۵۵ میلیون دلار سرمایه‌گذاری خارجی برای ۱۰ طرح و جذب ۲۷ میلیون دلار برای ۱۲ طرح سرمایه‌گذاری خارجی شده است.

۹-۱. سیاست‌های اقتصادی سرمایه‌گذاری خارجی و جهت‌گیری‌های استان

تأثیر سرمایه‌گذاری و نقش کلیدی آن در اقتصاد همواره یکی از مهم‌ترین موضوعات مورد بحث محافل اقتصادی بوده است به گونه‌ای که از آن به عنوان عامل اساسی در اقتصاد کشورها یاد شده و به عنوان موتور رشد و توسعه اقتصادی قلمداد می‌شود. در کشورهای میزبان و پذیرنده سرمایه‌های خارجی عواملی بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی اثرگذار هستند که از آن جمله می‌توان به فراهم بودن محیط مناسب در کشور پذیرنده سرمایه اشاره کرد. در راستای این هدف، برنامه‌ها و اقدامات مد نظر کشور حمایت از تولید و اشتغال کشور و بهبود فضای کسب‌وکار بوده است. همچنین از اقدامات و راهبردهای اجرایی شناسایی و معرفی ظرفیت‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری و تجاری و بازاریابی برای آن می‌باشد که مراودات بین‌المللی، نظارت بر طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی، رسیدگی به مشکلات به عنوان راهکارهایی برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی و نگاهداشت سرمایه‌های جذب شده مد نظر است.

علاوه بر تبیین اهمیت و تأثیر سرمایه‌گذاری خارجی بر رشد و توسعه اقتصادی کشورها و عوامل مؤثر بر جذب آن، استان آذربایجان شرقی دارای ظرفیت‌های بالقوه‌ای در جذب سرمایه‌گذاری است. استان آذربایجان شرقی، کانون تلاقی و رقابت بین اقتصادهای غرب - شرق و شمال - جنوب است و همجواری منطقه شمال غرب با کشورهای همجوار می‌تواند مزیت ویژه‌ای برای سرمایه‌گذاری باشد. همچنین وجود مبادی ورودی و خروجی در این استان، وجود ظرفیت‌ها و پتانسیل‌ها در عرصه‌های مختلف اقتصادی از جمله وجود زیرساخت‌های مهم خدماتی، بهداشتی، بازرگانی، وجود ذخایر معدنی منحصر به فرد از جمله مس، نفلین سینیت، سنگ‌های تزئینی و ...، تمرکز صنایع سنگین و تولیدکننده ماشین‌آلات و تجهیزات، تولیدکننده صنایع دارویی، غذایی، نساجی، چرم، کفش و ...، وجود صنایع بالادست از جمله مجتمع پتروشیمی، پالایشگاه و صنایع متعدد تولید فولاد، ادوات کشاورزی، تولید محصولات کشاورزی، باغی و دامی در سطح وسیع، وجود شهرک‌های صنعتی متعدد، منطقه آزاد تجاری - صنعتی ارس، سرمایه انسانی متخصص، و دارا بودن جاذبه‌های طبیعی، تاریخی و زیست‌محیطی و یکی از قطب‌های صنعت گردشگری طبیعی و سلامت کشور، ظرفیت‌های اسن استان برای جذب سرمایه‌گذاری است. همچنین به واسطه برخورداری از ارتباطات حمل و نقل جاده‌ای و ریلی وسیع با کشورهای هم‌جوار، در حوزه خدمات و بازرگانی یکی از بزرگ‌ترین پایگاه‌های تخلیه و بارگیری کالاهای صادراتی در کشور نیز محسوب می‌شود. این استان سعی دارد با استفاده از ظرفیت‌های موجود ملی و استانی در راستای جلب و جذب سرمایه‌گذاری گام بردارد.

۹-۲. بررسی وضعیت تحولات سرمایه‌گذاری خارجی

در هر کشوری عواملی وجود دارند که می‌توانند بر انگیزه سرمایه‌گذاران داخلی و جذب سرمایه‌گذاران خارجی اثرگذار باشند. آنچه مسلم است جذب سرمایه‌گذاری مستلزم فراهم بودن محیط مناسب در کشورهای پذیرنده سرمایه است.

در این راستا مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی، علاوه بر وظایف

محوه، با همکاری سایر نهادها و دستگاه‌های اجرایی استان، سعی داشته است اقدامات مؤثری را در راستای بسترسازی برای حضور فعالین اقتصادی و سرمایه‌گذاران فراهم سازد. فرآیند جذب، توسعه و نگهداشت سرمایه‌گذاری در قالب پذیرش، راهنمایی، جلب و راهبری سرمایه‌گذاری خارجی یکی از اقدامات اساسی مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی با همکاری دستگاه‌های اجرایی استان می‌باشد. این مرکز در کنار شناسایی و گردآوری طرح‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری، به تهیه بسته‌های سرمایه‌گذاری به منظور بازاریابی و معرفی پتانسیل‌های سرمایه‌گذاری استان می‌پردازد. همچنین نظارت بر طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی، برگزاری جلسات متعدد برای حل مشکلات سرمایه‌گذاران و الکترونیکی نمودن صدور مجوزهای دستگاه‌های اجرایی، همگی بیانگر اقدامات اساسی از سوی این مرکز برای جلب و جذب سرمایه‌گذاری می‌باشد. اما رسیدن به این رشد و توسعه منوط به تأمین زیرساخت‌ها، زیربناها، حمایت و فراهم‌نمودن بسترهای مناسب برای سرمایه‌گذاری‌های کلان شرکت‌های سرمایه‌گذار در استان و توجه به چالش‌ها و مشکلات موجود بر سر راه توسعه اقتصادی استان و اقدام در جهت رفع این موانع و مشکلات می‌باشد که این امر در نهایت منجر به توسعه و رشد اقتصادی منطقه و به تبع آن کشور خواهد شد.

استان آذربایجان شرقی به سبب برخورداری از مزیت‌ها و ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری متعدد هم‌چون: (۱) موقعیت ویژه جغرافیایی و قرارگیری در کریدور شرق به غرب و شمال به جنوب؛ (۲) همسایگی و همجواری با کشورهای حوزه قفقاز و دسترسی به بازارهای بزرگ این منطقه؛ (۳) وجود منطقه آزاد تجاری - صنعتی ارس، منطقه ویژه اقتصادی سهلان و وجود ۵۶ شهرک و ناحیه صنعتی در نواحی مختلف استان؛ (۴) برخورداری از ذخایر غنی مواد معدنی در جای جای استان؛ (۵) وجود اولین اتاق بازرگانی کشور در تبریز و وجود بخش خصوصی فعال با سابقه طولانی تجارت و صنعت در استان؛ (۷) برخورداری از جاذبه‌های طبیعی، تاریخی و زیست‌محیطی؛ یکی از استان‌های پیش‌رو در زمینه جذب

سرمایه‌گذاری خارجی می‌باشد که در این راستا و به منظور استفاده بهینه از مزیت‌های فوق برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی این استان اقدامات لازم را به عمل آورده است که از جمله می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- (۱) شناسایی ۶۴ طرح و فرصت سرمایه‌گذاری و بازاریابی برای آن‌ها؛
- (۲) اعزام ۲ هیئت اقتصادی و سرمایه‌گذاری به کشورهای ارمنستان و ترکیه؛
- (۳) پذیرش تعداد ۷ هیئت سرمایه‌گذاری از کشورهای ایتالیا، عراق، اتریش و تاتارستان؛
- (۴) حضور در ۷ همایش و نمایشگاه سرمایه‌گذاری و برگزاری ۶ نشست با شرکت‌های سرمایه‌گذاری و ارائه ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری استان به ایشان؛
- (۴) برگزاری جلسات متعدد برای رفع مشکلات و چالش‌های پیشروی سرمایه‌گذاران؛
- (۵) جلب و جذب ۱۵۵ و ۲۷ میلیون دلار سرمایه‌گذاری خارجی به استان.

۳-۹. بررسی و تحلیل عملکرد سرمایه‌گذاری خارجی

جدول ۶۲. وضعیت سرمایه‌گذاری خارجی در استان آذربایجان شرقی

عنوان	سال ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۱
ارزش پروژه‌های مصوب (میلیون دلار)	۳۹.۵	۱۵۵
ارزش پروژه‌های سرمایه‌گذاری وارده (میلیون دلار)	۱۸	۲۷
تعداد پروژه‌های سرمایه‌گذاری مصوب	۵	۱۰
تعداد پروژه‌های سرمایه‌گذاری وارده	۷	۱۲
ترکیب سرمایه‌گذاری خارجی انجام شده به لحاظ بخشی	صنعت	صنعت
ترکیب سرمایه‌گذاری خارجی انجام شده به لحاظ تابعیتی	ترکیه، چین و امارات متحده عربی	چک، ژاپن، ترکیه و افغانستان

مآخذ: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی

(۱) شایان ذکر است ۵ شرکت مصوب به علت مشکلات مالی، بدهی به دستگاه‌های دولتی و اشخاص حقیقی راکد بوده و به ورشکستگی کامل رسیده بودند به همین منظور پس از مذاکرات صورت گرفته با سرمایه‌گذار خارجی و تشویق ایشان برای خرید شرکت

مذکور، سرمایه‌گذار خارجی از طریق شرکت ثبت شده خود در ایران (دنیز پلاستیک جلفا ارس)، ضمن بازسازی و نوسازی ماشین‌آلات و تجهیزات فعلی، با ورود تجهیزات جدید و ارتقاء تکنولوژی خط تولید، ۵ واحد تولیدی مذکور را به مرحله‌ی بهره‌برداری رسانده و حجم کل ورود سرمایه ۴۰۰۰ میلیارد ریال خواهد بود که تاکنون رقمی معادل ۱۰۰۰ میلیارد ریال با منشأ خارجی به طرح‌ها تزریق شده است.

۲) طرح تولید سیم و مفتول فولادی با مشارکت سرمایه‌گذاران خارجی از کشور چین در کمتر از یک سال با حجم سرمایه‌گذاری ۳۰ هزار میلیارد ریال راه‌اندازی گردید اما به دلیل تبدیل بخش زیادی از سرمایه نقدی وارده در بازار آزاد امکان ثبت تمامی سرمایه آن مقدور نمی‌باشد که از این میزان ۱۰ میلیون دلار ثبت گردیده است.

بررسی روند سرمایه‌گذاری خارجی در استان نشان می‌دهد تعداد طرح‌های سرمایه‌گذاری و میزان جلب سرمایه‌گذاری خارجی در مقایسه با سال گذشته با افزایش نسبی روبرو بوده است. همچنین ورود سرمایه خارجی تحقق یافته در مقایسه با سال ۱۴۰۰ رشد ۴۰ درصدی داشته است. مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان با هدف رشد و توسعه سرمایه‌گذاری و اقتصادی استان و با هدف تبیین اهمیت سرمایه‌گذاری، تسهیل، تسریع و جذب آن در استان برنامه‌هایی را در جهت حمایت از سرمایه‌گذاری، انجام هماهنگی‌های لازم در امور مربوط به سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی، ایجاد هماهنگی بین دستگاه‌ها در جهت رفع مشکلات و موانع مربوط به سرمایه‌گذاری و پی‌گیری مشکلات اداری متقاضیان سرمایه‌گذاری با سایر دستگاه‌های اجرایی تدوین نموده که از جمله این برنامه‌ها، محورها و راهبردهای اساسی؛ فراهم نمودن بسترهای قانونی لازم، تعیین تکالیف مشخص برای دستگاه‌های ذی‌ربط و مرتبط با سرمایه‌گذاری، توجه ویژه به سرمایه‌گذاران، لزوم سرمایه‌گذاری در حوزه زیرساخت‌ها و توسعه سرمایه‌گذاری این بخش در استان از سوی دولت به منظور بسترسازی سرمایه‌گذاری بخش خصوصی اعم از سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی، اصلاح فضای کسب‌وکار، پیگیری انتقال منابع و

حساب‌های بانکی شرکت‌های بزرگ استانی به بانک‌های استان، تعامل ویژه با بخش خصوصی و بهره‌مندی از ظرفیت ایشان در راستای اهداف توسعه‌ای و سرمایه‌گذاری استان، روابط اقتصادی خارجی با کشورهای هدف، مشارکت فعال اقتصادی در همکاری‌های منطقه‌ای و خارجی جهت تبادل اطلاعات اقتصادی استان، احیا و اجرای طرح‌ها و پروژه‌های نیمه‌تمام دولتی استان، فراهم نمودن شرایط لازم برای انتقال دانش فنی به روز از سایر کشورها به بنگاه‌های اقتصادی بخش خصوصی در جهت افزایش قدرت رقابت‌پذیری آن‌ها، حضور در بازارهای بین‌المللی و توجه ویژه به فعالیت‌های دانش‌بنیان از جمله محورها، برنامه‌ها و راهبردهای این مرکز برای جذب سرمایه‌گذاران اشاره نمود. استان آذربایجان شرقی در راستای اجرای برنامه‌های فوق موفق به کسب رتبه برتر در شاخص‌های ارزیابی و رتبه‌بندی استان‌ها در زمینه جذب سرمایه‌گذاری خارجی، شامل میزان سرمایه خارجی وارد شده به استان، تعداد طرح‌های مصوب سرمایه‌گذاری خارجی، تعداد طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی به بهره‌برداری رسیده و تعداد اشتغال ایجاد شده در زمینه جذب سرمایه‌گذاری خارجی در سطح کشور گردیده است.

۹-۴. فعالیت‌های مرکز خدمات سرمایه‌گذاری خارجی

▪ شناسایی و گردآوری طرح‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی:

در سال ۱۴۰۱، تعداد ۶۴ فرصت سرمایه‌گذاری توسط مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان به شرح زیر شناسایی شده است:

۳ طرح در بخش زیربنایی، ۲ طرح در بخش صنعت، ۲۱ طرح در بخش کشاورزی و ۳۸ طرح در بخش خدمات و گردشگری.

▪ اطلاع‌رسانی و بازاریابی برای طرح‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری:

با توجه به ضرورت معرفی ظرفیت‌ها و فرصت‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری استان و معرفی و بازاریابی طرح‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان به طرف‌های خارجی، برقراری ارتباط مؤثر با سرمایه‌گذاران از اقدامات اولیه می‌باشد که توسط این مرکز صورت

می‌گیرد. برای این منظور اطلاع‌رسانی پتانسیل‌ها، توانمندی‌ها و طرح‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری به سرمایه‌گذاران به طرق مختلف انجام می‌گیرد:

▪ اعزام هیئت‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری:

جدول ۶۳. وضعیت هیأت‌های اعزام و پذیرش شده در استان آذربایجان شرقی

ردیف	عنوان
۱	اعزام هیئت اقتصادی، تجاری و سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی به کشور ارمنستان از تاریخ ۱۴۰۱/۰۶/۰۹ لغایت ۱۴۰۱/۰۶/۱۲
۲	اعزام هیئت سرمایه‌گذاری به کشور ترکیه از تاریخ ۱۴۰۱/۱۲/۱۶ لغایت ۱۴۰۱/۱۲/۱۹

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری آذربایجان شرقی

▪ پذیرش هیئت‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری:

- شرکت در وبینار دیدار و مذاکره با سفیر ایتالیا در ایران به تاریخ ۱۴۰۱/۰۲/۲۱؛
- شرکت در نشست سفر هیئت تجاری، اقتصادی از اقلیم کردستان عراق به جهت معرفی توانمندی‌ها و پتانسیل‌های سرمایه‌گذاری استان به ایشان و فراهم‌سازی شرایط برای توسعه روابط تجاری و سرمایه‌گذاری با شرکت‌های خارجی در تاریخ ۱۴۰۱/۰۳/۰۳؛
- شرکت در جلسه دیدار با سفیر اتریش و هیئت همراه در ایران به تاریخ ۱۴۰۱/۰۳/۲۲؛

- شرکت در جلسه وبیناری با رئیس جمهور تاتارستان و سفیر ج.ا.ایران در روسیه به تاریخ ۱۴۰۱/۰۴/۰۸؛

- شرکت در نشست سفر هیئت اقتصادی و سرمایه‌گذاری از تاتارستان فدراسیون روسیه به همراه معاون نخست وزیر و وزیر صنایع و تجارت آن به جهت معرفی توانمندی‌ها و پتانسیل‌های سرمایه‌گذاری استان به ایشان در تاریخ ۱۴۰۱/۰۶/۰۲؛

- حضور در نشست استاندار محترم با رئیس جمهور تاتارستان روسیه در تبریز در تاریخ ۱۴۰۱/۰۶/۲۷؛

- حضور در نشست با سرکنسول ج.ا.ایران در اربیل عراق در تاریخ ۱۴۰۱/۰۸/۰۵؛
حضور در نشست‌ها، همایش‌ها و نمایشگاه‌های سرمایه‌گذاری:
- شرکت در نشست آشنایی با روابط، سازوکارها و زمینه‌های همکاری آتی با کشور چین در تاریخ ۱۴۰۱/۰۳/۰۳؛
- حضور در همایش فرصت‌های سرمایه‌گذاری شهرستان هشتروند در تاریخ ۱۴۰۱/۰۳/۲۱؛
- شرکت در همایش سرمایه‌گذاری شهرداری‌های تهران تاریخ ۱۴۰۱/۰۴/۰۱؛
- حضور در همایش سرمایه‌گذاری چاراویماق در تاریخ ۱۴۰۱/۰۷/۱۶؛
- حضور در همایش سرمایه‌گذاری شهرداری‌های استان در تاریخ ۱۴۰۱/۰۷/۲۱؛
- حضور در همایش فرصت‌های سرمایه‌گذاری شهر جدید سهند در تاریخ ۱۴۰۱/۰۸/۱۲ و ۱۴۰۱/۰۸/۱۱؛
- حضور در نمایشگاه توانمندی‌ها، دستاوردها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری منطقه آزاد ارس (ارس اکسپو ۲۰۲۳) از تاریخ ۱۴۰۱/۱۱/۲۵ لغایت ۱۴۰۱/۱۱/۲۸.
- تعامل و برگزاری جلسات با شرکت‌های سرمایه‌گذاری:
- شرکت در جلسه سرمایه‌گذاری گروه شسفا در زمینه احداث پارک لجستیک در استان در تاریخ ۱۴۰۱/۰۳/۳۱؛
- شرکت در جلسه بررسی آمادگی شرکت تلاشگران جهت سرمایه‌گذاری در استان در تاریخ ۱۴۰۱/۰۴/۲۳؛
- حضور و مشارکت در جلسه بررسی فرصت‌های سرمایه‌گذاری حوزه صنایع پایین‌دست مس در استان با حضور دکتر رستمی مدیرعامل محترم مس ایران در تاریخ ۱۴۰۱/۰۷/۲۳.
- مشارکت در جلسه بررسی آمادگی شرکت تلاشگران جهت سرمایه‌گذاری در استان در تاریخ ۱۴۰۱/۰۷/۲۴؛

- حضور در جلسه سرمایه‌گذاری گروه بهمن در استان در تاریخ ۱۴۰۱/۰۸/۰۷؛
- حضور و مشارکت در جلسه شرکت سرمایه‌گذاری صدر تأمین جهت سرمایه‌گذاری در حوزه معدن استان در تاریخ ۱۴۰۱/۰۸/۱۵.
- سایر اقدامات در جهت بازاریابی بین‌المللی:
- بارگذاری طرح‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی در وبسایت مرکز خدمات سرمایه‌گذاری آذربایجان شرقی؛
- معرفی پتانسیل‌ها، توانمندی‌ها و طرح‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی به سرمایه‌گذاران و مراجعه‌کنندگان به مرکز خدمات سرمایه‌گذاری؛
- به‌روزرسانی و بارگذاری اطلاعات سرمایه‌گذاری در وبسایت مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی به آدرس www.investin-ea.ir.
- راهنمایی و ارائه مشاوره به سرمایه‌گذاران و متقاضیان سرمایه‌گذاری: راهنمایی و ارائه خدمات مشاوره‌ای و هدایت متقاضیان سرمایه‌گذاری در خصوص فرآیندهای سرمایه‌گذاری، مقررات مربوطه و همچنین نحوه ارائه تقاضا، یکی از اقدامات رایج و مستمر مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان می‌باشد. در این راستا، به کلیه متقاضیان و مراجعه‌کنندگان به مرکز، مشاوره و راهنمایی‌های لازم در خصوص فرآیندهای جاری، قوانین و مقررات سرمایه‌گذاری خارجی و نحوه ارائه تقاضا و تکمیل پرونده و مستندات مورد نیاز ارائه می‌شود که در سال ۱۴۰۱، تعداد ۷۸ نشست با متقاضیان سرمایه‌گذاری و مراجعه‌کنندگان به مرکز خدمات سرمایه‌گذاری برگزار و راهنمایی و مشاوره به متقاضیان مذکور ارائه شده است.
- نظارت بر طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی:
- نظارت بر طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی با سه هدف الف) پی‌گیری موانع و مشکلات طرح‌ها از طریق بازدید از آن‌ها ب) نظارت بر ورود و ثبت سرمایه‌های خارجی ج) شناسایی طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی فاقد مجوز سرمایه‌گذاری خارجی به منظور تلاش در جهت رفع موانع و مشکلات موجود واحدهای تولیدی انجام می‌گیرد. در این

راستا از همکاری سایر دستگاه‌های متولی استانی بهره گرفته می‌شود.

جدول ۶۴. تعداد طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی بازدید شده

مشخصات شرکت‌ها	تعداد طرح‌های بازدید شده
۱. پارلامنسوجات (۳ بار)، ۲. آذر فولاد امین، ۳. فولاد امیر آذربایجان، ۴. جلفا کاران ارس، ۵. پارا پلاستیک جلفا ارس، ۶. واحد صنعتی بلبرینگ‌سازی تاوریز، ۷. فولاد سهند آذر آسیا، ۸. صنایع فولاد کاوه تیکمه‌داش (۲ بار)، ۹. صنایع فولاد سهند آذر آسیا (شامل افتتاح طرح و ۲ بار بازدید از شرکت)، ۱۰. آکپا ایران کیش	۱۵ طرح سرمایه‌گذاری خارجی
شرکت پارس ساختار، فعالیتهای اقتصادی و سرمایه‌گذاری شهرستان خداآفرین (شرکت کشت و صنعت خوشه صبا، مجتمع آبی‌پروری شهید سلیمانی شرکت کشت و صنعت نگین سبز خداآفرین)، منطقه ویژه اقتصادی بستان‌آباد، فعالیتهای اقتصادی و سرمایه‌گذاری شهرستان مرند (کارخانه عالم آرا، شرکت کف سرام تبریز، کارخانه آرد میلاد، ایستگاه قرخلار منابع طبیعی، شهرک صنعتی مرند ۲ و شرکت سایه سمن (سن ایچ))، فعالیتهای اقتصادی و سرمایه‌گذاری شهرستان بناب؛ فعالیتهای اقتصادی و سرمایه‌گذاری شهرستان شبستر (واحد تولیدی آذروشال تبریز، گروه تولیدی زمینی، گروه تولیدی درنا، سردخانه دو مداره صدرا طب، واحد تولیدی پارت صنعت پایا آذر سپهر، مجموعه شیرین عسل در شبستر، سردخانه بالای صفر آقای حسین قشقایی، تولید قطعات سپیناس)؛ بازدید از واحدهای صنعتی شهرستان هریس (واحد تولیدی آذر مهر هریس، یونیک فیلتر، آذر کارتن خاوران، سپهرورز، واحد تولیدی صنایع آذریاب تبریز)؛ بازدید از واحدهای صنعتی شهرستان اهر (شرکت قند شیرین قانع و معدن انجرد)؛ فولاد نوردکاران غرب و بستنی اطمینان واقع در شهرک شهید سلیمی؛ بازدید از کارخانه یاقوت و رخس خودرو دیزل در سفر هیئت تاتارستان به استان؛ کارخانه صنایع غذایی ارس مهر شبستر، بازدید از واحدهای صنعتی با حضور وزیر محترم امور اقتصادی و دارایی (شهرک صنعتی آخولا-یکتا فیلم؛ شهرستان بناب: فولاد ظفر بناب و مجتمع خشکبار مانی خاورمیانه)؛ بازدید از فعالیتهای اقتصادی و سرمایه‌گذاری شهرستان بناب به همراه رئیس کمیسیون اقتصادی مجلس (مجتمع ورزشی ولایت، شرکت تولید خشکبار صدرا گستر، شرکت تولید خشکبار آذرتاک بناب، مجتمع فولاد آذر حدید بناب، شرکت جهان همتا سیکلت، بارانداز انگور آقای ملیحی)؛ مجتمع مس سونگون	۳۸ طرح سرمایه‌گذاری داخلی

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی

▪ جلسات برگزار شده برای حل مشکلات سرمایه‌گذاران:

در این خصوص اقدامات مرکز را می‌توان در سه بخش جداگانه دسته‌بندی نمود:
۱. رسیدگی به مشکلات سرمایه‌گذاران که به دستگاه‌های ملی انعکاس داده شده است؛

۲. رسیدگی به مشکلات سرمایه‌گذاران با انعکاس به دستگاه‌های ذی‌ربط استانی؛

۳. رسیدگی به مشکلات سرمایه‌گذاران در سطح استان با برگزاری جلسات.

مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان برای رسیدگی به مشکلات سرمایه‌گذاران، ۸۰ مورد پیگیری در سطح ملی و ۲۸۶ مورد پیگیری در سطح استانی داشته است. همچنین برای تسهیل امور سرمایه‌گذاری ۳۲ جلسه برای تسهیل سرمایه‌گذاری خارجی و ۴۶ جلسه برای تسهیل سرمایه‌گذاری داخلی برگزار و در ۱۳ جلسه دعوت شده برای تسهیل سرمایه‌گذاری خارجی و در ۳۲ جلسه دعوت شده برای تسهیل سرمایه‌گذاری داخلی حضور و مشارکت شده است.

جدول ۶۵. گزارش عملکرد رسیدگی به امور مربوط به سرمایه‌گذاران

برگزاری ۳۲ جلسه برای تسهیل سرمایه‌گذاری خارجی برگزاری ۴۶ جلسه برای تسهیل سرمایه‌گذاری داخلی حضور در ۱۳ جلسه دعوت شده برای تسهیل سرمایه‌گذاری خارجی حضور در ۳۲ جلسه دعوت شده برای تسهیل سرمایه‌گذاری داخلی ۲۸۶ مورد پیگیری امور مربوط به سرمایه‌گذاران در سطح استان ۸۰ مورد پیگیری امور مربوط به سرمایه‌گذاران در سطح ملی	رسیدگی به امور مربوط به سرمایه‌گذاران
---	--

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی

▪ حمایت از مگابنگاه‌های اقتصادی:

در راستای حمایت از مگابنگاه‌های اقتصادی و تلاش برای جذب سرمایه‌گذاری توسط بنگاه‌های اقتصادی بزرگ، مرکز خدمات سرمایه‌گذاری به تبادل نظر با بنگاه‌های اقتصادی بزرگ استان از جمله مجتمع مس سونگون پرداخت. در این راستا محور اقدامات صورت

گرفته به شرح زیر است:

- تشکیل کمیته تصمیم‌گیری و نظارت بر اجرای مصوبات و پروژه‌های مس سونگون؛
- برگزاری ۲ جلسه اصلی و چند جلسه کارشناسی در دبیرخانه کمیته؛
- تصویب تعداد ۱۴ پروژه مرتبط با مس سونگون در سفر رئیس‌جمهور محترم به استان؛
- تعریف تعداد ۴۴ طرح در کمیته علاوه بر پروژه‌های مصوب در سفر رئیس‌جمهور محترم به استان؛
- برگزاری جلسه مقام عالی استان با نایب‌رئیس محترم مجلس شورای اسلامی؛
- پیگیری انتقال مالیات و عوارض مس سونگون (واریز ۳۰۵۰۰ میلیارد ریال)؛
- پیگیری تشکیل شرکت مس آذربایجان؛
- انجام اقدامات اولیه به منظور انتقال منابع و حساب‌های بانکی شرکت‌های بزرگ استانی از جمله مس سونگون به استان؛
- انعکاس گزارش اقدامات صورت گرفته پروژه‌های مصوب به معاون محترم اجرایی رئیس‌جمهور محترم با امضاء مقام عالی استان.

۵-۹. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

رشد اقتصادی مستلزم سرمایه‌گذاری است، اگر در جامعه‌ای سرمایه‌گذاری در حد و اندازه لازم صورت نگیرد رشد اقتصادی کند یا متوقف خواهد شد و نتیجه عدم سرمایه‌گذاری کاهش سطح رفاه عمومی جامعه است. باید در نظر داشت انجام سرمایه‌گذاری و موفقیت در این امر شرایط خاص خود را می‌طلبد و امکان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، با یک یا چند متغیر به تنهایی محقق نخواهد شد، بلکه ارزیابی تمام متغیرها به صورت یک مجموعه، می‌تواند منجر به انجام سرمایه‌گذاری خارجی شود. به همین دلیل تا زمانی که شرایط فرهنگی، حقوقی، اقتصادی، سیاسی مناسبی فراهم نشود سرمایه‌گذاران خارجی علاقه‌ای برای وارد کردن سرمایه‌هایشان به کشور نخواهند داشت. به نظر می‌رسد انجام برخی از اصلاحات بتواند دولت را در پیش‌برد اهداف اقتصادی یاری

رسانده و انجام سرمایه‌گذاری را تسهیل نماید. در همین راستا، از جمله برنامه‌ها و راهبردهای اساسی برای رشد و توسعه سرمایه‌گذاری و اقتصادی استان، می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱. برنامه‌محوری و تکلیف‌محوری در انجام امور با تعیین راهبردها، محورها و تکالیف دستگاه‌ها؛

۲. ایجاد فرماندهی واحد سرمایه‌گذاری برای سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی؛

۳. انسجام عملکردی و رفتاری و هم‌افزایی بین دستگاه‌ها و سازمان‌های اقتصادی و حرکت در جهت برنامه واحد تدوین شده؛

۴. توجه به آمایش سرزمین و برنامه‌ریزی برای هدایت سرمایه‌گذاری‌های جدید و توسعه‌ای براساس مطالعات آمایش، ظرفیت‌های مناطق و پشران‌های توسعه‌ای آن‌ها؛

۵. بسترسازی شرایط برای تأسیس شهرک‌های صنعتی خاص در استان آذربایجان شرقی با رویکرد تبدیل تجارت (واردات) به سرمایه‌گذاری و تولید با تمرکز بر جذب سرمایه‌گذاران در پروژه‌های راهبردی استان؛

۶. اتخاذ تدابیر لازم برای برگزاری نشست‌های تخصصی سرمایه‌گذاری و تجاری به صورت ویدئو کنفرانس و آشنا نمودن فعالان اقتصادی کشورهای هدف با پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های تجاری و سرمایه‌گذاری کشور؛

۷. گسترش توافقات گمرکی در رابطه با ورود و خروج کالا و اعمال تعرفه‌های ترجیحی؛

۸. عدم وجود زیرساخت‌های مالی بین‌المللی در مناطق آزاد موجب عدم تمایل سرمایه‌گذاران خارجی برای آغاز فعالیت اقتصادی در این مناطق می‌شود. پیشنهاد می‌گردد ترتیبی اتخاذ گردد تا بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران با همکاری سایر دستگاه‌های ذی‌ربط نسبت به ایجاد شعب بانک‌های خارجی در مناطق آزاد اقدامات

اساسی و لازم را انجام دهند؛

۹. ایجاد بازارچه‌های مشترک با هدف حذف واسطه‌ها و دلالتان در فعالیت‌های بازرگانی و تجاری؛

۱۰. تلاش در جهت افزایش صادرات خدمات فنی و مهندسی به عنوان یکی از مناسب‌ترین گزینه‌ها جهت توسعه‌ی صادرات؛

۱۱. به منظور برطرف ساختن موانع پیش‌روی حضور فعال سرمایه‌گذاران پیشنهاد می‌گردد با عقد موافقت‌نامه‌های منطقه‌ای نسبت به جذب سرمایه‌گذاران خارجی اقدامات مقتضی به عمل آید؛

۱۲. توسعه روابط اقتصادی خارجی با کشورهای هدف (دیپلماسی اقتصادی)؛

۱۳. توسعه میزهای تجاری به منظور گسترش روابط تجاری، اقتصادی و سرمایه‌گذاری با کشورهای هدف؛

۱۴. فراهم نمودن شرایط لازم برای انتقال دانش فنی به روز از سایر کشورها به بنگاه‌های اقتصادی بخش خصوصی در جهت افزایش قدرت رقابت‌پذیری آن‌ها؛

۱۵. تعامل ویژه با بخش خصوصی به منظور بهره‌مندی از ظرفیت ایشان در راستای اهداف توسعه‌ای و سرمایه‌گذاری استان؛

۱۶. مشارکت فعال اقتصادی در همکاری‌های منطقه‌ای و خارجی جهت تبادل اطلاعات اقتصادی استان؛

۱۷. تلاش در جهت احیا و اجرای طرح‌ها و پروژه‌های نیمه‌تمام دولتی استان.

فصل دهم با ادامه روند تحریم‌ها در سال ۱۴۰۱، ارزش صادرات استان آذربایجان شرقی در این سال برابر ۱۵۷۴ میلیون دلار بوده که نسبت به سال قبل ۵ درصد کاهش یافته است. عمده کاهش صادرات در گروه‌های کالایی پتروشیمی و پایه نفتی بوده که ناشی از تحولات جنگ اوکراین و روسیه، تأمین نیاز صنایع پایین دستی پتروشیمی برای تولید کالاهای صنعتی و مشکلات تأمین مواد اولیه پتروشیمی بوده است. همچنین ارزش واردات استان با افزایش ۱۲.۷ درصدی، از ۱۱۸۹ میلیون دلار در سال ۱۴۰۰ به ۱۳۴۰ میلیون دلار در سال ۱۴۰۱ رسیده است. تراز بازرگانی استان در این سال مثبت بوده و با کاهش ۵۰ درصدی از ۴۷۱ میلیون دلار در سال ۱۴۰۰ به ۲۳۴ میلیون دلار در سال ۱۴۰۱ رسیده است. بیش از ۷۶ درصد صادرات استان در سال ۱۴۰۱ به مقصد کشورهای ترکیه، عراق و ارمنستان با رقمی بالغ بر ۱۰۵۶ میلیون دلار بوده است که نشان‌دهنده موفقیت برنامه‌های کشوری و استانی در راستای تجارت با کشورهای همسایه و همجوار بوده است.	(۱) اقتصاد ملی
	(۲) محصول ناخالص داخلی
	(۳) کشاورزی
	(۴) صنعت و معدن
	(۵) ساختمان و مسکن
	(۶) خدمات
	(۷) حمل و نقل
	(۸) انرژی
	(۹) سرمایه‌گذاری خارجی
	(۱۰) تجارت خارجی
	(۱۱) بازار سرمایه
	(۱۲) صنعت بیمه
	(۱۳) بازار پول و اعتبار
	(۱۴) نرخ تورم
	(۱۵) وضعیت مالی و بودجه
	(۱۶) نظام مالیاتی
	(۱۷) بازار کار
	(۱۸) فضای کسب‌وکار
	(۱۹) درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد

۱۰. تجارت خارجی

منافع تجارت خارجی بر اقتصاد یک کشور امری طبیعی است که به راحتی می‌تواند در تمام بخش‌های اقتصادی تأثیر مستقیم یا غیرمستقیم بگذارد. وجود تجارت خارجی بر اقتصاد یک کشور به اندازه‌ای حیاتی و ضروری است که تنفس برای بدن اهمیت دارد. هیچ کشوری را نخواهید یافت که بدون داشتن روابط تجاری آزاد توانسته باشد به صورت خودجوش از عهده تمامی خدمات و تولیدات برآید. روابط تجاری بین کشورها با توجه به سطح اقتصادی و سرمایه‌های ملی متفاوت است. با این نظر که هر کالایی که تولید بیشتر و موفق‌تری داشته باشد می‌تواند به عنوان کالای صادراتی مورد استفاده قرار گیرد.

۱۰-۱. سیاست‌های اقتصادی تجارت خارجی و جهت‌گیری‌های استان

با وجود چالش‌ها و موانع عمده مرتبط با سیاست‌های تجاری کشور از جمله تحریم‌های ظالمانه، مشکلات مرتبط با نظام تأمین مالی تولید، نوسانات نرخ ارز و ...، دولت سیزدهم با سیاست‌گذاری و اولویت‌قراردادن دیپلماسی اقتصادی با کشورهای همسایه و هدف‌گذاری و برقراری روابط تجاری با کشورهای همسایه و تسهیل دسترسی به مواد اولیه و نهاده‌های تولید، گام‌های خوبی در تجارت خارجی و واردات مواد اولیه و واسطه‌ای واحدهای تولیدی برداشت. از سیاست‌های کلی تجارت خارجی دولت سیزدهم می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- حمایت از تولید صادرات محور در راستای تحقق شعار سال؛
- ممانعت از واردات رقابتی با اعمال سیاست‌گذاری صحیح تعرفه‌ای؛
- رفع موانع ورود کالاهای اساسی با حداقل تعرفه؛
- مبارزه با قاچاق کالاهای خارجی.

جهت‌گیری‌های استان در طی سال ۱۴۰۱ نیز همسو با سیاست‌های اقتصادی دولت بوده که شامل وارد ذیل می‌باشد:

حمایت از تولید صادرات محور: آمارهای مقایسه‌ای ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ در زمینه میزان

صادرات استان حاکی از رشد ۳.۹ درصدی از لحاظ وزن و کاهش ۵.۲ درصدی از لحاظ ارزشی می‌باشد. لذا تحلیل دقیق نیازمند بررسی جزئیات نوع کالاهای صادراتی و لحاظ سایر عوامل احتمالی تأثیرگذار در رشد صادرات کالاهای تولیدی و توفیق در سیاست حمایتی می‌باشد. در ضمن با توجه به اینکه تراز بازرگانی استان علیرغم مثبت بودن آن در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ هماهنگ با رشد تراز منفی کشور از کاهش ۵۰ درصدی برخوردار می‌باشد، امر تحلیل موفقیت استان در حمایت از تولید از منظر تراز بازرگانی را مشکل می‌نماید. ولی در مجموع با توجه به اینکه تراز بازرگانی استان کماکان مثبت می‌باشد حاکی از ادامه روند موفق جهت‌گیری‌های استان است.

ممانعت از واردات رقابتی: جهت‌گیری‌های استان تبعیت از سیاست‌گذاری‌های تعرفه‌ای کشور می‌باشد. علی‌ایحال مقایسه متوسط قیمت کالاهای وارداتی در سال ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ حاکی از حرکت به سمت ورود کالاهای با ارزش متوسط به بالا می‌باشد که گام مثبتی در راستای سیاست‌های حمایتی تلقی نمی‌گردد. البته نکته قابل طرح در واردات گمرکات استان رشد بی‌سابقه واردات کامیون‌های کشنده می‌باشد که تأثیر قابل توجهی در این روند داشته است.

رفع موانع ورود کالاهای اساسی: گمرکات استان همگام با سایر گمرکات کشور در مواجهه با ترخیص کالاهای اساسی در حداقل زمان پیشرو می‌باشد.

مبارزه با قاچاق کالاهای خارجی: بررسی مقایسه‌ای آمار پرونده‌های مفتوحه و ارزش ریالی کالاهای قاچاق در گمرکات استان در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ حاکی از روند کاهشی در هر دو مورد می‌باشد که نشان‌دهنده توفیق در سیاست‌های مقابله با قاچاق کالاهای خارجی در سطح استان است.

۲-۱۰. بررسی وضعیت تحولات تجارت خارجی

توسعه صادرات غیرنفتی در تعامل با کشورهای همسایه، گسترش دیپلماسی تجاری، اصلاح تراز تجارت خارجی، هماهنگی سیاست‌های تجاری و ارزی مرتبط با توسعه

صادرات غیرنفتی، افزایش رقابت‌پذیری صنعتی کشور و پیوستن به زنجیره ارزش بین‌المللی صادرات محور از جمله تدابیر و رویکرد دولت سیزدهم در حوزه تجارت خارجی بوده است. در همین راستا دستگاه‌های ذی‌مدخل در تجارت خارجی استان نیز با تدوین برنامه توسعه صادرات استان در سال ۱۴۰۱ عملکرد و اقدامات قابل ملاحظه‌ای انجام داده‌اند که از اهم آن می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- هدف‌گذاری صادرات در سال ۱۴۰۱ رقم ۱۷۱۹ میلیون دلار بوده که حدود ۹۶ درصد محقق شده و به رقم ۱۶۶۰ میلیون دلار رسیده است؛
- افزایش حجم و تنوع محصولات صادراتی به کشورهای همسایه و هند و چین؛
- افزایش حجم و تنوع صادرات به کشورهای اتحادیه اقتصادی اوراسیا؛
- تمرکز بر صادرات کالاهای با ارزش‌افزوده بالا؛
- حفظ بازارهای صادراتی در سایر کشورهای هدف؛
- توسعه زیرساخت‌های تجاری استان؛
- شناسایی و برنامه‌ریزی برای توسعه صادرات محصولات دانش بنیان؛
- توسعه محصولات با ارتقاء کیفیت محصولات صادراتی؛
- شناسایی کالاهای مزیت‌دار صادراتی استان بر اساس نیاز بازارهای هدف؛
- توسعه صادرات با استفاده از پتانسیل منطقه آزاد ارس.

۳-۱۰. بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌ها و متغیرهای کلان تجارت خارجی

بررسی آمارها نشان می‌دهد که میزان وزن صادرات استان در سال ۱۴۰۱ با ۳.۹ درصد رشد به ۲۹۲۹ هزار تن و ارزش آن با ۵.۲ درصد کاهش به ۱۵۷۴ میلیون دلار رسیده است. عمده کاهش صادرات در گروه‌های کالایی پتروشیمی و پایه نفتی بوده که ناشی از تحولات جنگ اوکراین و روسیه، تأمین نیاز صنایع پایین دستی پتروشیمی برای تولید کالاهای صنعتی و مشکلات تأمین مواد اولیه پتروشیمی بوده است. در سال ۱۴۰۱ متوسط قیمت کالای صادراتی در استان، ۵۳۷.۴ دلار به ازای یک تن از کالاهای صادر

شده می‌باشد که نسبت به رقم ۵۸۸.۸ دلاری سال قبل ۸.۷ درصد کاهش داشته است. بیش از ۷۶ درصد صادرات استان در سال ۱۴۰۱ به مقصد کشورهای ترکیه، عراق و ارمنستان با رقمی بالغ بر ۱۰۵۶ میلیون دلار بوده است که نشان‌دهنده موفقیت برنامه‌های کشوری و استانی در راستای تجارت با کشورهای همسایه و همجوار بوده است.

جدول ۶۶. وضعیت صادرات استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	استان		سهم کشوری (درصد)		متوسط قیمت کالای صادراتی ^{۱۷} (هر تن / دلار)	
	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن	ارزش	استان	کشور
۱۴۰۰	۲۸۱۹	۱۶۶۰	۲.۳	۳.۴	۵۸۸.۸	۳۹۵.۷
۱۴۰۱	۲۹۲۹	۱۵۷۴	۲.۴	۲.۹	۵۳۷.۴	۴۳۵.۶
درصد رشد	۳.۹	-۵.۲	۴.۴	-۱۴.۷	-۸.۷	۱۰.۱

مأخذ: گمرکات استان آذربایجان شرقی

عمده کالاهای صادراتی از گمرکات استان (بیش از ۷۶ درصد صادرات) در سال ۱۴۰۱ با رقمی بالغ بر ۹۸۱ میلیون دلار شامل چدن و آهن و فولاد، مواد پلاستیکی و اشیای ساخته‌شده از این مواد، میوه‌های خوراکی و پوست مرکبات و سوخت‌های معدنی، روغن‌های معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آن‌ها، مواد قیری و موم‌های معدنی بوده است. سایر محصولات صادراتی استان در این سال (۲۴ درصد صادرات) شامل مصنوعات از چدن، آهن یا فولاد، ماشین‌آلات و وسایل مکانیکی اجراء و قطعات آن‌ها، مس و مصنوعات مس، فرآورده‌های غلات آرد نشاسته فکول یا شیر و نان‌های شیرینی، شیشه و مصنوعات شیشه‌ای و محصولات شیمیایی غیرآلی می‌باشد.

بررسی آمار واردات در سال ۱۴۰۱ نشان می‌دهد که وزن واردات با ۶۴.۸ درصد

۱۷. متوسط قیمت کالای صادراتی، بیانگر ارزش دلاری یک واحد از کالای صادر شده می‌باشد. هر چه مقدار این شاخص بیش‌تر باشد نشانگر این است که کالای صادراتی ارزش‌افزوده بیش‌تری ایجاد نموده است و برعکس؛ مقدار کم این شاخص بیانگر ایجاد ارزش‌افزوده کم (صدور مواد اولیه و خام) می‌باشد.

کاهش به ۴۲۰ هزار تن کاهش یافته ولی ارزش واردات با ۱۲.۷ درصد رشد به ۱۳۴۰ میلیون دلار رسیده است. در سال مزبور متوسط قیمت کالای وارداتی در استان، ۳۱۹۰.۵ دلار به ازای هر تن کالای وارد شده می باشد که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۱۸.۳ درصد رشد داشته است.

عمده اقلام وارداتی از گمرکات استان در این سال شامل وسایل نقلیه زمینی و اجزا و قطعات و متفرعات آنها، ماشین آلات و وسایل مکانیکی اجرا و قطعات آنها، محصولات شیمیایی آلی، توتون و تنباکو، مواد پلاستیکی و اشیای ساخته شده از این مواد، چوب و اشیای چوبی و زغال چوب، قطعات منفصله ماشین آلات راهسازی، خودرو و سایر ماشین آلات، چدن، آهن و فولاد، ماشین آلات و دستگاه های برقی و پخش صوت و تصویر تلویزیونی اجزا و قطعات و متفرعات این دستگاه ها و کائو و فرآورده های آن می باشد. تجارت خارجی از طریق واردات کالاهای سرمایه ای و واسطه ای می تواند نرخ رشد اقتصادی در کشورهای در حال توسعه را افزایش دهد، در حالی که واردات کالاهای مصرفی نمی تواند تأثیر به سزایی در رشد اقتصادی داشته باشد.

جدول ۶۷. وضعیت واردات استان آذربایجان شرقی طی سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	استان		سهم کشوری (درصد)		متوسط قیمت کالای وارداتی (هر دلار/تن)	
	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن	ارزش	استان	کشور
۱۴۰۰	۴۴۱	۱۱۸۹	۱.۰۷	۲.۲۴	۲۶۹۶.۲	۱۱۵۲.۹
۱۴۰۱	۴۲۰	۱۳۴۰	۱.۱۳	۲.۲۵	۳۱۹۰.۵	۱۶۰۴.۵
درصد رشد	-۴.۸	۱۲.۷	۵.۶	۰.۵	۱۸.۳	۳۹.۲

مأخذ: گمرکات استان آذربایجان شرقی

بررسی متوسط قیمت کالاهای وارداتی و صادراتی استان نشان می دهد که به جز در برخی از سال ها، روند نسبتاً ثابتی حاکم بوده و همواره متوسط قیمت کالاهای وارداتی بیش از متوسط قیمت کالاهای صادراتی بوده است. به عبارت دیگر میزان خروج ارز به

ازای واردات یک تن کالا، بیش‌تر از ارز وارد شده در ازای صادرات یک تن کالا می‌باشد که نشان‌دهنده صادرات محصولات با ارزش‌افزوده پایین از استان در قبال ورود کالاهای با ارزش‌افزوده بالا به استان می‌باشد. بنابراین بایستی طی سال‌های آتی، برنامه‌ریزی‌های لازم جهت صادرات با ارزش‌افزوده بالا برای ایجاد اشتغال و ورود ارز بیشتر به کشور در دستور کار تولیدکنندگان، صادرکنندگان و تصمیم‌گیران استانی قرار گیرد. همچنین با عنایت به افزایش قیمت دلار، شاهد افزایش چشمگیر متوسط قیمت کالاهای وارداتی هستیم. این در حالیست که محدودیت‌های ناشی از اعمال تحریم‌ها و هزینه‌های ناشی از دور زدن تحریم‌ها بر روی صادرات اثر منفی گذاشته است.

بررسی نسبت صادرات به واردات استان براساس وزن و ارزش دلاری نشان‌دهنده روند مثبت این نسبت‌ها می‌باشد؛ اما روند رشد نسبت وزنی از روند رشد نسبت ارزش دلاری بیشتر می‌باشد. بررسی سبد کالاهای صادراتی استان نشان می‌دهد در طی سال‌های اخیر، صادرات کالاهای با وزن زیاد از جمله گروه‌های کالایی چدن، آهن و فولاد، مصنوعات از چدن، آهن و فولاد و مس و مصنوعات از مس دارای رشد بوده و سهم بیشتری را از سبد کالاهای صادراتی استان به خود اختصاص داده‌اند. از سوی دیگر به دلیل محدودیت‌های ارزی ناشی از تحریم‌ها و نیز اعمال ممنوعیت‌های وارداتی برای برخی کالاهای مصرفی (از قبیل پوشاک، لوازم خانگی و ...) عمده کالاهای وارداتی سرمایه‌ای و واسطه‌ای با ارزش‌افزوده بالا می‌باشند.

یکی از شاخص‌های ارزیابی وضعیت تجارت یک کشور، تراز تجاری یا تفاضل واردات از صادرات است. تراز تجاری مثبت به معنای پیشی گرفتن صادرات از واردات و بالعکس می‌باشد. معمولاً اقتصادهای جهان تلاش می‌کنند تا روند بلندمدت تجارت آن‌ها در جهت بهبود تراز تجاری ضمن افزایش واردات متناسب با نیازهای رشد و توسعه اقتصادی آن‌ها باشد. تجربه نشان داده که عامل خالص صادرات و واردات، نقش اساسی در تأمین رشد اقتصادی برخی از کشورها داشته و بهبود تراز تجاری از محل افزایش صادرات و یا کاهش

واردات قابل حصول است.

جدول ۶۸. میزان تراز بازرگانی کشور و استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	۱۴۰۰ (میلیون دلار)	۱۴۰۱ (میلیون دلار)	تغییرات (میلیون دلار)
کشور	-۴۵۵۳	-۶۴۸۹	-۴۲
استان آذربایجان شرقی	۴۷۱	۲۳۴	-۵۰

مأخذ: گمرکات استان آذربایجان شرقی

بررسی آمار صادرات و واردات نشان می‌دهد که تراز بازرگانی استان با ۵۰ درصد کاهش از ۴۷۱ میلیون دلار در سال ۱۴۰۰ به ۲۳۴ میلیون دلار در سال ۱۴۰۱ رسیده است. میزان این شاخص برای کشور منفی بوده و از -۴۵۵۳- میلیون دلار در سال ۱۴۰۰ به -۶۴۸۹- میلیون دلار در سال ۱۴۰۱ رسیده است. از دلایل منفی بودن تراز تجاری کشور می‌توان به تحریم‌ها، اثرگذاری روابط خارجی، تنگناهای نقل و انتقالات ارز تجار و صادرکنندگان ایرانی و رفع تعهدات ارزی اشاره نمود. در سال ۱۴۰۱ علی‌رغم تراز بازرگانی منفی در کشور، شاهد تراز تجاری مثبت در استان با کاهش ۵۰ درصدی بودیم که می‌تواند ناشی از ثبت سهم بالایی از واردات کشور از بنادر و گمرکات جنوبی و صادرات از طریق گمرکات استانی باشد.

۴-۱۰. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

با عنایت به این‌که تجارت خارجی تابعی از متغیرهای سیاسی، اقتصادی و ... می‌باشد لذا هر تغییری در متغیرهای کلان از جمله تحریم‌های اقتصادی، نوسانات نرخ ارز، دیپلماسی اقتصادی، پیشرفت تکنولوژی جهانی و ... می‌تواند بر روی تجارت خارجی کشور و استان تأثیرگذار باشد. با عنایت به توانمندی‌ها و قابلیت‌های استان آذربایجان شرقی به عنوان یکی از قطب‌های صنعتی کشور و دارا بودن واحدهای صنعتی بزرگ شامل صنایع غذایی، دارویی و بهداشتی؛ صنایع نساجی و چرم؛ صنایع شیمیایی و

سلولزی؛ صنایع کانی غیرفلزی؛ صنایع سنگین تولیدکننده ماشین‌آلات و تجهیزات و قطعه‌سازی؛ صنایع خودرو، نیرو محرکه و ریخته‌گری و صنایع بالادست نفت، فولاد و پتروشیمی، وجود منطقه آزاد تجاری، صنعتی ارس و مناطق ویژه اقتصادی، بیش از ۵۰ شهرک و ناحیه صنعتی و شهرک اختصاصی سرمایه‌گذاری خارجی، وجود ذخایر مختلف و متنوع معدنی همچون معادن کانسار مس سونگون، نفلین‌سینیت، کائولن، پرلیت، دیاتومیت و... تراز تجاری استان در سال ۱۴۰۱ مثبت و صادرات استان از لحاظ وزنی دارای رشد بوده است.

علی‌ایحال با عنایت به بررسی‌های صورت گرفته مشکلات و چالش‌های عدیده‌ای در تجارت خارجی استان مشهود می‌باشد که برخی از آن‌ها عبارتند از:

- با وجود انعقاد تفاهم‌نامه تعرفه‌ی ترجیحی با کشورهای همسایه، در مواردی موانع غیرتعرفه‌ای از سوی این کشورها تعریف می‌گردد که در عمل موجب کاهش شدید صادرات می‌شود. از جمله این موارد می‌توان به وضع قوانینی تحت عنوان محافظت از بازار در کشور ترکیه و کاهش صادرات محصولات پتروشیمی، فولاد و شیشه به این کشور و وضع قوانین سختگیرانه (حتی بیشتر از کشورهای اروپایی) برای اخذ استانداردهای تعریف شده برای محصولات کشاورزی توسط کشور روسیه اشاره نمود؛
- قانون رفع تعهدات برگشت ارز حاصل از صادرات و مشکلات ناشی از روش‌های ایفای تعهدات به دلیل چند نرخی بودن ارز؛
- عدم استرداد به موقع مالیات بر ارزش‌افزوده سال‌های گذشته توسط اداره‌کل امور مالیاتی استان؛
- نبود مشوق‌های صادراتی برای ایجاد انگیزه مضاعف برای صادرکنندگان به خصوص برای شرکت در نمایشگاه‌های خارج از کشور؛
- همکاری ضعیف رایزنان بازرگانی و دفاتر نمایندگی ج.ا.ایران در کشورهای هدف

صادراتی با تجار و فعالان اقتصادی استان؛

- مشکلات اخذ کد IR دامپزشکی برای صادرکنندگان محصولات لبنی به کشورهای هدف، به خصوص کشورهای عضو اتحادیه اقتصادی اورآسیا؛
 - افزایش هزینه‌های مربوط به حمل‌ونقل و لجستیک به دلیل توقف طولانی کامیون‌ها در مبادی ورودی و خروجی کشور و علی‌الخصوص مرز بازرگان جهت خروج از کشور و مشکل برگشت خالی کامیون‌ها که باعث افزایش قیمت تمام‌شده کالا و کاهش رقابت‌پذیری کالاهای ایرانی می‌شود.
- اهم اقدامات مورد نیاز برای رسیدن به اهداف کمی و کیفی توسعه صادرات استان عبارتند از:
- برگزاری نشست تخصصی میزهای کشوری و کالایی استان با حضور مدیران دستگاه‌های اجرایی، تجار و بازرگانان مرتبط جهت تسهیل فرآیند صادرات و رفع موانع و مشکلات؛
 - برگزاری نشست تخصصی و جلسات کارشناسی بررسی راهکارهای توسعه تجارت با کشورهای اوراسیا با محوریت موافقت‌نامه تجارت آزاد ایران با کشورهای این اتحادیه اقتصادی؛
 - برگزاری وبینار و نشست با سفرا و رایزنان بازرگانی؛
 - برگزاری نشست و بررسی راهکارهای افزایش سرمایه‌گذاری خارجی با محوریت توسعه صادرات و تکمیل زنجیره ارزش محصولات دارای پتانسیل استان با حضور دستگاه‌های متولی استان؛
 - اخذ گزارش تخصصی از دبیران میزهای کشوری، کالایی و اوراسیا و شناسایی مسائل و مشکلات مربوطه؛
 - بازدید از گلوگاه‌های صادراتی استان جهت احصاء مشکلات و چالش‌ها؛
 - رصد و تحلیل مداوم آمار صادرات و واردات؛

- شناسایی موانع صادراتی و طرح آن در جلسه کارگروه توسعه صادرات استان و پایش تجارت خارجی و پیگیری مصوبات آن جهت تسهیل امور و رفع موانع و مشکلات از طریق احصاء مشکلات از صورتجلسات میزهای کشوری و کالایی و صورتجلسات کمیسیون صادرات اتاق بازرگانی و جلسات مرتبط؛
- برپایی نمایشگاه‌ها و همایش‌های تخصصی جهت حضور در بازار اوراسیا؛
- تشویق و تسهیل بنگاه به دریافت تسهیلات صادراتی بر اساس شیوه‌نامه ارایه شده از طرف سازمان توسعه تجارت ایران؛
- پیگیری مسائل و مشکلات صادرکنندگان در ارتباط با خوشه‌ها و کنسرسیوم‌های صادراتی؛
- سامان‌دهی آموزش‌های اتاق بازرگانی و برگزاری کارگاه‌های آموزشی با محوریت تربیت متخصصان تجارت خارجی و توسعه شرکت‌های مدیریت صادرات؛
- شناسایی جهت تشکیل خوشه جدید برای کالاهای مزیت‌دار صادراتی؛
- اطلاع‌رسانی گسترده در خصوص برگزاری رویدادها و نمایشگاه‌های بین‌المللی به تجار و بازرگانان و تشکلهای خصوص و دولتی استان؛
- انعکاس فرصت‌های به وجود آمده در منطقه و سطح بین‌المللی جهت بهره‌مندی صادرکنندگان استان؛
- نشست با تولیدکنندگان محصولات صادراتی و سازمان‌های ذی‌ربط، جهت همسوسازی استانداردهای کالاهای مزیت‌دار صادراتی استان با استانداردهای بین‌المللی؛
- شناسایی و برنامه‌ریزی برای توسعه محصولات مزیت‌دار کشاورزی استان؛
- مشاوره و کمک به واحدهای تولیدی برای ارتقاء بسته‌بندی محصولات کشاورزی منطبق با استانداردهای بازارهای هدف صادراتی و برگزاری دوره‌های آموزشی بسته‌بندی محصولات صادراتی؛

- برگزاری نشست با صادرکنندگان منطقه آزاد ارس.
- با عنایت به موارد فوق و در راستای اجرایی نمودن اسناد بالادستی جهت پیشرفت و بهبود تجارت خارجی استان موارد ذیل پیشنهاد می‌گردد:
- اجرای دقیق سیاست‌های ابلاغی؛
- ارائه تسهیلات بیشتر به صادرات جهت حمایت از صادرات غیرنفتی؛
- دقت در ترخیص کالاهای وارداتی و اخذ حقوق حقه دولت؛
- برخورد قانونی با مقوله قاچاق کالاهای خارجی؛
- کاهش موانع صادراتی از جمله ایجاد محدودیت و مجوزهای متعدد؛
- ثبات و یکسان سازی نرخ ارز؛
- تدوین سیاست‌های کلان اقتصادی منطبق با سیاست‌های توسعه صادرات؛
- ثبات در مقررات صادرات و واردات و حذف مقررات زائد و موازی؛
- بهبود مستمر فضای کسب و کار و تسهیل تجاری؛
- برقراری حمایت‌ها و مشوق‌های صادراتی؛
- رفع مشکلات مربوط به نقل و انتقال ارز؛
- توسعه زیرساخت‌های صادراتی از جمله تجهیزات گمرکات، تجهیز ناوگان حمل بار، توسعه پایانه‌های صادراتی، ایجاد مراکز تجاری در کشورهای هدف؛
- استفاده از ظرفیت‌ها و فرصت‌های به وجود آمده از توافقات منطقه‌ای و بین‌المللی جهت توسعه صادرات؛
- تقویت تعاملات همکاری و دیپلماسی تجاری با کشورهای همسایه و تقویت رایزنان بازرگانی و دفاتر نمایندگی ج.ا.ایران در قالب تیم‌های تخصصی مختلف در کشورهای هدف صادراتی و انجام اقدامات دیپلماتیک جهت حضور نمایندگان بخش خصوصی (اتاق‌های بازرگانی) در کنار رایزنان بازرگانی؛
- اجرای دقیق دستورالعمل سامان‌دهی مبادی مرزی و قانون مدیریت واحد

- (کاهش تعداد مراکز تصمیم‌گیری تجاری) در پایانه‌های مرزی استان جهت تسهیل در تصمیم‌سازی و گردش کار انجام تشریفات تجاری؛
- بازبینی، پالایش و حذف مجوزها و بخشنامه‌های غیرضروری و تدوین مشوق‌های استانی برای صادرکنندگان؛
 - تقویت و نوسازی ناوگان سیستم حمل‌ونقل و لجستیک استان جهت کاهش هزینه‌های مبادله‌ای؛
 - گسترش استفاده از فناوری‌های نوین، حمایت از واحدهای تحقیق و توسعه و بهره‌گیری از ظرفیت شرکت‌های دانش‌بنیان در حوزه صادرات جهت تکمیل زنجیره ارزش و جلوگیری از صادرات مواد با ارزش افزوده پائین؛
 - حل مشکل صادرکنندگان در خصوص نحوه بازگشت ارز حاصل از صادرات؛
 - تعریف و یا بازنگری تعرفه ترجیحی با کشورهای همسایه در قالب تفاهم‌نامه‌های فی‌مابین جهت تقویت تجارت خارجی و تلاش در جهت رفع موانع غیرتعرفه‌ای؛
 - تشکیل جلسات با فعالان اقتصادی هر بخش در میزهای مربوطه بصورت مستمر و احصاء موانع و مشکلات و ارائه راهکارهای لازم؛
 - ایجاد هماهنگی بین‌دستگاهی در رویه صادرات جهت جلوگیری از اعمال سلیقه‌ای مقررات توسط دستگاه‌های مرتبط؛
 - عودت به موقع مالیات بر ارزش افزوده از طرف اداره کل امور مالیاتی استان.

فصل یازدهم در سال ۱۴۰۱ ارزش سهام معامله شده تالار منطقه‌ای آذربایجان شرقی با ۷.۵ درصد افزایش به ۲۲۰۱۳۱ میلیارد ریال و حجم سهام معامله شده با ۴۵.۱ درصد افزایش به ۲۰۶۹۱ میلیون سهم رسیده است. در این سال تعداد سهام شرکت‌های موتوژن، پمپ‌سازی ایران، آهنگری تراکتورسازی ایران، ریخته‌گری تراکتورسازی ایران، موتورسازان تراکتورسازی ایران، صنایع خاک چینی ایران، سرمایه‌گذاری توسعه آذربایجان، پالایش نفت تبریز، شیر پگاه آذربایجان شرقی، داروسازی شهید قاضی و کلرپارس افزایش داشته که ناشی از افزایش سرمایه این شرکت‌ها می‌باشد. در سال ۱۴۰۱ ارزش شرکت‌های چرخشگر (۳۵۱ درصد)، بنیان دیزل (۲۲۳ درصد)، سرمایه‌گذاری مسکن شمال‌غر (۱۸۰ درصد)، تراکتور سازی ایران (۱۵۹ درصد)، ریخته‌گری تراکتورسازی ایران (۱۴۸ درصد)، موتورسازان تراکتورسازی ایران (۱۲۹ درصد)، سیمان صوفیان (۹۸ درصد)، آذریت (۷۴ درصد) و شهرسازی و خانه‌سازی باغمیشه (۵۴ درصد) در بازار سرمایه نسبت به سال ۱۴۰۰ افزایش داشته است.	۱) اقتصاد ملی
	۲) محصول ناخالص داخلی
	۳) کشاورزی
	۴) صنعت و معدن
	۵) ساختمان و مسکن
	۶) خدمات
	۷) حمل و نقل
	۸) انرژی
	۹) سرمایه‌گذاری خارجی
	۱۰) تجارت خارجی
	۱۱) بازار سرمایه
	۱۲) صنعت بیمه
	۱۳) بازار پول و اعتبار
	۱۴) نرخ تورم
	۱۵) وضعیت مالی و بودجه
	۱۶) نظام مالیاتی
	۱۷) بازار کار
	۱۸) فضای کسب‌وکار
	۱۹) درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد

۱۱. بازار سرمایه استان

بازار سرمایه می‌تواند نقش مهمی در تأمین مالی فعالیت‌های بنگاه‌های اقتصادی و بودجه دولت ایفا نماید لذا تأمین مالی غیرتورمی بنگاه‌ها و بودجه دولت از بازار سرمایه برای ایجاد تحرک در اقتصاد و خروج غیرتورمی از رکود یکی از نیازهای مهم اقتصاد کشور است.

۱۱-۱. سیاست‌های اقتصادی بازار سرمایه و جهت‌گیری‌های استان

رشد غیرتورمی بلندمدت اقتصادی و افزایش تولید و اشتغال، نیازمند تجهیز منابع مالی و تخصیص بهینه آن‌ها در اقتصاد ملی است و این مهم با کمک بازارهای مالی سازمان یافته و متشکل و کارآمد که در آن تنوع ابزارهای مالی و شفافیت اطلاعات وجود دارد، میسر خواهد بود.

از جمله اقدامات مهم صورت گرفته در بازار سرمایه در سال ۱۴۰۱، پیگیری سقف‌گذاری نرخ سوخت و خوراک صنایع، نمایش عمق مظنه برای همه سهامداران، افزایش دامنه نوسان به ۱۴ درصد، راه‌اندازی سامانه توثیق الکترونیکی و مکانیزه سهام (ستاره) و صدور مجوز فعالیت نخستین صندوق املاک و مستغلات کشور بوده که سازمان بورس و اوراق بهادار تهران موفق به اجرای آن شده است.

اصلاح اساسنامه صندوق دارایکم و پالایشی یکم، الزام همه ناشران به پرداخت سود از طریق سجام، پیگیری کاهش مالیات بردرآمد شرکت‌های تولیدی از ۲۵ درصد به ۲۰ درصد در بودجه ۱۴۰۱، ارتقاء سامانه‌های هوشمند نظارتی بازار سرمایه و جهش در تعداد صدور مجوز نهادهای مالی از دیگر اقدامات اساسی سازمان بورس و اوراق بهادار تهران در راستای توسعه و عملکرد بهتر بازار سرمایه در سال ۱۴۰۱ می‌باشد.

همچنین از دیگر اقدامات مهم و اساسی نهاد ناظر بر بازار سرمایه کشور در این سال، راه‌اندازی صندوق‌های تضمین اصل سرمایه، پیگیری واریز سودهای رسوب کرده سال‌های گذشته به سهامداران، عرضه خودرو در بورس کالا، پرداخت یک‌جای سود

سهام عدالت سال ۱۳۹۹، افشای یکجای صورت‌های مالی سازمان و شرکت‌های زیرمجموعه برای نخستین بار، اعطای پاداش به سوت‌زنان تخلف در بازار سرمایه، تسهیل پذیرش شرکت‌های دانش‌بنیان در بورس و فرابورس و حذف حجم مبنای نمادهای دارای صف خرید و فروش در فرابورس بوده است.

ایجاد سامانه یکپارچه صدور مجوز نهادهای مالی، پذیرش نخستین معدن طلای بازار سرمایه، تصویب دستورالعمل گواهی صرفه‌جویی انرژی، راه‌اندازی اداره میز صنعت و رتبه‌بندی ناشران و اصلاح اساسنامه شرکت‌های سرمایه‌گذاری استانی و انجام مقدمات ترتیبات مجامع آن‌ها، از دیگر اقداماتی است که سازمان بورس و اوراق بهادار موفق به اجرای آنها در سال ۱۴۰۱ شده است.

همچنین کاهش ۸۰ درصدی مالیات نقل و انتقال سهام، عرضه باشگاه‌های استقلال و پرسپولیس در بازار سرمایه، تشکیل کمیته بازار سرمایه برای انتقال دغدغه‌های فعالان بازار به مجلس، بیمه پرتفوی سهامداران خرد (سهامیار)، اعطای نخستین مجوز موافقت اصولی صندوق بخشی و ابلاغ آیین‌نامه حاکمیت شرکتی از دیگر اقدامات در جهت تسهیل خرید و فروش سهام و افزایش رونق بازار سرمایه کشور می‌باشد.

بورس منطقه‌ای آذربایجان شرقی نیز در راستای آگاه‌سازی سهام‌داران و واحدهای تولیدی متقاضی حضور در بازار سرمایه، ۶۷۸۰ نفر ساعت در سال ۱۴۰۱ آموزش برگزار نموده که نسبت به سال ۱۴۰۰، ۲۴.۷ درصد کاهش داشته است. تعداد دفاتر جدید کارگزاری ایجاد شده در سال ۱۴۰۱ برابر با ۷ دفتر می‌باشد.

جدول ۶۹. عملکرد بورس منطقه‌ای آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	سال ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۱	درصد رشد
آموزش (نفر ساعت)	۹۰۰۰	۶۷۸۰	-۲۴.۷
بازرسی از دفاتر	۸۰	۶۴	-۲۰
افتتاح نقاط دسترسی جدید	۲۳	۷	-۷۳.۱

مأخذ: بورس منطقه‌ای استان آذربایجان شرقی

۱۱-۲. بررسی وضعیت تحولات بازار سرمایه

بازار سرمایه در سال ۱۴۰۱ فراز و فرودهای زیادی داشت. در ماه‌های ابتدایی سال ۱۴۰۱ روند بورس صعودی بود و برخی از کارشناسان و فعالان بازار پیش‌بینی رکورد شکنی شاخص را می‌کردند، اما در ادامه سال اتفاقات دیگری افتاد که بر خلاف پیش‌بینی بود. مشخص بود که در سال ۱۴۰۱ بورس یکی از محرک‌های خود که قیمت دلار بود را به محرک دیگری به نام انتظارات تورمی واگذار خواهد کرد. پیش‌بینی‌ها به گونه‌ای بود که برخی سال ۱۴۰۱ را سال جبران ضرر در بورس نام‌گذاری کردند. در این بازار بسیاری از صنایع به کف‌های حمایتی خود رسیده و کف‌سازی خوبی در بازار انجام شد.

بازار سرمایه در سال ۱۴۰۰ دارای یک حباب منفی بود. اما در ابتدای سال ۱۴۰۱ بازار جهش خوبی را تجربه کرد و عمده این مسئله به دو خبر باز می‌گشت که یک خبر مربوط به خودرویی‌ها بود و خبر بعدی هم مربوط به انتظارات تورمی مردم. مردم و فعالان بازار سرمایه احساس می‌کردند که قیمت سهام به جایی رسیده است که دیگر بازار توانایی دیدن این اعداد را ندارد و قرار است قیمت‌های بالاتری را به خود ببیند. پیش‌بینی برخی از کارشناسان تا میانه امسال هم به این سمت و سو بود که با توجه به شرایط کلی بازار سهام و گزارش‌های شرکت‌های بورسی چشم‌انداز مثبتی برای بازار سهام تا پایان سال جاری پیش‌بینی می‌شود و شاخص کل بورس حتی در پایان سال وضعیت بهتری نسبت به دوره ابتدایی سال خواهد داشت. کارشناسان به موضوع اثر نرخ ارز بر بازار سرمایه اشاره می‌کردند، آن‌ها معتقد بودند هر چقدر دلار نیمایی به دلار آزاد نزدیک‌تر شود با توجه به اینکه روی سودآوری اکثر شرکت‌ها تأثیر مستقیم دارد، می‌تواند باعث افزایش سودآوری شرکت‌ها، بهبود وضعیت آن‌ها و افزایش تقاضا شود.

هرچند بورس در اسفند سال ۱۴۰۱ عملکرد خوبی را به ثبت رساند، لیکن در مجموع طی سال ۱۴۰۱ نتوانست اعتماد سرمایه‌گذاران را جلب نماید. بازدهی ۳۳ درصدی بورس تا تاریخ ۲۰ اسفندماه به نسبت سایر بازارهای سرمایه‌گذاری در سالی که گذشت به مراتب کمتر بوده و نتوانسته بازدهی درخوری نصیب سرمایه‌گذاران نماید.

۳-۱۱. وضعیت شاخص‌های بازار سرمایه

در سال ۱۴۰۱ شاخص کل با ۴۳.۴ درصد افزایش به ۱۹۶۰۴۵۷.۴ واحد رسیده است و بازدهی مثبت سرمایه‌گذاری در بورس را نشان می‌دهد. در این سال شاخص صنعت با ۴۸.۱ درصد افزایش دارای ۱۸۶۷۴۰۰ واحد و شاخص مالی با ۱۵.۷ درصد افزایش دارای ۱۷۰۶۲۸۰ واحد بوده‌اند. بنابراین در سال ۱۴۰۱، بخش صنعت و بخش مالی دارای بازده مثبت بوده‌اند. افزایش تقاضا برای محصولات پتروشیمی، فلزات اساسی، مواد معدنی در بازار جهانی و رونق در بخش صنعت پس از گذار از محدودیت‌های کرونایی می‌تواند یکی از عوامل مؤثر در بازده مثبت صنعت در سال ۱۴۰۱ باشد.

جدول ۷۰. شاخص‌های بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	سال ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۰	درصد رشد
شاخص کل ^{۱۸}	۱۳۶۷۲۵۰.۳	۱۹۶۰۴۵۷.۴	۴۳.۴
شاخص صنعت ^{۱۹}	۱۲۶۰۸۹۰	۱۸۶۷۴۰۰	۴۸.۱
شاخص مالی ^{۲۰}	۱۴۷۴۹۴۰	۱۷۰۶۲۸۰	۱۵.۷

مأخذ: بورس منطقه‌ای استان آذربایجان شرقی

در سال ۱۴۰۱ ارزش سهام معامله شده تالار منطقه‌ای آذربایجان شرقی با ۷.۵ درصد افزایش به ۲۲۰۱۳۱ میلیارد ریال و حجم سهام معامله شده با ۴۵.۱ درصد افزایش به

۱۸. شاخص کل که به آن شاخص قیمت و بازده نقدی هم می‌گویند، بیانگر سطح عمومی قیمت و سود سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس است، به بیان ساده‌تر، تغییرات شاخص کل در واقع بیانگر میانگین بازدهی سرمایه‌گذاران در بورس است. بنابراین افزایش شاخص کل، لزوماً به معنای سودآوری سهام همه شرکت‌های حاضر در بورس نیست، همان‌طور که کاهش شاخص کل نیز لزوماً به معنای ضرردهی سهام همه شرکت‌ها در بورس نیست، زیرا همان‌گونه که گفته شد، شاخص کل، بیانگر میانگین بازدهی بورس است.

۱۹. به‌صورت کلی تمامی شرکت‌های بورسی در دو بخش صنعتی و مالی تقسیم می‌شوند. در بخش صنعتی شرکت‌های تولیدی و صنعتی نظیر مخابرات، خودروسازی، سیمان، پتروشیمی و ... قرار دارند. شاخص صنعت نشان‌دهنده میانگین تغییرات قیمت سهام شرکت‌های فعال در بخش صنعت می‌باشد.

۲۰. به‌صورت کلی تمامی شرکت‌های بورسی در دو بخش صنعتی و مالی تقسیم می‌شوند. در بخش مالی بانک‌ها، شرکت‌های سرمایه‌گذاری، بیمه و ... حضور دارند. شاخص مالی نشان‌دهنده میانگین تغییرات قیمت سهام شرکت‌های فعال در بخش مالی می‌باشد.

۲۰۶۹۱ میلیون سهم رسیده است.

جدول ۷۱. آمار داد و ستد بورس منطقه‌ای آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱

عنوان	سال ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۱	درصد رشد
ارزش سهام معامله شده (میلیارد ریال)	۲۰۴۷۹۲	۲۲۰۱۳۱	۷.۵
حجم سهام معامله شده (میلیون سهم)	۱۴۲۶۰	۲۰۶۹۱	۴۵.۱
تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده ^{۲۱}	-	-	-

مأخذ: بورس منطقه‌ای استان آذربایجان شرقی

در این سال تعداد سهام شرکت‌های موتورن، پمپ‌سازی ایران، آهنگری تراکتورسازی ایران، ریخته‌گری تراکتورسازی ایران، موتورسازان تراکتورسازی ایران، صنایع خاک چینی ایران، سرمایه‌گذاری توسعه آذربایجان، پالایش نفت تبریز، شیر پگاه آذربایجان شرقی، داروسازی شهید قاضی و کلرپارس افزایش داشته که ناشی از افزایش سرمایه این شرکت‌ها می‌باشد.

در سال ۱۴۰۱ ارزش شرکت‌های چرخشگر (۳۵۱ درصد)، بنیان دیزل (۲۲۳ درصد)، سرمایه‌گذاری مسکن شمال‌غر (۱۸۰ درصد)، تراکتور سازی ایران (۱۵۹ درصد)، ریخته‌گری تراکتورسازی ایران (۱۴۸ درصد)، موتورسازان تراکتورسازی ایران (۱۲۹ درصد)، سیمان صوفیان (۹۸ درصد)، آذریت (۷۴ درصد) و شهرسازی و خانه‌سازی باغمیشه (۵۴ درصد) در بازار سرمایه نسبت به سال ۱۴۰۰ افزایش داشته است.

۲۱. کد معاملاتی، شناسه مشتری جهت انجام معامله اوراق بهادار در سامانه معاملات است. این شناسه به صورت حروف، عدد و یا ترکیبی از هر دو می‌باشد. آمار مربوط به کدهای معامله شده از تاریخ ۱۳۹۸/۰۴/۲۹ به دلیل تغییرات سیستمی، قابل تهیه نمی‌باشد.

جدول ۷۲. شرکت های فعال استان آذربایجان شرقی در بورس براساس تعداد سهام طی سال های ۱۴۰۰-۱۴۰۱

درصد رشد	تعداد سهام (میلیون سهم)		بورس / فرا بورس	نماد	عنوان
	سال ۱۴۰۱	سال ۱۴۰۰			
۰	۳۲۰۰	۳۲۰۰	بورس	تايرا	تراکتورسازی ایران
۲۰۰۰	۱۴۲۸۸.۴	۶۸۰۰.۴	بورس	بموتو	موتوژن
۷۴.۶	۱۱۰۰	۶۳۰	بورس	تپمپی	پمپ سازی ایران
۳۸.۱	۱۹۹۱۸.۶۰۷	۱۴۴۱۸.۶۰۷	بورس	خاهن	آهنگری تراکتورسازی ایران
۰	۱۸۲۶	۱۸۲۶	بورس	ختراک	ریخته گری تراکتورسازی ایران
۰	۹۵۲.۰۹۵	۹۵۲.۰۹۴	بورس	خچرخش	چرخشگر
۱۱۰	۳۰۰۰	۱۴۲۸.۸۴	بورس	خمتور	موتورسازان تراکتورسازی ایران
۰	۳۲۰۴	۳۲۰۴	بورس	دزهرای	شرکت داروسازی زهرای
۰	۱۱۰۰	۱۱۰۰	بورس	سصوفی	سیمان صوفیان
۰	۱۵۹	۱۵۹	بورس	غاذر	کشت و صنعت پیادر
۱۳۳.۳	۳۵۰۰	۱۵۰۰	بورس	کخاک	صنایع خاک چینی ایران
۷۹۴.۵	۱۷۸۹	۲۰۰	بورس	وآذر	سرمایه گذاری توسعه آذربایجان
۲۹۰۰	۳۰۰۰۰	۱۰۰۰	بورس	شبریز	پالایش نفت تبریز
۰	۲۰۴۴۷۷.۸۶۵	۲۰۴۴۷۷.۸	بورس	وساشرقی	سرمایه گذاری آذربایجان شرقی
۰	۵۱	۵۱	فرا بورس	ختراک	ماشین آلات صنعتی تراکتورسازی
۰	۲۲۸	۲۲۸	فرا بورس	ساذری	آذريت
۰	۱۳۲۰	۱۳۲۰	فرا بورس	ثباغ	شهرسازی و خانه سازی باغمیشه
۰	۱۲۰۰	۱۲۰۰	فرا بورس	ثغرب	سرمایه گذاری مسکن شمال غرب
۴۵	۲۹۰	۲۰۰	فرا بورس	غپآذر	شیر پگاه آذربایجان شرقی
۱۰۰	۱۷۰۰	۸۵۰	فرا بورس	دقاضی	داروسازی شهید قاضی
۱۰۰	۶۵۵	۳۲۷.۵	فرا بورس	کلر	کلر پارس
۰	۹۸۵۱.۹۹۷	۹۸۵۱.۹۹۷	فرا بورس	خبینان	بنیان دیزل
۰	۲۴۰۰	۲۴۰۰	فرا بورس	ددانا	داروسازی دانا
-	۳۰۶۲۱۰.۹۶۴	۲۵۱۲۰۵.۳۰۳	-	-	جمع

مأخذ: بورس منطقه ای استان آذربایجان شرقی

جدول ۷۳. شرکت‌های فعال استان آذربایجان شرقی در بورس براساس آخرین قیمت سهام و ارزش بازار طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱

درصد رشد	ارزش بازار (میلیارد ریال)		درصد رشد	آخرین قیمت (ریال)		عنوان
	سال ۱۴۰۱	سال ۱۴۰۰		سال ۱۴۰۱	سال ۱۴۰۰	
۱۵۹	۱۱۹۹۶۸	۴۶۲۴۰	۱۵۹	۳۷۴۹۰	۱۴۴۵۰	تراکتورسازی ایران
۱	۵۰۳۲۴	۴۹۶۶۹	-۹۵	۳۵۲۲	۷۳۰۰۰	موتوژن
۶۶	۲۸۹۵۲	۱۷۴۰۷	-۵	۲۶۳۲۰	۲۷۶۳۰	پمپ سازی ایران
۲۰	۸۶۶۶۶	۷۲۱۹۴	-۱۳	۴۳۵۱	۵۰۰۷	آهن‌گری تراکتورسازی ایران
-۷۹	۲۰۷۳	۱۰۰۴۳	۱۴۸	۱۳۶۲۰	۵۵۰۰	ریخته‌گری تراکتورسازی ایران
۳۵۱	۲۴۷۴۵	۵۴۸۴	۳۵۱	۲۵۹۹۰	۵۷۶۰	چرخشگر
۳۸۰	۲۵۱۴۰	۵۲۳۸	۱۲۹	۸۳۸۰	۳۶۶۶	موتورسازان تراکتورسازی ایران
۴۵	۱۸۱۶۷	۱۲۵۶۰	۴۵	۵۶۷۰	۳۹۲۰	شرکت داروسازی زهراوی
۹۸	۳۴۹۸۰	۱۷۶۷۷	۹۸	۳۱۸۰۰	۱۶۰۷۰	سیمان صوفیان
۱۲	۶۱۸۸	۵۵۳۲	۱۲	۳۸۹۲۰	۳۴۷۹۰	کشت و صنعت پیادر
۲۰۰	۵۷۹۶۰	۱۹۲۹۰	۲۹	۱۶۵۶۰	۱۲۸۶۰	صنایع خاک چینی ایران
۳۸	۱۶۷۴۵	۱۲۱۴۰	-۸۵	۹۳۶۰	۶۰۷۰۰	سرمایه‌گذاری توسعه آذربایجان
۱۱۹۹	۴۹۲۳۰۰	۳۷۹۰۰	-۵۷	۱۶۴۱۰	۳۷۹۰۰	پالایش نفت تبریز
۰	۸۷۷۲۱	۸۷۷۲۱	۰	۴۲۹	۴۲۹	سرمایه‌گذاری آذربایجان شرقی
۰	۹۲	۹۲	۰	۱۸۰۳	۱۸۰۳	ماشین‌آلات صنعتی تراکتورسازی
۷۴	۲۰۲۵	۱۱۶۰	۷۴	۸۸۸۰	۵۰۹۰	آذریت
۵۴	۱۴۹۲۹	۹۶۸۹	۵۴	۱۱۳۱۰	۷۳۴۰	شهرسازی و خانه‌سازی باغمیشه
۱۸۰	۹۷۹۲	۳۴۹۹	۱۸۰	۸۱۶۰	۲۹۱۶	سرمایه‌گذاری مسکن شمال غرب
۵۳	۹۸۴۶	۶۴۵۰	۵	۳۳۹۵۰	۳۲۲۵۰	شیر پگاه آذربایجان شرقی
۶۰	۳۳۰۱۴	۲۰۶۹۷	-۲۰	۱۹۴۲۰	۲۴۳۵۰	داروسازی شهید قاضی
۳۶	۳۷۴۶۶	۲۷۵۹۲	-۳۲	۵۷۲۰۰	۸۴۲۵۰	کلر پارس
۲۲۳	۸۲۸۵۵	۲۵۶۴۵	۲۲۳	۸۴۱۰	۲۶۰۳	بنیان دیزل
-	۸۶۵۲۰	۰	-	۳۶۰۵۰	۰	داروسازی دانا
-	۱۳۵۱۲۶۴	۴۹۳۹۲۰	-	-	-	جمع

مأخذ: بورس منطقه‌ای استان آذربایجان شرقی

۱۱-۴. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

شاخص کل بورس در سال ۱۴۰۱ کار خود را از تراز ۱۳۶۷۲۵۰.۳ واحدی آغاز کرد و در پایان سال در عدد ۱۹۶۰۴۵۷.۴ و با ثبت ۴۳.۴ درصد بازدهی به کار خود پایان داد. بورس تهران ۴ فصل متفاوت را در سال ۱۴۰۱ تجربه کرد. در ابتدای بهار شروع خوبی داشت اما در تابستان شاهد ریزش بازار بودیم. پائیز و زمستان بورس نیز با گرمی و رونق مواجه بود. شاخص کل بورس در حالی که در ابتدای سال در کانال یک میلیون و سیصد هزار واحد قرار داشت، سال ۱۴۰۱ را در محدوده یک میلیون و ۹۰۰ هزار واحد به پایان برد. اما سال ۱۴۰۱ سالی پر فراز و نشیب بود و روند شاخص کل در نیمه اول سال نزولی و در نیمه دوم صعودی بود. بهار فصل صعود شاخص بورس بود. در آخرین روز معاملاتی این فصل در ۳۱ خرداد ماه شاخص کل بورس در رقم یک میلیون و ۵۳۹ هزار واحد قرار داشت تا بازدهی بورس در فصل بهار منفی ۱۲.۶ درصد باشد و شاخص هم‌وزن نیز به سطح ۴۲۳ هزار واحد رسید.

در آخرین روز کاری شهریور شاخص کل بورس در رقم یک میلیون و ۳۵۵ هزار واحد قرار گرفت تا بازدهی فصل تابستان منفی ۱۱.۹ درصد شود. شاخص هم‌وزن نیز در سطح ۳۹۵ هزار و ۶۷۷ واحد قرار داشت.

در آخرین فصل سال شاخص کل بورس در آخرین روز کاری به سطح یک میلیون و ۹۶۰ هزار واحد رسید تا بازدهی فصل زمستان مثبت ۳۱ درصد شود.

در کنار شاخص کل، بررسی شاخص هم‌وزن میزان بهتر و واقعی‌تری از بازدهی این بازار برای سرمایه‌گذاران را نشان می‌دهد. شاخص هم‌وزن هم طی ۶ ماه از سال ۱۴۰۱ افزایشی بود و یک ماه بدون تغییر ماند و در ۵ ماه دیگر روند کاهشی داشت. عمده‌ترین صعود ماهانه شاخص هم‌وزن با ۲۳ درصد در اسفند ماه ثبت شد و عمده‌ترین افت نیز با ۹ درصد مربوط به بهمن ماه بود. در سال ۱۴۰۱ در مجموع ۱،۱۲۳ هزار میلیارد تومان معامله خرد در بازار سرمایه انجام شد. ارزش سهام معامله شده در تالار منطقه‌ای آذربایجان شرقی با ۷.۵ درصد افزایش به ۲۲۰۱۳۱ میلیارد ریال و حجم سهام معامله شده

با ۴۵.۱ درصد افزایش به ۲۰۶۹۱ میلیون سهم رسیده است.

شناخت دقیق ابزارهای آماده استفاده در شرایط فعلی، با توجه به ظرفیت‌های موجود در بازار سرمایه و بورس کالا برای تامین مالی آن طور که باید و شاید تا به حال بهره‌برداری شایسته از آن‌ها به عمل نیامده است. اهمیت روزافزون بازار سرمایه در نظام تأمین مالی، لزوم ایجاد زیرساخت‌های مناسب جهت تشویق سرمایه‌گذاران را بیش از پیش نمایان می‌سازد. بنابراین در راستای توسعه این بخش موارد ذیل پیشنهاد می‌گردد:

- افزایش اختیارات بورس منطقه‌ای استان بر مدیریت و نظارت مستقیم خدمت‌رسانی شرکت‌های تحت نظارت سازمان بورس و اوراق بهادار؛
- تفویض اختیار به بورس منطقه‌ای جهت برخورد و ممانعت از تخلفات قانونی، اداری و رفتاری و بررسی رسمی و مؤثر شکایات واصله از کارگزاران و نظارت و بازرسی فعالیت دفاتر، تالارهای اختصاصی، شعب و نمایندگی شرکت‌های کارگزاری حوزه استان براساس دستورالعمل‌های مربوطه؛
- تسهیل مسیر ورود شرکت‌ها به بازار سرمایه؛
- نظارت بیشتر بر بازار سرمایه برای جلوگیری از رشد حبابی قیمت سهام شرکت‌ها به منظور جلوگیری از ضررهای احتمالی سهام‌داران؛
- فرهنگ‌سازی، آموزش و توسعه مفاهیم بازارهای سرمایه؛
- تسهیل شرایط ورود سرمایه‌گذاران خارجی به بورس؛
- نظارت استانی بر انتشار اوراق بهادار و جلوگیری از انتشار بی‌ضابطه اوراق به منظور نظارت بر شفافیت انتشار اوراق بهادار و جلوگیری از تضییع حقوق سرمایه‌گذاران استانی.

فصل دوازدهم حق بیمه تولیدی شرکت‌های بیمه استان بیش از ۶۴ هزار میلیارد ریال می‌باشد که با رشد ۵۴.۱ درصدی نسبت به سال قبل دارای سهم ۳.۶۵ درصدی از حق بیمه تولیدی کشور و رتبه ششم را دارا می‌باشد. در حق بیمه تولیدی، چهار رشته بیمه‌ای: ثالث و حوادث راننده، بدنه، عمر و مسئولیت در مجموع سهم عمده ۹۲ درصدی از پورتفوی را داشته‌اند و ۸ درصد سهم سایر رشته‌های بیمه‌ای می‌باشد. خسارت پرداختی شرکت‌های بیمه استان نزدیک به ۳۶ هزار میلیارد ریال می‌باشد که با رشد ۵۷ درصدی نسبت به سال قبل دارای سهم ۳.۵۳ درصدی از خسارت پرداختی کشور و رتبه ششم را دارا می‌باشد. ۲ رشته بیمه‌ای شامل ثالث و حوادث راننده و بدنه در مجموع سهم عمده ۸۰ درصدی از خسارت را به خود اختصاص داده‌اند و ۲۰ درصد سهم سایر رشته‌های بیمه‌ای از خسارت می‌باشد. ضریب نفوذ بیمه سال ۱۴۰۱ در این استان ۱.۹۷ درصد می‌باشد که ۰.۱۵ درصد بیشتر از میانگین ضریب نفوذ کشور (۱.۸۲ درصد) است و این استان از این لحاظ در رتبه ۱۰ کشوری می‌باشد. حق بیمه سرانه با ۵۴.۹ درصد رشد از رقم ۱۰.۲ میلیون ریالی سال ۱۴۰۰ به ۱۵.۸ میلیون ریال (رتبه چهاردهم کشور) در سال ۱۴۰۱ رسیده است.	(۱) اقتصاد ملی
	(۲) محصول ناخالص داخلی
	(۳) کشاورزی
	(۴) صنعت و معدن
	(۵) ساختمان و مسکن
	(۶) خدمات
	(۷) حمل و نقل
	(۸) انرژی
	(۹) سرمایه‌گذاری خارجی
	(۱۰) تجارت خارجی
	(۱۱) بازار سرمایه
	(۱۲) صنعت بیمه
	(۱۳) بازار پول و اعتبار
	(۱۴) نرخ تورم
	(۱۵) وضعیت مالی و بودجه
	(۱۶) نظام مالیاتی
	(۱۷) بازار کار
	(۱۸) فضای کسب‌وکار
	(۱۹) درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد

۱۲. صنعت بیمه استان

صنعت بیمه یکی از مهم‌ترین ارکان توسعه اقتصادی کشورها می‌باشد. امروزه بیمه در تسهیل و رونق فعالیت‌های اقتصادی در جامعه نقش اساسی داشته و در اقتصاد و بازار سرمایه یکی از بخش‌های پیشرو و مهم است. در شرایط فعلی، بیمه و بانکداری از ملزومات اقتصاد مدرن بوده و هرگونه فعالیت اقتصادی بدون پشتوانه این دو ناموفق خواهد بود.

۱۲-۱. سیاست‌های اقتصادی صنعت بیمه و جهت‌گیری‌های استان

استان آذربایجان شرقی با وجود موقعیت جغرافیایی و اقتصادی یکی از قطب‌های صنعتی کشور است که دارای ظرفیت و پتانسیل‌های خوب بیمه‌ای در کشور می‌باشد. در این استان تعداد ۲۶ شرکت بیمه به علاوه صندوق تأمین خسارات بدنی در حال خدمت‌رسانی هستند.

جهت اجرای برنامه‌های دولت، محورهای راهبردی و برنامه‌های عملیاتی بیمه مرکزی ج.ا.ایران با هماهنگی وزارت امور اقتصادی و دارایی تدوین گردید که عملکرد اجرای آنها در سال ۱۴۰۱ به شرح جدول ۷۴ می‌باشد.

این استان به واسطه رویکرد تعاملی با تمام حوزه‌ها، مخصوصاً مدیران ارشد استانی، نمایندگان مجلس و صاحبان صنایع و بانک‌ها و ... توانسته است نقش مؤثری در جهت تحقق منویات مقام معظم رهبری در جهت پشتیبانی و حمایت از اقتصاد استان ایفا نماید. شورای هماهنگی بیمه‌های بازرگانی استان به عنوان پل ارتباطی بین صنعت بیمه و دستگاه‌های مرتبط، تعامل بسیار خوبی با دادگستری، نیروی انتظامی، راهنمایی و رانندگی و پزشکی قانونی استان دارد و این تعامل باعث شده اکثر موانع و مشکلات مربوط پیش‌روی این صنعت در استان رفع گردد.

جدول ۷۴. عملکرد اجرای محورهای راهبردی و برنامه های عملیاتی بیمه مرکزی ج.ا.ایران

محور راهبردی	برنامه / پروژه
۱- تسهیل و حمایت از ثروت آفرینی، تولید و تجارت رسمی (با تأکید بر اقتصاد دانش بنیان)	اصلاح آیین نامه سرمایه گذاری مؤسسات بیمه (شماره ۹۷) در انطباق با تحولات بازارها و ابزارهای جدید مالی
	بازطراحی نظام تنظیم گری صنعت بیمه بر اساس تجارب کشورهای پیشرو و آسیب شناسی داخلی
	طراحی محصولات جدید بیمه ای مورد نیاز فعالین اقتصاد دانش بنیان و اقتصاد دیجیتال
	ایجاد نظام بیمه های تکافل در قالب عرضه محصولات جدید بیمه ای و یا تأسیس مؤسسات تخصصی مربوط
	بازنگری و اصلاح آیین نامه بیمه های درمان (شماره ۹۹) جهت اصلاح وضعیت عملکرد آن
۲- تقویت دسترسی و برخورد عادلانه با آحاد مردم	مطالعه نظام های نرخ گذاری و مدیریت ریسک بیمه های درمان گروهی و ارائه پیشنهاد اصلاح موازین نرخ گذاری این بیمه در قالب اصلاح آیین نامه مقررات تعیین حق بیمه انواع رشته های بیمه ای (شماره ۹۴)
	تسهیل فرآیندهای پرداخت خسارت (جبران دقیق، سریع و منصفانه خسارت) با بهره گیری از فناوری های نوین و ...
۳- ارتقاء سلامت اداری و انسداد سازوکارها و گلوگاه های فسادزا	اصلاح آیین نامه توانگری مالی شرکت های بیمه بازرگانی
	تکمیل سامانه نظارت هوشمند (سامانه سنهاپ) و توسعه زیرساخت های مربوط جهت اجرای کامل نظارت سیستمی (فنی و مالی) بر فعالیتهای صنعت بیمه
	مطالعه، طراحی و تدوین چارچوب رقابت در صنعت بیمه با توجه به قانون سیاست های اصل ۴۴
۴- تحریم ناپذیر کردن اقتصاد کشور	ایجاد ظرفیت اتکایی با واگذاری و قبولی از شرکت های بیمه کشورهای همسایه و همسو با ایران
۵- توانمندسازی و توسعه منابع	بازنگری و تسهیل فرآیندهای بررسی احراز صلاحیت کارکنان شرکت های بیمه و اعطای مجوز به متخصصین بیمه ای

۱۲-۲. بررسی وضعیت تحولات صنعت بیمه

زمان صدور مجوزها از طریق الکترونیکی کردن این فرآیند، تأکید بر ارائه مدارک به

صورت الکترونیکی و حذف ارائه مستندات فیزیکی و بررسی طرح‌های بیمه‌ای جدید و افزایش حضور در بازار سرمایه از جمله تحولات عمده این صنعت در سال ۱۴۰۱ بوده است.

این استان در راستای سیاست‌های بیمه‌ای کشور جهت گسترش این صنعت در استان در سال ۱۴۰۱ سیاست‌هایی نظیر توسعه و گسترش فعالیت‌های بیمه‌گری، توجه بیشتر به فروش بیمه‌نامه الکترونیکی و برخط، تسریع در پرداخت خسارت، توسعه و تقویت شبکه فروش بیمه‌نامه، مدیریت هوشمندانه عملیات بیمه‌گری و بهره‌مندی از ظرفیت قانونی برای حفظ حقوق شرکت‌های بیمه‌ای را در دستور کار قرار داده است.

۳-۱۲. بررسی و تحلیل شاخص‌های کلان صنعت بیمه

حق بیمه تولیدی استان در سال ۱۴۰۱ مبلغ ۶۴۳۷۳ میلیارد ریال (۳۶۵ درصد سهم از کشور و رتبه ششم کشوری) بوده که نسبت به رقم سال ۱۴۰۰ حدود ۵۴۰ درصد رشد نشان می‌دهد.

جدول ۷۵. شاخص‌های صنعت بیمه آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

رتبه کشوری	سهم کشوری	درصد رشد	۱۴۰۱	۱۴۰۰	عنوان
۶	۳۶۵	۵۴۰	۶۴۳۷۳	۴۱۷۷۱	حق بیمه تولیدی ^{۲۲} (میلیارد ریال)
۱۴	-	۵۴۰	۱۵۰	۱۰۰	حق بیمه سرانه (میلیون ریال)
۶	۳۵۳	۵۷۰	۳۵۸۹۴	۲۲۸۵۵	خسارت پرداختی ^{۲۳} (میلیارد ریال)
۱۰	-	-۱	۱۰۹	۱۰۹	ضریب نفوذ بیمه ^{۲۴} (درصد)

مأخذ: سالنامه آماری صنعت بیمه کشور در سال ۱۴۰۰ و محاسبات کارشناسی

با بررسی حق بیمه تولیدی در بازار بیمه استان، ۴ رشته بیمه‌ای (ثالث و حوادث

۲۲. منظور از حق بیمه تولیدی، بیمه‌نامه‌هایی است که توسط مؤسسات بیمه صادر شده‌اند.

۲۳. منظور از خسارت پرداختی، خسارت‌هایی است که طی دوره مورد بررسی توسط شرکت‌های بیمه پرداخت شده است.

۲۴. شاخص ضریب نفوذ بیمه از تقسیم حق بیمه تولیدی به تولید ناخالص داخلی به‌دست می‌آید و نشان دهنده تحرک صنعت بیمه در مقایسه با بخش‌های دیگر استان است.

راننده، بدنه، عمر و مسئولیت) در مجموع سهم عمده ۹۲ درصدی از پورتنوی را داشته‌اند و ۸ درصد سهم سایر رشته‌های بیمه‌ای می‌باشد و رشته بیمه اتومبیل قریب به ۷۷ درصد از سهم پورتنوی استان را به خود اختصاص داده است که این افزایش حق بیمه در رشته بیمه اتومبیل نیز بیشتر، به خاطر افزایش نرخ حق بیمه ثالث به لحاظ تاثیر نرخ دیه سال ۱۴۰۱ و همچنین افزایش ارزش خودروهای بیمه‌گذاران بیمه بدنه بوده که رابطه مستقیمی در افزایش پورتنوی رشته بدنه اتومبیل و شخص ثالث را دارد. از سوی دیگر این مبحث در مورد رشته‌های بیمه‌ای آتش‌سوزی به دلیل افزایش ارزش ساختمان، موجودی و اثاثیه بیمه‌گذاران در سال مذکور صادق می‌باشد و تأثیر به‌سزایی دارد.

در همین سال میزان خسارت پرداختی استان مبلغ ۳۵۸۹۴ میلیارد ریال (۳۵۳ درصد سهم کشوری و رتبه ششم کشوری) بوده است که نسبت به مبلغ ۲۲۸۵۵ میلیارد ریالی سال ۱۴۰۰ حدود ۵۷.۱ درصد رشد داشته است.

نمودار ۱۹. روند سهم کشوری حق بیمه و خسارت پرداختی صنعت بیمه استان طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۴۰۱ (درصد)

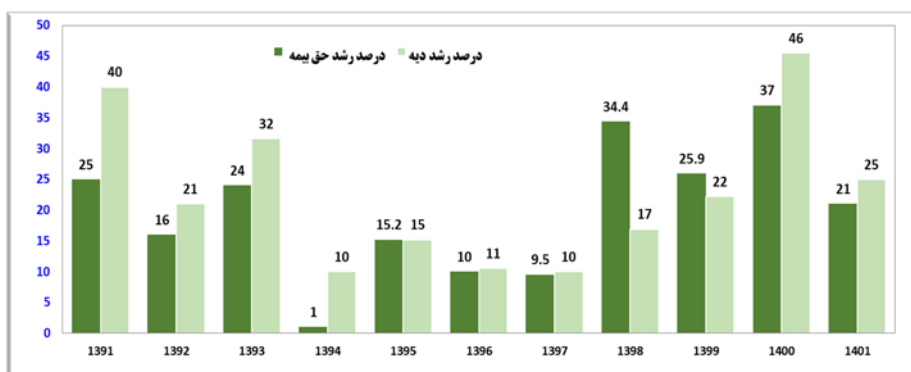

با بررسی خسارت پرداختی در بازار بیمه استان، ۲ رشته بیمه‌ای (ثالث و حوادث راننده و بدنه) در مجموع سهم عمده ۸۰ درصدی از خسارت را به خود اختصاص داده‌اند و ۲۰ درصد سهم سایر رشته‌های بیمه‌ای از خسارت می‌باشد.

■ همانطور که ملاحظه می‌گردد، رشته بیمه شخص ثالث در صنعت بیمه از ضریب خسارت بالایی (حتی بدون احتساب هزینه‌های اداری- عملیاتی شرکت‌های بیمه و کارمزد پرداختی آنها به شبکه فروش) برخوردار بوده و نتیجه عملیات مالی این رشته نیز در صنعت بیمه زیان‌ده می‌باشد که علت اصلی بالا بودن ضریب خسارت رشته شخص ثالث، خسارت‌های پرداختی سنگین به ویژه بابت دیه فوت، جرح و نقص عضو افراد کشته شده یا مصدوم در حوادث رانندگی به موازات افزایش سالانه مبلغ دیه است. لذا بررسی آمار تعداد افراد فوت شده و مصدومین تصادفات رانندگی که متأسفانه در کشور ما از سطح بالایی هم برخوردار است، ضروری به نظر می‌رسد.

■ مقایسه رشد میزان دیه و افزایش مبالغ حق بیمه رشته شخص ثالث، نشان می‌دهد که در سال‌های اخیر (به استثناء سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹) همواره افزایش مبلغ حق بیمه کمتر یا مساوی افزایش مبلغ دیه بوده است.

نمودار ۲۰. درصد رشد سالانه حق بیمه و دیه طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۴۰۱ (درصد)

آمار تعداد متوفیات و مصدومان حوادث رانندگی

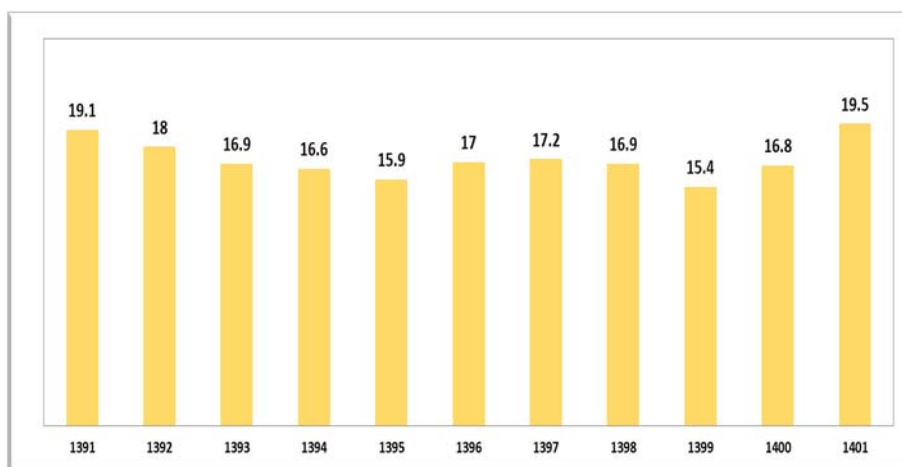
براساس آمارهای منتشره از سوی سازمان پزشکی قانونی کشور، تعداد فوت‌شدگان حوادث رانندگی طی سال‌های ۱۳۹۰ لغایت ۱۳۹۵ مرتباً روند کاهشی داشته (به طور متوسط ۴/۵ درصد کاهش سالانه) و از سال ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۱ به طور کلی روند افزایشی داشته است (با میانگین رشد سالانه ۳/۴ درصد). این در حالی است که تعداد متوفیات حوادث رانندگی در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل، ۱۶/۲ درصد بیشتر شده است. به موازات افزایش ۲۲/۳ درصدی تعداد فوت‌شدگان ناشی از حوادث رانندگی از سال ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۱، خسارت‌های پرداختی شرکت‌های بیمه بابت دیه فوت و یا جرح، افزایش قابل توجهی پیدا کرده و ۴/۳ برابر شده است. این موضوع، اغلب به خاطر پرداخت دیه جرح، نقص عضو و فوت (به موازات افزایش ۳/۲ برابری مبلغ دیه طی سالهای ۱۳۹۵ لغایت ۱۴۰۱) بوده است.

در خصوص تعداد مصدومان حوادث رانندگی طی سالهای ۱۳۹۰ لغایت ۱۴۰۱ شایان ذکر است، علیرغم افت و خیزهای طی دوره، تعداد مصدومان تا سال ۱۳۹۹ به طور کلی از روند نزولی برخوردار بود اما پس از آن همواره صعودی بوده و با ۹۲/۵ هزار نفر افزایش (۳۳/۴ درصد رشد)، از سال ۱۳۹۹ به سال ۱۴۰۱ رسید. همچنین مشابه رشد ۱۶/۲ درصدی تعداد متوفیات حوادث رانندگی در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل، تعداد مصدومان حوادث رانندگی در این مدت نیز ۱۶/۴ درصد رشد داشت.

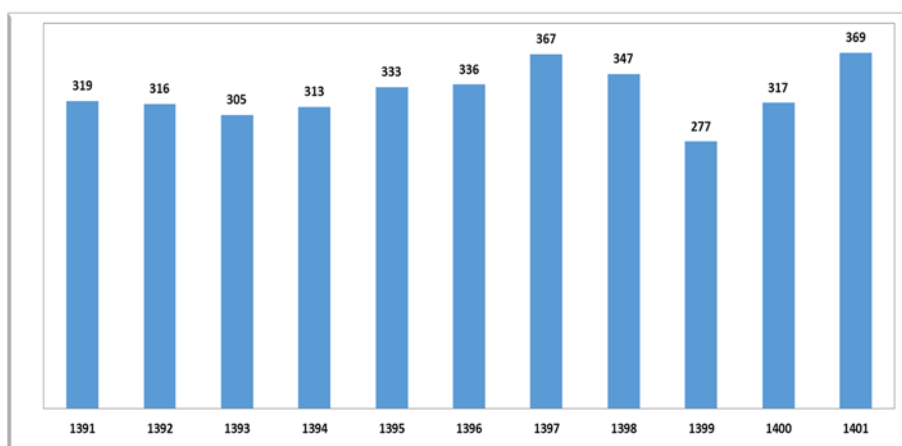
لازم است به این موضوع توجه شود که مبنای پرداخت دیه، قیمت آن در روز پرداخت (یوم‌الاداء) است و با توجه به اعتبار یک‌ساله بیمه‌نامه‌های شخص ثالث از یک سو و مراحل مختلف رسیدگی به پرونده‌های جرحی و فوتی از سوی دیگر، خسارت اغلب پرونده‌های بیمه شخص ثالث در سال و یا سال‌های بعد از وقوع حادثه پرداخت می‌شود و شرکت بیمه باید این نوع خسارتها را براساس قیمت دیه در روز پرداخت، تأدیه نماید؛ بنابراین ملاحظه می‌گردد که با وجود آنکه ۸ ماه از ماه‌های سال ماه غیرحرام است اما در

حوادثِ واقع شده در ماه‌های غیرحرام نیز به دلیل فوق‌الذکر و با توجه به افزایش سالانه مبلغ دیه، شرکت‌های بیمه موظفند تا سقف تعهدات بیمه‌نامه به زیان‌دیدگان، خسارت پرداخت نمایند.

نمودار ۲۱. روند تغییرات تعداد متوفیات حوادث رانندگی (هزار نفر)

نمودار ۲۲. روند تغییرات تعداد مصدومان حوادث رانندگی (هزار نفر)

همچنین افزایش ارزش قطعات و هزینه‌های دستمزد اعم از صافکاری، نقاشی، مکانیکی و ... خودروهای بیمه‌گذاران بیمه بدنه نیز رابطه مستقیمی در افزایش نسبت خسارت و مبلغ پرداختی خسارت دارد.

حق بیمه سرانه با ۵۴.۹ درصد رشد از رقم ۱۰.۲ میلیون ریالی سال ۱۴۰۰ به ۱۵.۸ میلیون ریال (رتبه سیزدهم کشور) در سال ۱۴۰۱ رسیده است.

با بررسی و تجزیه و تحلیل حق بیمه سرانه که از تقسیم حق بیمه تولیدی استان بر جمعیت استان حاصل می‌شود و بیانگر مقدار حق بیمه‌ای است که به طور متوسط هر نفر در منطقه مورد بررسی پرداخت نموده است که در این شاخص نیز شاهد رشد ۵۵ درصدی نسبت به مدت مشابه سال قبل بوده است و این رشد نیز عمدتاً ناشی از افزایش نرخ بیمه شخص ثالث و افزایش حق بیمه بدنه به علت افزایش سرسام‌آور ارزش خودروها و همچنین افزایش ارزش سرمایه سایر رشته‌های بیمه‌ای می‌باشد.

ضریب نفوذ بیمه استان در سال ۱۴۰۱ با ۱.۹۷ درصد رتبه دهم کشور را به خود اختصاص داده که نسبت به سال ۱۴۰۰، یک درصد کاهش داشته است.

با بررسی و تجزیه و تحلیل ضریب نفوذ بیمه که بیانگر حرکت سریع‌تر (یا آهسته‌تر) صنعت بیمه در مقایسه با مجموعه اقتصاد کشور است و از تقسیم حق بیمه تولیدی استان بر تولید ناخالص داخلی حاصل شده که با توجه به نحوه محاسبه ضریب نفوذ بیمه مشخص می‌شود علی‌رغم رشد حق بیمه نسبت به سال قبل، این شاخص کاهش ۴ درصدی نسبت به مدت مشابه سال قبل دارد که ناشی از افزایش تولید ناخالص داخلی به قیمت جاری در اثر شاخص‌هایی همچون تورم، بهبود وضعیت اقتصادی کشور در نتیجه پایان پاندمی کرونا و ... دارد و این در حالی است که ضریب نفوذ بیمه در استان بالاتر از میانگین کشوری می‌باشد (ضریب نفوذ بیمه کشور ۱.۸۲ درصد می‌باشد درحالی‌که ضریب نفوذ بیمه در استان آذربایجان شرقی ۱.۹۷ درصد می‌باشد) و ناشی از فرهنگ بالای بیمه استان و موفقیت شبکه فروش در روش‌های نوین بازاریابی بوده است. شایان ذکر است

کشور ما در این شاخص فاصله معنی‌داری با متوسط ضریب نفوذ بیمه جهانی (۷ درصد) دارد و همچنین در ماده ۱۱ قانون برنامه ششم توسعه نیز با تأکید بر جایگاه خاص سهم بیمه‌های زندگی در پرتفوی شرکت‌های بیمه، هدف رسیدن به ضریب نفوذ ۷ درصدی تعیین شده و مقرر گردیده است سهم بیمه‌های زندگی نیز به ۵۰ درصد از پرتفوی غالب گردد، که نیازمند تلاش همگانی در سراسر اکوسیستم صنعت بیمه کشور است.

جدول ۷۶. حق بیمه و خسارت پرداختی به تفکیک شرکت‌های بیمه استان

طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ (میلیارد ریال)

عنوان	سال ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۱	درصد رشد	سهم استانی
ایران	۱۶۱۶۵	۲۱۸۲۹	۳۵	۳۳.۹۱
	۸۶۴۴	۱۳۴۶۰	۵۵.۷	۳۷.۵
آسیا	۵۷۸۱	۸۳۶۲	۴۴.۶	۱۲.۹۹
	۲۹۶۲	۵۳۲۳	۷۹.۷	۱۴.۸۳
البرز	۱۸۰۹	۲۸۲۰	۵۵.۹	۴.۳۸
	۱۱۵۹	۱۹۷۸	۷۰.۷	۵.۵۱
دانا	۳۴۳۴	۷۷۳۱	۱۲۵	۱۲.۰۱
	۲۸۱۱	۳۷۹۰	۳۴.۸	۱۰.۵۶
سایر شرکت‌ها	۱۴۵۸۲	۲۳۶۳۱	۶۲	۳۶.۷۱
	۷۲۷۹	۱۱۳۴۳	۵۵.۸	۳۱.۶

مأخذ: سالنامه آماری صنعت بیمه کشور در سال ۱۴۰۱ و محاسبات کارشناسی

بررسی‌ها نشان می‌دهد سایر شرکت‌های بیمه‌ای در خصوص حق بیمه تولیدی با ۲۳۶۳۱ میلیارد ریال و سهم ۳۶.۷۱ درصدی در استان نسبت به ۴ شرکت بیمه اصلی پیش‌تاز می‌باشند.

شرکت بیمه ایران در سال ۱۴۰۱ به ترتیب با ۱۳۴۶۰ میلیارد ریال و سهم ۳۷.۵

درصد در استان بیشترین خسارت پرداختی را دارا می‌باشد.

بیمه البرز با رقم ۲۸۲۰ میلیارد ریال و با سهم ۴۳۸ درصدی در استان در سال ۱۴۰۱ کمترین حق بیمه تولیدی را داشته است و میزان خسارت پرداختی این شرکت بیمه با ۱۹۷۸ میلیارد ریال و سهم ۵۵۱ درصدی کمترین میزان خسارت پرداختی در بین شرکت‌های بیمه استانی می‌باشد.

با بررسی و تجزیه و تحلیل آمار عملکرد بیمه‌گری استان در سال ۱۴۰۱، شاهد آن هستیم که حق بیمه تولیدی استان در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل روندی افزایشی داشته است و سهم از حق بیمه ۱۴۰۱ تولیدی استان نسبت به سال قبل روندی افزایشی داشته است، که عمدتاً ناشی از تعامل و مشتری‌مداری (آگاهی‌رسانی مطلوب به مشتریان، ایجاد امکانات مناسب در فضای اداری، تسریع در رسیدگی به پرونده‌های خسارتی، توجیه کامل و شفاف ذی‌نفعان پرونده‌های خسارتی در زمان اعلام خسارت، ارائه اطلاعات کامل به بیمه‌گذاران طبق شرایط عمومی و خصوصی بیمه‌نامه و استقرار میز خدمت) و بهبود فروش (جذب نمایندگان ویژه عمر، برگزاری کلاس‌های آموزشی و توجیهی، ترغیب و تشویق نمایندگان به استفاده از روش‌های نوین بازاریابی، هم‌اندیشی در تعیین بازار هدف، تعریف بسته بیمه‌های مهندسی قابل فروش در بازار هدف، اعزام گروه‌های بازاریاب از شبکه فروش به بازار هدف، عدم انعقاد قراردادهای صرفاً درمان مخصوصاً با ضریب خسارت بالا و بررسی آمار عملکرد پرتفوی غیردرمان بیمه‌گذاران) و بیشتر در رشته‌های اتومبیل، عمر و مسئولیت می‌باشد.

همچنین براساس اطلاعات دریافتی از بیمه‌گران استانی، شرکت‌های بیمه با مدیریت بهینه ریسک که شامل (احصاء و شناسایی بیمه‌گذاران نامطلوب، تجزیه و تحلیل رشته‌های بیمه‌ای با تأکید بر نقطه سر به سر، کاهش زیان نمایندگان، استفاده مطلوب و بهینه از کارشناسان ارزیابی ریسک، شناسایی گلوگاه‌های فساد، کنترل عملکرد شعب، مقابله با تقلب و شناسایی افراد کلاهبردار، تعامل بیشتر با مراجع ذی‌ربط اعم از

دادگستری، نیروی انتظامی، پزشکی قانونی در ارتباط با رسیدگی به پرونده‌های مشکوک، بررسی سوابق زیان‌دیدگان مشکوک از طریق استعلام از سامانه سנהاب بیمه مرکزی) و کنترل‌های هوشمند سیستمی، خوشبختانه سهم از خسارت ۱۴۰۱ استان نسبت به سال قبل روندی کاهشی داشته است.

۱۲-۴. بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی شرکت‌های بیمه

جدول ۷۷. نسبت خسارت^{۲۵} بیمه به تفکیک شرکت‌های بیمه‌ای دولتی و خصوصی استان طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱ (درصد)

عنوان	رقم سال ۱۴۰۰	رقم سال ۱۴۰۱
ایران	۵۳.۵	۶۱.۷
آسیا	۵۱.۲	۶۳.۷
البرز	۶۴.۱	۷۰.۱
دانا	۸۱.۹	۴۹
سایر	۵۰	۴۸
کل صنعت بیمه استان	۵۴.۷	۵۵.۸

مأخذ: سالنامه آماری صنعت بیمه کشور در سال ۱۴۰۱ و محاسبات کارشناسی

ریسک‌های عملیاتی شرکت‌های بیمه

- (۱) نرخ تورم: نرخ تورم که باعث کاهش فروش یا افزایش بازخريد بیمه‌نامه‌های زندگی، کاهش قدرت خرید خانوار و در نتیجه باعث کاهش فروش بیمه‌های اختیاری و خروج این بیمه‌ها از سبد خانوار شده است؛
- (۲) افزایش هزینه‌های خسارت: افزایش هزینه‌های خسارتی در رشته‌های با حاشیه سود پایین به علت افزایش دیه، تعرفه‌ها و هزینه‌های درمانی؛
- (۳) فقر استعداد و مهارت‌های کارکنان در حوزه‌های تکنولوژی، هوش هیجانی، خلاقیت و

۲۵. نسبت خسارت، حاصل تقسیم خسارت پرداختی به حق بیمه تولیدی برحسب درصد است.

تفکر نقادانه؛

- ۴) تصویب قوانین بدون کارایی (قانون خودروهای متعارف با توجه افزایش قیمت خودروها که عملاً موجب اخلاص و ایجاد تنش در شعب گردیده است)؛
- ۵) نامتناسب بودن ترکیب پورتفوی و سهم ناچیز بیمه‌های زندگی؛
- ۶) افزایش خسارت‌های ساختگی و تقلبی؛
- ۷) نبود نگرش بلندمدت و تمرکز بر بازده کوتاه‌مدت بین عموم مردم؛
- ۸) تغییر هرم سنی و حرکت جامعه به سوی پیری که موجب افزایش خسارات پرداختی شرکت گردیده است؛
- ۹) عدم چابکی و انعطاف‌پذیری سامانه‌های بیمه‌گری.

۵-۱۲. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

با توجه به مطالعات صورت گرفته، اهم چالش‌ها و مشکلات صنعت بیمه به قرار زیر می‌باشد:

- مطالبه خسارت افت خودرو در بیمه شخص ثالث: مراجع قضایی در صورت درخواست زیان‌دیدگان وسایل نقلیه موضوع بیمه نامه شخص ثالث درخصوص زیان ناشی از افت ارزش وسیله نقلیه زیان‌دیده اقدام به ارزیابی میزان افت و صدور رأی می‌نمایند و این موضوع مرتباً در حال افزایش بوده و به یکی از مهمترین چالش‌ها و مناقشات شرکت‌های بیمه تبدیل گردیده است؛
- تقلب، تخلف، سوءاستفاده و کلاهبرداری در صنعت بیمه؛
- رقابت ناسالم و غیرحرفه‌ای شرکت‌های بیمه (دامپینگ)؛
- عدم دسترسی به آمار و اطلاعات سایر شرکت‌های بیمه‌ای استان؛
- محدودیت اختیارات استانی؛
- جهت تعیین علت دقیق آتش‌سوزی در پرونده‌های خسارتی، گزارش سازمان آتش‌نشانی برای شرکت‌های بیمه الزامی می‌باشد و زیان‌دیدگان جهت اخذ گزارش

- فوق از سازمان آتش‌نشانی با مطالبه درصدی از خسارت از محل بند مذکور مواجهه می‌گردند که این موضوع باعث نارضایتی شدید بیمه‌گزاران شده و در نهایت موجب اخلال در فرآیند رسیدگی به خسارت‌های آتش‌سوزی شرکت‌های بیمه‌گر می‌شود؛
- مشکلات مربوط به شناسایی بازار و طراحی محصولات منطبق با نیازهای مشتری به دلیل فقدان یک بانک اطلاعاتی جامع مورد نیاز؛
 - ساختار سنتی و نامناسب در شرکت‌های بیمه که با ساختار شرکت‌های بازرگانی مطابقت نداشته و در بسیاری از موارد اجازه انعطاف‌پذیری و تحرک متناسب با شرایط محیطی را از شرکت‌ها سلب نموده است؛
 - فقدان زمینه لازم و بستر مناسب جهت توسعه بیمه‌های زندگی به عنوان عامل مهم و تأثیرگذار در توسعه صنعت بیمه؛
 - نبود نیروهای متخصص جهت ارزیابی مناسب ریسک؛
 - وجود برخی قوانین و مقررات مانع‌زای فعالیت؛
 - وجود سیستم تعرفه‌ای حق بیمه که امکان توسعه طرح‌های بیمه‌ای مختلف برای اقشار گوناگون جامعه با درآمدهای مختلف را سلب نموده است؛
 - عدم امکان استفاده بهینه از ظرفیت کامل صنعت بیمه و عدم‌شناسایی و محاسبه دقیق میزان نیاز بیمه کشور به اتکایی خارجی (واگذاری) و عدم تعیین میزان نیاز واقعی کشور به بیمه اتکایی خارجی از سوی صنعت بیمه؛
 - اشکالات، ابهامات و موانع موجود در آیین‌نامه سرمایه‌گذاری مؤسسات بیمه که باید مطابق با نیازهای روز کشور وضعیت بیمه توسط شورای عالی بیمه مورد بازنگری قرار گیرد؛
 - نوسانات نرخ بهره فنی در بیمه‌نامه‌های عمر در ریسک‌های مرتبط با آن که باعث ابهام و تردید خریداران بیمه‌های عمر و پس‌انداز در مقایسه با سود بانکی و تورم شده و توسعه بیمه‌های عمر را که نیاز اساسی کشور است را دچار صدمه جدی می‌نماید؛

- عدم تطبیق اساسنامه شرکت‌های بیمه با قانون تجارت.
- با عنایت به چالش‌ها و مشکلات مورد اشاره به منظور رفع مشکلات مزبور راهکارها و پیشنهاداتی مناسب با هر مورد ارائه می‌گردد:
- لزوم رعایت اصول اخلاق حرفه‌ای توسط بیمه‌گران: در چنین فضایی آسان‌ترین راه برای مقابله با برندهای باسابقه و پیشی گرفتن از سایر شرکت‌های بیمه، شروع کارزار قیمت و تعرفه یا دامن‌زدن به عدم شفافیت در خصوص پوشش‌های بیمه‌ای است. هر چه این جنگ قیمتی ادامه می‌یابد به همان میزان صنعت از مباحث فنی و مدیریت ریسک دور می‌شود و در بلندمدت نه تنها بیمه‌گران متضرر می‌شوند بلکه آحاد جامعه در معرض پیامدهای ناخوشایند این رقابت غیرفنی تعرفه‌ای قرار خواهند گرفت؛
- لزوم دسترسی به آمار و اطلاعات سایر شرکت‌های بیمه‌ای در استان از طریق ایجاد سامانه پایگاه داده کشوری یا استانی توسط دستگاه‌های ذی‌ربط، در راستای برنامه‌ریزی لازم جهت مدیریت بهینه ریسک، شفاف‌سازی امور و همچنین تسهیل در ارائه انواع آمارهای درخواستی استانی به دستگاه‌ها و مراجع بالادستی؛
- افزایش حدود اختیارات استانی: با عنایت به افزایش ارزش اموال بیمه‌گذاران در راستای پاسخ‌گویی مناسب و سریع به محیط پویای بازار و بیمه‌گذاران و همچنین ایجاد رقابت بین استانی، ضروری به نظر می‌رسد؛
- بررسی موضوع و پیگیری چالش صنعت بیمه استان و بیمه‌گذاران استان و اقدام عاجل در خصوص مذاکره با اعضای شورای شهر در خصوص مصوبه آتش‌نشانی؛
- طراحی ساختار سازمانی مناسب برای شرکت‌های بیمه دارای انعطاف‌پذیری و تحرک متناسب با شرایط محیطی مطابق با اصول و شرایط یک شرکت بازرگانی؛
- ایجاد بانک‌های اطلاعاتی متمرکز (مبتنی بر وضعیت بازار، ساختار اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و ...) و طراحی محصولات بیمه‌ای منطبق با نیازهای مشتری؛

فصل سیزدهم در حال حاضر با تأثیر نرخ تورم بر شاخص‌های کلان اقتصادی، جذب سپرده در سیستم بانکی استان نیز متأثر از این موضوع می‌باشد. بطوری‌که افراد برای حفظ ارزش منابع خود به خرید ارز و طلا و... بیشتر از سپرده‌گذاری در سیستم بانکی متمایل می‌باشند. علی‌رغم این موضوع در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده استان، دارای رشد ۴۰ درصدی مانده سپرده بوده‌اند. همچنین بانک‌های مزبور ۵۳ درصد رشد مانده تسهیلات و ۱۰ درصد رشد مانده مطالبات داشته‌اند. میزان مانده سپرده کل سیستم بانکی استان آذربایجان شرقی در پایان سال ۱۴۰۱ با دارا بودن ۲۶۸ درصد سهم و رتبه هفتم کشوری، رقم ۱۷۵۹ هزار میلیارد ریال می‌باشد. تسهیلات کل سیستم بانکی استان آذربایجان شرقی در پایان سال ۱۴۰۱ با دارا بودن ۲۳۳ درصد سهم و رتبه ششم کشوری، رقم ۱۳۰۱ هزار میلیارد ریال می‌باشد.	۱) اقتصاد ملی
	۲) محصول ناخالص داخلی
	۳) کشاورزی
	۴) صنعت و معدن
	۵) ساختمان و مسکن
	۶) خدمات
	۷) حمل و نقل
	۸) انرژی
	۹) سرمایه‌گذاری خارجی
	۱۰) تجارت خارجی
	۱۱) بازار سرمایه
	۱۲) صنعت بیمه
	۱۳) بازار پول و اعتبار
	۱۴) نرخ تورم
	۱۵) وضعیت مالی و بودجه
	۱۶) نظام مالیاتی
	۱۷) بازار کار
	۱۸) فضای کسب‌وکار
	۱۹) درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد

۱۳. بازار پول و اعتبار

بانک‌ها به عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای مالی، وظایف مهمی را در اقتصاد به عهده دارند که شامل تجهیز سپرده‌ها، واسطه‌گری و تسهیل جریان‌های پرداخت، تخصیص اعتبارات و ... است. در کشورهای کمتر توسعه‌یافته و اقتصادهای در حال گذار که دارای بازارهای مالی توسعه یافته نیستند، بانک‌ها عموماً تنها نهادهایی هستند که قادر به واسطه‌گری مالی بوده و می‌توانند با ارائه روش‌های گوناگون اعتباری به کاهش ریسک سرمایه‌گذاری کمک کنند.^{۲۶}

در حال حاضر با تأثیر نرخ تورم بر شاخص‌های کلان اقتصادی، جذب سپرده در سیستم بانکی استان نیز متأثر از این موضوع می‌باشد. بطوری‌که افراد برای حفظ ارزش منابع خود به خرید ارز، طلا و ... بیشتر از سپرده‌گذاری در سیستم بانکی متمایل می‌باشند. علی‌رغم این موضوع در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی‌شده استان، دارای رشد ۴۰ درصدی مانده سپرده بوده‌اند. همچنین بانک‌های مزبور ۵۳ درصد رشد مانده تسهیلات و ۱۰ درصد رشد مانده مطالبات داشته‌اند.

۱۳-۱. سیاست‌های اقتصادی بازار پول و اعتبار و جهت‌گیری‌های استان

عمده سیاست‌های شبکه پولی کشور و به تبع آن سیستم بانکی استان‌ها توسط بانک مرکزی و شورای پول و اعتبار تعیین می‌شود. برخی از بخشنامه‌های نظارتی و اعتباری منتشره بانک مرکزی در سال ۱۴۰۱ به شرح زیر می‌باشد:

- توزیع بانکی اعطای تسهیلات مسکن قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت؛
- ابلاغ دستورالعمل اجرایی و توزیع بانکی - استانی تسهیلات کمک ودیعه مسکن از محل منابع موضوع ماده (۴) قانون جهش تولید مسکن؛
- اصلاح طبقه‌بندی شهری تسهیلات کمک ودیعه مسکن از محل منابع موضوع ماده

۲۶. نعمتی، مهرداد، طباطبایی، تعیین عوامل موثر بر ناکارایی هزینه در بانک‌ها، فصلنامه اقتصاد مالی، دوره ۱۰، ش ۳۶، ۱۴۶-

قانون جهش تولید مسکن؛

▪ افزایش سقف‌های فردی تسهیلات کمک ودیعه مسکن از محل منابع موضوع ماده (۴)

قانون جهش تولید مسکن؛

▪ ابلاغ جزء (۳) بند (الف) تبصره (۱۶) قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور موضوع

تسهیلات قرض‌الحسنه ودیعه یا ساخت یا خرید مسکن؛

▪ سامانه تسهیلات قرض‌الحسنه فرزند؛

▪ ابلاغ جزء (۲) بند (الف) تبصره (۱۶) قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور موضوع

تسهیلات قرض‌الحسنه فرزندآوری؛

▪ نحوه استعلام سوابق استفاده از یارانه تسهیلات خرید یا ساخت مسکن ایثارگران؛

▪ تغییر برخی شرایط و ضوابط حساب صندوق پس‌انداز مسکن جوانان؛

▪ ابلاغ شرایط انتشار اوراق گواهی سپرده مدت‌دار ویژه سرمایه‌گذاری (عام) توسط

بانک‌ها و مؤسسات اعتباری در سال ۱۴۰۱؛

▪ ابلاغ جزء‌های (۸) و (۹) بند (د) تبصره (۱۶) قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور

موضوع تسهیلات مسکن رزمندگان و تعیین سهمیه بانک‌های عامل پرداخت تسهیلات

موضوع قانون؛

▪ ابلاغ بند (الف) تبصره (۱۱) قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور و جزء (۳) ذیل آن؛

▪ ابلاغ جزء (۷) بند (د) تبصره (۱۶) قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور موضوع

تسهیلات خرید یا ساخت مسکن آزادگان، جانبازان و خانواده شهدا و تعیین سهمیه

بانک‌های عامل پرداخت تسهیلات موضوع قانون؛

▪ افزایش سقف و دوره بازپرداخت تسهیلات قرض‌الحسنه اعطایی توسط بانک‌های

قرض‌الحسنه؛

▪ ابلاغ بند (الف) تبصره (۱۶) قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور و جزء (۱) ذیل آن

موضوع تسهیلات قرض‌الحسنه ازدواج؛

- ابلاغ بند (الف) تبصره (۹) قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور موضوع اعطای تسهیلات به دانشگاه‌ها، مؤسسات آموزشی و پژوهشی و پارک‌های علم و فناوری؛
- ابلاغ مصوبه کمیسیون مقررات و نظارت مؤسسات اعتباری بانک مرکزی در خصوص نحوه تحصیل سهام خزانه توسط بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی؛
- ابلاغ اصلاحیه دستورالعمل اجرایی تسهیلات و تعهدات سندیکایی؛
- ابلاغ نحوه اعطای گواهینامه‌های حرفه‌ای بانکداری برای داوطلبان تصدی سمت‌های مدیریتی در مؤسسات اعتباری؛
- ابلاغ دستورالعمل نحوه اعمال ضمانت اجراهای مقتضی برای حصول اطمینان از رعایت آیین‌نامه اجرایی ماده (۱۴) الحاقی قانون مبارزه با پولشویی در مؤسسات اعتباری و مؤسسات پولی غیربانکی؛
- ابلاغ دستورالعمل اجرایی اعطای تسهیلات خرد؛
- ابلاغ دستورالعمل نحوه تشکیل و ساماندهی واحد مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم در بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی؛
- ابلاغ دستورالعمل الزامات اجرایی تعیین سطح فعالیت اشخاص حقیقی فاقد شغل و اشخاص حقوقی غیرفعال؛
- ابلاغ اصلاحیه دستورالعمل سرمایه‌گذاری در اوراق بهادار؛
- تأکید بر ممنوعیت افتتاح هر گونه حساب سپرده بانکی به‌صورت گروهی؛
- ابلاغ اصلاحیه دستورالعمل ناظر بر ضمانت‌نامه‌های بانکی؛
- ابلاغ نحوه مواجهه بانک‌ها با چک‌های ثبت نشده در سامانه صیاد؛
- تأکید بر لزوم اخذ گواهینامه‌های حرفه‌ای بانکداری برای داوطلبان تصدی سمت‌های مدیریتی در مؤسسات اعتباری؛
- ابلاغ مصوبه هیئت عامل بانک مرکزی در خصوص ضوابط ناظر بر کنترل مقداری دارایی‌های شبکه بانکی کشور؛

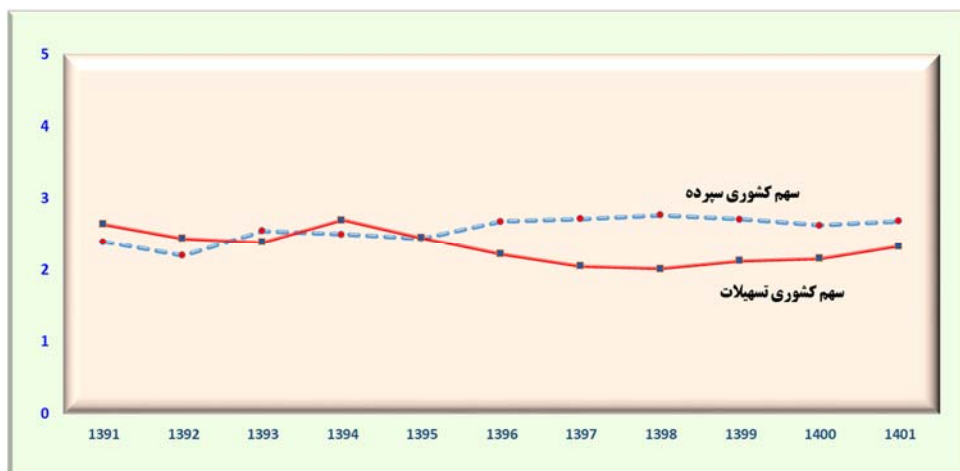
- ابلاغ دستورالعمل ناظر بر حساب سپرده تجاری و خدمات بانکی مرتبط با آن؛
- ابلاغ نامه سازمان امور مالیاتی کشور پیرامون مستثنی شدن تسهیلات کمک ودیعه مسکن از شمول حکم قانونی تبصره یک ماده (۱۸۶) قانون مالیات‌های مستقیم؛
- ابلاغ دستورالعمل نحوه ثبت الکترونیکی قراردادهای تسهیلات بانکی؛
- ابلاغ شیوه‌نامه اخذ وثیقه از مؤسسات اعتباری در قبال اضافه برداشت و واگذاری و فروش وثایق دریافتی؛
- ابلاغ ضوابط اجرایی تأیید صلاحیت حرفه‌ای و عزل مسئولان واحد مبارزه با پولشویی مؤسسات اعتباری توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران؛
- ابلاغ مصوبه هیأت عامل بانک مرکزی در خصوص ضوابط ناظر بر کنترل مقداری دارایی‌های شبکه بانکی کشور؛
- ابلاغ اصلاحیه دستورالعمل نحوه محاسبه ذخیره مطالبات مؤسسات اعتباری؛
- ابلاغ ضوابط اجرایی ناظر بر رسیدگی به درخواست انتشار اوراق مالی اسلامی توسط مؤسسات اعتباری؛
- ابلاغ مصوبه هیأت عامل بانک مرکزی در خصوص ضوابط ناظر بر کنترل مقداری ترانزنامه شبکه بانکی کشور؛
- ابلاغ مصوبه شورای پول و اعتبار در خصوص نرخ‌های سود تسهیلات و سود علی‌الحساب انواع سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار.

۲-۱۳. بررسی وضعیت تحولات بازار پول و اعتبار استان

- میزان مانده سپرده کل سیستم بانکی استان آذربایجان شرقی در پایان سال ۱۴۰۱ با دارا بودن ۲۶۸ درصد سهم و رتبه هفتم کشوری، رقم ۱۷۵۹ هزار میلیارد ریال می‌باشد.
- تسهیلات کل سیستم بانکی استان آذربایجان شرقی در پایان سال ۱۴۰۱ با دارا بودن ۲۳۳ درصد سهم و رتبه ششم کشوری، رقم ۱۳۰۱ هزار میلیارد ریال می‌باشد.

■ همان طور که در نمودار هم مشاهده می‌شود از سال ۱۳۹۵ تا سال ۱۴۰۱ همواره سهم کشوری تسهیلات اعطایی استان کمتر از سهم کشوری سپرده استان بوده است. یکی از دلایل این موضوع می‌تواند کمبود نقدینگی به‌خصوص در ماه‌های آخر سال؛ به علت عدم مصرف کامل منابع بانک‌ها به‌خصوص بانک‌های خصوصی در خود استان، عدم تمرکز منابع شرکت‌های بزرگ در استان و تمرکز منابع آن‌ها در بانک‌های استان تهران به‌دلیل وجود دفاتر مرکزی در آن استان باشد.

نمودار ۲۳. سهم کشوری مانده سپرده و تسهیلات سیستم بانکی استان در پایان سال‌های ۱۴۰۱-۱۳۹۱ (درصد)

مأخذ: محاسبات گزارش براساس ارقام انتشار یافته بانک مرکزی ج.ا.ا.

۳-۱۳. وضعیت متغیرهای بانکی در استان آذربایجان شرقی

بررسی شاخص‌های بانکی نشان‌دهنده افزایش ۹.۸ درصدی مطالبات بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی‌شده استان از ۳۵ هزار میلیارد ریال در سال ۱۴۰۰ به ۳۹ هزار میلیارد ریال در سال ۱۴۰۱ می‌باشد.

علی‌رغم کاهش ۱۴.۶ درصدی نسبت تسهیلات به سپرده سیستم بانکی کشور از ۹۹.۷ درصد در سال ۱۳۹۱ به ۸۵.۱۰ درصد در سال ۱۴۰۱، این نسبت در استان

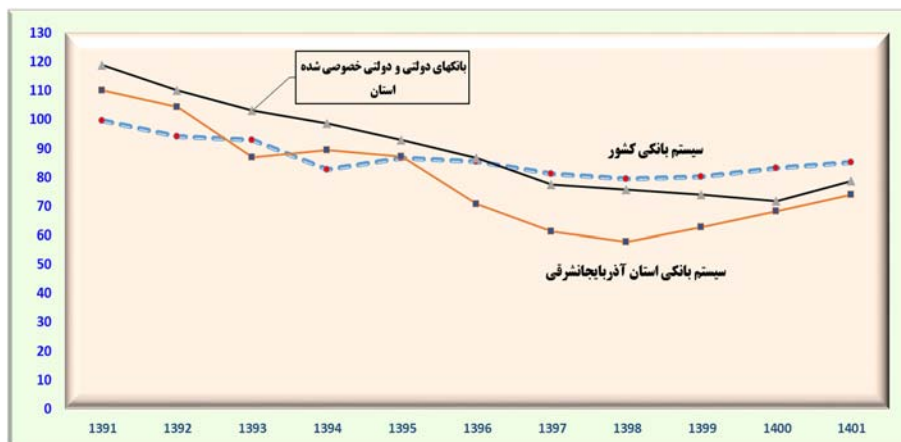
آذربایجان شرقی با کاهش ۳۶.۰۶ درصدی از ۱۱۰ درصد در سال ۱۳۹۱ به ۷۴ درصد در سال ۱۴۰۱ کاهش یافته است. این نسبت برای بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده با ۴۰ درصد کاهش، از ۱۱۹ درصد در سال ۱۳۹۱ به ۷۹ درصد در سال ۱۴۰۱ رسیده است.

جدول ۷۸. شاخص‌های بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده استان در سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	سال ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۱	درصد تغییرات
مانده سپرده (هزار میلیارد ریال)	۱۱۶۰	۱۶۲۳	۴۰
مانده تسهیلات اعطایی (هزار میلیارد ریال)	۸۳۳	۱۲۷۸	۵۳
مانده مطالبات (هزار میلیارد ریال)	۳۵	۳۹	۹.۸
میزان تسهیلات اعطایی به بنگاه‌های زودبازده (هزار میلیارد ریال)	۳۱	۴۴	۴۴
نسبت تسهیلات بنگاه‌های زودبازده به مانده مطالبات (درصد)	۸۷	۱۱۳	۲۷
نسبت مطالبات به تسهیلات (درصد)	۴.۲۳	۳.۰۳	-۱.۲
نسبت تسهیلات به سپرده‌های بانک (درصد)	۷۱.۸	۷۸.۷	۶.۸۷

مأخذ: بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده استان، محاسبات کارشناسی

نمودار ۲۴. سهم کشوری مانده سپرده و تسهیلات سیستم بانکی استان در پایان سال‌های ۱۴۰۱-۱۳۹۱ (درصد)

۴-۱۳. بررسی و تحلیل اجزاء سپرده‌ها و تسهیلات بانکی

مجموع مانده سپرده‌های بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی‌شده استان در سال ۱۴۰۱ با رقم ۱۶۲۳ هزار میلیارد ریال نسبت به سال ۱۴۰۰ حدود ۴۰ درصد رشد داشته است. طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۳۹۱ بیشترین میزان سپرده به سپرده‌های مدت‌دار و کم‌ترین میزان (به استثنای سال ۱۳۹۵) پس از سایر سپرده‌ها به سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز اختصاص داشته است.

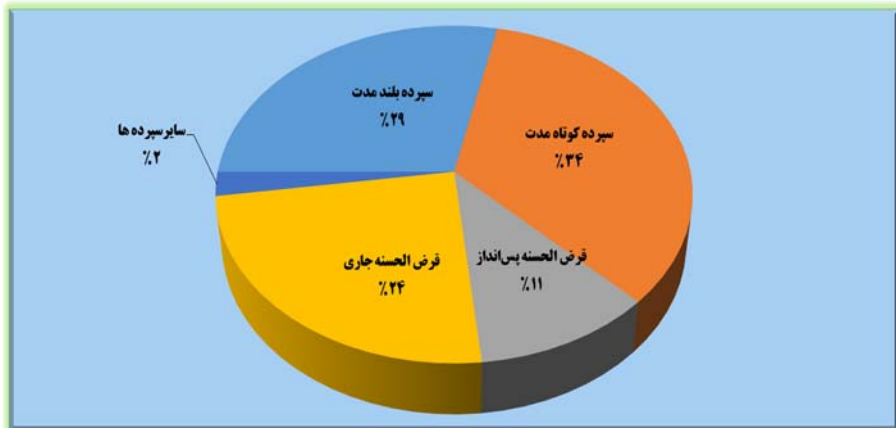
جدول ۷۹. انواع مانده سپرده بانک‌های استان در سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ (میلیارد ریال)

عنوان	رقم سال ۱۴۰۰	رقم سال ۱۴۰۱	سهم از کل سال ۱۴۰۰ (درصد)	سهم از کل سال ۱۴۰۱ (درصد)	درصد رشد سال ۱۴۰۱
بلندمدت	۳۴۵۳۳۲	۴۵۹۹۹۳	۳۰	۲۸	۳۳
کوتاه‌مدت	۴۸۶۸۵۱	۵۵۵۶۵۵	۴۲	۳۴	۱۴
قرض‌الحسنه پس‌انداز	۸۲۹۵۰	۱۷۵۵۹۱	۷.۱۵	۱۱	۱۱۲
قرض‌الحسنه جاری	۲۰۸۶۰۱	۳۹۴۷۴۰	۱۸	۲۴	۸۹
سایر سپرده‌ها	۳۶۵۷۲	۳۷۴۸۹	۳.۱۵	۲.۳۱	۲.۵
مجموع مانده سپرده‌ها	۱۱۶۰۳۰۵	۱۶۲۳۴۶۸	۱۰۰	۱۰۰	۴۰

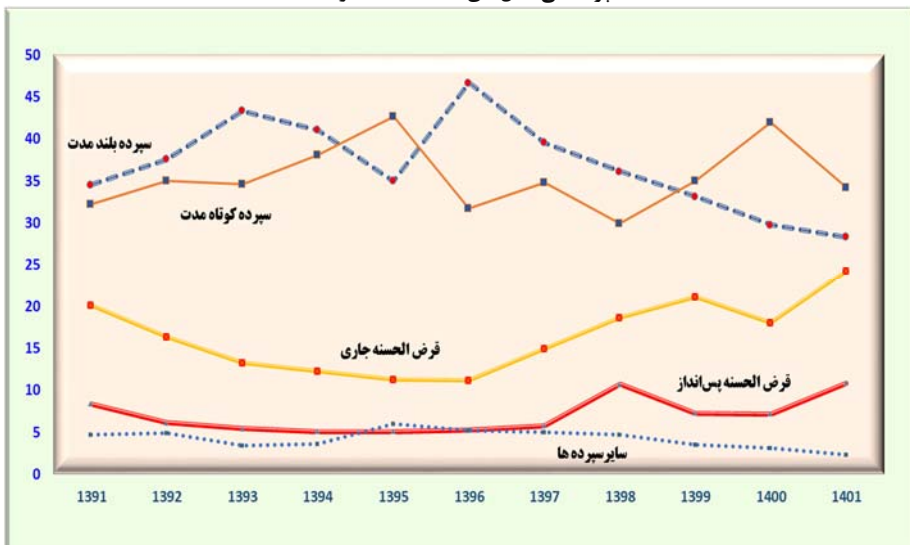
مأخذ: بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی‌شده استان، محاسبات کارشناسی

سهم سپرده‌های مدت‌دار از ۷۲ درصد در سال ۱۴۰۰ به ۶۲ درصد در سال ۱۴۰۱ کاهش یافته است. سهم سپرده‌های دیداری (قرض‌الحسنه جاری) از ۱۸ درصد در سال ۱۴۰۰ به ۲۴ درصد در سال ۱۴۰۱ افزایش یافته است.

نمودار ۲۵. سهم انواع سپرده مانده سپرده بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده استان در سال ۱۴۰۱

نمودار ۲۶. روند مانده سپرده بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده استان آذربایجان شرقی به تفکیک سهم انواع سپرده طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۴۰۱ (درصد)

جدول ۸۰. میزان مانده سپرده بانک‌های استان در سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱ (میلیارد ریال)

عنوان	مبلغ سال ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۱			درصد تغییرات
		مبلغ	سهم (درصد)	رتبه	
پست بانک	۲۳۶۶۵	۴۲۳۳۰	۲.۷۱	۹	۷۹
تجارت	۱۰۹۳۸۶	۱۶۳۶۳۹	۱۰.۴۷	۵	۵۰
توسعه تعاون	۱۳۷۵۵	۱۴۶۷۷	۰.۹۴	۱۰	۷
توسعه صادرات	۶۸۰	۱۹۸۱	۰.۱۳	۱۲	۱۹۱
رفاه کارگران	۸۷۰۲۷	۱۱۲۸۵۰	۷.۲۲	۶	۳۰
سپه	۳۰۷۶۲۵	۳۷۹۱۹۰	۲۴.۲۷	۱	۲۳
صادرات	۱۴۴۵۵۴	۱۶۹۴۹۸	۱۰.۸۵	۴	۱۷
صنعت و معدن	۳۷۱۷	۲۶۹۲	۰.۱۷	۱۱	-۲۸
کشاورزی	۷۶۰۶۲	۱۰۳۳۸۲	۶.۶۲	۷	۳۶
مسکن	۶۲۲۳۳	۷۳۴۷۴	۴.۷۰	۸	۱۸
ملت	۱۵۰۲۰۸	۲۳۰۰۸۴	۱۴.۷۳	۳	۵۳
ملی	۱۸۱۳۹۴	۲۶۸۴۲۲	۱۷.۱۸	۲	۴۸
مجموع	۱۱۶۰۳۰۵	۱۵۶۲۲۲۰	۱۰۰	-	۳۵

مآخذ: بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده استان، محاسبات کارشناسی

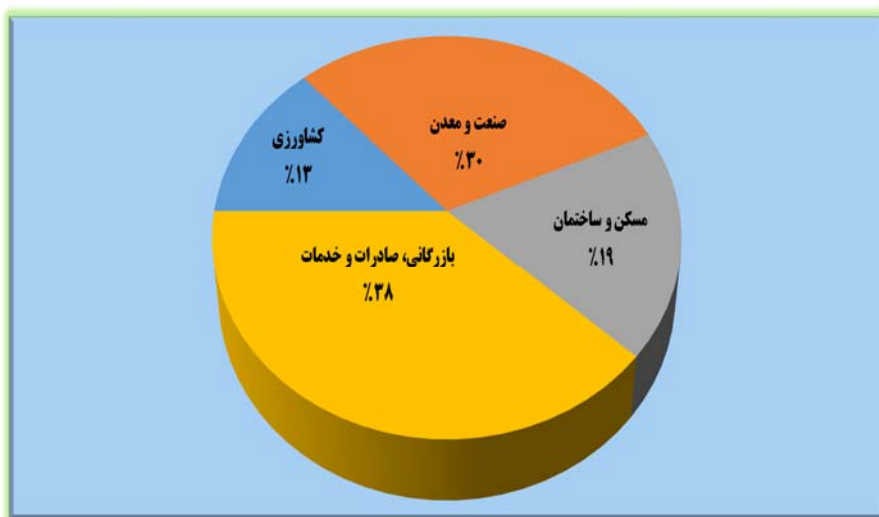
در سال ۱۴۰۱ بیش‌ترین میزان مانده سپرده بانک‌های دولتی استان با ۲۴.۲۷ درصد سهم به بانک سپه و کم‌ترین میزان با ۰.۱۳ درصد سهم به بانک توسعه صادرات و ۰.۱۷ درصد سهم به بانک صنعت و معدن اختصاص داشته است.

جدول ۸۱. مانده تسهیلات اعطایی ناخالص بانک‌های استان به تفکیک بخش‌های اقتصادی در سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ (میلیارد ریال)

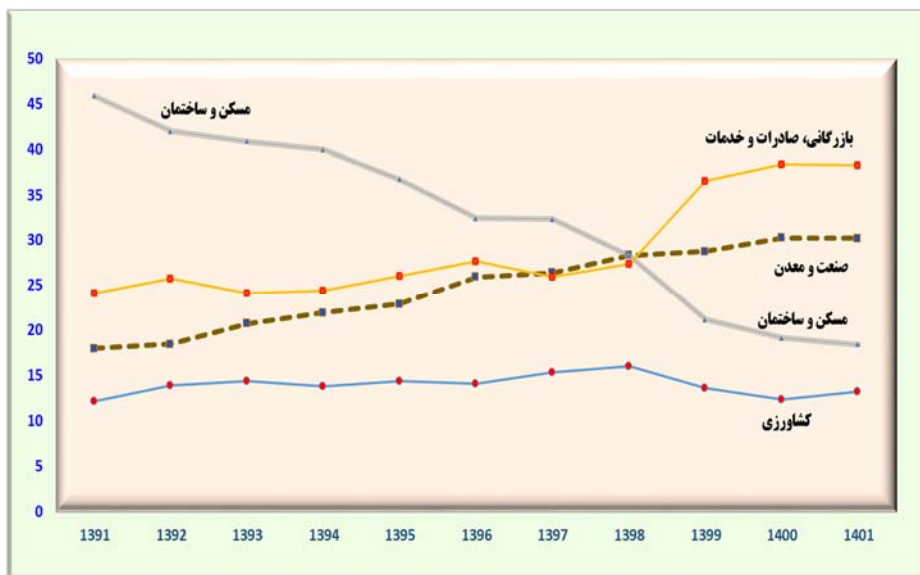
عنوان	سال ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۱	درصد تغییرات
کشاورزی	۱۰۲۵۴۸	۱۶۸۱۸۸	۶۴
صنعت و معدن	۲۵۱۹۰۱	۳۸۵۷۰۱	۵۳
ساختمان و مسکن	۱۵۹۲۳۱	۲۳۴۹۱۲	۴۸
بازرگانی، صادرات و خدمات	۳۱۹۷۳۸	۴۸۸۷۹۲	۵۳
مجموع	۸۳۳۴۱۷	۱۲۷۷۵۹۳	۵۳

مأخذ: بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده استان، محاسبات کارشناسی

نمودار ۲۷. سهم بخش‌های اقتصادی براساس مانده تسهیلات اعطایی ناخالص بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱

نمودار ۲۸. وضعیت تسهیلات اعطایی بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده استان آذربایجان شرقی به تفکیک سهم بخش‌های اقتصادی طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۴۰۱ (درصد)

مطابق نمودار فوق، سهم تسهیلات بخش مسکن با طی روندی نزولی از ۴۵.۹۱ درصد در سال ۱۳۹۱ به ۱۸.۳۹ درصد در سال ۱۴۰۱ کاهش یافته است. این موضوع با در نظر گرفتن تورم بخش مسکن و جهش قیمتی این بخش، قابل تأمل می‌باشد. برخی از مشکلات حوزه بانکی مرتبط با بخش مسکن و اعطای تسهیلات در این بخش عبارتند از:

- تعیین دستوری نرخ سود و اجبار بازار پول به رعایت آن، به‌رغم رقابت پنهان برخی بانک‌ها در ارائه سود بیش‌تر؛
- آورده نقدی و غیرنقدی سازندگان؛
- درصد پیشرفت پروژه در ادامه پرداخت تسهیلات.

سهم تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱ کاهش

چندانی نداشته است. طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۳۹۱ سهم تسهیلات این بخش روندی افزایشی داشته است. موارد زیر از چالش‌های بانکی در بخش صنعت و معدن می‌باشد:

- باعنایت به عدم تطبیق برخی از درخواست‌های مصوب شده در کارگروه‌های اقتصادی استان با صنایع اشباع و دارای ریسک سرمایه‌گذاری بالا، کنترل درخواست متقاضیان با لیست تنظیمی وزارت صمت و عدم معرفی متقاضیان تسهیلات در زمینه صنایع اشباع و دارای ریسک سرمایه‌گذاری بالا ضروری می‌باشد.
- مشکلات متعدد حقوقی بوجود آمده بابت جانشینی در املاکی که در محدوده شهرک‌های صنعتی واقع شده اند، اصلاح دستورالعمل‌های مرتبط با نحوه جانشینی در املاک واقع در محدوده شرکت شهرک‌های صنعتی را ضروری می‌نماید.
- بلوکه شدن منابع بانک در برخی از اموال تملیکی واقع در شهرک‌های صنعتی؛
- در حال حاضر در خصوص جانشینی بانک در حق بهره‌برداری املاک صنعتی ابهامات و ایرادات قانونی متعددی وجود دارد که این امر موجب ایجاد دعاوی متعددی علیه بانک می‌گردد.
- کمبود، گرانی، غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه برای تأمین سرمایه در گردش واحدهای تولیدی؛
- عدم درج اطلاعات خرید و فروش در اظهارنامه‌های مالیاتی ارزش‌افزوده علی‌رغم پرداخت تسهیلات در مقابل فاکتورها که فرایند بررسی کارشناسی اظهارنامه‌های مالیاتی در بانک‌ها را دچار اخلال نموده است.
- وثیقه‌های بانکی، چک برگشتی و معوقات بانکی، کافی نبودن مدت بازپرداخت، نرخ بالای بهره بانکی و روند طولانی بررسی پرونده‌های تسهیلاتی؛
- عدم اجرای مصوبات ستاد تسهیل توسط برخی از بانک‌ها و سازمان‌ها؛
- موانع و مشکلات ایجاد شده ناشی از تحریم در خصوص انتقال ارز به‌منظور خرید ماشین‌آلات، ابزار کار و مواد اولیه واحدهای تولیدی؛

- نارضایتی مدیران واحدهای تولیدی از معرفی تکراری یک واحد تولیدی از طرف کارگروه اقتصاد مقاومتی به یک بانک یا بانکهای متعدد مغایر با دستورالعمل اقتصاد مقاومتی؛
- چالش صحت معاملات بانکی و مشکل بانک در ارتباط با بی‌رغبتی مدیران واحدهای تولیدی به ارائه فاکتور برای مواد اولیه مورد نیاز کارخانه؛
- علی‌رغم تغییرات بسیار کم روند تسهیلات اعطایی به بخش صادرات طی سال‌های ۱۳۸۹-۹۷، در سال‌های ۹۹-۱۳۹۸ سهم این بخش افزایش جزیی و سپس در سال ۱۴۰۰ کاهش داشته است. برخی از مشکلات مرتبط این بخش در زمینه اعطای تسهیلات عبارتند از:
- مشخص نبودن دقیق و شفاف حداکثر مهلت ارائه صورت‌های مالی توسط متقاضیان که بانک‌ها را در خصوص بررسی آخرین صورت‌های مالی شرکت‌ها و واحدهای تولیدی، خدماتی، بازرگانی با مشکل روبرو کرده است.
- عدم امکان اتکاء به اطلاعات مالی برخی شرکت‌ها جهت اعتبارسنجی و تخصیص درست و به موقع تسهیلات به دلیل عدم تهیه و استخراج صورت‌های مالی حسابرسی شده (الزام بانک مرکزی به اخذ صورت‌های مالی حسابرسی شده) توسط بعضی از واحدهای تولیدی به‌خصوص واحدهای خرد؛
- عدم امکان تهیه مواد اولیه از مبادی اصلی تولید توسط تولیدکنندگان و مجبور بودن آنان جهت خرید مواد اولیه از واسطه‌ها، بانک را در تشخیص واقعی یا غیرواقعی بودن فروشنده دچار مشکل می‌سازد.
- طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۳۹۱ سهم تسهیلات اعطایی به بخش بازرگانی، صادرات و خدمات با طی روندی افزایشی از ۲۴.۰۵ درصد در سال ۱۳۹۱ به ۳۸.۲۶ درصد در سال ۱۴۰۱ رسیده است.

جدول ۸۲. مانده تسهیلات اعطایی ناخالص بانک‌های استان به تفکیک عقود اسلامی در سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱ (میلیارد ریال)

عنوان	سال ۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد تغییرات
قرض الحسنه	۸۳۷۰۰	۱۵۸۶۴۱	۸.۹
فروش اقساطی	۲۷۴۷۲۰	۲۹۹۲۴۲	۴۰
مشارکت مدنی	۷۶۸۶۳	۱۰۷۷۲۶	-۱۱
مضاربه	۱۴۷۹۳	۱۳۱۷۶	۱۳۸
سلف	۴۳۶۸۳	۱۰۴۱۰۲	۲۳
جعاله	۳۰۳۰۹	۳۷۳۹۱	-۲.۵
اجاره به شرط تملیک	۱۱۰۳۲	۱۰۷۵۶	۸۶
سایر عقود	۲۴۴۶۷۰	۴۵۴۲۵۳	۸.۹

مأخذ: بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده استان، محاسبات کارشناسی

نمودار ۲۹. سهم انواع عقود اسلامی براساس مانده تسهیلات اعطایی ناخالص بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱ (درصد)

۵-۱۳. بررسی و تحلیل مطالبات غیرجاری بانکها

بیشترین میزان نسبت مانده مطالبات غیرجاری به مانده تسهیلات در بین بانکها با ۹.۶۶ درصد به بانک توسعه تعاون و کمترین میزان با ۰.۷۳ درصد به بانک تجارت اختصاص دارد. این نسبت برای کل بانکها در سال ۱۴۰۱ حدود ۳.۰۳ درصد می باشد که در مقایسه با نسبت ۴.۱۷ درصدی سال قبل ۱.۱۴ درصد کاهش داشته است. افزایش ۴۶ درصدی رقم مانده تسهیلات در مقابل افزایش ۱۲ درصدی رقم مانده مطالبات از دلایل کاهش شاخص نسبت مطالبات غیرجاری به کل تسهیلات می باشد.

جدول ۸۳. نسبت مانده کل مطالبات غیرجاری به کل مانده تسهیلات

بانکهای استان در سالهای ۱۴۰۱-۱۴۰۰ (درصد)

عنوان	سال ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۱	
		رقم	رتبه
پست بانک	۳.۵۱	۲.۸۰	۷
تجارت	۱.۸۶	۰.۷۳	۱۲
توسعه تعاون	۱۱.۰۱	۹.۶۶	۱
توسعه صادرات	۱.۱۱	۱.۲۱	۱۰
رفاه کارگران	۲.۰۸	۱.۳۵	۹
سپه	۳.۴۲	۲.۸۹	۶
صادرات	۴.۸۵	۴.۲۷	۴
صنعت و معدن	۶.۸۴	۲.۴۳	۸
کشاورزی	۹.۸۶	۵.۸۹	۲
مسکن	۵.۴۵	۴.۷۷	۳
ملت	۵.۰۴	۳.۹۲	۵
ملی	۱.۳۵	۱.۱۳	۱۱
مجموع	۴.۱۷	۳.۰۳	-

مأخذ: بانکهای دولتی و دولتی خصوصی شده استان، محاسبات کارشناسی

نمودار ۳۰. نسبت مطالبات غیرجاری به مانده تسهیلات بانک‌های استان در سال ۱۴۰۱ (درصد)

نمودار ۳۱. روند نسبت مطالبات غیرجاری به مانده تسهیلات بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۴۰۱ (درصد)

جدول ۸۴. مانده مطالبات غیر جاری بانک‌های استان طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱ (میلیارد ریال)

عنوان	سال ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۱	درصد تغییرات
پست بانک	۶۵۹	۱۱۱۰	۶۸
تجارت	۱۷۱۷	۱۳۴۹	-۲۱
توسعه تعاون	۱۳۳۲	۱۴۷۴	۱۱
توسعه صادرات	۱۳۰	۱۷۸	۳۶
رفاه کارگران	۷۰۴	۷۶۸	۹
سپه	۳۷۳۵	۴۴۶۹	۲۰
صادرات	۴۴۸۳	۵۰۰۵	۱۲
صنعت و معدن	۱۳۰۷	۶۴۹	-۵۰
کشاورزی	۵۶۸۵	۵۲۵۷	-۸
مسکن	۶۰۸۵	۷۷۰۸	۲۷
ملت	۷۰۸۷	۸۵۰۴	۲۰
ملی	۱۸۰۸	۲۲۵۷	۲۵
مجموع	۳۴۷۳۱	۳۸۷۲۸	۱۲

مأخذ: بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده استان، محاسبات کارشناسی

نمودار ۲۲. روند مطالبات غیر جاری ناخالص بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۴۰۱ (میلیارد ریال)

رقم کل مانده مطالبات نسبت به سال قبل ۱۲ درصد افزایش داشته است. مطابق نمودار مشاهده می‌شود که مطالبات طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۳۹۱ روندی صعودی داشته است. از دلایل رشد مطالبات غیرجاری می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- رکود و تورم حاکم بر جامعه منجر به عدم بازگشت منابع و تسهیلات پرداختی شده است؛
- بیش‌تر بودن نرخ سود واقعی تسهیلات از نرخ رشد اقتصادی و تأثیر آن بر ناتوانی در بازپرداخت تسهیلات از سوی فعالان اقتصادی و افزایش مطالبات؛
- کاهش درآمد قشرهای مختلف جامعه و به تبع آن کاهش قدرت پرداخت اقساط بانکی به دلیل شرایط اقتصادی و تورمی موجود؛
- موانع فراوانی در بخش اقدام قانونی وصول مطالبات از واحدهای تولیدی وجود دارد. یکی از دلایل این موضوع ورود نهادهای استانی و وجود سلیاق و رویه‌های قضایی متفاوت می‌باشد، بطوریکه عملاً هیچ رویه قانونی واحدی از جانب شعب دادگاه اعمال نمی‌شود؛
- یکی از منابع مؤثر بانک‌ها در راستای اعطای تسهیلات به واحدهای تولیدی، منابع حاصل از وصول مطالبات می‌باشد، در این راستا آخرین راهکار بانک‌ها در صورت عدم حصول نتیجه از سایر اقدامات، صدور اجرائیه می‌باشد که با توجه به ابلاغ صورت گرفته به واحد اجرائیات اداره ثبت اسناد و املاک (مبنی بر لزوم اخذ مجوز از ستاد تسهیل جهت هرگونه اقدام برای پیگیری اجرائیه‌ها)، وصول مطالبات بانک‌ها با مشکل و کندی روبرو شده است؛
- وضع قوانین متعدد در راستای تعیین تکلیف بدهی‌های غیرجاری و کمک به تولید مانند ماده ۲۸، ماده ۲۹ بند (ل) تبصره ۱۶، قانون تسهیل تسویه بدهی و غیره که با توجه به وجود تورم در کشور، بدهکاران با فرض وضع هرساله چنین قوانینی، تسویه بدهی‌های خود را به تعویق می‌اندازند. از طرفی وصول مطالبات غیرجاری با کاهش

نقدینگی و هدایت مجدد منابع جمع‌آوری شده به سمت تولید، می‌تواند تأثیر بسزایی در کنترل تورم و بهبود روند تولید در کشور ایفا نماید؛

▪ تسهیلات تکلیفی طی سال‌های متمادی یکی دیگر از علل بالا رفتن مانده مطالبات بانکی است. چرا که این تسهیلات بدون اعمال روش‌های معمول در بررسی اهلیت متقاضیان، بررسی‌های کارشناسی و مطالعات مالی و اقتصادی پروژه‌ها پرداخت می‌شود. در نهایت فقدان توجیهات مالی و اقتصادی و عدم بازدهی برخی از این پروژه‌ها، بازپرداخت تسهیلات مذکور را ناممکن می‌نماید؛

▪ ارزیابی‌های غیرواقعی وثایق و املاک از طریق کارشناسان رسمی دادگستری و سوءاستفاده قانونی برخی از بدهکاران بزرگ بانکی؛

۶-۱۳. بررسی کارایی بانک‌ها

تعداد دستگاه‌های ATM به ازای هر شعبه از ۳۰۸ در سال ۱۴۰۰ به ۲۶۹ در سال ۱۴۰۱ کاهش یافته است.

جدول ۸۵. وضعیت سازمانی و بانکداری نوین بانک‌های استان در سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	سال ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۱	درصد تغییرات
تعداد شعب	۷۴۳	۷۳۰	-۱.۷
تعداد پرسنل	۷۲۲۴	۶۹۶۸	-۳.۵
تعداد دستگاه‌های ATM	۲۲۸۹	۱۹۶۳	-۱۴
نسبت سپرده به شعب (میلیارد ریال)	۱۵۶۲	۲۲۲۴	۴۲
نسبت تسهیلات به شعب (میلیارد ریال)	۱۱۲۲	۱۷۵۰	۵۶
نسبت سپرده به پرسنل (میلیارد ریال)	۱۶۱	۲۳۳	۴۵
نسبت دستگاه‌های ATM به شعب	۳۰۸	۲۶۹	-۰.۳۹

مأخذ: بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده استان، محاسبات کارشناسی

۷-۱۳. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

در ایران بانک‌ها بزرگ‌ترین نهاد مالی بوده و فعالیت آن‌ها متأثر از سیاست‌های کلان اقتصادی، به‌خصوص در حوزه مالی و پولی می‌باشد. برخی از چالش‌های حوزه بانکی استان و پیشنهادات مرتبط با آن عبارتند از:

- بالا بودن هزینه‌های تأمین منابع در مقابل عدم امکان افزایش درآمدهای تخصیص منابع: نرخ بالای تورم و نوسانات اقتصادی منجر به حرکت نقدینگی به سمت بازارهای موازی با نرخ بازدهی بالاتر نسبت به بانک‌ها شده است. این مسأله منجر به افزایش نرخ تجهیز منابع بانک‌ها گردیده، در حالیکه امکان افزایش نرخ تخصیص منابع (نرخ سود تسهیلات) برای آنها وجود ندارد؛
- با عنایت به عدم مصرف کامل منابع بانک‌ها به‌خصوص بانک‌های خصوصی در خود استان، عدم تمرکز منابع شرکت‌های بزرگ در استان و تمرکز منابع آن‌ها در بانک‌های استان تهران به دلیل وجود دفاتر مرکزی در آن استان، باعث کمبود نقدینگی به‌خصوص در ماه‌های آخر سال می‌گردد. لذا ترتیبی اتخاذ گردد تا منابع تمام بانک‌ها اعم از دولتی و خصوصی جهت رونق اقتصادی استان در خود استان مصرف شود؛
- افزایش حدود اختیارات شبکه بانکی باتوجه به محدود بودن اختیارات استان‌ها در بسیاری از موارد؛
- عدم رعایت دستورالعمل‌های نرخ سود سپرده توسط برخی از بانک‌ها و در نتیجه انتقال منابع به بانک‌های متخلف، نشان می‌دهد یکسان‌سازی نرخ سود سپرده‌ها و تسهیلات در تمامی مؤسسات و بانک‌های خصوصی و دولتی و نظارت بر اجرای آن‌ها ضروری می‌باشد. این در شرایطی است که نظارت شدید بانک مرکزی بر بانک‌های دولتی موجب کاهش قدرت رقابت بانک‌های دولتی در مقابل خصوصی می‌گردد؛
- باعنایت به تنوع و تعدد تصمیمات قضائی در خصوص خلع ید از املاک جانشینی، شفافیت قوانین مربوط به جانشینی ضروری می‌باشد؛
- باتوجه به خلأ قوانین ورشکستگی، بررسی موضوع توقف از تأدیه دیون در دادگاه‌ها

پیشنهاد می‌گردد؛

- تحمیل بار هزینه‌ای واحدهای تولیدی به بانک‌های دولتی: دریافت تسهیلات توسط واحدهای تولیدی از بانک‌های دولتی (که منجر به مطالبات منجمد شده می‌گردد) و بار هزینه‌ای برای بانک‌های دولتی ایجاد می‌نماید. از طرفی این واحدها، خدمات درآمدزای خود (مانند صدور ضمانت‌نامه، گشایش اعتبارات اسنادی و ...) را از بانک‌های خصوصی دریافت می‌نمایند؛
- مطالبات منجمدشده: بالا بودن مطالبات غیرجاری بخش صنعت که به دلیل تعامل بانک‌ها برای جلوگیری از تعطیلی واحدهای صنعتی، تبدیل به مطالبات منجمدشده موجب تحمیل بار هزینه‌ای مضاعف به بانک‌های دولتی گردیده است.
- صدور مجوز برای تهاتر یا معاوضه شعب ملکی تخلیه شده و اجاره املاک مناسب برای شعب و الحاق شعب همجوار: بر اساس مفاد دستورالعمل نحوه واگذاری اموال مازاد موسسات اعتباری، ضوابط بودجه ۱۴۰۱ و همچنین مفاد بخشنامه شماره ۰۰/۳۷۸۹۹۱ مورخ ۱۴۰۰/۱۲/۲۶ بانک مرکزی امکان انجام تهاتر املاک وجود ندارد؛
- تخصیص منابع خاص از طرف دولت برای تسهیلات تکلیفی: کسری منابع در اختیار و الزام به پرداخت تسهیلات تکلیفی از طرف دولت که منجر به منفی شدن منابع و مصارف گردیده و بانک توان پاسخگویی به مشتریان سپرده‌گذار را از دست داده است؛
- ضابطه‌مند کردن اخذ مالیات توسط سازمان امور مالیاتی جهت جلوگیری از فرار مالیاتی: اصناف (اعم از پزشکان، داروخانه‌ها، خرده‌فروشان و ...) جهت فرار مالیاتی بجای استفاده از دستگاه‌های پوز بانکی از پول نقد استفاده می‌کنند که این موضوع موجب کمبود پول نقد در شعب بانک‌ها می‌شود؛
- ابلاغ به موقع اعتبارات تخصیصی از محل اعتبارات خاص و نیز تخصیص حداکثری و کافی متناسب با طرح‌های تصویبی جهت رفع مشکل عدم کفایت اعتبار در نظر گرفته‌شده برای طرح‌های معرفی‌شده؛

- برطرف نمودن کاهش تمایل به سپرده‌گذاری در بانک‌ها و به تبع آن عدم جذب سپرده پایدار در بخش جذب منابع با متناسب نمودن نرخ بهره پرداختی در مقایسه با تورم؛
- پرداخت تسهیلات بدون اخذ ضامن‌های متفاوت با تکیه بر بانک‌های اطلاعاتی و اعتبارسنجی‌های مؤثر؛
- تهیه بسته‌های اعتباری برای بخش‌های مختلف اقتصادی؛
- لزوم بازنگری در قوانین تجارت و ورشکستگی؛
- ارجاع ارزیابی وثیقه‌های مورد نیاز بانک‌ها به کانون کارشناسان رسمی دادگستری یا کانون مشاوران قوه قضائیه برای مشتریان روستایی علاوه بر زمان‌بر بودن و تحمیل هزینه بر روستاییان موجب افزایش رفت و آمد و مسافرت‌های غیرضروری می‌گردد. الزام به همکاری برای معرفی کارشناسان دادگستری شهرستان‌ها توسط دادگستری استان موجب حل مشکل این مشتریان خواهد شد؛
- فرهنگ‌سازی برای تجار، صاحبان صنایع و مدیران واحدهای تولیدی در خصوص اهمیت دادن به تهیه صورت‌های مالی حسابرسی‌شده در زمان مناسب جهت ارائه به سیستم بانکی برای پرداخت به موقع تسهیلات؛
- مراجعه مستقیم تولیدکنندگان به سیستم بانکی جهت تسریع در پرداخت تسهیلات از محل منابع صندوق توسعه ملی و حذف بورکراسی ثبت استفاده از منابع صندوق توسعه ملی در سامانه بهین‌یاب؛
- گسترش خدمات ضمانت بانکی صندوق ضمانت صنایع کوچک؛
- ایجاد نمایندگی بانک مرکزی در استان‌ها جهت تخصیص ارز به واحدهای صنعتی و رفع مشکلات تأمین و انتقال ارز و نوسانات ارزی؛
- عدم امکان جذب تسهیلات توسعه روستایی و عشایری در بخش دام با توجه به شرایط مربوطه مبنی بر اختصاص تسهیلات برای واحدهای صنعتی و در دام سبک در قالب اصلاح نژادی: با توجه به اینکه در استان اکثریت واحدهای پرورش دام غیرصنعتی و

روستایی بوده لذا امکان جذب تسهیلات میسر نخواهد بود و پیشنهاد می‌شود در شرایط پرداخت تسهیلات تجدیدنظر شود؛

▪ با عنایت به تأمین بیش از ۹۰ درصدی منابع مالی توسط سیستم بانکی و بانک محور بودن تأمین منابع مالی در کشور، تنگناهای مرتبط درخصوص دسترسی به منابع ارزان مالی، نرخ بهره بالای تسهیلات، نرخ بالای جرایم تأخیر در پرداخت به موقع اقساط، درخواست وثایق متعدد، موضوع ذی‌نفع واحد در اخذ تسهیلات، چالش‌های متعدد در اخذ ضمانت‌نامه‌های مورد نیاز تولیدکنندگان و ... از جمله مشکلات صنعتگران و تولیدکنندگان در حوزه اخذ تسهیلات از نظام بانکی می‌باشد که منجر به افزایش هزینه‌های تأمین منابع بنگاه، ناتوانی در پرداخت اقساط، تعمیق رکود و در نهایت با یک زنجیره مستمر، منتج به ورشکستگی بنگاه‌ها شده و در انتها سبب کاهش رشد اقتصادی در کشور می‌شود.

فصل چهاردهم نرخ تورم سالانه استان آذربایجان شرقی از ۴۳.۱۴ درصد در سال ۱۴۰۰ به ۵۰.۴۶ درصد در سال ۱۴۰۱ افزایش یافته است. در این بخش نرخ تورم مصرف کننده استان به تفکیک سالانه، ماهانه و نقطه‌ای مورد بررسی قرار می‌گیرد. بررسی روند نرخ تورم دوازده ماهه منتهی به هر ماه در استان آذربایجان شرقی طی چند سال اخیر، دارا بودن شیب تند افزایشی یا کاهش با روندی سینوسی را آشکار می‌نماید. بطوری که نرخ تورم استان از خرداد ماه ۱۳۹۷ تا اواسط سال ۱۳۹۸ دارای روندی افزایشی با شیب تند، از اواسط سال ۱۳۹۸ تا اواسط سال ۱۳۹۹ دارای روندی کاهش با شیب تند، از اواسط سال ۱۳۹۹ تا اواسط سال ۱۴۰۰ با شیبی تند دارای روندی افزایشی، از اواسط سال ۱۴۰۰ تا اوایل سال ۱۴۰۱ دارای روندی کاهش بوده و سپس تا پایان سال ۱۴۰۱ روندی صعودی طی نموده است. در سال ۱۴۰۱ بیش‌ترین میزان نرخ تورم کل خانوارها بین گروه‌های اصلی در سطح کشور با ۸۲.۷۲ درصد به هتل و رستوران و در استان آذربایجان شرقی با ۷۴.۷۱ درصد به خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها اختصاص داشته است.	(۱) اقتصاد ملی
	(۲) محصول ناخالص داخلی
	(۳) کشاورزی
	(۴) صنعت و معدن
	(۵) ساختمان و مسکن
	(۶) خدمات
	(۷) حمل و نقل
	(۸) انرژی
	(۹) سرمایه‌گذاری خارجی
	(۱۰) تجارت خارجی
	(۱۱) بازار سرمایه
	(۱۲) صنعت بیمه
	(۱۳) بازار پول و اعتبار
	(۱۴) نرخ تورم
	(۱۵) وضعیت مالی و بودجه
	(۱۶) نظام مالیاتی
	(۱۷) بازار کار
	(۱۸) فضای کسب‌وکار
	(۱۹) درآمد هزینه‌خانوار و توزیع درآمد

۱۴. نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی استان

تورم بر بسیاری از متغیرهای اقتصاد کلان از جمله رشد اقتصادی، سرمایه‌گذاری، پس‌انداز، صادرات، واردات و ... اثرگذار می‌باشد. تورم علاوه بر اثرات اقتصادی، بر سیاست و فرهنگ هر جامعه‌ای نیز تأثیر می‌گذارد. از مهم‌ترین اثرهای اقتصادی که باعث شده تا تورم در متن زندگی افراد حس شود، تأثیرگذاری آن بر قدرت خرید مردم و رشد اقتصادی می‌باشد. وجود ضعف‌های ساختاری در نظام ایران باعث شده است تا نرخ تورم طی سال‌های مختلف با نوسان‌های زیادی همراه باشد. در این فصل نرخ تورم استان بررسی و توضیحاتی ارائه شده است. نرخ تورم استان آذربایجان شرقی بیش‌تر از کشور می‌باشد که مرزی بودن استان می‌تواند یکی از دلایل این موضوع باشد.

۱۴-۱. سیاست‌های اقتصادی تورم و جهت‌گیری‌های استان

نقدینگی، تحریم‌های چندجانبه علیه کشور (انواع تحریم‌های صادراتی، وارداتی، مالی)، انتظارات قیمتی، کسری بودجه، نرخ سود سپرده‌های بانکی، نرخ ارز، درآمدهای نفتی و درآمدهای مالیاتی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر نرخ تورم کشور می‌باشد. از سوی دیگر، وابستگی بخش‌های تولید و مصرف به نوسان‌های نرخ ارز، موجب شده تا طی سال‌های اخیر شوک‌های بازار ارز به بخش‌های تولید و مصرف و در نتیجه به سطح عمومی قیمت‌ها انتقال یابد. به‌طوری‌که جهش قیمت ارز در ابتدای سال ۱۳۹۷ باعث گردید تا نرخ تورم کشور و به تبع آن استان آذربایجان شرقی با شتاب بیش‌تری رشد نماید. در سال ۱۴۰۱ نیز تداوم رشد نرخ تورم در سطح زندگی افراد کاملاً قابل مشاهده بوده است.

در اقتصاد ایران دلایل رشد تورم را باید در سطح کلان و کشوری بررسی نمود، بنابراین اقدامات قابل انجام در سطح استان‌ها متأثر از تصمیمات کشوری می‌باشد و استان‌ها نمی‌توانند تأثیر مستقیمی بر تغییرات نرخ تورم ایفا نمایند. تفاوت نرخ تورم برخی از استان‌ها از جمله آذربایجان شرقی از میانگین کشور می‌تواند ناشی از موقعیت جغرافیایی و سیستم توزیع کالاها باشد که با اتخاذ سیاست‌هایی از قبیل توسعه مراکز

توزیع کالاها و خدمات با نظارت سازمان‌های مرتبط می‌توان در کاهش هزینه‌های واسطه‌گری و در نتیجه قیمت مصرف‌کننده کالاها و خدمات گام مؤثری برداشت.

۲-۱۴. بررسی وضعیت تحولات نرخ تورم و شاخص قیمتی

نرخ تورم استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱ برای خانوارهای مناطق شهری ۵۰.۳۵ درصد، خانوارهای مناطق روستایی ۵۰.۹۲ درصد و کل خانوارهای استان ۵۰.۴۶ درصد اعلام شده است. این استان یکی از مناطق پرهزینه کشور برای زندگی بوده و از لحاظ بالا بودن هزینه کالاها و خدمات مصرفی برای کل خانوارها و خانوارهای شهری جزو شش استان گران و هزینه‌بر کشور قرار دارد.

جدول ۸۶. نرخ تورم کشور و استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱

عنوان	کشور		استان آذربایجان شرقی	
	نرخ تورم (درصد)	افزایش/کاهش سالانه (درصد)	نرخ تورم (درصد)	رتبه کشوری
کل خانوارها	۴۵.۷۵	۵.۵۴	۵۰.۴۶	۶
خانوارهای شهری	۴۴.۹۶	۵.۲۳	۵۰.۳۵	۶
خانوارهای روستایی	۵۰.۵۵	۷.۷۵	۵۰.۹۲	۱۷

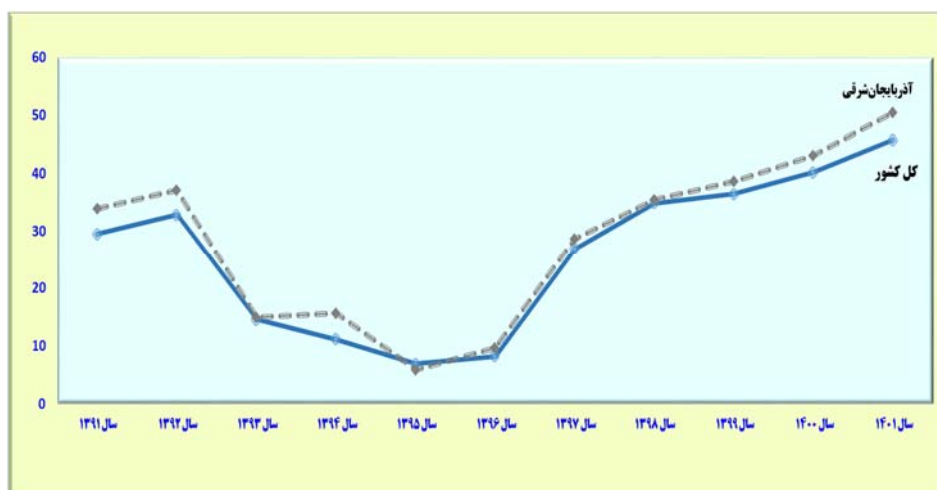
مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

میزان افزایش نرخ تورم سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ در سطح کشور و استان آذربایجان شرقی به شرح زیر می‌باشد:

- کل خانوارها: کشور ۵.۵۴ درصد و استان آذربایجان شرقی ۷.۳۲ درصد رشد.
- خانوارهای شهری: کشور ۵.۲۳ درصد و استان آذربایجان شرقی ۷.۲۲ درصد رشد.
- خانوارهای روستایی: هم در سطح کشور و هم در سطح استان ۷.۷۵ درصد رشد.

همان‌طور که در نمودار هم مشاهده می‌شود میزان نرخ تورم استان در بسیاری از سال‌ها و به‌خصوص طی چند سال اخیر همواره بیش‌تر از رقم کشوری بوده است که این موضوع بر وضعیت بسیاری از شاخص‌های اقتصادی و فعالیت‌های تولیدی استان مؤثر بوده است.

نمودار ۳۳. مقایسه نرخ تورم سالانه کشور و استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۳۹۱ (درصد)

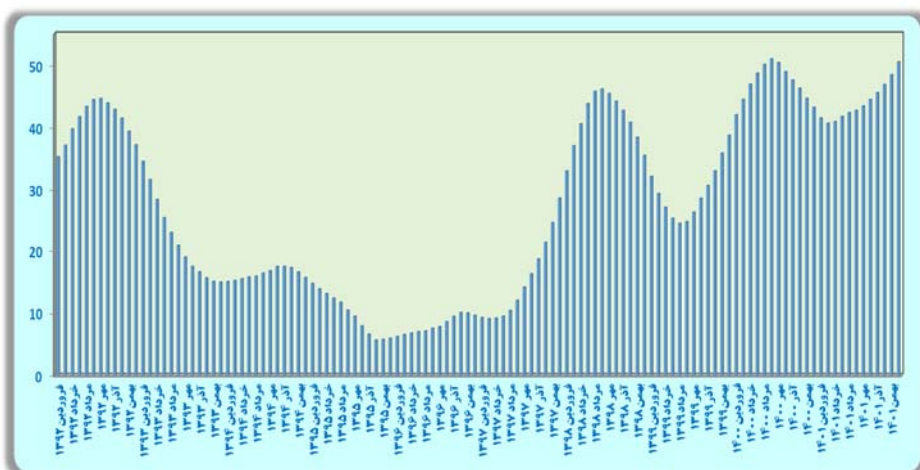

۱۴-۳. بررسی وضعیت شاخص‌های قیمتی

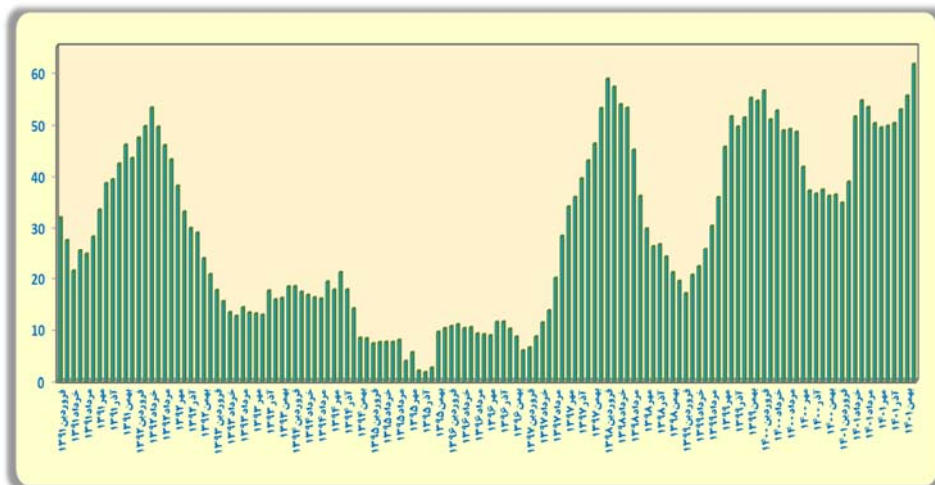
بررسی روند نرخ تورم دوازده ماهه منتهی به هر ماه در استان آذربایجان شرقی طی چند سال اخیر، دارا بودن شیب تند افزایشی یا کاهشی با روندی سینوسی را آشکار می‌نماید. بطوری‌که نرخ تورم استان از خرداد ماه ۱۳۹۷ تا اواسط سال ۱۳۹۸ دارای روندی افزایشی با شیب تند، از اواسط سال ۱۳۹۸ تا اواسط سال ۱۳۹۹ دارای روندی کاهشی با شیب تند، از اواسط سال ۱۳۹۹ تا اواسط سال ۱۴۰۰ با شیبی تند دارای روندی افزایشی، از اواسط سال ۱۴۰۰ تا اوایل سال ۱۴۰۱ دارای روندی کاهشی بوده و سپس تا پایان سال ۱۴۰۱ روندی صعودی طی نموده است. بیش‌ترین میزان نرخ تورم

استان طی چند سال اخیر با ۵۰.۹۲ و ۵۰.۴۶ درصد به ترتیب به شهریور ۱۴۰۰ و اسفند ۱۴۰۱ اختصاص داشته است. همچنین مهر و مرداد ۱۴۰۰ به ترتیب دارای ۵۰.۳۴ و ۵۰.۰۴ درصد نرخ تورم بوده‌اند. در حالت کلی، مقایسه نرخ تورم ۱۲ ماهه منتهی به پایان هر ماه در استان آذربایجان شرقی نشان‌دهنده موارد زیر می‌باشد:

- از فروردین ۱۳۹۲ تا مهر ۱۳۹۲ دارای روندی صعودی بوده است.
 - از آبان ۱۳۹۲ تا دی ۱۳۹۵ با دارا بودن نوسان جزئی، روندی کاهشی داشته است.
 - از بهمن ۱۳۹۵ تا دی ۱۳۹۶ روندی افزایشی با شیب ملایم را طی نموده است.
 - از بهمن ۱۳۹۶ تا اردیبهشت ۱۳۹۷ روند کاهشی بسیار جزئی داشته است.
 - از خرداد ۱۳۹۷ روند افزایشی نرخ تورم با شیب بسیار تند شروع شده و تا شهریور ۱۳۹۸ ادامه پیدا کرده است.
 - از مهر ۱۳۹۸ تا مرداد ۱۳۹۹ روندی کاهشی با شیب تند داشته است.
 - از شهریور ۱۳۹۹ تا شهریور ۱۴۰۰ روندی افزایشی با شیب تند طی نموده است.
 - از مهر ۱۴۰۰ تا اردیبهشت ۱۴۰۱ دارای روند کاهشی با شیب تند بوده است.
 - از خرداد ۱۴۰۱ تا اسفند ۱۴۰۱ روندی افزایشی با شیب تند طی نموده است.
- نمودار ۳۴. روند نرخ تورم ۱۲ ماهه منتهی به هر ماه در استان از فروردین ۱۳۹۲ تا اسفند ۱۴۰۱ (درصد)

نمودار ۳۵. روند نرخ تورم نقطه به نقطه استان آذربایجان شرقی از فروردین ۱۳۹۱ تا اسفند ۱۴۰۱ (درصد)

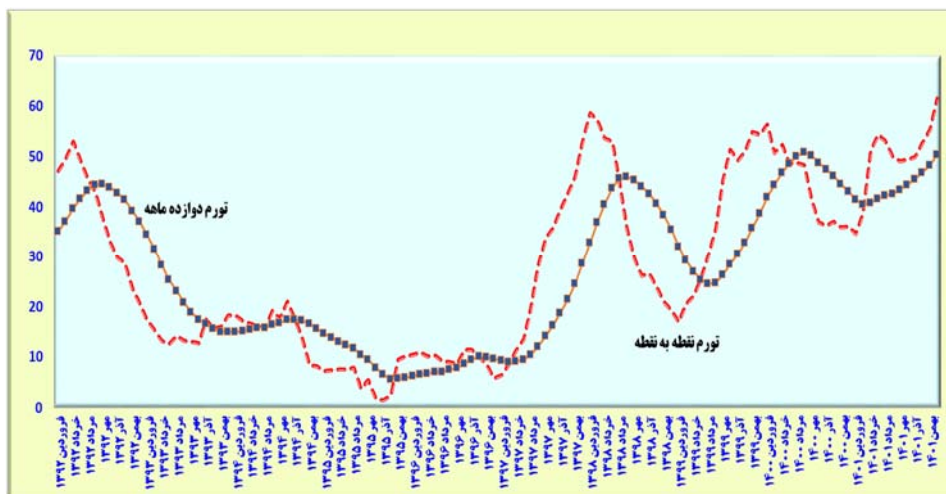
بررسی شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی استان نشان دهنده شیب تند کاهشی یا افزایشی نرخ تورم نقطه‌ای طی چند سال اخیر می‌باشد. روند افزایش یا کاهش نرخ تورم نقطه‌ای از فروردین ۱۳۹۱ تا اسفند ۱۴۰۱ به شرح زیر می‌باشد:

■ نرخ تورم نقطه‌ای استان طی فروردین و اردیبهشت ۱۳۹۱ کاهشی بوده است. از تیر ۱۳۹۱ تا خرداد ۱۳۹۲ دارای روندی افزایشی به همراه نوسان‌هایی جزئی بوده است. از تیر ۱۳۹۲ تا تیر ۱۳۹۳ روندی کاهشی و از مرداد ۱۳۹۳ تا اسفند ۱۳۹۶ با دارا بودن شیب ملایم افزایشی یا کاهشی و در برخی از مواقع با دارا بودن شیب کمی افزایشی، روندی نوسانی داشته است. از فروردین ۱۳۹۷ تا فروردین ۱۳۹۸ با دارا بودن شیب نسبتاً تند، روندی افزایشی طی نموده است. از اردیبهشت ۱۳۹۸ تا فروردین ۱۳۹۹ با طی نمودن شیب تند کاهشی، روندی کاهشی داشته است. از اردیبهشت ۱۳۹۹ تا بهمن ۱۳۹۹ با نوسانی بسیار جزئی، شیب تند افزایشی طی نموده است. از اسفند ۱۳۹۹ تا فروردین ۱۴۰۱ با شیب کاهشی، روندی نزولی طی

کرده است. از اردیبهشت ۱۴۰۱ تا تیر ۱۴۰۱ روندی افزایشی، مرداد تا مهر ۱۴۰۱ روندی کاهشی و آبان تا اسفند ۱۴۰۱ روندی افزایشی طی کرده است.

نرخ تورم نقطه به نقطه افزایش شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی هر ماه نسبت به ماه مشابه سال قبل را مقایسه می‌نماید، بنابراین وقوع نوسانات قیمتی را سریع‌تر نشان می‌دهد. نرخ تورم سالانه مقایسه تغییرات قیمت ۱۲ ماهه منتهی به هر ماه نسبت به مدت مشابه آن می‌باشد، بنابراین میانگین نوسانات روی داده طی ۱۲ ماه در نرخ تورم سالانه انعکاس می‌یابد. مطابق نمودار، نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه شیب افزایش یا کاهش بیش‌تری نسبت به نرخ تورم سالانه دارد و تغییرات نرخ تورم دوازده ماهه، نسبت به نرخ تورم نقطه‌ای با تأخیر آشکار می‌شود. بنابراین می‌توان با بررسی روند نرخ تورم نقطه‌ای و اتخاذ سیاست‌های مناسب، روش‌های کنترلی مناسبی نسبت به جهش سریع قیمت‌ها اتخاذ نمود.

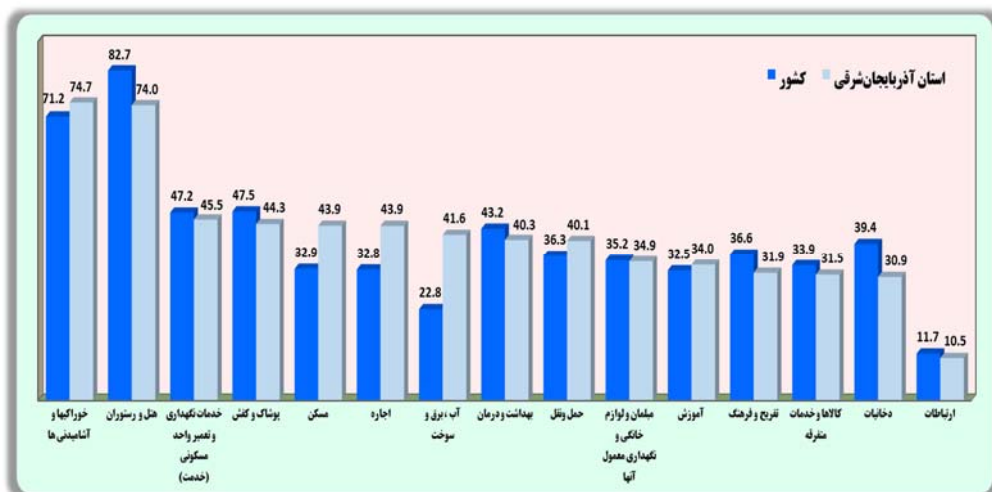
نمودار ۳۶. مقایسه نرخ تورم سالانه و نقطه‌ای آذربایجان شرقی از فروردین ۱۳۹۲ تا اسفند ۱۴۰۱ (درصد)

۴-۱۴. بررسی و تحلیل اجزاء شاخص‌های قیمتی

در سال ۱۴۰۱ بیش‌ترین میزان نرخ تورم کل خانوارها بین گروه‌های اصلی در سطح کشور با ۸۲.۷۲ درصد به هتل و رستوران و در استان آذربایجان شرقی با ۷۴.۷۱ درصد به خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها اختصاص داشته است.

نمودار ۳۷. نرخ تورم کالاها و خدمات مصرفی کشور و استان به تفکیک گروه‌های اصلی در سال ۱۴۰۱

جدول ۸۷. نرخ تورم کالاها و خدمات مصرفی کل خانوارهای کشور و استان آذربایجان شرقی به تفکیک گروه‌های اصلی در سال ۱۴۰۱

استان آذربایجان شرقی			کشور			عنوان
تغییر سالانه (درصد)	رتبه	نرخ تورم	تغییر سالانه (درصد)	رتبه	نرخ تورم	
۷.۳۲	-	۵۰.۴۶	۵.۵۴	-	۴۵.۷۵	شاخص کل
۲۱.۷۶	۱	۷۴.۷۱	۱۹.۲۶	۲	۷۱.۲۰	خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها
-۰.۷۲	۱۴	۳۰.۸۷	۳.۴۲	۶	۳۹.۳۶	دخانیات
-۷.۸۲	۴	۴۴.۳۴	-۳.۷۹	۳	۴۷.۵۰	پوشاک و کفش
۱۷.۲۹	۵	۴۳.۹۳	۵.۸۲	۱۱	۳۲.۹۴	مسکن
۱۸.۳۳	۶	۴۳.۸۸	۵.۹۳	۱۲	۳۲.۷۸	اجاره
-۱۷.۲۱	۳	۴۵.۴۶	۲.۴۱	۴	۴۷.۲۰	خدمات نگهداری و تعمیر واحد مسکونی (خدمت)
۱۸.۱۳	۷	۴۱.۶۳	-۱.۷۳	۱۴	۲۲.۷۸	آب، برق و سوخت
-۱۰.۷۹	۱۰	۳۴.۸۹	-۱۱.۳۹	۹	۳۵.۱۵	مبلمان و لوازم خانگی و نگهداری معمول آن‌ها
-۲.۱۱	۸	۴۰.۳۵	۴.۵۱	۵	۴۳.۱۶	بهداشت و درمان
-۰.۱۱	۹	۴۰.۱۰	-۱.۱۷	۸	۳۶.۲۹	حمل و نقل
۴.۶۹	۱۵	۱۰.۵۴	۵.۳۰	۱۵	۱۱.۶۶	ارتباطات
-۳.۲۵	۱۲	۳۱.۹۲	-۳.۳۱	۷	۳۶.۶۱	تفریح و فرهنگ
۱۲.۸۹	۱۱	۳۳.۹۹	۷.۵۹	۱۳	۳۲.۵۴	آموزش
۶.۱۱	۲	۷۴.۰۳	۲۱.۱۶	۱	۸۲.۷۲	هتل و رستوران
-۹.۹۷	۱۳	۳۱.۴۷	-۶.۹۰	۱۰	۳۳.۸۷	کالاها و خدمات متفرقه

مأخذ: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان آذربایجان شرقی، محاسبات کارشناسی

۵-۱۴. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

یکی از محورهای برنامه‌های توسعه اقتصادی در ایران، اجرای طرح آمایش سرزمین می‌باشد. هدف این طرح شناسایی منابع و امکانات هر استان و تخصیص منابع و فعالیت‌ها به هر منطقه بر مبنای استعدادها و ویژگی‌های خاص آن منطقه و کاهش شکاف اقتصادی بین مناطق مختلف می‌باشد. در این خصوص، شناسایی پویایی‌ها و عوامل مؤثر بر تورم منطقه‌ای، در استان‌های کشور می‌تواند به برنامه‌ریزان اقتصادی و منطقه‌ای در تنظیم برنامه‌های توسعه اقتصادی کمک نماید تا از طریق تخصیص منابع، عدم تعادل‌های منطقه‌ای و شکاف رشد اقتصادی بین استان‌های کشور از بین رود یا کاهش یابد. یکی از عوامل مهم که برنامه‌ریزان اقتصادی باید به آن توجه نمایند، متغیرهای جغرافیایی-اقتصادی یک منطقه می‌باشد. این متغیرها در هر منطقه، موارد قوت، ضعف، فرصت و تهدیدهای یک منطقه را که بر تورم آن منطقه اثرگذار می‌باشد، نشان می‌دهند. براساس مطالعات و پژوهش‌های صورت گرفته استان‌های مجاور بر نرخ تورم یکدیگر اثر می‌گذارند، بنابراین مسئولان ملی و استانی باید در طرح‌های آمایش سرزمینی به اثرات متقابل بین استان‌ها توجه ویژه داشته و در کنار نگرش ملی به ارتباط بین استان‌ها نیز توجه نمایند. ضعیف بودن استان آذربایجان شرقی از نظر امکانات لجستیکی حمل و نقل در مقایسه با مراکز استان‌های هم سطح خود یکی از دلایل تورم می‌باشد که سرمایه‌گذاری در توسعه حمل و نقل و لجستیک استان می‌تواند یکی از راه‌های کاهش شکاف تورمی نسبت به میانگین کشوری باشد. آنچه که تحت عنوان سیاست‌های تنظیم بازار می‌توان اجرایی نمود را در دو گروه کوتاه‌مدت و بلندمدت می‌توان طبقه‌بندی نمود:

کوتاه مدت: افزایش اقدامات نظارتی در بازار و کنترل عرضه و انبارداری کالاها؛

بلندمدت: اصلاح ساختار توزیع کالا، جمع‌آوری آمار و ارقام، پیش‌بینی تقاضای کالاها در فصول مختلف سال و برنامه‌ریزی برای افزایش تولید یا عرضه متناسب با تقاضای پیش‌بینی شده.

فصل پانزدهم اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال گذشته ۷۹.۵ درصد رشد داشته است. بیش‌ترین میزان عملکرد اعتبارات در سال ۱۴۰۱ به اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای با ۱۸۷۴۱ میلیارد ریال اختصاص داشته است که سهم ۵۸.۷۶ درصدی از کل اعتبارات استان را به خود اختصاص داده است. اعتبارات هزینه‌ای استان در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال گذشته ۴۳.۶ درصد رشد داشته است. جبران خدمات کارکنان بالاترین سهم را در اعتبارات هزینه‌ای استان با ۵۶ درصد به خود اختصاص داده است. رتبه استان از نظر اعتبارات هزینه‌ای و اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای ۸ بوده است. سرانه اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان در سال ۱۴۰۱ کمتر از میانگین کشوری بوده و با ۵.۳۱ میلیارد ریال رتبه ۲۶ را به خود اختصاص داده است. در حالی که این رقم برای میانگین کشوری ۷.۳۳ میلیارد ریال بوده است. درآمدهای عمومی استان در سال ۱۴۰۱ رقم ۱۳۱۰۵۳ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال گذشته ۴۲.۴ درصد رشد داشته است. سهم درآمدهای مالیاتی از درآمدهای عمومی استان ۹۶.۲ درصد می‌باشد. در سال مذکور اعتبارات هزینه‌ای استان با ۱۳۱۵۳ میلیارد ریال نسبت به سال گذشته ۴۱.۲۴ درصد رشد داشته و اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان با رشد ۵۸.۷۶ درصدی به ۱۸۷۴۱ میلیارد ریال رسیده است.	(۱) اقتصاد ملی
	(۲) محصول ناخالص داخلی
	(۳) کشاورزی
	(۴) صنعت و معدن
	(۵) ساختمان و مسکن
	(۶) خدمات
	(۷) حمل و نقل
	(۸) انرژی
	(۹) سرمایه‌گذاری خارجی
	(۱۰) تجارت خارجی
	(۱۱) بازار سرمایه
	(۱۲) صنعت بیمه
	(۱۳) بازار پول و اعتبار
	(۱۴) نرخ تورم
	(۱۵) وضعیت مالی و بودجه
	(۱۶) نظام مالیاتی
	(۱۷) بازار کار
	(۱۸) فضای کسب‌وکار
	(۱۹) درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد

۱۵. وضعیت مالی و بودجه‌ای استان

مطالعات مختلف حاکی از آن است که بودجه نقش مهمی در توسعه زیرساخت و جذب سرمایه‌گذاری و تشکیل بازار منطقه‌ای دارد. در ایران، دولت کارگزار اصلی توسعه است که از رهگذر سیاست‌گذاری و تخصیص بودجه، میزان و سمت وسوی توسعه یک منطقه را تعیین می‌کند. تخصیص بودجه دولتی برای تحریک توسعه در مناطق یک کشور مسئله مهمی در مباحث اقتصادی است که توجه متفکران اقتصادی و اجتماعی را به خود جلب کرده و به نقطه تلاقی علوم اقتصاد، سیاست، جامعه‌شناسی و حتی فلسفه بدل شده است. دولت سالیانه بودجه هر استان را در لایحه پیشنهادی به تصویب مجلس می‌رساند تا نقش مؤثری در فراهم آوردن زیرساخت‌ها و به راه انداختن فرایند توسعه هر استان ایفا کند.

در مطالعه‌ای که فرهادی و میری در خصوص رابطه بین بودجه دولتی و توسعه اقتصادی- اجتماعی استان‌های کشور را بررسی کرده‌اند به این نتیجه رسیده‌اند که سیاست‌های دولت در توزیع اعتبارات کارا نبوده و تشدیدکننده توسعه نامتوازن در کشور است. به طور مثال رتبه استان آذربایجان شرقی از نظر توسعه ۱۱ بوده در حالی که رتبه سرانه اعتبارات دولتی استان ۲۶ بوده است در حالی که براساس درجه توسعه نیافتگی، رتبه استحقاقی سرانه اعتبارات دولتی استان آذربایجان شرقی طبق محاسبات انجام گرفته در مطالعه فوق باید ۲۱ باشد.

در سال ۱۴۰۱، مصارف عمومی استان آذربایجان شرقی برابر ۳۱۸۹۴ میلیارد ریال بوده است که نسبت به سال گذشته ۶۲.۷ درصد رشد داشته است. در این سال، درآمد عمومی استان با ۷۲.۴ درصد رشد به ۱۳۱۰۵۳ میلیارد ریال رسیده است.

۱۵-۱. سیاست‌های اقتصادی مالی و بودجه‌ای و جهت‌گیری‌های استان

نماگرهای کلان اقتصادی این پیام را به سیاست‌گذاران پولی و مالی کشور ارسال می‌کند که در تدوین لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ باید با جهت‌گیری‌های جدید، از تمام

ظرفیت‌های کشور برای پیشبرد برنامه‌های اقتصادی کشور استفاده شود. بر این اساس، جهت‌گیری‌های کلان دولت در تدوین لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، عبارت بود از «رشد اقتصادی با تمرکز بر ارتقای بهره‌وری»، «ثبات اقتصادی»، «عدالت محوری» و «تغییر ساختار بودجه و تأمین مالی اقتصاد» که هم‌راستا با سیاست‌های کلان دولت در استان آذربایجان شرقی نیز این جهت‌گیری در دستور کار قرار گرفت. کاهش نسبت مصارف به منابع بودجه استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱ به میزان ۱۰۴ درصد مؤید این موضوع می‌باشد.

۱۵-۲. بررسی وضعیت تحولات مالی و بودجه‌ای

درآمدهای عمومی استان در سال ۱۴۰۱ رقم ۱۳۱۰۵۳ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال گذشته ۴۲۰۴ درصد رشد داشته است. سهم درآمدهای مالیاتی از درآمدهای عمومی استان ۹۶۰۲ درصد می‌باشد. در سال مذکور اعتبارات هزینه‌ای استان با ۱۳۱۵۳ میلیارد ریال نسبت به سال گذشته ۴۱۰۲۴ درصد رشد داشته و اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان با رشد ۵۸۰۷۶ درصدی به ۱۸۷۴۱ میلیارد ریال رسیده است.

۱۵-۳. بررسی و تحلیل کلی وضع مالی استان

نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی استان آذربایجان شرقی در جدول ۸۸ آورده شده است. جمع کل درآمدهای مالیاتی استان در سال ۱۴۰۱ برابر با ۷۳۱۵۴ میلیارد ریال بوده است که نسبت به سال گذشته ۷۱۰۲۲ درصد رشد داشته است. تولید ناخالص داخلی استان به قیمت جاری برابر ۳۰۹۴۰۷۵ میلیارد ریال بوده است که نسبت به سال قبل ۶۰۰۷۱ درصد رشد داشته است. نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی استان در سال ۱۳۹۹ با ۰۰۶۸ درصد کاهش نسبت به سال قبل به ۱۰۹۷ درصد رسیده است.

جدول ۸۸. نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی استان طی سال‌های ۱۳۹۸-۱۳۹۹

عنوان	۱۳۹۸	۱۳۹۹	نرخ تغییرات
نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی استان (درصد)	۲۶۵	۱۰۹۷	-۰۰۶۸

ماخذ: مرکز آمار ایران، خزانه معین استان آذربایجان شرقی، محاسبات کارشناسی

جدول ۸۹. نسبت مصارف عمومی به درآمدهای عمومی استان طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد/نرخ تغییرات
مصارف عمومی (میلیارد ریال)	۱۹۵۹۷	۳۱۸۹۴	۶۲.۷
درآمد عمومی (میلیارد ریال)	۷۶۰۰۴	۱۳۱۰۵۳	۷۲.۴
نسبت مصارف عمومی به درآمدهای عمومی استان	۲۵.۸	۲۴.۳	-۱.۴

ماخذ: خزانه معین استان آذربایجان شرقی، محاسبات کارشناسی

۱۵-۴. بررسی و تحلیل وضعیت منابع و مصارف عمومی بودجه استان

۱۵-۴-۱. منابع عمومی دولت

رقم مصوب درآمدهای عمومی استان آذربایجان شرقی برابر ۱۰۷۵۸۸ میلیارد ریال بوده است که نسبت به سال قبل ۶۴.۸ درصد رشد داشته است. همچنین جمع کل عملکرد درآمدهای عمومی استان برابر ۱۳۱۰۵۳ میلیارد ریال بوده که در مقایسه با سال قبل ۷۲.۴ درصد رشد داشته است. ۹۶.۲ درصد درآمدهای عمومی استان به درآمدهای مالیاتی مربوط می‌باشد. در سال ۱۴۰۱ درآمدهای مالیاتی استان ۱۲۶۰۵۷ میلیارد ریال بوده است که ۷۱۴۶۷ میلیارد ریال به درآمدهای مالیاتی مستقیم و ۵۴۵۹۰ میلیارد ریال به درآمدهای مالیاتی غیرمستقیم اختصاص داشته است. سایر درآمدهای استان نیز با ۷۵ درصد افزایش نسبت به سال قبل به ۴۹۹۶ میلیارد ریال رسیده است.

بررسی عملکرد منابع عمومی دولت استان نشان می‌دهد که درآمدهای مالیاتی نسبت به مصوب یک‌ساله ۲۱.۶ درصد بیشتر بوده و سایر درآمدها نسبت به مصوب ۲۶.۰۴ درصد کم‌تر بوده است.

جدول ۹۰. منابع عمومی دولت در استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد رشد
مصوب درآمدهای عمومی استان (میلیارد ریال)	۶۵۲۸۳	۱۰۷۵۸۸	۶۴.۸
عملکرد درآمدهای عمومی استان (میلیارد ریال)	۷۶۰۰۴	۱۳۱۰۵۳	۷۲.۴
درآمدهای مالیاتی مستقیم (میلیارد ریال)	۴۷۱۶۵	۷۱۴۶۷	۵۱.۵
درآمدهای مالیاتی غیرمستقیم (میلیارد ریال)	۲۵۹۸۸	۵۴۵۹۰	۱۱۰.۱
سایر درآمدها (میلیارد ریال)	۲۸۵۰	۴۹۹۶	۷۵.۳

ماخذ: خزانه معین استان آذربایجان شرقی، محاسبات کارشناسی

۲-۴-۱۵. مصارف عمومی دولت

در سال ۱۴۰۱، سهم اعتبارات هزینه‌ای استان ۴۱.۲۴ درصد و سهم اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای ۵۸.۷۶ درصد بوده است. اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال گذشته ۷۹.۵ درصد رشد داشته است.

جدول ۹۱. عملکرد اعتبارات آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ (میلیارد ریال)

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد رشد	سهم از کل (درصد)
اعتبارات هزینه‌ای	۹۱۵۸	۱۳۱۵۳	۴۳.۶	۴۱.۲۴
اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای	۱۰۴۳۸	۱۸۷۴۱	۷۹.۵	۵۸.۷۶
مجموع	۱۹۵۹۶	۳۱۸۹۴	۶۲.۸	—

ماخذ: خزانه معین استان آذربایجان شرقی، محاسبات کارشناسی

بیشترین میزان عملکرد اعتبارات در سال ۱۴۰۱ به اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای با ۱۸۷۴۱ میلیارد ریال اختصاص داشته است که سهم ۵۸.۷۶ درصدی از کل اعتبارات استان را به خود اختصاص داده است. اعتبارات هزینه‌ای استان در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال گذشته ۴۳.۶ درصد رشد داشته است. جبران خدمات کارکنان بالاترین سهم را در اعتبارات هزینه‌ای استان با ۵۶ درصد به خود اختصاص داده است.

جدول ۹۲. عملکرد اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان آذربایجان شرقی به تفکیک محل تأمین آن طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱ (میلیارد ریال)

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد رشد	سهم از کل (درصد)
اعتبارات استانی	۴۴۷۱	۷۶۲۰	۷۰.۴۲	۴۱
۲ درصد نفت و گاز	۳۶۱	۲۶۶۲	۶۳۸.۳۱	۱۴
۰.۲۷ ارزش افزوده	۳۰۲	-	-	۰
طرح توسعه و تکمیل راه‌های روستایی	۱۹۹۷	-	-	۰
ردیف‌های متفرقه	۳۴۴۱	۸۰۷۱	۱۳۴.۵۵	۴۳
اعتبارات موضوع ماده ۱۷ قانون مدیریت بحران کشور	۶۰۷	۴۲۵	-۲۹.۹۸	۲
جمع اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای	۱۱۱۷۹	۱۸۷۷۸	۶۷	۱۰۰

مآخذ: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان آذربایجان شرقی، محاسبات کارشناسی

جدول ۹۳. عملکرد اعتبارات هزینه‌ای استانی آذربایجان شرقی به تفکیک ۷ فصل طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱ (میلیارد ریال)

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد رشد	سهم از کل (درصد)
جبران خدمت کارکنان	۵۸۷۱۶۹۷	۷۸۰۷۷۳۰	۳۲.۹۷	۵۶٪
استفاده از کالا و خدمات	۱۷۳۷۷۱۸	۲۳۷۱۷۱۸	۳۶.۵۲	۱۷٪
کمک‌های بلاعوض	۳۷۹۱۴	۵۱۲۸۴	۳۵.۲۶	۰٪
رفاه اجتماعی	۱۷۷۲۲۵۰	۲۷۴۵۲۰۹	۵۴.۹	۲۰٪
سایر هزینه‌ها	۱۶۶۳۱۳	۹۳۵۴۹۹	۴۶۲.۵	۷٪
مجموع اعتبارات هزینه‌ای استانی	۹۵۸۵۴۳۸	۱۳۹۱۱۴۴۰	۴۵.۱۳	۱۰۰٪

مآخذ: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان آذربایجان شرقی، محاسبات کارشناسی

۵-۱۵. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

بودجه نقش مهمی در مدیریت و اداره بخش عمومی ایفا می‌کند. یکی از مهم‌ترین اجزای بودجه، پیش‌بینی منابع می‌باشد زیرا پیش‌بینی منابع سبب جلوگیری از کسری و آمادگی به منظور مقابله با آن است. این بخش در معرض چالش‌هایی می‌باشد که با استفاده از روش‌های نوین در پیش‌بینی منابع، ایجاد مدیریت واحد بر روی درآمدهای

دولت، اصلاح و یکپارچه‌سازی نظام مالیاتی می‌توان با چالش‌ها مقابله نمود. علاوه بر پیش‌بینی منابع، تخصیص بهینه منابع و سرمایه نیز یکی از مهم‌ترین بخش‌های بودجه دولت می‌باشد زیرا دارای اهمیت بیشتری در پیشرفت و توسعه اقتصادی کشور است. نحوه تخصیص بودجه تملک دارایی‌های سرمایه‌ای بین مناطق مختلف کشور از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است، زیرا دستیابی به توسعه پایدار و متوازن در کشور مستلزم محرومیت‌زدایی از مناطق و ایجاد زمینه‌های رشد و توسعه در این مناطق و از بین بردن تمرکز در مناطق دیگر است.

در سال ۱۴۰۱، سهم اعتبارات هزینه‌ای استان ۴۱.۲۴ درصد و سهم اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای ۵۸.۷۶ درصد بوده است. اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال گذشته ۷۹.۵ درصد رشد داشته است. بیش‌ترین میزان عملکرد اعتبارات در سال ۱۴۰۱ به اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای با ۱۸۷۴۱ میلیارد ریال اختصاص داشته است که سهم ۵۸.۷۶ درصدی از کل اعتبارات استان را به خود اختصاص داده است. اعتبارات هزینه‌ای استان در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال گذشته ۴۳.۶ درصد رشد داشته است. جبران خدمات کارکنان بالاترین سهم را در اعتبارات هزینه‌ای استان با ۵۶ درصد به خود اختصاص داده است.

با عنایت به نقش بودجه در تحرک توسعه اقتصادی استان‌ها ضرورت دارد در تخصیص بودجه خصوصاً اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان‌ها به شاخص‌های توسعه و زیرساخت‌های مورد نیاز استان‌ها توجه شود و متناسب با نیاز استان در جهت تحقق توسعه متوازن، سیاست‌گذاری گردد تا از آثار منفی اقتصادی-اجتماعی و هزینه‌های ناشی از توسعه نامتوازن کاسته شود.

فصل شانزدهم در مجموع، درآمدهای مالیاتی استان با ۶۵ درصد رشد به ۱۲۷۵۶۷ میلیارد ریال در سال ۱۴۰۱ افزایش یافته است که ۹۷ درصد از کل درآمدهای عمومی استان را شامل می‌شود. تمامی بخش‌های مالیات‌های مستقیم، در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ دارای رشد مثبت می‌باشند که از این میان، مالیات بر مشاغل با ۱۳۳ درصد رشد و مالیات متفرقه بر درآمد با ۱۴۴ درصد رشد پیمشتاز بوده‌اند؛ همچنین در بخش‌های مالیات شماره‌گذاری خودرو و ارزش‌افزوده مالیات‌های غیرمستقیم شاهد رشد فزاینده‌ای بوده‌ایم. براساس آمارهای موجود، در سال ۱۴۰۱ سهم مالیات ارزش افزوده با ۳۹ درصد، بیش‌تر از سایر اقلام عمده تشکیل‌دهنده درآمدهای مالیاتی استان می‌باشد. سهم مالیات بر شرکت‌ها ۳۲ درصد و مالیات بر مشاغل ۱۰ درصد می‌باشد. در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ سهم مالیات مشاغل افزایش و سهم مالیات بر شرکت‌ها کاهش یافته است.	(۱) اقتصاد ملی
	(۲) محصول ناخالص داخلی
	(۳) کشاورزی
	(۴) صنعت و معدن
	(۵) ساختمان و مسکن
	(۶) خدمات
	(۷) حمل و نقل
	(۸) انرژی
	(۹) سرمایه‌گذاری خارجی
	(۱۰) تجارت خارجی
	(۱۱) بازار سرمایه
	(۱۲) صنعت بیمه
	(۱۳) بازار پول و اعتبار
	(۱۴) نرخ تورم
	(۱۵) وضعیت مالی و بودجه
	(۱۶) نظام مالیاتی
	(۱۷) بازار کار
	(۱۸) فضای کسب‌وکار
	(۱۹) درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد

۱۶. نظام مالیاتی استان

مالیات بر حسب تعریف سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) پرداختی لازم، اجباری و بلاعوض می‌باشد. مالیات در واقع انتقال بخشی از درآمدهای جامعه به دولت یا بخشی از سود فعالیت‌های اقتصادی است که نصیب دولت می‌شود زیرا ابزار و امکانات دستیابی به درآمد و سودها را دولت فراهم می‌سازد. چرایی انواع مالیات و فلسفه دریافت و پرداخت آن در هر کشور متفاوت است ولی در بیشتر کشورها، مالیات یکی از اصلی‌ترین ابزارهای دولت در اقتصاد و تحقق اهداف اقتصادی و اجتماعی نظیر توزیع مجدد درآمد، کاهش فاصله طبقاتی و ثبات اقتصادی نقش بسزایی دارد. با توجه به اهمیت این مقوله در فصل حاضر وضعیت نظام مالیاتی استان بررسی می‌شود.

۱۶-۱. سیاست‌های مالیاتی و جهت‌گیری‌های استان

سیاست‌های مالیاتی جدید از طریق تسهیل فرایند اخذ مالیات با تأکید بر شناسایی فرار مالیاتی، افزایش پایه‌های مالیاتی، اصلاح و تثبیت فعالیت‌های اقتصادی در بخش‌های مختلف و ... نه تنها به تأمین منابع مالی دولت کمک می‌کند، بلکه به رشد و توسعه اقتصادی منجر می‌شود.

استان آذربایجان شرقی نیز همگام با سازمان امور مالیاتی کشور اقدامات مؤثری در راستای وصول بهینه مالیات انجام داده است که می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

▪ هوشمندسازی نظام اخذ مالیات با هدف مؤدی مداری و حذف حضوری مراجعات مؤدیان به ادارات مالیاتی، وصول عادلانه مالیات و رعایت عدالت مالیاتی و تسریع در انجام امورات؛

▪ احصاء و شناسایی منابع جدید مالیاتی؛

▪ شناسایی و تشکیل پرونده برای بنگاه‌های اقتصادی فاقد مجوز؛

▪ شناسایی فعالان حوزه ساخت و ساز و صنعت ساختمان با مشارکت شهرداری‌ها؛

▪ آموزش بیش از ۱۳۰ هزار نفر - ساعت به کارکنان اداره کل امور مالیاتی استان و

همچنین ارائه آموزش‌های لازم مالیاتی به مجموعه اتاق بازرگانی تبریز، شرکت شهرک‌های صنعتی استان، اتحادیه‌ها و اصناف؛
 ■ اعطای مشوق‌های مالیاتی به مؤدیان مالیاتی در ایام کرونا و پس از آن (تقسیم بدهی، بخشودگی حداکثری جرایم مالیاتی، رعایت حال مؤدیان در مرحله تشخیص مالیات، توقف عملیات اجرایی، افزایش مهلت تسلیم اظهارنامه مالیاتی، تعدیل نرخ های مالیاتی، افزایش مهلت اعتراض و ...).

۲-۱۶. بررسی وضعیت تحولات مالیاتی

طرح ساماندهی دستگاه‌های کارتخوان یکی از اقدامات زیربنایی سازمان امور مالیاتی کشور برای تحقق نظام مالیاتی هوشمند مبتنی بر حاکمیت داده‌هاست. با اجرای این طرح، حدود ۷ میلیون کارتخوان به پرونده‌های مالیاتی الصاق شد. اجرای طرح ساماندهی دستگاه‌های کارتخوان منجر به شناسایی مؤدیان جدید گردید، به طوریکه اجرای این طرح از مهم‌ترین گام‌های زیربنایی در جهت نیل به هوشمندسازی نظام مالیاتی و حاکمیت داده‌ها بوده است. توسعه و تکمیل ۷۳ نرم‌افزار و سامانه مالیاتی؛ برون‌سپاری مالیات نقل‌وانتقال املاک موضوع ماده ۱۸۷ ق.م.م؛ ابلاغ الکترونیکی اوراق مالیاتی؛ راه‌اندازی سامانه پرداخت عوارض خروج از کشور؛ ثبت‌نام کاملاً الکترونیکی مؤدیان و مشاهده مالیاتی و دستگاه‌های پرداخت و قبوض مالیاتی پرداخت شده از طریق درگاه ملی خدمات مالیاتی از جمله اقدامات در جهت تسهیل مالیات ستانی در سال ۱۴۰۱ بوده است.

۳-۱۶. بررسی و تحلیل عملکرد وصولی انواع درآمدهای مالیاتی

درآمدهای مالیاتی استان با ۶۵ درصد رشد به ۱۲۷۵۶۷ میلیارد ریال در سال ۱۴۰۱ افزایش یافته است. درآمدهای مالیاتی مستقیم ۴۶ درصد و درآمدهای مالیاتی غیرمستقیم ۹۸ درصد رشد داشته‌اند. ۵۶ درصد از درآمدهای مالیاتی به مالیات‌های مستقیم و ۴۴ درصد به مالیات‌های غیرمستقیم اختصاص داشته است.

جدول ۹۴. عملکرد درآمدهای مالیاتی استان طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ (میلیارد ریال)

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد تغییرات	سهم از کل (درصد)
درآمدهای مالیاتی مستقیم	۴۹۲۴۱	۷۱۷۹۱	۴۶	۵۶
درآمدهای مالیاتی غیرمستقیم	۲۸۱۶۰	۵۵۷۷۶	۹۸	۴۴
درآمدهای مالیاتی	۷۷۴۰۱	۱۲۷۵۶۷	۶۵	۱۰۰

مأخذ: اداره کل امور مالیاتی و خزانه معین استان آذربایجان شرقی

تمامی بخش‌های مالیات‌های مستقیم، در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ دارای رشد مثبت می‌باشند. مالیات بر مشاغل با ۱۳۳ درصد رشد و مالیات متفرقه بر درآمد با ۱۴۴ درصد رشد، پیش‌تاز بوده‌اند که این نشان‌دهنده افزایش کیفیت رسیدگی به پرونده‌های مالیاتی و تکمیل فایل‌های اطلاعاتی اداره کل امور مالیاتی که منجر به شناسایی مؤدیان جدید مالیاتی شده است.

جدول ۹۵. عملکرد مالیات مستقیم استان طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ (میلیارد ریال)

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد رشد	سهم از کل (درصد)
مالیات بر شرکت‌ها	۲۸۶۵۴	۴۰۹۳۴	۴۳	۵۷
مالیات حقوق بخش عمومی	۶۶۸۹	۷۳۵۷	۱۰	۱۰
مالیات بخش خصوصی	۴۱۴۴	۴۸۵۵	۱۷	۷
مالیات مشاغل	۵۳۸۵	۱۲۵۴۳	۱۳۳	۱۸
مالیات مستغلات	۷۶۹	۱۲۰۲	۵۶	۲
مالیات بر ثروت	۳۵۲	۴۵۶۵	۳۰	۶
مالیات متفرقه بر درآمد	۲	۳	۱۴۴	۰

مأخذ: اداره کل امور مالیاتی استان آذربایجان شرقی، محاسبات کارشناسی

در سال ۱۴۰۱ مالیات بر ارزش افزوده با ۱۰۱ درصد رشد به ۵۰۱۸۰ میلیارد ریال رسیده است که در حدود ۹۲ درصد از سهم درآمدهای مالیاتی غیرمستقیم را به خود اختصاص داده است.

جدول ۹۶. عملکرد مالیات غیرمستقیم استان طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ (میلیارد ریال)

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد تغییرات	سهم از کل (درصد)
مالیات ارزش افزوده	۲۴۹۷۷	۵۰۱۸۰	۱۰۱	۹۲
دو درصد مالیات سایر کالاها	۱	۰	-۷۲	۰
عوارض خروج مسافر از مرزها	۲۸۵	۴۴۲	۵۵	۱
مالیات بر فروش سیگار	۲۱	۵۵	۱۵۷	۰
مالیات بر نقل و انتقال اتومبیل	۷۳۲	۳۴۳۰	۳۶۸	۶
مالیات شماره‌گذاری خودرو	۶	۴۸۳	۸۲۲۷	۱

مآخذ: اداره کل امور مالیاتی استان آذربایجان شرقی، محاسبات کارشناسی

افزایش ۳۶۸ درصدی مالیات بر نقل و انتقال اتومبیل و ۸۲۲۷ درصدی مالیات شماره‌گذاری خودروها ناشی کاهش محدودیت‌های کرونایی و افزایش معاملات خوردو در سال ۱۴۰۱ می‌باشد.

جدول ۹۷. سهم ارقام عمده تشکیل‌دهنده درآمدهای مالیاتی استان سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱
مالیات ارزش افزوده	۳۲	۳۹
مالیات بر شرکت‌ها	۳۷	۳۲
مالیات مشاغل	۷	۱۰

مآخذ: اداره کل امور مالیاتی استان آذربایجان شرقی

در سال ۱۴۰۱ سهم مالیات بر ارزش افزوده با ۳۹ درصد، بیش‌تر از سایر ارقام عمده تشکیل‌دهنده درآمدهای مالیاتی استان می‌باشد. سهم مالیات بر شرکت‌ها ۳۲ درصد و مالیات مشاغل ۱۰ درصد بوده است. در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ سهم مالیات بر ارزش افزوده و مالیات مشاغل افزایش و سهم مالیات بر شرکت‌ها کاهش یافته است.

۴-۱۶. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

همان‌گونه که از آمارهای ارائه شده برمی‌آید بخش عمده‌ای از درآمدهای استان را مالیات بر شرکت‌ها و مالیات بر ارزش‌افزوده تشکیل می‌دهد. به دلیل دارا بودن دفاتر و سیستم حسابداری در شرکت‌ها، تخمین مالیات نسبت به مشاغل به واقعیت نزدیک‌تر می‌باشد، در حالی که در مشاغل، شرایط برای فرار مالیاتی و اشتغال به اقتصاد زیرزمینی مهیا می‌باشد. بنابراین می‌توان با ایجاد شرایط مناسب و انگیزه کافی، فعالین اقتصادی را به سمت اقتصاد رسمی سوق داد. از مهم‌ترین علل اقتصادی گسترش اقتصاد زیرزمینی می‌توان به بار مالیاتی، حجم مقررات دولتی، کیفیت خدمات عمومی، وضعیت بازار نیروی کار (نرخ بیکاری و مشخصات سنی و جنسی شاغلان، اندازه خوداشتغالی)، محدودیت‌های تجاری و موانع تعرفه‌ای، نقدینگی در حال گردش خارج از بانک‌ها، کیفیت نظام تأمین اجتماعی و فساد اقتصادی اشاره کرد، با عنایت به این موارد می‌توان توصیه‌های سیاستی زیر را برای افزایش سهم درآمدهای مالیاتی مطرح نمود:

- اجرای کامل طرح جامع مالیاتی به ویژه اجرای کامل پروژه سیستم یکپارچه اطلاعات مالیاتی با هدف فراهم شدن امکان مکانیزاسیون تمامی فرایندهای مالیاتی، دریافت الکترونیکی تمامی اظهارنامه‌های مالیاتی، تسهیل مراحل ثبت‌نام مؤدی و تشکیل پرونده مالیاتی و الکترونیکی شدن پرداخت مالیات از طریق تکمیل امضای الکترونیک در خصوص مؤدیان؛
- عملیاتی نمودن موضوع پایانه‌های فروشگاهی و حساب‌های تجاری با همکاری بانک مرکزی به ویژه در حوزه مالیات مشاغل؛
- وضع پایه‌های جدید مالیاتی از قبیل مالیات بر مجموع درآمد، مالیات بر عایدی سرمایه با اولویت مالیات بر عایدی املاک و مالیات بر سود سپرده بانکی؛
- همکاری تمامی دستگاه‌های مرتبط از جمله بانک‌ها و مؤسسات اعتباری برای ارائه اطلاعات مالی مؤدیان؛
- اصلاح نظام مالیات بر ارزش‌افزوده از طریق پی‌گیری لایحه قانون مالیات بر

ارزش افزوده با توجه به اصلاحات صورت پذیرفته در قالب آن همچون کاهش جرایم مالیاتی، سامان دهی معافیت های مالیات بر ارزش افزوده و اصلاح فرایند مالیات ستانی از پیمانکاران طرف قرارداد با دولت؛

- سامان دهی معافیت های مالیاتی به ویژه از طریق معافیت های مالیاتی مربوط به مناطق خاص (مناطق آزاد تجاری، صنعتی و کمتر توسعه یافته)، کاهش معافیت های غیر ضروری بخش کشاورزی و کاهش معافیت های مالیات بر واردات به ویژه در خصوص معافیت های منطقه ای و تخفیفات سود بازرگانی برخی بنادر و گمرکات و کاهش معافیت های گسترده و عام مربوط به بخش های تولیدی، معدنی و گردشگری؛
- انتشار نشریات تخصصی در زمینه مالیات و فرهنگ مالیاتی و تولید و پخش برنامه های خاص، عمومی و جذاب از رسانه های جمعی مانند صدا و سیما به صورت منظم در کشور و استان جهت بالا بردن فرهنگ مالیاتی؛
- تلاش در جهت فرهنگ سازی مالیاتی با تکیه بر عواملی نظیر اطلاع رسانی مناسب در خصوص چگونگی هزینه کردن درآمدهای مالیاتی؛
- شناسایی شرکت های مالیات گریز (فرار مالیاتی) در سطح استان؛
- به منظور تحقق اهداف اقتصادی و اجتماعی در سطح ملی و منطقه ای ضرورت دارد برخی از تصمیم گیری ها در اختیارات استان ها قرار بگیرد، این امر هزینه های نظارتی دولت را نیز کاهش خواهد داد. اعطای اختیارات به استان ها در وصول مالیات موجب مشارکت دولت مرکزی و استان ها در اجرای سیاست های مالیاتی و هماهنگی آن ها با یکدیگر می شود که در نتیجه ی آن، امکان دستیابی هم زمان به اهداف ملی و منطقه ای در حوزه های اقتصادی و اجتماعی فراهم می گردد. اعطای اختیارات به استان ها موجب خواهد شد در وظایف دولت مرکزی و استان ها تعادل ایجاد شود، دولت بر عملکرد اجتماعی و اقتصادی در سطح ملی و استان ها بر مسائل اجتماعی و اقتصادی منطقه ای متمرکز خواهند شد.

فصل هفدهم	
(۱) اقتصاد ملی	
(۲) محصول ناخالص داخلی	در سال ۱۴۰۱ در سطح کشور ۸۵.۳ درصد شاغلین در بخش خصوصی و ۱۴.۷ درصد در بخش عمومی فعالیت داشته‌اند، در استان نیز ۸۹ درصد شاغلین در بخش خصوصی و ۱۱ درصد در بخش عمومی مشغول بوده‌اند. این نسبت در جامعه مردان استان به ترتیب ۸۷.۱ درصد و ۱۲.۹ درصد و در جامعه زنان استان به ترتیب ۷۷.۸ درصد و ۲۲.۲ درصد بوده است. بر اساس آمار مرکز آمار بررسی شاغلان استان در بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی نشان می‌دهد که بخش خدمات با ۴۲.۷ درصد، بیش‌ترین سهم شاغلان استان را به خود اختصاص داده است و در مراتب بعدی به ترتیب صنعت و کشاورزی می‌باشد.
(۳) کشاورزی	در سال ۱۴۰۱ نرخ مشارکت اقتصادی استان ۴۰.۹ درصد می‌باشد که نسبت به سال گذشته، ۰.۷ درصد کاهش یافته است. این شاخص در بین مردان ۶۹.۸ درصد و در بین زنان ۱۲.۵ درصد بوده است. همچنین بر مبنای داده‌های مرکز آمار ایران نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر در نقاط روستایی استان بیش‌تر از نقاط شهری بوده است، بطوری که مقدار آن در نقاط شهری ۳۹.۴ درصد و در نقاط روستایی ۴۵.۴ درصد بوده است.
(۴) صنعت و معدن	در سال ۱۴۰۱، نرخ مشارکت اقتصادی در جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر در کل کشور ۴۰.۹ درصد بوده است. این شاخص در بین مردان ۶۸.۲ درصد و در بین زنان ۱۳.۶ درصد محاسبه شده است. همچنین نتایج نشان می‌دهد، نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر در نقاط روستایی بیش‌تر از نقاط شهری است، به‌طوری که مقدار آن در نقاط روستایی ۴۲.۷ درصد و در نقاط شهری ۴۰.۳ درصد بوده است که نسبت به سال قبل نقاط روستایی ۰.۵ درصد کاهش و نقاط شهری تغییری نداشته است.
(۵) ساختمان و مسکن	
(۶) خدمات	
(۷) حمل و نقل	
(۸) انرژی	
(۹) سرمایه‌گذاری خارجی	
(۱۰) تجارت خارجی	
(۱۱) بازار سرمایه	
(۱۲) صنعت بیمه	
(۱۳) بازار پول و اعتبار	
(۱۴) نرخ تورم	
(۱۵) وضعیت مالی و بودجه	
(۱۶) نظام مالیاتی	
(۱۷) بازار کار	
(۱۸) فضای کسب‌وکار	
(۱۹) درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد	

۱۷. بازار کار استان^{۲۷}

سرمایه انسانی همواره محور توسعه کشورها بوده است و نیروی کار نه تنها به عنوان عامل رشد اقتصادی، بلکه عامل اساسی در توسعه و ایجاد ثروت ملل محسوب می‌شود. از این نظر بازار کار به عنوان یکی از بازارهای چهارگانه اقتصادی نقش مهمی در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشورها بر عهده دارد. بنابراین ایجاد مقررات تنظیمی و سیاست‌های مناسب در تنظیم روابط کار و تعادل بین عرضه و تقاضای نیروی کار می‌تواند در ایجاد شغل، کاهش بیکاری و متعاقباً افزایش رشد اقتصادی و کاهش تورم نقش به‌سزایی داشته باشد.

یکی از مهمترین اهداف اقتصاد مقاومتی مقابله با شوک‌های درونی و بیرونی اقتصاد است، به‌گونه‌ای که کشور پیش از وقوع شوک، ساختار خود را با تهدیدهای پیش‌رو هماهنگ کند تا در زمان وقوع، آسیب‌های کمتری به کشور وارد شود. در این میان بیکاری یکی از مهم‌ترین چالش‌هایی است که اقتصاد ایران با آن مواجه است و استان آذربایجان شرقی نیز از این قاعده مستثنی نیست. در بخش عرضه نیروی کار می‌توان از متغیرهای نرخ مشارکت اقتصادی و جمعیت فعال نام برد. در دهه گذشته، نرخ مشارکت اقتصادی استان دارای روند نزولی بوده و از ۴۴ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۴۰.۹ درصد در سال ۱۴۰۱ رسیده است.

کل جمعیت استان در سال ۱۴۰۱ که در سن کار (۱۵ ساله و بیشتر) قرار دارند، ۳۱۱۴۳۶۱ نفر برآورد شده است که از این تعداد ۴۰.۹ درصد جزو جمعیت فعال اقتصادی بوده و تمایل به کار کردن داشته و در جستجوی شغل بوده‌اند که ممکن است شاغل یا بیکار باشند.

در سال ۱۴۰۱ در سطح کشور ۸۵.۳ درصد شاغلین در بخش خصوصی و ۱۴.۷ درصد در بخش عمومی فعالیت داشته‌اند، در استان نیز ۸۹ درصد شاغلین در بخش خصوصی و

۲۷. آمار و اطلاعات این فصل به نیروی کار جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر اختصاص دارد.

۱۱ درصد در بخش عمومی مشغول بوده‌اند. این نسبت در جامعه مردان استان به ترتیب ۸۷.۱ درصد و ۱۲.۹ درصد و در جامعه زنان استان به ترتیب ۷۷.۸ درصد و ۲۲.۲ درصد بوده است. بر اساس آمار مرکز آمار بررسی شاغلان استان در بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی نشان می‌دهد که بخش خدمات با ۴۲.۷ درصد، بیش‌ترین سهم شاغلان استان را به خود اختصاص داده است و در مراتب بعدی به‌ترتیب بخش‌های صنعت و کشاورزی می‌باشد.

در سال ۱۴۰۱ کل شاغلین استان ۱۱۶۸۳۸۰ نفر و تعداد بیکاران استان ۱۰۵۵۶۲ نفر بوده است که نسبت به سال قبل تعداد شاغلین ۱۹۵۹۵ نفر کاهش و تعداد بیکاران ۷۷۶۷ نفر افزایش یافته است.

۱۷-۱. سیاست‌های ایجاد شغل و جهت‌گیری‌های استان

در برنامه‌های توسعه‌ای ایران، برخی سیاست‌ها به صورت مستقیم بازار کار را هدف گرفته‌اند مانند حمایت از بنگاه‌های کوچک در برنامه اول، حمایت از واحدهای اشتغال‌زا در مناطق دارای نرخ بیکاری بالا در برنامه دوم، تخفیف‌های مالیاتی و بیمه‌ای برای بنگاه‌های اشتغال‌زا در برنامه سوم، پرداخت تسهیلات بانکی از محل ۳ درصد ذخایر قانونی بانک‌ها در برنامه‌های سوم و چهارم، پرداخت وام‌های خوداشتغالی در برنامه اول و دوم، طرح ضربتی اشتغال در برنامه سوم و بنگاه‌های زودبازده در برنامه چهارم، حمایت از بنگاه‌های کوچک و مشاغل خانگی در برنامه پنجم و محدودیت به‌کارگیری نیروی کار خارجی که در برنامه اول، دوم و سوم مورد تأکید قرار گرفته است. اصلاح قوانینی که باعث انقباض بازار کار می‌شود و در برنامه‌های اول تا پنجم مورد تأکید قرار گرفته است. برخی دیگر از برنامه‌ها به‌صورت غیرمستقیم بر تقاضای کار مؤثر بوده‌اند مانند: ممنوعیت واردات کالاهای خارجی که تولید داخلی دارد در برنامه اول، تنظیم سیاست‌های پولی و مالی در جهت استفاده از ذخایر سرمایه‌ای بخش خصوصی در امر تولیدی در برنامه اول، فراهم نمودن تسهیلاتی برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی، تشکیل حساب ذخیره ارزی با

اولویت اعطای تسهیلات به بخش خصوصی در برنامه سوم، چهارم و پنجم، اصلاح نظام اداری در برنامه سوم، تأکید بر گسترش فضای رقابتی و پیش‌بینی سیاست‌هایی برای بهبود فضای کسب‌وکار در برنامه پنجم و ششم.

زیست بوم ملی اشتغال جمهوری اسلامی ایران با هدف ایجاد سالانه بیش از یک میلیون شغل تدوین گردید. از جمله فعالیت‌هایی که ذیل زیست بوم اشتغال اجرایی شده است می‌توان به تدوین و ابلاغ برش استانی تعهد اشتغال دولت سیزدهم تا پایان سال ۱۴۰۱ برای ایجاد بیش از یک میلیون و ۲۵۰ هزار شغل و تعامل، نظارت، پایش و پیگیری اجرای برنامه‌های اشتغال در سطح استانی از طریق کارگروه‌های اشتغال استان‌ها، هماهنگی و نظارت بر اجرای برنامه‌های بسته اشتغال مناطق مرزی و تدوین ساز و کار اجرایی برنامه ملی تقویت کسب و کار، معیشت مرزنشینان و ایجاد اشتغال پایدار در مناطق مرزی اشاره کرد.

۱۷-۲. بررسی وضعیت تحولات بازار کار

در سال ۱۴۰۱ در سطح کشور ۸۴.۸ درصد شاغلین در بخش خصوصی و ۱۵.۲ درصد در بخش عمومی فعالیت داشته‌اند، در استان نیز ۸۸.۲ درصد شاغلین در بخش خصوصی و ۱۱.۸ درصد در بخش عمومی مشغول بوده‌اند. این نسبت در جامعه مردان به ترتیب ۸۹.۷ درصد و ۱۰.۳ درصد و در جامعه زنان به ترتیب ۸۰.۴ درصد و ۱۹.۶ درصد بوده است.

در سال ۱۴۰۱ کل شاغلین استان ۱۱۶۸۳۸۰ نفر و تعداد بیکاران استان ۱۰۵۵۶۲ نفر بوده است که نسبت به سال قبل تعداد ۱۹۵۹۵ شاغلین نفر کاهش و تعداد بیکاران ۷۷۶۷ نفر افزایش یافته است.

۱۷-۳. بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌ها و متغیرهای مرتبط با نیروی کار

نرخ مشارکت اقتصادی از جمله شاخص‌های کلیدی بازار کار در سطح جهان محسوب می‌شود. میزان آن می‌تواند بیانگر جایگاه اقتصادی هر کشور در سطح بین‌المللی می‌باشد

و برای تدوین سیاست‌های اشتغال و برنامه‌ریزی‌ها از آن بهره می‌گیرند. نرخ مشارکت اقتصادی شاخصی از اندازه‌ی نسبی عرضه‌ی قابل دسترس کار را برای تولید کالاها و خدمات تهیه می‌کند. این نرخ نخستین شاخص کلیدی در میان بیست شاخص کلیدی بازار کار است که توسط سازمان جهانی کار ارایه گردیده است.

جدول ۹۸. نرخ مشارکت اقتصادی^{۲۸} استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	تغییرات (درصد)
نرخ مشارکت اقتصادی کل	۴۱.۶	۴۰.۹	-۰.۷
نرخ مشارکت اقتصادی مردان	۷۱	۶۹.۸	-۱.۲
نرخ مشارکت اقتصادی زنان	۱۲.۳	۱۲.۵	۰.۲
نرخ مشارکت اقتصادی نقاط شهری	۳۹.۷	۳۹.۴	-۰.۳
نرخ مشارکت اقتصادی نقاط روستایی	۴۷.۵	۴۵.۴	-۲.۱

مأخذ: مرکز آمار ایران

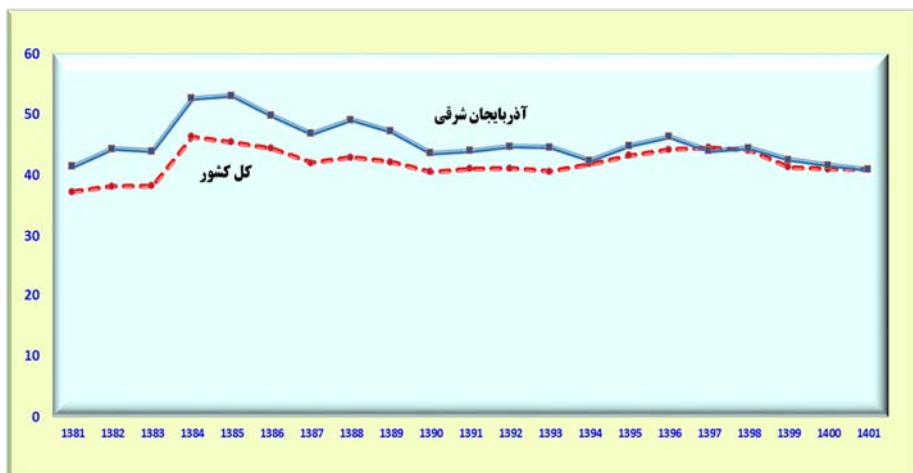
در سال ۱۴۰۱ نرخ مشارکت اقتصادی استان ۴۰.۹ درصد می‌باشد که نسبت به سال گذشته، ۰.۷ درصد کاهش یافته است. این شاخص در بین مردان ۶۹.۸ درصد و در بین زنان ۱۲.۵ درصد بوده است. همچنین بر مبنای داده‌های مرکز آمار ایران نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر در نقاط روستایی استان بیشتر از نقاط شهری بوده است، بطوری که مقدار آن در نقاط شهری ۳۹.۴ درصد و در نقاط روستایی ۴۵.۴ درصد بوده است.

در سال ۱۴۰۱، نرخ مشارکت اقتصادی در جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر در کل کشور ۴۰.۹ درصد بوده است. این شاخص در بین مردان ۶۸.۲ درصد و در بین زنان ۱۳.۶ درصد محاسبه شده است. هم‌چنین نتایج نشان می‌دهد، نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر در نقاط روستایی بیش‌تر از نقاط شهری است، به‌طوری که مقدار آن در نقاط روستایی ۴۲.۷ درصد و در نقاط شهری ۴۰.۳ درصد بوده است که نسبت به سال

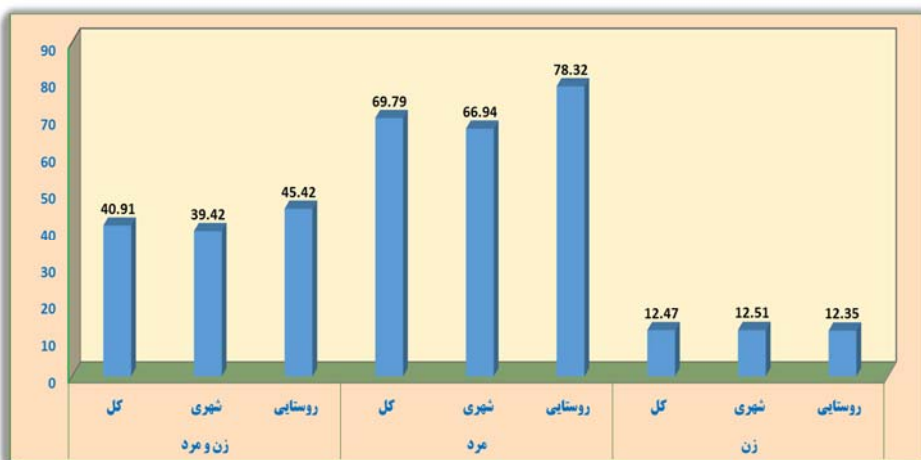
۲۸. نرخ مشارکت اقتصادی نشان می‌دهد چند درصد از جمعیت در سن کار، فعال (شاغل و بیکار) هستند.

قبل نقاط روستایی ۰.۵ درصد کاهش و نقاط شهری تغییری نداشته است.

نمودار ۳۸. مقایسه روند نرخ مشارکت اقتصادی کشور و استان طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۳۸۱ (درصد)

نمودار ۳۹. نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر استان آذربایجان شرقی به تفکیک جنسیت و مناطق شهری و روستایی در سال ۱۴۰۱ (درصد)

در کشورهای پیشرفته با رشد اقتصادی بالا زنان سهم بزرگ از تولید را بر عهده دارند. نرخ مشارکت زنان در کشور ما و متعاقباً در استان در مقایسه با کشورهای مشابه و یا سطح بین‌المللی بسیار پایین می‌باشد، به بیان دیگر بخش قابل توجهی از ظرفیت نیروی کار کشور در فعالیتهای اقتصادی مشارکت ندارند. کنار گذاشتن زنان به معنای عدم استفاده از تمامی امکانات تولیدی جامعه است که بر رشد اقتصادی و تولید کشور مؤثر واقع می‌شود. عدم توجه به ریشه‌یابی تغییر و تحولاتی که در بازار کار زنان در حال روی دادن است سبب هدر رفتن بخش عمده‌ای از سرمایه انسانی کشور و دور شدن از توسعه متوازن و پایدار می‌شود که دارای تبعات گوناگون اقتصادی و اجتماعی است.

جدول ۹۹. نرخ بیکاری^{۲۹} استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱

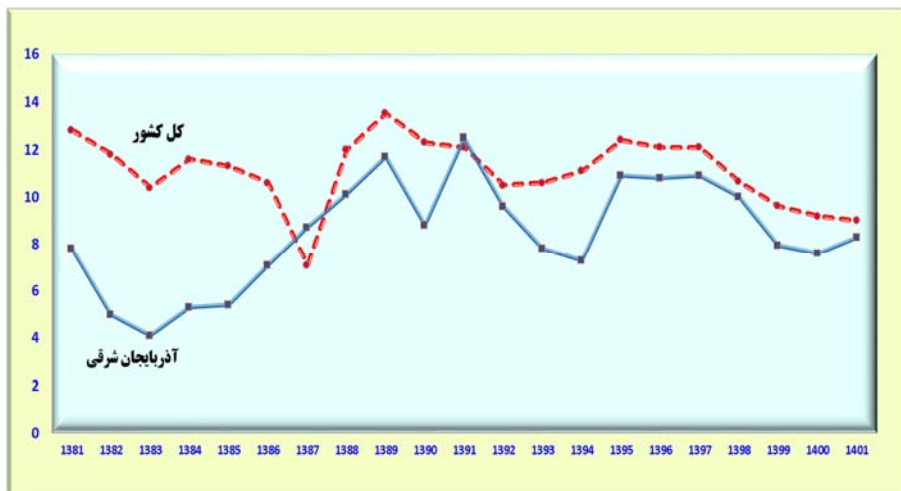
عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	تغییرات (درصد)
نرخ بیکاری کل	۷.۶	۸.۳	۰.۷
نرخ بیکاری مردان	۷	۷.۱	۰.۱
نرخ بیکاری زنان	۱۱.۳	۱۴.۶	۳.۳
نرخ بیکاری نقاط شهری	۸.۸	۱۰	۱.۲
نرخ بیکاری نقاط روستایی	۴.۷	۳.۶	-۱.۱

مأخذ: مرکز آمار ایران

در سال ۱۴۰۱ نرخ بیکاری استان آذربایجان شرقی برابر ۸.۳ درصد بوده که نسبت به سال قبل ۰.۷ درصد افزایش یافته است و در رتبه ۲۱ استان‌های کشور قرار دارد. در سال ۱۴۰۱ در کشور، نرخ بیکاری برابر ۹ بوده است که در مقایسه با سال قبل، کاهش ۰.۲ درصدی داشته است. همچنین نرخ بیکاری مردان در استان ۷.۱ درصد و نرخ بیکاری زنان ۱۴.۶ درصد بوده است.

۲۹. نرخ بیکاری عبارت است از: $100 * (\text{جمعیت فعال (شاغل و بیکار)} / \text{جمعیت بیکار}) = \text{نرخ بیکاری}$

نمودار ۴۰. مقایسه روند نرخ بیکاری کشور و آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۳۸۱-۱۴۰۱ (درصد)

نمودار ۴۱. نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر استان آذربایجان شرقی به تفکیک جنسیت و مناطق شهری و روستایی در سال ۱۴۰۱ (درصد)

جدول ۱۰۰. نسبت اشتغال^{۳۰} استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	تغییرات (درصد)
نسبت اشتغال کل	۳۸.۵	۳۷.۵	-۱
نسبت اشتغال مردان	۶۶.۱	۶۴.۸	-۱.۳
نسبت اشتغال زنان	۱۰.۹	۱۰.۷	-۰.۲
نسبت اشتغال نقاط شهری	۳۶.۲	۳۵.۵	-۰.۷
نسبت اشتغال نقاط روستایی	۴۵.۳	۴۳.۸	-۱.۵

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۱۰۱. سهم اشتغال ناقص^{۳۱} استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	نرخ تغییرات
سهم اشتغال ناقص کل	۷	۶.۵	-۰.۵
سهم اشتغال ناقص مردان	۷.۹	۷.۱	-۰.۸
سهم اشتغال ناقص زنان	۱.۵	۲.۳	۰.۸
سهم اشتغال ناقص نقاط شهری	۶.۹	۶.۸	-۰.۱
سهم اشتغال ناقص نقاط روستایی	۷	۵.۶	-۱.۴

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۱۰۲. توزیع شاغلان در بخش‌های اقتصادی استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱

عنوان	کشاورزی	صنعت	خدمات
سهم اشتغال هر بخش در کل استان	۱۶.۳	۴۰.۹	۴۲.۷
سهم اشتغال هر بخش در گروه مردان	۱۷	۴۰.۹	۴۲.۱
سهم اشتغال هر بخش در گروه زنان	۱۲	۴۱	۴۶.۵
سهم اشتغال هر بخش در نقاط شهری	۴.۲	۴۴.۳	۵۱.۳
سهم اشتغال هر بخش در نقاط روستایی	۴۶	۳۲.۳	۲۱.۶

مأخذ: مرکز آمار ایران

۳۰. نسبت اشتغال عبارت است از: نسبت جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیش‌تر به کل جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر.
 ۳۱. سهم اشتغال ناقص عبارت است از: نسبت جمعیت دارای اشتغال ناقص به جمعیت شاغل.

نمودار ۴۲. نسبت اشتغال ۱۵ ساله و بیش تر استان آذربایجان شرقی به تفکیک جنسیت و مناطق شهری و روستایی در سال ۱۴۰۱ (درصد)

نمودار ۴۳. سهم اشتغال ناقص ۱۵ ساله و بیش تر استان آذربایجان شرقی به تفکیک جنسیت و مناطق شهری و روستایی در سال ۱۴۰۱ (درصد)

در سال ۱۴۰۱ سهم شاغلان در بخش‌های کشاورزی، صنعت، خدمات استان به ترتیب برابر ۱۶.۳، ۴۰.۹ و ۴۲.۷ درصد بوده است. در سال ۱۴۰۱، سهم شاغلان در بخش صنعت و خدمات نسبت به سال قبل افزایش یافته ولی در بخش کشاورزی کاهش یافته است. در همین سال سهم شاغلان نقاط شهری استان در بخش کشاورزی ۴.۲ درصد، در بخش صنعت ۴۴.۳ درصد و در بخش خدمات ۵۱.۳ درصد بوده است. در نقاط روستایی نیز سهم شاغلان در بخش کشاورزی، صنعت و خدمات به ترتیب برابر ۴۶، ۳۲.۳ و ۲۱.۶ درصد است.

نمودار ۴۴. سهم بخش‌های اقتصادی در اشتغال جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱ (درصد)

۴-۱۷. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

اشتغال تنها وابسته به تولید نمی‌باشد و مجموعه‌ای از سیاست‌ها و قوانین بر اشتغال اثرگذار است. سطح فناوری، تکنولوژی و کارایی، استفاده از ظرفیت‌ها، بهره‌وری نیروی کار و سرمایه و سیاست‌های پولی، ارزی و مالی بر اشتغال تأثیرگذار می‌باشد. نرخ بیکاری کشور از ۱۴.۲ درصد در سال ۱۳۸۰ به ۹ درصد در سال ۱۴۰۱ کاهش یافته است؛ نرخ بیکاری استان با طی روندی صعودی و نوسانی از ۶.۷ درصد در سال ۱۳۸۰ به ۸.۳ درصد در سال ۱۴۰۱ افزایش یافته است. بنابراین می‌توان گفت که استان آذربایجان شرقی در

زمینه کاهش نرخ بیکاری مطابق روند کلی کشور حرکت نکرده و نرخ بیکاری استان افزایش یافته است. این امر می‌تواند به دلیل عدم تأمین مالی لازم برای فراهم نمودن زیرساخت‌های مناسب در راستای اشتغال متقاضیان نیروی کار و ... باشد. به‌طوری‌که سرانه جمعیتی اعتبارات عمرانی استانی برابر ۰.۶۶ میلیون ریال در سال ۱۳۹۹ (رتبه ۲۴ کشوری) و نسبت اعتبارات عمرانی به منابع بانکی ۰.۲۵ درصد (رتبه ۲۳ کشوری) بوده که بر اشتغال استان تأثیر منفی داشته است. بنابراین پیشنهادات زیر جهت افزایش اشتغال استان ارائه می‌گردد:

- تقویت مهارت نیروی کار جوان به‌منظور افزایش بهره‌وری نیروی کار استان و افزایش فرصت‌های شغلی برای جوانان؛
- اتخاذ سیاست‌های انگیزشی و حمایتی از کسب‌وکارهای کوچک در جهت تقویت روحیه کارآفرینی و خوداشتغالی نیروی کار جوان؛
- توسعه زیرساخت‌های حمایتی از کسب‌وکارهای مبتنی بر فناوری؛
- توجه به کسب‌وکارهای خانگی به‌عنوان راهی کم‌هزینه برای تأمین معیشت پایدار. کسب‌وکار خانگی بیش از اینکه مبتنی بر سرمایه‌های اقتصادی باشد، متکی بر نیروی کار و منابع خانواده است. بنابراین افراد می‌توانند در شرایطی که نرخ بیکاری بالاست و سازمان‌های مسئول از اشتغالزایی ناتوان هستند، به ایجاد اشتغال بپردازند و شرایط را برای رشد اقتصادی خود و کشور، کاهش هزینه دولت در تولید و اشتغال و بهبود اقتصاد ملی و محلی فراهم کنند؛
- ایجاد مشاغل کوچک در بخش خدمات عمومی، اهدای کمک‌های مالی برای خوداشتغالی، پرداخت یارانه برای کارفرمایان بخش خصوصی، پرداخت یارانه به افراد دارای خوداشتغالی، آموزش و بازآموزی بیکاران و کمک به فرآیند جست و جوی کار، ارائه مشاوره به نیروی کار، بازآموزی بیکاران، اطلاع‌رسانی به نیروی کار و کارفرمایان، انطباق برنامه‌های نظام آموزشی با نیازهای کشور.

فصل هجدهم رتبه فضای کسب و کار استان در سال ۱۴۰۱ برابر ۷ بوده که نسبت به سال ۱۴۰۰ یک پله ارتقا داشته است. مقایسه شاخص بهبود فضای کسب و کار استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱ با کشور نشان می‌دهد که وضعیت آذربایجان شرقی در شاخص فضای کسب و کار از متوسط کشوری بهتر بوده و همواره از میانگین کشوری پایین تر است. مهم ترین عوامل اثرگذار در بدتر شدن رتبه کسب و کار استان در زمستان ۱۴۰۱ شامل: غیرقابل پیش بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات، دشواری تأمین مالی از بانک‌ها، بی ثباتی سیاست‌ها، مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار، دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار، وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبا در بازار، رویه‌های غیرمنصفانه و ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات و ... بوده است. در این فصل اقدامات انجام شده در ارتباط با بهبود فضای کسب و کار استان، جایگاه فضای کسب و کار استان آذربایجان شرقی و مشکلات موجود در این خصوص، اقدامات صورت گرفته به همراه پیشنهاداتی برای بهبود وضعیت حاضر ارائه گردیده است.	۱) اقتصاد ملی
	۲) محصول ناخالص داخلی
	۳) کشاورزی
	۴) صنعت و معدن
	۵) ساختمان و مسکن
	۶) خدمات
	۷) حمل و نقل
	۸) انرژی
	۹) سرمایه گذاری خارجی
	۱۰) تجارت خارجی
	۱۱) بازار سرمایه
	۱۲) صنعت بیمه
	۱۳) بازار پول و اعتبار
	۱۴) نرخ تورم
	۱۵) وضعیت مالی و بودجه
	۱۶) نظام مالیاتی
	۱۷) بازار کار
	۱۸) فضای کسب و کار
	۱۹) درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد

۱۸. بهبود فضای کسب و کار استان

فضای کسب و کار مناسب و سالم که از سلامت اقتصاد و سیاست درست کشورها منتج می‌شود و به نتایج مثبت اقتصادی از قبیل صادرات، رشد پایدار اقتصادی و توسعه صنعتی منجر خواهد شد، از جمله مواردی است که در سیاست‌های اقتصادی دولت باید مدنظر قرار گیرد. بی‌شک از بزرگترین دغدغه‌های مسئولین و تصمیم‌گیرندگان کلان هر کشوری، وضعیت اقتصادی آن کشور می‌باشد. رشد اقتصادی هر کشوری همبستگی زیادی با ایجاد و بهبود زیرساخت‌های اقتصادی و فضای کسب و کار آن کشور دارد.

۱۸-۱. سیاست‌های مربوط به بهبود فضای کسب و کار و جهت‌گیری‌های استان

بهبود محیط کسب و کار، گامی اساسی در جهت توسعه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، تولید و سطح اشتغال در کشور محسوب می‌شود و از طریق فراهم کردن شرایط رقابت‌پذیری و بسترسازی مناسب برای ورود مؤثر بخش خصوصی، نقش تعیین‌کننده‌ای در رشد و توسعه اقتصادی کشور ایفا می‌کند.

در چند سال اخیر، بهبود فضای کسب و کار مورد توجه سیاست‌گذاران اقتصادی و برنامه‌ریزان کشور قرار گرفته است. به عنوان مثال تصویب و ابلاغ قانون بهبود مستمر فضای کسب و کار، راه‌اندازی درگاه ملی مجوزهای کشور از تیر ماه ۱۴۰۱ و ... از جمله سیاست‌های دولت برای بهبود محیط کسب و کار و تسهیل صدور مجوزهای کشوری می‌باشد.

استان آذربایجان شرقی نیز در راستای سیاست‌های متاخذ در کشور به منظور بهبود فضای کسب و کار، اقدام به هدایت دستگاه‌های اجرایی و متقاضیان مجوز به سوی درگاه ملی مجوزهای کشوری بوده است در همین راستا تعداد ۲۴۷۴۸ مجوز درخواست گردیده که از این تعداد ۷۴۲۶ مجوز صادر گردیده است.

جدول ۱۰۳. عملکرد دستگاه‌های اجرایی استان آذربایجان شرقی در درگاه ملی مجوزها از مورخ ۱۴۰۱/۰۴/۰۱ لغایت ۱۴۰۱/۱۲/۲۹

تعداد	عنوان
۲۴۷۴۸	تعداد درخواست‌های مجوز
۷۴۲۶	تعداد مجوزهای صادر شده
۱۹۴۸	تعداد مجوزهای صادر شده مواجه با تأخیر
۱۰۴۳۹	تعداد عدم‌صدور مجوز
۲۱۹۶	تعداد درخواست‌های انصرافی توسط متقاضی
۴۵۹۹	تعداد درخواست در دست بررسی
۳۱۰۸	تعداد درخواست در دست بررسی مواجه با تأخیر

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری آذربایجان شرقی

یکی از سیاست‌های متخذه در استان آذربایجان شرقی به منظور بهبود محیط کسب‌وکار، تشکیل گروه کاری بهبود فضای کسب‌وکار ذیل کارگروه امور اقتصادی، اشتغال و سرمایه‌گذاری بوده است که این استان ۱۲ جلسه گروه کاری در سال ۱۴۰۱ با دستگاه‌های اجرایی استان و تشکلهای بخش خصوصی جهت رفع مشکلات بخش خصوصی و احصاء قوانین و مقررات محل و پیشنهاد اصلاح آن به دبیرخانه هیأت مقررات‌زدایی و بهبود محیط کسب‌وکار اقدام نموده که در این راستا ۸ قانون محل در سال ۱۴۰۱ به دبیرخانه هیأت مقررات‌زدایی و بهبود محیط کسب‌وکار ارسال گردید. عناوین این قوانین به شرح ذیل می‌باشد:

- بازنگری در قوانین و مقررات بازنشستگی سخت و زیان‌آور و بیمه بیکاری؛
- اخذ مصوبه در خصوص بند ۶ دستورالعمل شماره ۶۰/۱۶۳۳۵۲ مورخ ۹۴/۷/۲۵ وزارت صمت؛
- اصلاح آیین‌نامه اجرایی تبصره یک ماده ۱۷ قانون ایمنی راه‌ها و راه‌آهن؛
- عدم امکان صدور مجوز برای توسعه (افزایش زیربنا و محصولات و افزایش ظرفیت تولیدات) واحدهای صنعتی تولیدی و معدنی موجود که فاقد آلاینده‌گی زیست‌محیطی

بوده و در داخل شعاع ممنوعه ۳۰ کیلومتر ۸ کلان شهر مصوب هیئت وزیران قرار دارند؛

- در راستای اجرای بند ط تبصره ۱ قانون بودجه سال ۱۴۰۰؛
- تأخیر در ارائه پاسخ استعلام توسط دستگاه‌هایی نظیر شهرداری و کمیسیون ماده ۵ شورای ترافیک و یا ارائه پاسخ استعلام مشروط توسط حفاظت محیط زیست و آب منطقه‌ای؛

- ارائه پیشنهاد در خصوص بند الف مصوبات ۵۵ امین نشست هیأت مقررات زدایی؛
- ارائه پیشنهاد در خصوص نحوه ابطال پروانه‌های دام.

همچنین اداره کل امور اقتصادی و دارایی آذربایجان شرقی در راستای وظایف محوله از سوی وزارت متبوع مصوبات ۵۷ الی ۷۱ هیأت مقررات زدایی و تسهیل صدور مجوزهای کسب و کار (۱۴ مصوبه ابلاغی) برای سال ۱۴۰۱ را پایش کرده و نتایج این پایش را در قالب گزارشی منسجم به دبیرخانه هیأت مذکور منعکس نموده است.

همچنین سایر اقداماتی که اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان در راستای سیاست‌های بهبود فضای کسب و کار انجام داده است موارد ذیل می‌باشد:

- در راستای رسیدگی به پرونده‌های متقاضیان در سامانه پنجره واحد سرمایه گذاری در سال ۱۴۰۱ تعداد ۲۶۰۰ مورد اقدام در خصوص سامانه پنجره واحد سرمایه گذاری انجام یافته است که ۱۸۴۰ مورد بررسی مدارک و مستندات درخواست‌های ثبت شده متقاضیان در سامانه و تأیید و یا رد آن‌ها بوده و ۷۲۶ مورد به صورت تلفنی و پیگیری پرونده‌ها از متقاضیان و یا کارشناسان دستگاه‌های اجرایی و ۳۴ مورد پاسخ‌گویی به مراجعان به صورت حضوری می‌باشد؛

- ارسال گزارش تحلیل بررسی آسیب‌شناسی محتوایی و فنی درگاه ملی مجوزهای کشور به مرکز ملی مطالعات، پایش و بهبود محیط کسب و کار؛

- ارسال گزارش بررسی فرآیند تغییر کاربری اراضی در استان آذربایجان شرقی و ارائه

- راهکارها به مرکز ملی مطالعات، پایش و بهبود محیط کسب و کار؛
- احصاء ایرادات و نواقص درگاه ملی مجوزها در جلسات ستاد منطقه ۲ و مکاتبات با دستگاه‌های مشمول و انعکاس آن به مرکز ملی مطالعات، پایش و بهبود محیط کسب و کار؛
 - اخذ گزارشات دوره‌ای عملکرد دستگاه‌های اجرایی استانی از درگاه ملی کسب و کار و ارسال آن به مراجع ذیصلاح استانی؛
 - احصاء لیست ۵۲ نفر از معاونین دستگاه‌های اجرایی که در حوزه بهبود فضای کسب و کار فعالیت دارند. (براساس ماده ۱۴ قانون بهبود مستمر کسب و کار)؛
 - تهیه برنامه‌های عملیاتی، پروژه‌ها و اقدامات در راستای "برنامه ملی تقویت کسب و کار، معیشت مرزنشینان و ایجاد اشتغال پایدار"؛
 - تهیه اطلس سرمایه‌گذاری
 - ارسال جدول برنامه ملی تقویت کسب و کار، معیشت مرزنشینان و ایجاد اشتغال پایدار در مناطق مرزی آذربایجان شرقی به وزارت متبوع؛
 - رسیدگی به مشکلات واحدهای تولیدی و شرکت در جلسات کارگروه تسهیل و رفع موانع تولید (بیش از ۷۰ واحد تولیدی).

۲-۱۸. بررسی وضعیت تحولات فضای کسب و کار

گزارش سهولت کسب و کار، سال‌هاست مبنا و مرجع معتمد سرمایه‌گذاران بین‌المللی برای حضور و فعالیت در کشورهای مختلف است. جایگاه ایران بر اساس آخرین گزارش منتشرشده از سوی بانک جهانی در سال ۲۰۲۰ نسبت به ۲۰۱۹ یک پله صعود داشته و در میان ۱۹۰ کشور در رده ۱۲۷ جهان قرار گرفته است.

طبق آخرین گزارش ارائه شده، گروه بانک جهانی اعلام کرده است که در حال تدوین رویکرد جدیدی برای ارزیابی فضای کسب و کار و سرمایه‌گذاری در اقتصادهای سراسر جهان است و پروژه Doing Business را متوقف کرده است. پروژه جدید با عنوان «محیط

فعال کننده کسب و کار» (BEE) در حال تدوین است تا مجموعه‌ای از شاخص‌های منتخبی که برای بهبود محیط کسب و کار متمرکز شده را به خوبی نشان دهد.

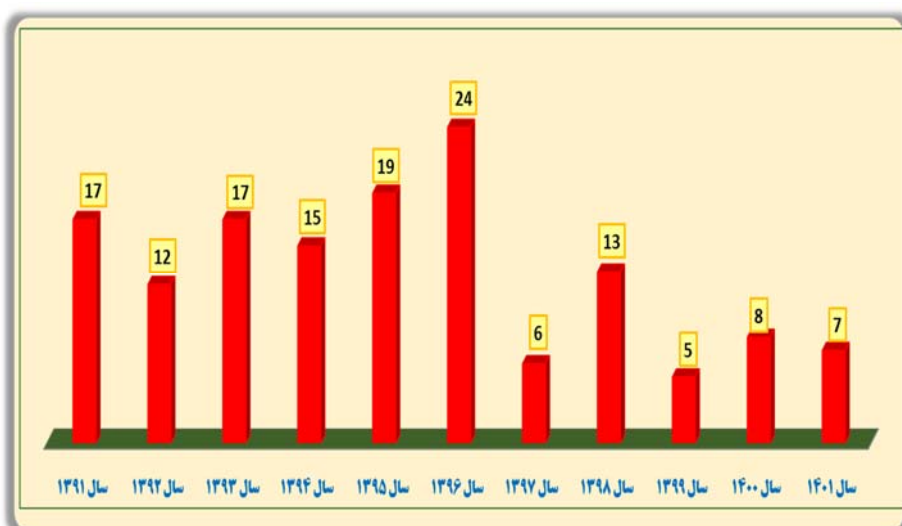
اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران در قالب اجرای یک طرح پژوهشی در سال ۱۳۹۴، نسبت به شناسایی و معرفی شاخص‌های ملی پایش محیط کسب و کار اقدام نمود و اجرای طرح ملی پایش محیط کسب و کار را در اواخر سال ۱۳۹۵ با همکاری اتاق‌های تعاون و اصناف ایران در دستور کار خود قرار داد. براساس نتایج حاصل از پایش ملی محیط کسب و کار ایران میانگین رتبه استان آذربایجان شرقی به شرح جدول زیر می‌باشد:

جدول ۱۰۴. جایگاه کشوری وضعیت کسب و کار استان آذربایجان شرقی

عنوان	رتبه ۱۴۰۰	رتبه ۱۴۰۱	ارتقا/تنزل
بهار	۴	۳	۱ رتبه ارتقاء نسبت به بهار ۱۴۰۰
تابستان	۱۰	۶	۴ رتبه ارتقاء نسبت به تابستان ۱۴۰۰
پاییز	۸	۹	یک رتبه تنزل نسبت به پاییز ۱۴۰۰
زمستان	۵	۱۰	۵ رتبه تنزل نسبت به پاییز ۱۴۰۰

مآخذ: طرح ملی پایش محیط کسب و کار منتشره اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران

نمودار ۴۵. رتبه کشوری فضای کسب و کار استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۳۹۱

مقایسه شاخص بهبود فضای کسب و کار استان آذربایجان شرقی در سال ۱۴۰۱ با کشور نشان می‌دهد که وضعیت آذربایجان شرقی در شاخص فضای کسب و کار از متوسط کشوری بهتر بوده و همواره از میانگین کشوری پایین‌تر است.

جدول ۱۰۵. مقایسه کشوری شاخص بهبود فضای کسب و کار استان آذربایجان شرقی

عنوان	بهار ۱۴۰۲		تابستان ۱۴۰۲		پاییز ۱۴۰۲		زمستان ۱۴۰۲	
	شاخص	رتبه	شاخص	رتبه	شاخص	رتبه	شاخص	رتبه
کشور	۶۰۷	-	۵۸۸	-	۶۰۵	-	۶۱۱	-
استان آذربایجان شرقی	۵۷۷	۳	۵۶۲	۶	۵۷۷	۹	۶	۱۰

مأخذ: طرح ملی پایش محیط کسب و کار منتشره اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران

براساس میانگین مؤلفه‌های ارزیابی شده در زمستان ۱۴۰۱، مهم‌ترین موانع کسب و کار به ترتیب شامل موارد زیر می‌باشد:

- غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات؛
- دشواری تأمین مالی از بانک‌ها؛
- بی‌ثباتی سیاست‌ها، مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار؛
- دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار؛
- وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبا در بازار؛
- رویه‌های غیرمنصفانه و ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات.

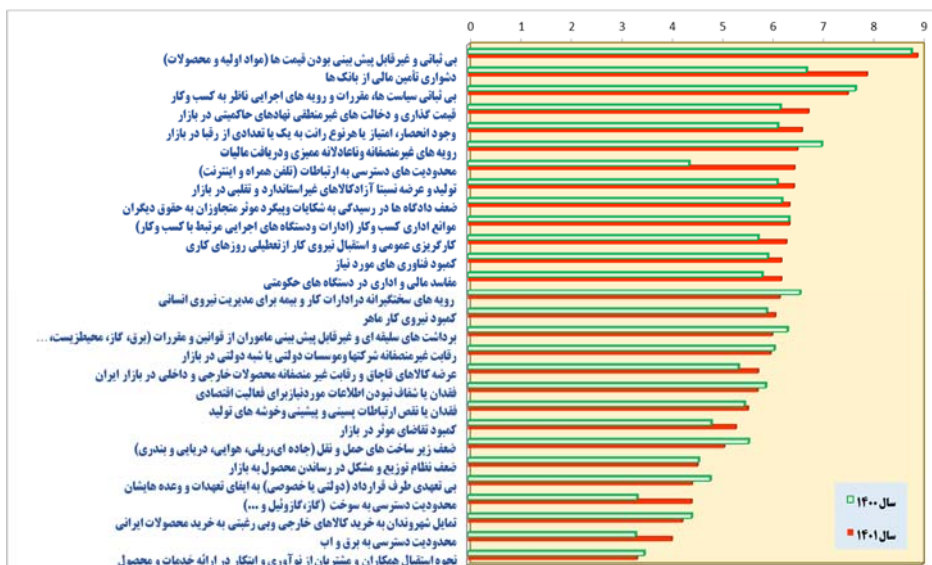
مقایسه مؤلفه‌های پیمایشی محیط کسب و کار استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ نشان می‌دهد ۱۱ مؤلفه به ترتیب زیر در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ بهبود یافته‌اند:

- رویه‌های غیرمنصفانه و ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات؛
- ضعف زیرساخت‌های حمل و نقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)؛
- رویه‌های سختگیرانه در ادارات کار و بیمه تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی

انسانی؛

- بی‌تعهدی طرف قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده‌هایشان؛
- برداشت‌های سلیقه‌ای از قوانین و مقررات توسط مأموران محیط زیست، شهرداری، گمرک، بهداشت و ...؛
- تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی‌رغبتی به خرید محصولات ایرانی؛
- فقدان یا شفاف نبودن اطلاعات مورد نیاز برای فعالیت اقتصادی؛
- بی‌ثباتی سیاست‌ها، مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب‌وکار؛
- نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصولات؛
- رقابت غیرمنصفانه شرکت‌ها و مؤسسات دولتی یا شبه‌دولتی در بازار؛
- ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار.

نمودار ۴۶. مقایسه میزان مولفه‌های پیمایشی محیط کسب‌وکار استان آذربایجان شرقی

۴-۱۸. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

ارزیابی شاخص‌های محیط کسب‌وکار براساس گزارش‌های پایش ملی محیط کسب‌وکار ایران که به صورت فصلی توسط مرکز پژوهش‌های اتاق ایران منتشر می‌شود نشان می‌دهد که از ۲۸ مؤلفه پیمایشی در آذربایجان شرقی شاخص‌های «بی‌ثباتی سیاست‌ها، مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب‌وکار»، «موانع اداری کسب‌وکار» و «برداشت‌های سلیقه‌ای و غیرقابل پیش‌بینی مأموران از قوانین و مقررات» همواره جزو بدترین شاخص‌ها از سوی فعالین کسب‌وکار ارزیابی گردیده‌اند و همواره دارای نمره بالای ۶ بوده‌اند. لذا احصاء قوانین مخل و پیشنهاد حذف یا اصلاح آن می‌تواند یکی از مؤثرترین راهکارها در بهبود فضای کسب‌وکار باشد. به نظر می‌رسد به دلیل فقدان اطلاعات متقارن و پایین بودن سطح آگاهی عمومی از قوانین و مقررات، میزان موفقیت در کسب‌وکارها در ایران در سطح مناسبی قرار ندارد. هرچند این مهم با شفاف‌سازی شرایط، مدارک، زمان و هزینه لازم برای صدور مجوز همه کسب‌وکارها از طریق درگاه ملی صورت گرفته است اما به نظر می‌رسد حذف قوانین و مقرره‌های مخل و جلوگیری از زایش قوانین جدید بتواند یکی از راهکارهای مؤثر در بهبود این فضا باشد. پیشنهادات ذیل نیز در راستای بهبود فضای کسب‌وکار قابل ارائه می‌باشد:

- تفویض اختیار به سازمان‌های استانی؛
- شناسایی و رفع گلوگاه‌های اجرایی؛
- اصلاح قوانین و مقررات زائد و مزاحم؛
- تشکیل کمیته ساماندهی مراجعه نمایندگان دستگاه‌های اجرائی به واحدهای تولیدی؛
- تعریف ساز و کار برای افزایش همکاری ادارات کل امور اقتصادی و دارایی با شورای گفت‌وگوی دولت و بخش خصوصی؛
- تعیین و معرفی مسئول بهبود محیط کسب‌وکار دستگاه‌های اجرائی و قضائی و تعریف مسئولیت‌های سازمانی برای این افراد؛

- تعیین و تعریف سازوکارهای مناسب در خصوص «نحوه رسیدگی به اعتراض مؤدیان مالیاتی» و «نحوه رسیدگی به اعتراض پرداخت کنندگان حق بیمه تأمین اجتماعی»؛
- تشکیل دادگاه‌های تجاری.

فصل نوزدهم	
(۱) اقتصاد ملی	
(۲) محصول ناخالص داخلی	
(۳) کشاورزی	
(۴) صنعت و معدن	
(۵) ساختمان و مسکن	
(۶) خدمات	
(۷) حمل و نقل	
(۸) انرژی	
(۹) سرمایه‌گذاری خارجی	
(۱۰) تجارت خارجی	
(۱۱) بازار سرمایه	
(۱۲) صنعت بیمه	
(۱۳) بازار پول و اعتبار	
(۱۴) نرخ تورم	
(۱۵) وضعیت مالی و بودجه	
(۱۶) نظام مالیاتی	
(۱۷) بازار کار	
(۱۸) فضای کسب و کار	
(۱۹) درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد	

ضریب جینی خانوارهای شهری و روستایی کشور در سال ۱۴۰۱ به ترتیب برابر ۰.۳۶۹۶ و ۰.۳۶۴۳ بوده است که در مقایسه با سال قبل ضریب جینی خانوار شهری ۰.۰۰۶۱ درصد کاهش و ضریب جینی خانوارهای روستایی ۰.۰۰۴۹ درصد افزایش یافته است. براساس ارقام و آمار انتشار یافته مرکز آمار ایران طی سال‌های اخیر، ضریب جینی مناطق شهری و روستایی استان آذربایجان شرقی به ترتیب برابر ۰.۳۵۰۴ و ۰.۳۰۲۸ بوده که نسبت به سال قبل به ترتیب ۰.۰۲۴۸ و ۰.۰۳۷۴ درصد کاهش یافته و ضریب جینی مناطق شهری بیشتر از ضریب جینی مناطق روستایی می‌باشد.

در سال ۱۴۰۱ در کل کشور مجموع هزینه‌های یک خانوار شهری برابر ۱۳۷۱۴۶۰ هزار ریال بوده که رشد ۴۸.۳ درصدی نسبت به سال ۱۴۰۰ داشته است. در سال مزبور مجموع هزینه‌های یک خانوار روستایی برابر ۷۸۸۵۹۵ هزار ریال بوده است و رشد ۵۱.۹ درصدی داشته است. در سال ۱۴۰۱ مجموع هزینه‌های یک خانوار شهری و روستایی استان آذربایجان شرقی به ترتیب برابر ۱۱۶۳۶۱۵ هزار ریال و ۷۲۱۸۹۹ هزار ریال بوده که نسبت به سال قبل ۵۷.۱ و ۴۱.۱ درصد افزایش یافته است.

بررسی متوسط درآمد سالانه خانوارهای استان آذربایجان شرقی به تفکیک گروه‌های مختلف درآمد طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ نشان می‌دهد، مجموع درآمدهای پولی و غیرپولی خانوارهای شهری استان با ۴۹.۳ درصد رشد از ۱۰۶۴۷۵۱ هزار ریال در سال ۱۴۰۰ به ۱۵۸۹۳۶۱ هزار ریال در سال ۱۴۰۱ رسیده است. همچنین میزان درآمد خانوارهای روستایی استان با ۴۹.۵ درصد رشد از ۶۹۴۶۶۶۸ هزار ریال در سال ۱۴۰۰ به ۱۰۳۸۵۵۰ هزار ریال در سال ۱۴۰۱ افزایش یافته است.

میزان پس‌انداز مؤثر خانوارهای شهری و روستایی استان در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ به ترتیب ۴۹.۸ درصد کاهش و ۷۲.۸ درصد افزایش داشته‌اند. همچنین نسبت هزینه به درآمد خانوارهای شهری و روستایی استان به ترتیب ۲۶.۶ درصد افزایش و ۴۰.۱ درصد کاهش داشته است.

۱۹. درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد استان

اصولاً یکی از اساسی‌ترین مطالعات آماری که به منظور نیل به اهداف مختلف اقتصادی و اجتماعی، در اغلب کشورهای جهان صورت می‌گیرد، بررسی بودجه خانوار است. از طریق این بررسی می‌توان به چگونگی هزینه‌ها و درآمدهای خانوارها و روند تغییرات آن‌ها و نیز آمار و اطلاعات گوناگون دیگر پی برد. مهم‌ترین اهداف این بررسی‌ها به شرح ذیل می‌باشد^{۳۲}:

- شناسایی الگوها و عادت‌های مصرفی خانوارها و مطالعه در مورد روند تغییرات آن‌ها
- درائر تحولات اقتصادی و اجتماعی؛
- تعیین ضرایب اهمیت کالاها و خدمات مورد مصرف خانوارها به منظور محاسبه شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی؛
- تعیین سهم هزینه‌های مختلف در هزینه کل خانوارها و اطلاع از چگونگی مصرف در بین طبقات مختلف جامعه جهت اتخاذ تصمیم در مورد تأمین رفاه نسبی و حداقل معیشت؛
- برآورد کلیه هزینه‌های مصرفی خانوارها به منظور استفاده در محاسبات ملی؛
- ارزیابی اثرات اقتصادی و اجتماعی برنامه‌های دولت در وضع زندگی خانوارها از نظر ترکیب هزینه‌های مصرفی آن‌ها؛
- برآورد میزان تولید بعضی از کالاهای مورد مصرف خانوارها که از طرق دیگر به سهولت قابل محاسبه نمی‌باشد؛
- محاسبه حساسیت درآمدی تقاضا، میل نهایی به مصرف و میل نهایی به پس‌انداز در جامعه؛
- محاسبه شاخص‌های مختلف در زمینه چگونگی توزیع درآمد.

۳۲. نتایج بررسی بودجه خانوار در مناطق شهری ایران، بانک مرکزی، ۱۳۹۶

۱۹-۱. سیاست‌های اقتصادی در زمینه درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد و جهت‌گیری‌های استان

توزیع درآمد بعد مهمی از عدالت را تشکیل می‌دهد و روی متغیرهای اقتصادی و اجتماعی تأثیر مهمی دارد. توزیع درآمد به چگونگی سهم افراد یک کشور از درآمد ملی اشاره داشته و به عبارتی درجه نابرابری موجود بین درآمد افراد یک کشور را توصیف می‌کند. پدیده نابرابری درآمد نه تنها از دلایل عمده فقر به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه است، بلکه یکی از عوامل کندکننده رشد اقتصادی محسوب می‌شود.

از مهم‌ترین وظایف اقتصادی دولت‌ها، کنترل وضعیت نابرابری درآمد است. به این ترتیب، دولت‌ها باید به منظور کاهش نابرابری، چگونگی تغییرات درآمد افراد جامعه را با استفاده از ابزارهای موجود تجزیه و تحلیل کنند. عوامل متعددی از جمله عوامل اقتصادی، اجتماعی و سیاست‌های اقتصاد کلان بر تغییرات توزیع درآمد جامعه در طول زمان مؤثر است.

نابرابری شدید در درآمدها موجب می‌شود که ثروتمندان که درصد کوچکی از جمعیت را تشکیل می‌دهند، به علت قدرت خرید بالای خود، بر بازار حاکمیت پیدا کنند و چون تقاضای آن‌ها برای کالاهای مصرفی و لوکس بیشتر می‌شود، پس‌الگوی تولید در داخل و واردات را مطابق ارجحیت مصرفی خود - و نه منفعت جامعه - در می‌آورند. تعادل در توزیع درآمدها که با افزایش سهم نسبی درآمد در گروه‌های فقیر جامعه صورت می‌پذیرد، تقاضای کل و امکان تولید کالاهای ضروری همچون پوشاک، مسکن و مواد غذایی را در داخل کشور - به جای تولید و ورود کالاهای مصرفی و تجملی - افزایش داده و موجب رشد اقتصادی در کشور می‌گردد.

۱۹-۲. بررسی وضعیت تحولات مرتبط با درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد

از مهم‌ترین مؤلفه‌های مؤثر بر ارتباط بین درآمد و هزینه خانوارهای ایرانی می‌توان به هزینه بخش مسکن اشاره نمود. با توجه به جهش قیمتی بخش مسکن و شکاف زیاد بین درآمد اقشار مختلف مردم و هزینه لازم برای تأمین مسکن، در حال حاضر یکی از

مهمترین بخش‌های هزینه‌های خانوارهای ایرانی به این بخش مربوط می‌شود. در استان آذربایجان شرقی خانوارهای شهری ۲۱.۶۲ درصد و خانوارهای روستایی ۲۴.۱ درصد از کل هزینه‌های بخش غیرخوراکی را در سال ۱۴۰۱ به بخش مسکن، آب، فاضلاب، سوخت و روشنایی اختصاص داده‌اند.

۳-۱۹. بررسی وضعیت شاخص‌های توزیع درآمد

شاخص‌های توزیع درآمد متعدد و متنوع می‌باشند، هر یک از شاخص‌ها برای هدفی طراحی می‌شوند و ممکن است نسبت به دیگر هدف‌ها نارسا و ناکافی باشند. ضریب جینی همواره به عنوان یک شاخص بسیار متداول، مرجع تحلیل بسیاری از سیاست‌های تخصیصی و توزیعی و جهت‌گیری‌های سیاستی در حوزه نابرابری و رفاه در کشورهای مختلف به خصوص ایران بوده است که مبتنی بر منحنی لرنز بیان می‌شود. ضریب جینی به عنوان شاخص نابرابری اقتصادی می‌باشد. این ضریب سنجشی برای فاصله توزیع درآمد خانوارها و توزیع درآمد است که نشان می‌دهد درآمدها چقدر به سمت برابری یا نابرابری حرکت می‌کند. در جدول ذیل ضریب جینی مناطق شهری و روستایی کشور طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ آورده شده است.

جدول ۱۰۶. ضریب جینی^{۳۳} مناطق شهری و روستایی کشور و استان طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

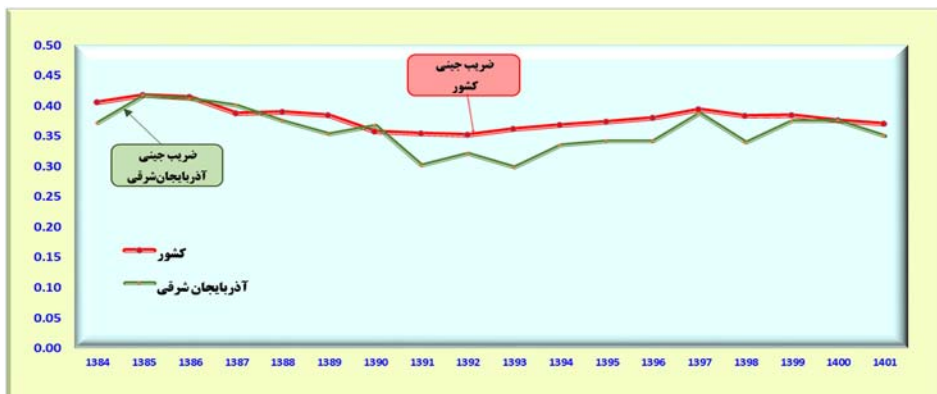
عنوان	کشور			استان		
	۱۴۰۰	۱۴۰۱	میزان تغییرات	۱۴۰۰	۱۴۰۱	میزان تغییرات
ضریب جینی مناطق شهری	۰.۳۷۵۷	۰.۳۶۹۶	-۰.۰۰۶۱	۰.۳۷۵۲	۰.۳۵۰۴	-۰.۰۲۴۸
ضریب جینی روستایی	۰.۳۵۹۴	۰.۳۶۴۳	۰.۰۰۴۹	۰.۳۴۰۲	۰.۳۰۲۸	-۰.۰۳۷۴

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

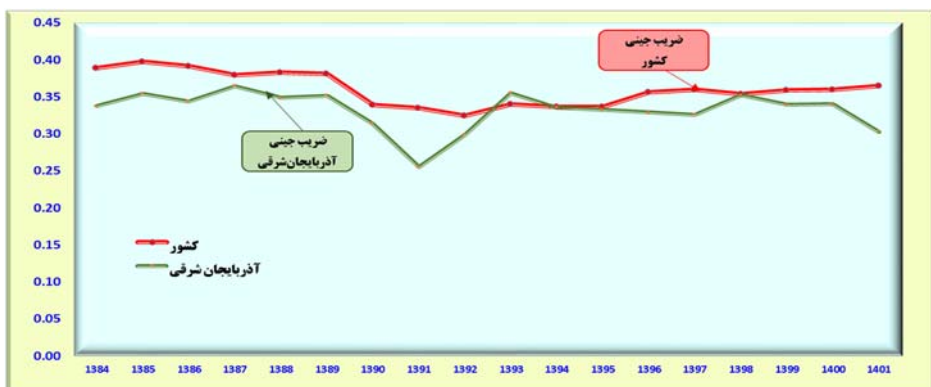
۳۳. ضریب جینی یکی از شاخص‌های تحلیل توزیع درآمد است. هرچه این ضریب به یک نزدیک‌تر باشد نشان‌دهنده نابرابری بیشتر و هرچه به صفر نزدیک‌تر باشد، نشان‌دهنده توزیع درآمد بهتر است.

ضریب جینی خانوارهای شهری و روستایی کشور در سال ۱۴۰۱ به ترتیب برابر ۰.۳۶۹۶ و ۰.۳۶۴۳ بوده است که در مقایسه با سال قبل ضریب جینی خانوار شهری ۰.۰۰۶۱ درصد کاهش و ضریب جینی خانوارهای روستایی ۰.۰۰۴۹ درصد افزایش یافته است. براساس ارقام و آمار انتشار یافته مرکز آمار ایران طی سال‌های اخیر، ضریب جینی مناطق شهری و روستایی استان آذربایجان شرقی به ترتیب برابر ۰.۳۵۰۴ و ۰.۳۰۲۸ بوده که نسبت به سال قبل به ترتیب ۰.۰۲۴۸ و ۰.۰۳۷۴ درصد کاهش یافته و ضریب جینی مناطق شهری بیشتر از ضریب جینی مناطق روستایی می‌باشد.

نمودار ۴۷. مقایسه ضریب جینی شهری کشور و استان طی سال‌های ۱۳۸۴-۱۴۰۱ (درصد)

نمودار ۴۸. مقایسه ضریب جینی روستایی کشور و آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۳۸۴-۱۴۰۱ (درصد)

کاهش ضریب جینی به تنهایی به معنای خوب بودن شرایط اقتصادی و بالا بودن رفاه مردم نیست. در کنار شاخص ضریب جینی پایین، در صورتی که درآمد سرانه کشور بالاتر باشد، نشان می‌دهد که نسبتاً برابری در جامعه وجود دارد و مردم نیز درآمد بالایی دارند. بهترین حالت برای یک کشور که بیانگر رفاه بیشتر مردم آن جامعه است؛ این است که ضریب جینی پایین و درآمد سرانه بالا باشد. بنابراین نمی‌توان ضریب جینی را به تنهایی برای سنجش رفاه جامعه در نظر گرفت. تورم مزمن و تحریم‌های اقتصادی در ایران که دارای تبعات اقتصادی بسیاری بر اقتصاد ایران بوده است، موجب افزایش چشم‌گیر نرخ فقر شده است. در چنین شرایطی دولت سیاست‌های بازتوزیعی درآمد (اعطای یارانه نقدی) اتخاذ نموده است. این مسأله در کوتاه مدت می‌تواند سبب بهتر شدن اوضاع فقرا باشد اما در بلندمدت منجر به بازتوزیع فقر می‌شود.

۴-۱۹. بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد بین خانوارها

افزایش نابرابری درآمدی در یکی از ۳ حالت زیر اتفاق می‌افتد:

- در اولین حالت ممکن است سهم دهک‌های اول کاهش و دهک‌های بالا افزایش داشته باشد، به عبارتی کم‌درآمدها فقیرتر و پردرآمدها غنی‌تر شده باشند.
 - در دومین حالت ممکن است سهم دهک‌های اول کاهش یابد و دهک‌های بالا ثابت باقی بماند، به این معنا که کم‌درآمدها فقیرتر شده و پردرآمدها در جایگاه ثابتی باقی مانده‌اند.
 - در سومین حالت ممکن است سهم دهک‌های اول ثابت ماند اما سهم دهک‌های بالا افزایش یابد، به نحوی که کم‌درآمدها در جایگاه ثابتی مانده و پردرآمدها غنی‌تر شده‌اند.
- براساس سهم نسبی دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای شهری کشور طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۱، مشاهده می‌شود که سهم دهک اول تا هفتم نسبت به سال ۱۴۰۱ افزایش جزئی داشته درحالی‌که سهم دهک هشتم تا دهم نسبت به سال ۱۴۰۱ کاهش جزئی یافته است. در سال ۱۴۰۱ بیش‌ترین سهم هزینه‌های ناخالص خانوارهای شهری

کشور با ۰.۳۰۱۳ درصد به دهک دهم و کم‌ترین میزان با ۰.۰۲۳۴ درصد به دهک اول اختصاص داشته است.

جدول ۱۰۷. سهم نسبی دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای شهری کشور طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	میزان تغییرات
سهم دهک اول	۰.۰۲۲۶	۰.۰۲۳۴	۰.۰۰۰۸
سهم دهک دوم	۰.۰۳۶۲	۰.۰۳۶۶	۰.۰۰۰۴
سهم دهک سوم	۰.۰۴۶۷	۰.۰۴۷۵	۰.۰۰۰۸
سهم دهک چهارم	۰.۰۵۶۸	۰.۰۵۷۹	۰.۰۰۱۱
سهم دهک پنجم	۰.۰۶۸۱	۰.۰۶۹۳	۰.۰۰۱۲
سهم دهک ششم	۰.۰۸۱۶	۰.۰۸۲۶	۰.۰۰۰۱
سهم دهک هفتم	۰.۰۹۸۴	۰.۰۹۸۹	۰.۰۰۰۵
سهم دهک هشتم	۰.۱۲۲۶	۰.۱۲۱۶	-۰.۰۰۰۱
سهم دهک نهم	۰.۱۶۲۹	۰.۱۶۰۸	-۰.۰۰۲۱
سهم دهک دهم	۰.۳۰۴۱	۰.۳۰۱۳	-۰.۰۰۲۸
سهم ۲۰ درصد کم هزینه‌ترین	۵.۱۸	۶.۰۱	۰.۸۳
نسبت هزینه ۱۰ درصد پرهزینه‌ترین به ۱۰ درصد کم هزینه‌ترین جمعیت	۱۳.۴۶	۱۲.۸۶	-۰.۶
نسبت هزینه ۲۰ درصد پرهزینه‌ترین به ۲۰ درصد کم هزینه‌ترین جمعیت	۷.۹۴	۷.۶۹	-۰.۲۵
نسبت هزینه ۴۰ درصد پرهزینه‌ترین به ۴۰ درصد کم هزینه‌ترین جمعیت	۴.۲۴	۴.۱۳	-۰.۱۱

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

۵-۱۹. بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد

در سال ۱۴۰۱ در کل کشور مجموع هزینه‌های یک خانوار شهری برابر ۱۳۷۱۴۶۰ هزار ریال بوده که رشد ۴۸.۳ درصدی نسبت به سال ۱۴۰۰ داشته است. در سال مزبور مجموع هزینه‌های یک خانوار روستایی برابر ۷۸۸۵۹۵ هزار ریال بوده و رشد ۵۱.۹

درصدی داشته است. در سال ۱۴۰۱ مجموع هزینه‌های یک خانوار شهری و روستایی استان آذربایجان شرقی به ترتیب برابر ۱۱۶۳۶۱۵ و ۷۲۱۸۹۹ هزار ریال بوده که نسبت به سال قبل ۵۷.۱ و ۴۱.۱ درصد افزایش یافته است.

در سال ۱۴۰۱ هزینه‌های خوراکی و دخانی برای خانوارهای شهری و روستایی کشور به ترتیب با ۳۷۶۸۲۲ و ۳۲۸۵۳۷ هزار ریال نسبت به سال قبل ۵۲.۸ و ۵۸.۷ درصد رشد داشته است. این هزینه‌ها برای خانوارهای شهری و روستایی استان به ترتیب برابر با ۳۵۵۹۳۳ و ۳۱۹۵۳۶ هزار ریال بوده که نسبت به سال قبل به ترتیب ۷۰.۸ و ۵۸.۹ درصد افزایش یافته است.

در سال ۱۴۰۱ هزینه‌های غیرخوراکی خانوارهای شهری و روستایی کشور به ترتیب ۹۹۴۶۳۸ و ۴۶۰۰۶۸ هزار ریال بوده که نسبت به سال قبل ۵۱.۸ و ۲۹.۷ درصد افزایش یافته است. هزینه‌های غیرخوراکی خانوارهای شهری و روستایی استان آذربایجان شرقی نیز با ۸۰۷۶۸۲ و ۴۰۲۳۶۳ هزار ریال نسبت به سال قبل ۵۱.۸ و ۲۹.۷ درصد افزایش داشته است.

جدول ۱۰۸. متوسط هزینه‌های^{۳۴} سالانه خانوارهای استان آذربایجان شرقی در سال‌های ۱۴۰۱

عنوان	متوسط هزینه‌های سال ۱۴۰۱ (هزار ریال)		درصد رشد سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰	
	شهری	روستایی	شهری	روستایی
هزینه کل	۱۱۶۳۶۱۵	۷۲۱۸۹۹	۵۷.۱	۴۱.۱
جمع کل هزینه خوراکی و دخانی	۳۵۵۹۳۳	۳۱۹۵۳۶	۷۰.۸	۵۸.۹
آرد، رشته، غلات، نان و فرآورده‌های آن	۶۵۴۱۷	۵۹۰۵۷	۴۵.۶	۳۸.۶
گوشت	۷۲۴۶۶	۶۷۲۷۸	۷۶.۵	۵۹
شیر و فرآورده‌های آن و تخم پرندگان	۴۶۰۶۷	۴۳۰۳۷	۸۰.۶	۸۹.۱
روغن‌ها و چربی‌ها	۲۰۷۲۸	۲۵۱۳۸	۱۴۵.۶	۱۴۱.۲
میوه‌ها و سبزی‌ها	۶۶۳۳۲	۵۳۳۶۳	۷۲.۹	۶۶.۳
خشکبار حبوبات	۲۲۱۰۳	۱۹۲۰۰	۱۰۲.۶	۴۹
قند، شکر، شیرینی‌ها، چای، قهوه و کاکائو	۳۰۱۲۲	۲۹۵۰۶	۶۸.۴	۳۴.۷
ادویه‌ها، چاشنی‌ها و سایر ترکیبات خوراکی	۶۵۵۹	۴۹۱۹	۴۳.۴	۴۸.۴
نوشابه‌ها و غذاهای آماده و دخانی‌ها	۲۶۱۴۰	۱۸۰۳۹	۵۶.۱	۴۰.۱
جمع کل هزینه غیرخوراکی	۸۰۷۶۸۲	۴۰۲۳۶۳	۵۱.۸	۲۹.۷
پوشاک و کفش	۷۴۱۰۴	۶۱۷۳۶	۷۹	۶۲.۷
مسکن	۳۱۸۸۳۱	۹۸۳۵۹	۷۸	۴۵
لوازم اثاث و خدمات خانوار	۵۳۷۸۱	۳۸۰۴۲	۲۴.۱	-۱.۲
بهداشت و درمان	۱۲۲۱۸۱	۷۳۰۵۶	۳۳.۱	۱۷.۱
حمل‌ونقل و ارتباطات	۱۰۹۸۹۷	۶۴۵۳۴	۲۱.۸	۱۵.۸
تفریحات، سرگرمی و خدمات	۳۱۸۵۰	۹۶۶۶	۶۲.۶	۲۸
کالاهای و خدمات متفرقه خانوار	۹۷۰۳۸	۵۶۹۷۰	۴۵.۴	۴۱.۱

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

بررسی سبد هزینه خانوارهای شهری نشان می‌دهد که سهم هزینه‌های غیرخوراکی در سبد خانوارهای شهری نسبت به هزینه‌های خوراکی و دخانی بیشتر می‌باشد که در گروه هزینه‌های غیرخوراکی بیشترین سهم متعلق به مسکن، آب، فاضلاب، سوخت و روشنایی

۳۴. ارزش پولی کالا و خدمت تهیه شده توسط خانوار به منظور مصرف اعضا یا هدیه به دیگران، هزینه نامیده می‌شود. کالا یا خدمت تهیه شده می‌تواند از طریق خرید، تولید خانگی، در برابر خدمت، از محل کسب و مجانی (از سازمان‌ها) در اختیار خانوار قرار گیرد که به صورت پولی برآورد شده و جزو هزینه منظور می‌شود.

با ۳۴ درصد (رتبه ۲۱ کشوری) و گروه هزینه‌های خوراکی متعلق به غلات، نان، آرد، رشته و فراورده‌های آن با ۲۴ درصد (رتبه ۱۸ کشوری) می‌باشد. سهم هزینه‌های خوراکی و دخانی در سبد کل هزینه‌ها برای خانوارهای روستایی بیش‌تر از خانوارهای شهری و سهم هزینه‌های غیرخوراکی در سبد کل هزینه‌ها برای خانوارهای شهری بیش‌تر از خانوارهای روستایی می‌باشد. بیش‌ترین سهم هزینه‌های غیرخوراکی خانوارهای شهری و روستایی:

- مسکن؛

- بهداشت و درمان؛

- حمل‌ونقل و ارتباطات.

بیش‌ترین سهم هزینه‌های خوراکی و دخانی خانوارهای شهری و روستایی:

- آرد، رشته، غلات، نان و فراورده‌های آن؛

- گوشت؛

- میوه‌ها و سبزی‌ها.

جدول ۱۰۹. سهم گروه‌های مختلف در هزینه خانوارهای شهری و روستایی استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ (درصد)

سال ۱۴۰۱		سال ۱۴۰۰		عنوان	
روستایی	شهری	روستایی	شهری		
۴۴.۳	۳۰.۶	۳۹.۳۳	۲۸.۱۴	سهم هزینه‌های خوراکی و دخانی از کل هزینه‌ها	
۱۸.۵	۱۸.۴	۲۱.۱۸	۲۱.۵۶	آرد، رشته، غلات، نان و فرآورده‌های آن	سهم از کل هزینه‌های خوراکی و دخانی
۲۱.۱	۲۰.۴	۲۱.۰۳	۱۹.۷۰	گوشت	
۱۳.۵	۱۲.۹	۱۱.۳۱	۱۲.۲۴	شیر و فرآورده‌های آن و تخم پرندگان	
۷.۹	۵.۸	۵.۱۸	۴.۰۵	روغن‌ها و چربی‌ها	
۱۶.۷	۱۸.۶	۱۵.۹۵	۱۸.۴۱	میوه‌ها و سبزی‌ها	
۶	۶.۲	۶.۴۰	۵.۲۳	خشکبار حبوبات	
۹.۲	۸.۵	۱۰.۸۹	۸.۵۸	قند، شکر، شیرینی‌ها، چای، قهوه و کاکائو	
۱.۵	۱.۸	۱.۶۵	۲.۱۹	ادویه‌ها، چاشنی‌ها و سایر ترکیبات خوراکی	
۵.۶	۷.۳	۶.۴۰	۸.۰۳	نوشابه‌ها و غذاهای آماده و دخانی‌ها	
۵۵.۷	۶۹.۴	۶۰.۶۷	۷۱.۸۶	سهم هزینه‌های غیرخوراکی از کل هزینه‌ها	
۱۵.۳	۹.۲	۱۲.۲۲	۷.۷۸	پوشاک و کفش	سهم از کل هزینه‌های غیرخوراکی
۲۴.۴	۳۹.۵	۲۱.۸۶	۳۳.۶۶	مسکن	
۹.۵	۶.۷	۱۲.۴۱	۸.۱۴	لوازم اثاث و خدمات خانوار	
۱۸.۲	۱۵.۱	۲۰.۱۰	۱۷.۲۵	بهداشت و درمان	
۱۶	۱۳.۶	۱۷.۹۶	۱۶.۹۵	حمل و نقل و ارتباطات	
۲.۴	۳.۹	۲.۴۳	۳.۶۸	تفریحات، سرگرمی و خدمات	

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

جدول ۱۱۰. متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری استان آذربایجان شرقی به تفکیک گروه‌های درآمد طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ (هزار ریال)

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد تغییرات
درآمد از حقوق‌بگیری	۳۰۷۵۳۶	۵۶۰۲۸۵	۸۲.۲
درآمد پولی از حقوق‌بگیری عمومی	۷۵۶۱۱	۱۶۶۶۶۰	۱۲۰.۴
درآمد غیرپولی از حقوق‌بگیری عمومی	۱۶۲۵۱	۲۵۱۶۶	۵۴.۹
درآمد پولی از حقوق‌بگیری تعاونی	۰	۰	۰
درآمد غیرپولی از حقوق‌بگیری تعاونی	۰	۰	۰
درآمد پولی از حقوق‌بگیری خصوصی	۱۸۹۴۰۸	۳۳۲۹۷۵	۷۵.۸
درآمد غیرپولی از حقوق‌بگیری خصوصی	۲۶۲۶۵	۳۵۴۸۴	۳۵.۱
درآمد از مشاغل آزاد	۲۸۱۱۴۹	۳۱۲۹۷۴	۱۱.۳
درآمد پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۱۹۰۱۸	۲۰۰۰۷	۵.۲
درآمد غیرپولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۲۰۲	۱۹۳	-۴.۵
درآمد پولی از مشاغل آزاد غیرکشاورزی	۲۵۹۴۳۸	۲۸۷۷۳۹	۱۰.۹
درآمد غیرپولی از مشاغل آزاد غیرکشاورزی	۲۴۹۱	۵۰۳۴	۱۰۲.۱
درآمدهای متفرقه	۴۷۶۰۶۷	۷۱۶۱۰۲	۵۰.۴
درآمدهای متفرقه پولی	۳۲۵۷۶۷	۴۵۰۴۲۱	۳۸.۳
درآمدهای متفرقه غیرپولی	۱۵۰۳۰۰	۲۶۵۶۸۱	۷۶.۸
جمع کل درآمد	۱۰۶۴۷۵۱	۱۵۸۹۳۶۱	۴۹.۳

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

جدول ۱۱۱. متوسط درآمد سالانه یک خانوار روستایی استان آذربایجان شرقی به تفکیک گروه‌های درآمد طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ (هزار ریال)

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	درصد تغییرات
درآمد از حقوق بگیری	۱۸۱۰۵۳	۲۷۹۵۵۵	۵۴.۴
درآمد پولی از حقوق بگیری عمومی	۱۶۶۹۶	۱۸۳۱۳	۹.۷
درآمد غیرپولی از حقوق بگیری عمومی	۳۱۴۸	۳۹۰۴	۲۴
درآمد پولی از حقوق بگیری تعاونی	۱۳۴۵	۹۶۵	-۲۸.۳
درآمد غیرپولی از حقوق بگیری تعاونی	۲۸۱	۰	-۱۰۰
درآمد پولی از حقوق بگیری خصوصی	۱۴۶۹۰۰	۲۳۷۴۳۰	۶۱.۶
درآمد غیرپولی از حقوق بگیری خصوصی	۱۲۶۸۴	۱۸۹۴۳	۴۹.۳
درآمد از مشاغل آزاد	۳۱۹۶۲۸	۴۵۳۲۱۱	۴۱.۸
درآمد پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۲۰۴۴۳۰	۲۷۶۲۳۵	۳۵.۱
درآمد غیرپولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۱۳۸۲۷	۱۷۸۶۳	۲۹.۲
درآمد پولی از مشاغل آزاد غیرکشاورزی	۱۰۰۵۰۴	۱۵۵۶۹۸	۵۴.۹
درآمد غیرپولی از مشاغل آزاد غیرکشاورزی	۸۶۷	۳۴۱۵	۲۹۳.۹
درآمدهای متفرقه	۱۹۳۹۸۷	۳۰۵۷۸۳	۵۷.۶
درآمدهای متفرقه پولی	۱۲۳۳۷۱	۲۰۳۹۱۱	۶۵.۳
درآمدهای متفرقه غیرپولی	۷۰۶۱۶	۱۰۱۸۷۲	۴۴.۳
جمع کل درآمد	۶۹۴۶۶۸	۱۰۳۸۵۵۰	۴۹.۵

ماخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

جدول ۱۱۲. سهم گروه‌های مختلف در درآمد خانوارهای شهری و روستایی استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ (درصد)

خانوارهای روستایی		خانوارهای شهری		عنوان
۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۰	
۲۶.۹	۲۶.۱	۳۵.۳	۲۸.۹	درآمد از حقوق بگیری
۱.۸	۲.۴	۱۰.۵	۷.۱	درآمد پولی از حقوق بگیری عمومی
۰.۴	۰.۵	۱.۶	۱.۵	درآمد غیرپولی از حقوق بگیری عمومی
۰.۱	۰.۲	۰	۰	درآمد پولی از حقوق بگیری تعاونی
۰	۰	۰	۰	درآمد غیرپولی از حقوق بگیری تعاونی
۲۲.۹	۲۱.۱	۲۱	۱۷.۸	درآمد پولی از حقوق بگیری خصوصی
۱.۸	۱.۸	۲.۲	۲.۵	درآمد غیرپولی از حقوق بگیری خصوصی
۴۳.۶	۴۶	۱۹.۷	۲۶.۴	درآمد از مشاغل آزاد
۲۶.۶	۲۹.۴	۱.۳	۱.۸	درآمد پولی از مشاغل آزاد کشاورزی
۱.۷	۲	۰.۰۱	۰.۰۲	درآمد غیرپولی از مشاغل آزاد کشاورزی
۱۵	۱۴.۵	۱۸.۱	۲۴.۴	درآمد پولی از مشاغل آزاد غیرکشاورزی
۰.۳	۰.۱	۰.۳	۰.۲	درآمد غیرپولی از مشاغل آزاد غیرکشاورزی
۲۹.۴	۲۷.۹	۴۵.۱	۴۴.۷	درآمدهای متفرقه
۱۹.۶	۱۷.۸	۲۸.۳	۳۰.۶	درآمدهای متفرقه پولی
۹.۸	۱۰.۲	۱۶.۷	۱۴.۱	درآمدهای متفرقه غیرپولی
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	جمع کل درآمد

ماخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

بررسی متوسط درآمد^{۳۵} سالانه خانوارهای استان آذربایجان شرقی به تفکیک گروه‌های مختلف درآمد طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ نشان می‌دهد، مجموع درآمدهای پولی و غیرپولی خانوارهای شهری استان با ۴۹.۳ درصد رشد از ۱۰۶۴۷۵۱ هزار ریال در سال

۳۵. درآمد عبارت است از کلیه وجوه و ارزش پولی کالاهایی که در برابر کار انجام شده یا سرمایه به کار افتاده و یا از طریق منابع دیگر (حقوق بازنشستگی، درآمدهای انتقالی و نظایر آن) در دوره آماری مورد نظر به خانوار تعلق گرفته باشد.

۱۴۰۰ به ۱۵۸۹۳۶۱ هزار ریال در سال ۱۴۰۱ رسیده است. همچنین میزان درآمد خانوارهای روستایی استان با ۴۹.۵ درصد رشد به ۱۰۳۸۵۵۰ هزار ریال در سال ۱۴۰۱ افزایش یافته است.

میزان پس‌انداز مؤثر خانوارهای شهری و روستایی استان در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ به ترتیب ۴۹.۸ درصد کاهش و ۷۲.۸ درصد افزایش داشته است. همچنین نسبت هزینه به درآمد خانوارهای شهری و روستایی استان به ترتیب ۲۶.۶ درصد افزایش و ۴.۱ درصد کاهش داشته است.

جدول ۱۱۳. مزاد یا کسری بودجه خانوارهای استان آذربایجان شرقی

عنوان	سال ۱۴۰۱
نسبت هزینه به درآمد خانوارهای شهری (درصد)	۷۳.۲
نسبت هزینه به درآمد خانوارهای روستایی (درصد)	۶۹.۵
میزان پس‌انداز ^{۳۶} مؤثر شهری (میلیون ریال)	۴۲۶
میزان پس‌انداز مؤثر روستایی (میلیون ریال)	۳۱۷

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

۱۹-۶. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در خصوص درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد

وضعیت توزیع درآمد در جوامع مختلف از لحاظ اقتصادی و در ابعاد سیاسی و اجتماعی دارای اهمیت زیادی است. تجربه‌های گذشته و متنوع رشد و توسعه بیانگر این واقعیت می‌باشند که موفقیت اقدامات بلندمدت و پایدار حکومت‌ها در زمینه رشد و توسعه اقتصادی جامعه مشروط به لحاظ نمودن آثار و پیامدهای توزیعی سیاست‌ها از جمله توزیع عادلانه درآمد در جامعه می‌باشد.

۳۶. شاخص پس‌انداز مؤثر یا شکاف درآمدی خانوار بیانگر تفاوت سطح درآمد از هزینه یک خانوار می‌باشد. در این گزارش، شاخص مزبور براساس تفاضل متوسط هزینه‌های خوراکی و دخانی و غیرخوراکی ناخالص سالانه از متوسط درآمد سالانه یک خانوار محاسبه شده است.

مشکل توزیع درآمد اغلب از بعد مسائل عدالت اجتماعی و فقر مورد توجه قرار می‌گیرد و این امر موجب می‌گردد تا راه‌حل‌های کوتاه‌مدت برای رفع این مشکل توصیه شود، در حالی‌که اجرای سیاست‌های کوتاه‌مدت و بدون شناخت عوامل تأثیرگذار پیامدهای نامطلوبی بر توزیع درآمد و رشد اقتصادی به دنبال دارد.

نداشتن شناخت و اطلاعات صحیح از نابرابری، ابعاد آن و کم‌توجهی به عوامل تأثیرگذار آن در برنامه‌های مختلف، باعث سیاست‌گذاری‌های نامناسب، اتلاف منابع کمیاب اقتصادی، عقیم ماندن تلاش‌ها، برنامه‌ها و تداوم فقر و ممانعت از دستیابی به توسعه پایدار می‌شود.

بنابراین برای مقابله با مشکل توزیع ناعادلانه درآمد می‌بایست عوامل مؤثر بر آن را شناخت و با توجه به تأثیر آنها بر توزیع درآمد به اتخاذ سیاست‌های مناسب در راستای بهبود نابرابری در سطوح و دهک‌های مختلف جامعه اقدام نمود. در راستای مطالب بیان شده، موارد زیر پیشنهاد می‌گردد:

- تدوین برنامه جامع هوشمند فقرزدایی با گزینش روش‌های اجرایی کاهش فقر و توزیع درآمد؛
- هدایت سیاست‌های حمایتی دولت به سمت دهک‌های کم درآمد جامعه؛
- سیاست‌های مخارج دولت با تأکید بر افزایش مخارج عمرانی نسبت به مخارج مصرفی که سبب رشد اقتصادی، افزایش تولید، افزایش اشتغال و بهبود توزیع درآمد می‌شود.

جمع‌بندی

موقعیت جغرافیایی و پتانسیل‌های طبیعی آذربایجان شرقی می‌تواند این استان را به یکی از قطب‌های توسعه کشور تبدیل نموده و ثروت‌آفرینی زیادی برای کشور ایجاد نماید. توسعه منطقه‌ای با تأکید بر پتانسیل‌های استان، تأمین زیرساخت‌ها و زیربنای، تأمین شرایط لازم برای گسترش مراودات تجاری با کشورهای هم‌جوار، تأمین منابع مالی، تسریع در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از عمده مواردی هستند که با اجرایی نمودن آن‌ها می‌توانیم شاهد پیشرفت استان باشیم.

بحث توسعه متوازن و توسعه عدالت محور توأم با اصلاحات اقتصادی و توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها که با هدف ارتقاء استانداردهای زندگی و رفاه شهروندان انجام می‌گیرد، نیز اهمیت می‌یابد. کاهش اختلاف طبقاتی بین افراد جامعه از موضوعاتی است که همواره مورد بحث اقتصاددانان بوده است. اما در اجرای برخی برنامه‌ها متأسفانه شاهد تعمیق اختلاف درآمد بین مناطق مختلف کشور و کاهش سهم درآمدی خانوارها در برخی مناطق بوده‌ایم که این امر به مرور زمان، برنامه‌های توسعه را نیز مختل می‌نماید. از بارزترین عوارض توسعه نامتوازن افزایش مهاجرت‌ها در کشور می‌باشد. با افزایش اختلاف مناطق در برخورداری از خدمات دولتی و امکانات رفاهی، برخی مناطق مهاجرفرست و برخی مهاجرپذیر خواهند بود.

در بحث توسعه، توسعه عدالت‌محور از موضوعاتی است که محققین متعددی بدان پرداخته‌اند. طبق توسعه عدالت‌محور همه افراد جامعه فارغ از محل زندگی، باید سهم برابری از منافع حاصل از توسعه کسب نمایند بنابراین، الگویی که در آن توسعه در چند منطقه خاص متمرکز شده باشد در تضاد با توسعه عدالت‌محور می‌باشد. حقیقت امر آن است که نابرابری در برخورداری از منابع درآمدی هر منطقه منشأ نابرابری درآمدها می‌باشد. نابرابری در کمیت و کیفیت خدمات ارائه شده به مناطق مختلف، نابرابری درآمد

در مناطق را در پی خواهد داشت. همچنین، نابرابری‌های مالی گسترده موجب افزایش مهاجرت به مناطق دارای درآمد و خدمات عمومی بیشتر خواهند شد. در اغلب موارد، افراد مهاجر در مناطق خود دارای بهره‌وری بیشتری در تولید هستند اما تلاش برای کسب رفاه بیشتر و سهم‌بری بیشتر از خدمات عمومی دولت موجب مهاجرت آن‌ها از محل زندگی خود می‌گردد که این امر آثار سوئی بر اقتصاد کل کشور خواهد داشت.

توزیع درآمد صرفاً یک مسأله اقتصادی که بهره‌وری تولید را متأثر می‌کند نمی‌باشد بلکه با توجه به رابطه‌ای که با انسجام اجتماعی و ثبات منطقه‌ای دارد، مسئله سیاستی نیز محسوب می‌شود. توزیع درآمد نقش مهمی را در توسعه اجتماعی و اقتصادی جامعه ایفا می‌کند. چنانچه مسئله توزیع درآمد حل شود می‌توان شاهد توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور بود. بنابراین شایسته است موضوع عدالت در توسعه و توزیع درآمد در میان بخش‌ها و منطقه‌های مختلف بیش از پیش مورد توجه سیاست‌گذاران و محققین اقتصادی قرار گیرد.

عدالت در سهم‌بری از توسعه کشور در ابعاد مختلف می‌تواند مورد بررسی قرار گیرد. عدالت بین افراد جامعه، عدالت بین استان‌های مختلف کشور و عدالت بین مناطق شهری و روستایی کشور از مواردی است که در این زمینه باید به آن توجه شود. تفاوت در سطح درآمد بین مناطق مختلف تا حدی به دلیل تفاوت در برخورداری از ظرفیت‌های طبیعی قابل قبول است. اما در شرایطی که استان آذربایجان شرقی از ظرفیت‌های قابل توجهی در زمینه معدن، کشاورزی، تجارت و صنعت برخوردار است کاهش سهم درآمدی آن چندان قابل توجیه نمی‌باشد. از حیث تفاوت استان‌ها در سهم‌بری از برنامه‌های توسعه کشور می‌توان به سهم هر استان از کارگاه‌های صنعتی کشور اشاره کرد. استان آذربایجان شرقی با وجود اینکه لقب قطب صنعتی کشور را با خود به یدک می‌کشد، حدود ۵.۵۸ درصد از کل کارگاه‌های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیش‌تر کشور را به خود اختصاص داده است، سهم استان آذربایجان شرقی از تولید ناخالص کشور نیز ۳.۵ درصد می‌باشد که اختلاف

فاحش در سهم‌بری استان‌ها از کارگاه‌های صنعتی موجب اختلاف در درآمدسرانه شهروندان خواهد گردید و این خود منجر به بیشتر شدن اختلافات درآمدی مناطق مختلف کشور می‌شود که پیامد آن مهاجرت از استان کم درآمد به استان با درآمد بیشتر خواهد بود.

از مشکلات مهاجرت و تمرکز جمعیت کشور در استان‌های خاص، علاوه بر هزینه‌های گزافی که برای کاهش حجم ترافیک شهرها، کاهش آلودگی شهرها، تأمین آب و درمان بیماران ناشی از این آلاینده‌گی می‌شود می‌توان به هزینه‌های اجتماعی و افزایش بزه و جرم نیز اشاره کرد. یقیناً، با توجه به آمارهای موجود در مرکز آمار ایران و وضع اقتصادی و اجتماعی استان‌های مختلف، یکی از مشکلات اصلی امروز نظام اقتصادی کشور توسعه نامتوازن و عدم تعادل منطقه‌ای است که مهاجرت و برهم خوردن توازن جمعیت شهری و روستایی و تغییرات اکوسیستم و آلاینده‌گی و بحران آب از پیامدهای آن می‌باشد و حل آن، مطالعات تخصصی و برنامه‌ریزی‌های کارآمد متخصصین و مسئولین را می‌طلبد.

از دیگر موضوعاتی که به نظر می‌رسد در برنامه‌های توسعه اقتصادی کشور باید بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد، لزوم مدیریت بهینه منابع کشور می‌باشد. در اجرای طرح‌های مختلف توسعه‌ای از قبیل احداث راه‌ها، زیرساخت‌ها و ... باید به لزوم تخصیص بهینه منابع توجه کرد. اما متأسفانه شاهد آن هستیم که در اجرایی نمودن برخی از طرح‌ها، مزیت نسبی، اثرات خارجی مثبت و منفی و هزینه‌های اجرای طرح‌ها مورد بی‌توجهی قرار گرفته است که این امر علاوه بر اتلاف منابع کشور، هزینه‌های خارجی چشمگیری را در پی داشته است. با عنایت به این موارد ضرورت دارد توسعه زیرساخت‌های اقتصادی استان با توجه به ظرفیت‌ها و موقعیت استراتژیک آن مورد توجه قرار گیرد و شرایط را برای رشد اقتصادی فراهم نماید.

منابع

- مرکز آمار ایران؛
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران؛
- بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران؛
- سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان آذربایجان شرقی؛
- سازمان جهاد کشاورزی استان آذربایجان شرقی؛
- اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان آذربایجان شرقی؛
- براساس گزارش عملکرد اداره کل راه و شهرسازی استان در سال ۱۴۰۱ در مسیر
آدرس الکترونیکی <https://azarsharghi.mrud.ir>
- بانکهای دولتی و دارای سهام دولتی استان آذربایجان شرقی؛
- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان؛
- اداره کل راهداری و حمل و نقل جاده‌ای آذربایجان شرقی؛
- اداره کل راه آهن آذربایجان؛
- اداره کل فرودگاه‌های استان آذربایجان شرقی؛
- شرکت پخش فراورده‌های نفتی آذربایجان شرقی؛
- شرکت گاز استان آذربایجان شرقی؛
- شرکت برق منطقه‌ای آذربایجان؛
- گمرکات استان آذربایجان شرقی؛
- بورس منطقه‌ای استان آذربایجان شرقی؛
- طرح ملی پایش محیط کسب و کار منتشره اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران؛
- فهمی فرد، سید محمد؛ محسن رفعتی و امید گیلانپور (۱۴۰۱)، بررسی آثار حذف ارز ترجیحی نهاده‌های کشاورزی بر بخش کشاورزی ایران: رهیافت مدل تعادل عمومی محاسبه پذیر پویای بازگشتی؛ اقتصاد کشاورزی و توسعه؛ سال ۳۰؛ شماره ۱۱۸؛
- نعمتی، مهرداد، طباطبایی، تعیین عوامل موثر بر ناکارایی هزینه در بانکها، فصلنامه اقتصاد مالی، دوره ۱۰، ش ۳۶، ۱۴۶-۱۲۳؛
- Pacetti, Emily G. "The five characteristics of an inclusive economy: Getting beyond the equity-growth dichotomy". *the Rockefeller Foundation* (2016): 1-6.

معاونت اقتصادی اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان آذربایجان شرقی